E. XV
18/h

ex libris josephi hautreux doct. med.

Digitized by the Internet Archive
in 2018 with funding from
Wellcome Library

https://archive.org/details/b30529050_0007

ANTONII DE HAEN,

RATIO MEDENDI.

PARS DUODECIMA.

WELLCOME
HISTORICAL
MEDICAL
LIBRARY

PRÆFATIO.

DUODECIMAM *partem à pulſu arteriarum exordiar: cujus in prioribus frequenter quidem memini, ac hiſtoriam conſcripſi; at verò recentiores Hiſpani, Gallique obſervatores, eandem à me extenſiorem longè, explanatioremque, popoſcerunt. Rerum enim momenta juſſerunt ad lectulos ægrorum & examinare illas, & examinandas caris committere auditoribus; ut tandem conſtaret an clinicam praxin, ut perhi-*

bent, reverà illuſtrent, amplificentque.

Id porrò ut ordine fieret, pulſuum hiſtoria ab ipſis medicinæ incunabulis ordienda fuit, inquirendumque ſedulò, quid ſciverit de pulſibus, docueritque, Hippocrates; *quem vulgò aiunt adeò parùm in pulſuum doctrinâ verſatum fuiſſe, adeò raro pulſum in ægrotantibus conſuluiſſe, ut vix ſexies vaſto in opere ſuo meminerit ejuſdem.*

Altero capite (*pag.* 12.) *hiſtoriam pulſuum proſequar ab* Hippocratis *ævo, ad ſæculum noſtrum; additurus ſingulares quaſdam pulſuum modificationes; quas partim obſervatores attentiſſimi, partim mei mihi ægri, ſuppeditarunt.*

Caput tertium (*pag.* 64.) *recentiorum medicorum novam de pulſu referet, inauditamque doctrinam.*

Quartum (*pag.* 116.) *numeroſiſſima experimenta recenſebit, quæ in ægris ad examinandum* νεωτερισμὸν, *& accuratè inſtituimus, & patienter, & conſtanter. Hæc longa, ſed neceſſaria, epicriſis excipiet.*

Pulſibus igitur ſolis integra quatuor capita, pars utique potior libri, dicabuntur.

Quintum (*pag.* 151.) *nonnulla dabit, quœ ad pathologiam verminoſam ſpectent.*

Sextum (*pag.* 163.) *quorundam tam compoſitorum, quàm ſimplicium medicamentorum, enarrabit effectus.*

Septimum (*pag.* 187.) *quæſtionem octo annorum terminabit.*

Octavum (*pag.* 195.) *nonnulla continebit, quæ, variolarum inſitione jam univerſum peragrante orbem, ſcitu ſunt populo neceſſaria, ut ferat æquum de illâ judicium.*

ANTONII

ANTONII DE HAEN, RATIO MEDENDI.

PARS DUODECIMA.

CAPUT I.

HIPPOCRATIS DE PULSU NOTITIES, ET DOCTRINA.

§. I. Hippocratis *ultra quadrageſies pulſuum meminit.* §. II. *Conſuluit ille pulſum æquè acutis in morbis, quàm in chronicis, ad diagnoſin, prognoſinque, formandam; idque aliquando nobis & attentiùs, & accuratiùs.*

§. I. PULSUS arteriarum, vetuſtiſſimis *πάλμος*, *Hippocrati πάλμος*, & ſæpius *σφύγμος*, dictus eſt. Hujus phænomena medicos antiquiſſimos imper-

ſectè admodùm, paulò diſtinctius *Hippocratem* obſervaſſe, *Galenus* auctor eſt. Fatendum eſt, hunc medicorum principem in reſpirationis, urinarum, fæcum, ſudorum, ſanguiniſque; necnon dolorum capitis, ventris, pectoris, atque artuum, mutabilitate adnotandâ, in deſcribundis phænomenis, in formando ex iiſdem judicio, frequentem ac profuſum; parciorem profectò, rarioremque fuiſſe, in pulsûs phænomenis enarrandis. Auctores multi, iique graves, & celeberrimi, eum obſervationis defectum *Hippocrati* fuiſſe notant, ut vix quater aut ſexies, aut ſaltem non multò frequentiùs, in toto ſuo vaſto volumine, pulſuum meminerit.

Hujus porrò mentis non ſum. Numeroſi ſunt textus, qui nobiliorem viri opinionem concilient nobis. Immò nonnunquàm in pulſu cùm explorando, tùm conſulendo, eum nobis attentiorem fuiſſe, ſequentia docebunt.

Ac primò quidem, libro *de Humoribus*, recenſens omnia, quibus ad morbos cognoſcendos, curandoſque, medico opus eſt, & pulſuum memorat examen.

Libro *de Judication.* Ἐὰν αἱ φλέβες

σφύξωσι. *Si venæ pulſant, & facies benè habita eſt, præcordia minime mollia, ſed elata, diuturnus ille morbus eſt.* Cùm venarum arteriarumque apud antiquos promiſcuum frequenter nomen ſit, alteram pro alterâ indiſcriminatim ſcribunt; ſæpe tamen diſtinguunt, ut patebit. Brevi poſt repetit τῆς πάλμες. *Epid.* 2. *ſect.* 6. refert textum eundem.

Libro 2. Epid. ſect. 5. *Cujus venæ in cubito pulſant*, id eſt vehementiùs, inordinatiùs, *in maniam, animique acerbitatem, pronus eſt: cujus verò pulſus* ἀτρεμέη, *torpidus eſt, ille homo eſt* τυφώδης: quæ vox, interprete *Galeno*, ἀοργητὸν, βαρὺν, καὶ δυσκίνητον, hominem in iracundiam tardum, immobilemque, ſignificat. Quem in locum *Foëſius*, » Hunc etiam locum ſubindicare vi- » detur *Galenus libr.* 4. *de Diagn.* » *pulſuum*, cùm ſcribit *Hippocratem* » animi mores ex pulſibus diſcernere » tentaſſe «. Igiturne non conſuluit pulſum?

Epid. 4. textum, illi *libri de Judicationibus* ſimilem, repetit, non verò ut ibi, de venis in genere, ſed de iis in carpo agens.

Epid. 4. *ſect. I.* in hiſtoriâ pueri

ad extremam cauponam: *Septimo die*, ait, *ſub auroram corporis jactatio, multus clamor, arteriarum pulſationes ponè umbilicum: pulſus autem, in acutioribus febribus, erant creberrimi & maximi; & quemadmodum circa veſperam morbi ingraveſcere ſolent, ita in hoc morbo toto contigit.* Exitum morbi non enarrat.

Eodemque in libro brevi poſt hiſtoriam *ſenis, in veſtibulis lapideis habitantis*, jubet unà cum cæteris ſignis, quæ medicus conſulat, attendere *ad arteriarum pulſum.*

Libro 7. *Epid.* brevi poſt initium, continuam referens *Pythodori* febrem; *ad* 14. *diem*, inquit, *febris obſcura erat*, aut, *obſcurus erat pulſus, qui verò ad tempora, ille percipiebatur.*

Et paulò poſt: *Dies* 15.... *totum corpus perfrigeratum, præterquam ad tempora, fuit: pulſus autem non defecit.*

De *Eratolaï puero* paulò inferiùs: *Quod ſi quis medium umbilicum attigiſſet, & ad cartilaginem mucronatam per totam hanc regionem manum deduxiſſet, tantus illic pulſus inerat,* τοιȣ̃τος παλμὸς ἦν, *quantus neque ex curſu, neque ex valido timore, ſuſcitari circa cor queat.*

Ibidemque de filio Cidis: *Septimo die velut ſanus videbatur, circa tempus verò*

pulſus, aut violentior, aut frequentior, *non deficiebat.*

In morbi *conjugis Theodori* enarratione difficilior textus occurrit, quem variè varii interpretantur. Ἦν δὲ πρὸς χεῖρα ψυχρότερον τὸ σῶμα ταῖς ἀρτηρίαις· αἱ δὲ ἐν κροτάφοισι, καὶ μᾶλλον ἐπήδων *Erat autem ad manum frigidius in ſuis arteriis corpus; ad tempora verò etiam magis ſaliebant.*

Paulóque poſt: *Qui à Macedone lapide in caput ictus eſt, huic..... febris non admodum vehemens, pulſus ad tempora ut tenuis caloris erat.*

Et in *Menone* die 16. *frons & extrema ferè frigida perſeverabant, ſaltus autem arteriarum ad tempora obtinebat.*

In Phericyde: *febris ad manûs contactum die quarto cum aliquo madore ſuperata videbatur, pulſus vix ejus ſigna dabat, inque fronte arteriarum gravitas, torpor.*

Ille, quem per ſomnum poſt cœnam horror corripuerat, *reliquis poſt nonum diebus, febre expers videbatur; temporum autem arteriæ ſaliebant.*

Epid. 1. *Philini uxori* 14. *die* παλμοὶ δι᾽ ὅλου τοῦ σώματος.

Epid. 2. *Lucia, quæ hellebori potione ſanata fuit, tandem ſplenem magnum habuit, cum dolore & febre: dolores verò*

ad humerum pertingebant, καὶ ἡ φλὲψ, ἡ κατὰ σπλῆνα ἐπ' ἀγκῶνι ἐτέτατο, καὶ ἔσφυζε μὲν πολλάκις. *Arteria in brachio à latere ſplenis plenior videbatur, & frequenter pulſabat.*

Epid. 3. *Phrenitico* àderant die tertio per corpus univerſum pulſationes.

Meliboeæ adoleſcenti καρδίης παλμός. Et paulò poſt de pulſatione arteriarum in hypochondriis die 17. morbi agens, ὑποχόνδριον, inquit ἐντεταμένον ἐφάνη φλεβονώδεα τρόπον.

Brevi poſteà docet *ad criſin morborum temporum eſſe tangendas arterias.*

Epid. 6. *ex arteriarum temporalium pulſu* prognoſin facit.

Coac. prænot. n°. 124. *In febribus arteriæ cervicis pulſatio, ac dolor, rem in dyſenteriam abituram præſagit.* id eſt, ut alibi docuit, ſi impedimentum eſt ne eo tempore, iisque cum ſignis, hæmorrhagia narium fiat.

Coac. n°. 142. *Ex arteriarum pulſu*, unà cum vultûs rubore, & cephalalgiâ, *narium hæmorrhagiam* præſagit.

N°. 139. *Lethargici pulſum tardum*, torpidum, languidum, lentum *habent*; σφυγμοῖσι νωθροῖσι.

N°. 282. *Pulſus in hypochondrio*,

ſeu ad præcordia, *cum turbatione mentem emovet, idque præcipuè ſi oculi frequenter moveantur.* Quod *Celſus* explicans, libr. 2. cap. 7. »protinùs timen-» dam inſaniam (ait), ubi quis venas » concitas habet, præcordiis duris & » tumentibus «.

N°. 368. Θανάσιμον pronunciavit, *ſi poſt pulsûs vehementiam alvus ex inopinato dejiceretur.*

Libro de rat. vict. in acut. apud Foëſ. pag. 397. *in homine ſano repentè* ἀφονῳ *facto, arteriarum fieri interceptiones*, ait, *& pulſationes.*

Notabilis textus eſt libr. 2. de *morb. mul. p.* 643. *Alius fluor. Fluit ſubpallidum & glutinoſum, quale quid ex ovo, venterque imus in tumorem exſurgit, duruſque evadit, & ad contactum dolet: dentibus ſtridet femina, & febre detinetur: dolor pubem, pudenda, imum ventrem, & lumbos occupat: animi deliquium fit, anxietudines, perfrictiones, & ſudor copioſus:* σφυγμοὶ προσχεῖρα ψαίροντες, βληχροὶ, ἐκλείποντες, *pulſus in carpo leniter ferientes, languidi, deficientes.*

Libro 1° *de morbis*, περὶ ῥήγματων καὶ σπάσματων multa cùm ſcripſiſſet, in iiſque explicandis de ortu, de progreſſu, ac fine, aneuryſmatum pluribus

præclarè diſſeruiſſet; eaque ῥήγματα in libr. 2°. ipsâ aneuryſmatum appellatione explicaſſet; pergit in eodem 2°. libro *de pulſu arteriarum vehementiore ut cephalalgiæ, otalgiæque cauſa*, egregiè docere: morbumque poſtmodum deſcribit, in quo homini, ſubitò concidenti, anteriorem capitis partem dolor invadit, ſic ut neque oculis ille facilè cernat, ſed ſopore detineatur, *pulſantesque arterias*, & ad motum impotentiam, habeat. Morbos capitis deindè complures memorat, ab arteriarum intra cranium ſive turgeſcentiâ, ſive rupturâ; meminitque in alio capitis morbo *arteriarum ad tempora pulſantium*.

Libro 3. *de morbis*, in primâ ægritudine deſcribundâ notat arterias alio, quàm in ſanitate modo, & tendi, & micare.

Ibidem in ſecundo morbo pulſum deſcribit modicâ cum febre mutatum, eumque ad tempora ſalientem.

Libro *de alimento: venarum pulſationes, & reſpiratio, pro ætate conſentiunt, & diſſentiunt; indiciaque & morbi ſunt, & ſanitatis; magiſque ſanitatis, quàm morbi; & morbi magis, quàm ſanitatis.*

§. II. Sufficiant laudati hi textus,

ut erroris convincant illos, qui haud ita pridem, idque pluribus in libris, noſtrum medicinæ parentem tam parùm in pulſuum doctrinâ verſatum fuiſſe perhibuerunt, ut niſi perraró ad ejuſdem, ut ſigni, vim attendiſſet, & paucis verbis duntaxat *Epid.* 2. & 4. nec non *Coac. cap.* 3. &c. *cap.* 15. &c. ſe hujus doctrinâ penitùs ignarum non fuiſſe, oſtendiſſet. Profectò qui attentâ mente hos textus pervolvit, quibus illum plus quadrageſies ejuſdem meminiſſe conſtat, ille clarè perſpiciet *Hippocratem*,

1°. Conſuluiſſe pulſum arteriarum variis in corporis locis; in carpo, in cervice, in temporibus, in fronte, ad præcordia, ad ventrem.

2°. Pulſuum differentiam pro temperamentorum notaſſe varietatem.

3°. Animi mores ex naturâ pulſuum expiſcari, diſcernereque, tentaſſe.

4°. Morbos chronicos ex pulſu carpi, ſi cum facie benè coloratâ, hypochondria & minime mollia, & elata eſſent, præſagiiſſe.

5°. Deſcripſiſſe eundem accuratè in acutioribus morbis pulſum arteriarum.

6°. Eorundem in his morbis ſedulam commendaſſe obſervationem.

7°. *Hippocratem* pulſum conſueto in loco haud micantem, ad varia loca, in quibus arterias pulſantes obſervando didiciſſet, inveſtigaſſe.

8°. In altero, atque altero in brachio, ab eodem pulſuum obſervatam fuiſſe in magnitudine frequentiâque, differentiam.

9°. Necnon & univerſi corporis arteriarum moleſtam, in nonnulis acutis, pulſationem.

10°. Neceſſitatemque accurati pulſuum examinis ad criſes morborum.

11°. Eum quoque ex pulſu unà cum cæteris ſignis narium hæmorrhagiam prædixiſſe.

12°. Ut & eodem pulſuum ad hypochondria, cum aliis ſignis, examine, mentis alienationem.

13°. Mortem prædixiſſe *Hippocratem* ex pulſu, unà cum aliis ſignis.

14°. Notaſſe in ſubitâ aphoniâ pulſuum interceptiones & pulſationes.

15°. Et in certo quodam mulierum morbo pulſus leniter ferientes, & languidos, & deficientes.

16°. Eumque etiam complures capitis

morbos & ex pulſu cognoviſſe, & à pulſu, ut à ſuâ cauſâ, deduxiſſe.

17°. Docuiſſe tandem quî pulſus ſanos diſtinguas à morboſis.

Collatis hiſce omnibus, rogo num ultrà quiſquam iniquam adeò in *Hippocratem* ſententiam proferre, tuerique poſſit? Et an non potiùs convicti ſimus, non modò pulſuum doctrinæ non ignarum fuiſſe *Hippocratem*, verùm potiùs & gnarum, & expertum: docuiſſeque multa, egregia, præcipua, quæ ſcitu opus practici habeant? Reſtitui ſic magno viro honorem, quem ipſi detraxerant permulti, qui etiam clari in aliis, inclyti, excelſi, in ſtudio autem Hippocratico tenuiùs verſati, ob idque alii alios tranſcribentes, apti, ſi dicere liceat, non fuerint, qui quid cognoverit ille, quid ignoraverit probè noſſe, teſtarique poſſent.

Illud nihilominùs lubens fateor, eum pulſuum obſervationes haud ita completas, frequenteſque, ad ſingulorum morborum addidiſſe hiſtorias, quàm illas de reſpiratione, de urinis, &c. Cur non addiderit ignoro, doleoque. Sedulus enim pulſuum, attentuſque obſervator, ſi & has addere voluiſſet, potuiſſet.

CAPUT II.

PROSECUTIO HISTORIÆ PULSÛS AB HIPPOCRATE, AD TEMPORA NOSTRA.

§. I. Aretæus cappadox *pulſum examinavit, deſcripſit ita, ut nemo noſtrûm accuratiùs.* §. II. *Et antiquus ille ſcriptor eſt,* & Galeno, *ut videtur, ætate ſuperior.* §. III. *In doctrinâ pulſuum nemo* Galeno *diffuſior, ſubtilior, pluſque arbitrarius, eandemque ob cauſam poſteritati inutilior.* §. IV. *Ab* Actuario, Paulo *ægin.*, Aëtio, Arabibuſque, *non redimus doctiores.* §. V. *Scholæ medicæ poſterioris ævi, ſimplex doctrina pulſuum, veraque, & tuta eſt.* Stahlii, Morgagni, Halleri, *noſtrâque experientiâ, pulſus celer differt à frequenti.* §. VI. Hippocratis, Tulpii, Starckmannii, Morgagnique *de alterius brachii alio pulſu experientiam, propriæ obſervationes confirmarunt.* §. VII. *Diſquiſito de pulſu intermittente. An, & quando, malo ſigno eſt? Notabiles intermiſſionis*

obſervationes Proſperi Alpini, Wieri, Ballonii, Bonneti, Struthii, Lanciſii, *necnon & Galeni. Juſtè de hoc pulſu cenſurus, quadruplicem ejuſdem, quarum una naturalis ſit, cauſam agnoſcat.* §. VIII. *De aſphyxiâ ſpuriâ, & verâ. Hiſtoriæ memorabiles utriuſque. Multæ aſphyxiæ cum virium mentis corporiſque majore minoreve conſtantiâ, breviores, longiores, longiſſimæ, & vel morte terminatæ, vel ſanitate.* Struthius, Ballonius, Bonnetus, Schenckius, Ramazzini, Morgagni, Hallerus *laudantur.* §. IX. *Biga pulſuum, quorum alter perpetuâ tarditate, alter perenni frequentiâ, uterque vehementer ultra morem, cauſa utriuſque obſcura, peccaverunt. Plura exempla extremæ tarditatis ex hiſtoria medica. Jacenti homini, ſedentique, fit mutatio celeritatis. Cùm pauca exempla deſcripta ſint excedentis velocitatis, unum traditur per omnia notabile.*

§. I. AB *Hippocrate coo* ad *Aretæum cappadocem*, temporum ſcriptorumque me ducit ordo. Si quis auctor multus fuit, ſi eruditus, ſi diſtinctus in pulſuum notitie, is certe fuit *Aretæus*. Meminit pulsûs parvi, tardi, debiliſque. Pulſum in

ægrotis penitùs abſentem fuiſſe enarrat. Pulſum in aliis invenit aut magnum, aut inanem; creberrimum, ut & compreſſum. In cholerâ morbo pulſum invenit principio magnum validumque, deinde πρὸσ ἀπόσβεσιν, ferè extinctum, tandem exiguum & creberrimum, tandem exiguum & creberrimum: pulſum deſcribit alium rarum, ac debilem; tum parvum, crebrum, turbulentum, inordinatum; pulſum palpitantem in præcordiis; pulſum parvum, gravem, tardum, ægrè ſe moventem. Σφύγμυς σμίκρυς, πυκνότατυς, ὁκοῖον τὶ πεπιεσμένυς, καὶ δεδιωγμένυς, pulſus exiguos, creberrimos, ac veluti oppreſſos, atque ſe ipſos quaſi repellentes, perſequentesſve. Deſcribit & pulſum intermittentem; inordinatum, deficientem; & alibi pulſus vehementes, celeres, parvos, turbatos; iterúmque pulſus raros, exiguos, minimos, tandem creberrimos, ac demùm deficientes. Et parvum alibi notat, crebrum, obſcurumque pulſum: parvum quoque, & crebrum, & compreſſum: habet & pulſum obſcurum, debilem, crebrum, & ad leviores motus mox excitatum: pulſum crebrum, exiguum, languidum.

§. II. Incerta quidem *Aretæi* ætas eſt: ſi tamen argumenta inter ſe ſe

conferamus, *I. G. Voſſii*, *Wiggani*, *Petri Petiti*, ſub finem ſæculi 17. *pariſienſis medici*, maximè probabile ſit, auctorem hunc *Neronis*, aut haud diù poſt, vixiſſe temporibus; *Galeno* itaque ſæculo ſuperiorem fuiſſe, ab eodem verò non laudatum, quod *Archigenes*, pneumaticæ unà cum Aretæo ſectæ, Romæ degens, ibidemque clarus, & *Aretæi*, ignoti eouſque ſcriptoris, aut ſcripta, aut placita, pro ſuis venditans, *Galeno* notior; quemque *Galenus* nunc carperet, nunc laudaret, vicinior, aptiorque exiſteret. Hoc ſi ita ſe habeat, ut eſt veriſimillimum, videmus auctorem, ſæculo ante *Galenum* extitiſſe, qui ionica cum *Hippocrate* dialecta, qui *Hippocratio* ferme laconiſmo, ſuper fundamenta ab *Hippocrate* jacta, egregiam de pulſibus ſuperſtruxerit doctrinam, diagnoſin quoque, & prognoſin, ac therapeian, ad pulſus accomodaverit

Hoc ſic poſito, habemus alterum ab *Hippocrate* auctorem, qui ut *Hippocrates*, ut nos, & pulſus cognoverit, diſtinxeritque, & ad prognoſin &c. accommodaverit; ut falſo proinde primus hujus rei honor *Galeno* adſcribatur.

§. III. *Claudius Galenus*, Romæ flo-

rens medio, ac verſùs finem, ſæculi ſecundi æræ chriſtianæ, in pulſuum doctrinâ profuſiſſimus auctor fuit. Docent id, qui ejus inde extant libri. *De pulſibus ad tyrones libellus. Libri IV. de pulſuum differentiis. Libri IV. de pulſibus dignoſcendis. Libri IV. de cauſis pulſuum. Libri IV. de præſagitione ex pulſibus. Synopſis ſuorum XVI. librorum de pulſibus.* Extat præterea *Galeno* adſcriptum *pulſuum compendium.* Denique habetur *Galeni ad Antonium philoſophum de pulſibus libellus.* Complent omnia hæc in editione *charterianâ* 336. paginas.

Immenſa omnis hæc librorum moles, ad uſum medicum minùs apta videtur, accomodaque. Primò enim pluſquam dimidiam eorum partem oratorius explet ornatus. Eſt deindè auctor plurimus in refellendis opinionibus antiquorum; *Archigenis*, *Heraclidis tarentini*, *Alexandri Philalethis*, *Demoſthenis Philalethis*, *Bacchii*, *Ariſtoxeni*, *Zenonis*, *Chryſermi*, *Heraclidis erythræi*, *Agathini*, *Magni*, *Athenæi*, *Moſchionis*, *Eraſiſtrati*. Quorum ſane opiniones noſtrâ parùm referunt. Tertiò quia ſubtilitate ſuâ peripatetica ſic diſtinguit, dividitque pulſus, ut primo ponat differentias 27.

quas in tres alias ſubdividens, 81. differentias pulſuum nobis exhibet; quas qui mente aſſequi, & ad doctrinam clinicam accommodare contendit, ingenio luxuriante fictas potiùs, quàm aut à *Galeno*, aut à quolibet alio medico, verè obſervatas fuiſſe, ſibi perſuadet. Ut profectò ill. *Hallerus ad* §. 219. *Inſt. pag.* 278. ſcitè ſcripſerit: » Galenus diviſit & compoſuit ita pulſuum » hiſtoriam, ut nemo noſtri ævi ſatis » muſicos digitos habeat, qui poſſit » eos gradus diſtinguere «. Bona equidem, quis dubitat? in galenicis reperiuntur; verùm confuſa cum cæteris ſic, totque ſpeculationibus inanibus commiſta, ac fœdata, ut lucri vix multum indè reportemus.

§. IV. *Actuarius*, *Paulus* ægineta *Aëtius*, &c. quod de ſpulſibus haud pauca tradiderint, non eſt quod miremur, utpote qui pœnè omnes & *Aretæi* & *Galeni* meminerint, & Galeni edocti voluminibus eſſent. Scriptores arabes, cum *Hippocratis*, tum maximè *Galeni*, imbuti doctrinâ, & galenicam de pulſu doctrinam tradiderunt, imò fatentur ex *Galeno* habere.

§. V. A pluribus retrò ſæculis ſchola medica conſideravit pulſum 1°. for-

tem ac debilem, 2°. magnum & parvum, 3°. plenum & vacuum, 4°. celerem ac tardum, 5°. durum, vel mollem, 6°. æqualem, & inæqualem; inæqualem autem vel rhythmo, vel tempore, vel utroque modo; vel remittentem; vel dicrotum, vel myurum, vel caprizantem, &c. 7°. intermittentem, ſeu ασφυξίαν. Hos autem pulſus majori ac minori gradu contemplatur, variâque pulſuum combinatione, ut duros & magnos ſimul, duros & parvos, duros & lentos, duroſque & celeres: magnos & duros, magnos & molles: magnos, duros, æquales, vel inæquales: magnos, plenos, fortes, æquales, inæquales, &c.

Celeberrimus *Stahlius*, veterum plures ſecutus, celerem inter frequentemque pulſum neceſſariam diſtinctionem admiſit, negavit *Hoſmannus*. Diſtinctionem admittere debui, experimento coactus. Pulſum enim mei mecum obſervarunt quandoque diſcipuli, & auditores, minime frequentem, digitum tamen tam ſubitò tamque fulmineâ celeritate ferientem, ut eſſet ſine frequentiâ celerior vocandus.

Notabile quid hanc in rem inclytus *Morgagni* habet *Epiſt.* 24. n°. 32.

» Videbimur pugnantia loqui, ſi celeritatem conjunctam cum raritate in ægrorum pulſibus nos inveniſſe dicemus. Incidit id aliàs quoque; ſed nunquàm magis, quàm in adoleſcente, in quo non magnam pulſuum raritatem, maximam autem celeritatem deprehendimus..... Nocturni ſudores (in thoracis inflammatione) crebri, inutiles primùm; at circa diem 10, & 11. utiles adeò, ut pulſus (qui vibrati & frequentes valdè fuerant, ut acuta febris requirebat, undecimâ die hac finita, nec vibrati ampliùs, nec frequentes, imo rari eſſent, nec rari tamen valdè extra modum. Sed cum eâ raritate mox ſe conjungit vibratio; celeritas autem tanta, ut cùm arteriæ motus ambo, extrorſum videlicet & introrſum, ſimul ſumti, non multo plus occuparent temporis, quàm ſolent ſecundùm naturam, primus eſſet triplo brevior, quàm ſecundus. Quæ res biduum circiter perſtitit, donec vigiliis & ſiti, quæ etiam tunc ſuperant, paulatim abeuntibus, ſenſim pulſus quoque, vibratione & celeritate imminutâ, ad naturalem penè

» modum, ſicut quarto decimo perce-
» pimus die, redierunt «.

III. *Hallerus elem. ph. libr. 6. ſect. 2.* §. 13. hanc celeritatis, frequentiæque differentiam, pluribus experimentis probat; & in homine *ægroto* ſaltem admitti oportere cenſet.

§. VI. Atque hæc de pulſu cum raritate celeri. Dantur homines ſani, quibus alio atque alio in brachio, alius atque alius pulſus ſit. *Ballonius Epid.* 2. in hujuſmodi inciderat. Cauſam in arteriæ ipſius ſive naturalem, ſive præternaturalem, alio quàm in alio carpo conſtrictionem; ejuſdemve profundiorem ſitum, refundit; ut pulſus altero in brachio fortis plenuſque, contrarius in altero ſit: tunc *unus à remediis tentandis paullum revocat, alter remedium validiſſimum clamat. Et id magni ponderis eſt.. Hiſtoria* de Cervenay *hujus rei fidem faciet: cui pulſus omnino erat diſſimilis. Et quod unus dictitabat, ſuadebatque, alter diſſuadebat.*

Nonnullos ejuſmodi reperii: longè tamen plures, qui id mihi, aut primâ vice medicinam facienti, aut illis benè valentibus obviam facto, auctoritate ſuorum medicorum audacter aſſevera-

rent, nec haberent tamen, quantâcunque cum diligentiâ, diuturnioreque morâ, exploraſſem. In nonnullis, ut dixi, rem ſic deprehendi, deprehenderuntque alii mecum: ſæpiùs verò idem deprehendere me mihi viſum, & ſitus brachii explorati mutatus, & explorans manus aliter poſita, & digiti quoque, erroris convicerunt. Contingit in iis, qui revera alium in alterutro carpo pulſum habent, ut nonnumquam arteria cubitalis pulſum magnum referat. In dexterrimâ obſtetrice inveni aſphyxiam in carpo dextro; ſed inter os metacarpii digiti minimi, & annularis, in dorſo manûs, arteria adeò magna erat, adeò fortiter pulſabat, ac arteria radialis in carpo ſiniſtro. In *Tulpii caſu* utroque *lib. 3. cap. 45.* erat arteria ad pulſum explorandum apta in dorſo manus, pollicem inter indicemque. *Eph. N. C. cent.* 10. n°. 42. *Starckmannus* eandem ferè, quàm *Tulpius*, obſervationem refert. Quapropter in omnibus hiſce caſibus manus utraque capienda, explorandaque eſt.

In morbis autem id nonnunquàm contingere extra dubium eſt. Sunt, qui ex hâc differentiâ credant alterum corporis latus altero eſſe morboſius. Tale

quid vix negare licet nobis, ſi primo *Hippocratis* repetitas toties obſervationes de his, quæ κατ' ἶξιν fiunt; deinde quæ idem ſupra in laudato textu de hac re dixerit; tertio quæ obſervationes propriæ aliquando nos docuerint, attentâ mente revolvamus; quamvis ratiocinio anatomico, & phyſiologico, veram phænomeni cauſam non facilè aſſequamur. Conjecturando fortè aliquid tolerabile proferimus aliquando. *Morgagni Epiſt.* 24 n°. 2. » Sed non eos tantùm » nervos, inquit, qui cor adeunt, ve» rùm alios etiam, qui arteriis, aut » muſculis, qui his apponuntur, inſer» viunt, earum variare motus poſſe, » ex ægro didici, qui cùm graviſſimum » morbi periculum vix evaſiſſet, ma» gnâ ob adverſum nuntium, impor» tunè delatum, mœſtitiâ affectus, eo» que majore, quo magis hanc occul» tare conabatur, mihi, nihil tale ex» pectanti, pulſus exhibuit, primùm » utroque in carpo, diebus autem in» ſequentibus in ſiniſtro tantum, omni » peccantes inæqualitatum genere; ut » cùm in dextro eſſent eodem tempore » maximè æquales, perſpicuum eſſet, » cauſam ad ſiniſtram duntaxat brachia» lem arteriam attinere, quæ ipſa quo-

» que, mox levato mœrore, nervif-
» que ad priſtinam diſpoſitionem re-
» deuntibus, ad naturales motus re-
» diit «.

§. VII. De pulſûs intermittentis naturâ ſæpiùs quoque diſputatum eſt. *Galenus libr. 2. de præſag. ex pulſ. cap. 4.* vocat merito *eum omnium vitioſorum pulſuum perniciosiſſimum; hoc in vitæ diſcrimen trahi juvenes maximè, minùs pueros, omnium minime ſenes.* Optiméque docet in præſagiendo ex hoc pulſu ad reliquarum functionum conditiones eſſe advertendum. Variis in locis de eo agens *Galenus*, multùm ſibi contradixiſſe videri poſſet; verùm qui ad ſententiam ejus, hîc laudatam, reliquos textus contulerit, inanem omnem contradictionis deprehendit accuſationem.

Fuiſſe nihilominùs haud paucos medicorum, eoſque minime incelebres, qui tam ex abſtractis quibuſdam *Galeni* textibus, quàm ex repetitâ haud ſemel experientiâ, pulſum diù, multùmque intermittentem, mortis credidere nuntium eſſe, certiſſimum eſt. Sapientiores verò, cum *Galeno*, & maxime in juvenibus exitialem eſſe, & in his, in quibus cùm pulſus plus unâ pulſatione inter-

mittat, tum ſequentes poſt intermittentem debiliores ictus habeant. Quanquam ne tunc quidem ejus perniciem adeò abſolutè affirment, & plures non excipiant caſus: ſordes primarum viarum, vermes, naturalem diſpoſitionem, morbos vitalium partium, tam protopathicos, quàm deuteropathicos.

Et jure profectò. Exempla enim haud plane pauca id docent. Optimus auctor, *P. Alpinus lib.* 4. *cap.* 4. *de præſag. V. & M.* pharmacopœum quinquagenarium, (utique nondum ſenem vocandum) ex peſſimâ diætâ miſerè languentem, abſque febre tamen, inviſens, invenit pulſum intermittentem pluribus diebus, donec probè purgatus eſſet. Additque juvenculæ morbum pleuriticum, in cujus die primo ad 7. vel 10. ictum intermitteret pulſus; die altero ad 6. aut 4; die tertio ad ſingulos tres; „ *quarto ſingulis pulſatis duabus* „ *pulſationibus ita intermitteret, ut im-* „ *mobilis multo intervallo materia ma-* „ *neret, pulſuſque ſubſequentes langui-* „ *di, exileſque eſſent. Nihilominùs præter* „ *omnium ſpem, ſimul cum urinâ, multa* „ *materia craſſa pituitoſa excreta, nullâ* „ *aliâ obſervatâ vacuatione, aut judicio*

„ *à*

» *à naturâ facto. Sed hujuſmodi caſus*
» *raro fiunt, ſuntque in arte medendi ve-*
» *luti monſtra* «.

Hoc ultimum ideò addit *Alpinus*, quod præter morem, præterque obſervationem, pulſus hujus intermitteret juvenculæ; aliàs prudentiſſimus ità in judicando ex tali pulſu fuit, ut laudato mox loco legem ſtatuat, *ut nunquàm ex ſolis pulſibus malis judicium feramus, ſed aliis ſignis unà conſpectis, ac ſimul collatis.*

Hoc fundamento *Wierus*, ſereniſſimi ducis Cliviæ per 30 annos archiater laudatiſſimus, ſalutem ægro prædixit, cui unà cum pulſu, tertio ſingulò ictu intermittente, omnium reliquorum ſignorum optima conditio adeſſet: viditque, quod prædixerat contigiſſe, ubi onuſtas ægri vias primas probè expurgaſſet. Extat apud G. *Horſt. obſ. libr.* 9.

III. *Morgagni epiſt.* 24. §. 20. multa in hanc rem affert, ut doceat, quo modo contenta in primis viis materies in ipſum cor agat, pulſuſque vario modo mutet, vitietque, eodem quoque illos efficere intermittentes. Quod exemplo confirmaturus, *ſic memini*, inquit, *cùm febricitanti virgini mederer, & ad*

cætera intermiſſio pulſuum acceſſiſſet, præter rationem, minime abſterritum eſſe me ab eo exhibendo, quod conſtitueram medicamento, quo abſtergerentur ventriculus & inteſtina; imò eo fidentiùs dediſſe: eâdemque die & abſterſa hæc, & pulſus priori normæ reſtitutos fuiſſe.

Spatio quatuordecim cum dimidio annorum, quibus medicinam hippocraticam in hâc antiquiſſimâ univerſitate, & doceo, & demonſtro, bis certò, ac fortè ter, intermittentem pulſum ante criſin alvinam demonſtravi auditoribus.

Quod ad ſenectutem attinet, in hac cum *Galeno* quandam pulſuum intermiſſionem minùs, quàm in juventute, periculoſam eſſe affirmamus; ſin verò intermiſſio hæc in ſenibus cum frequens ſit, tum diuturnior, majus indè diſcrimen cum *Ballonio* agnoſcimus. Quod autem hoc in caſu à validioribus auxiliis deterreri non oporteat, docuit nos idem vir clarus, *conſ. med. libr.* I. *n°.* 58. exemplo hominis 78. annorum, purulentis pulmonibus, cui, ſævâ pleuritide laboranti, ad ſingulam venæ ſectionem intermiſſio cum reliquâ pulsûs inæqualitate minuebatur, poſtque tertiam quartamve venæ ſectionem, om-

ninò ſilebat, ut à pleuritide convaleſceret ſenex.

Dixi 2°. à vermibus intermittere pulſum. Quid illi in toto ſyſtemate animali, præcipuè & cordis & arteriarum, movere, perturbareque poſſint, mox ex *Morgagno* intelleximus. In pueris à vermibus, eorumque ſordibus, pulſus aut intermittit, aut remittit, aut citra intermiſſionem remiſſionemque, vel tempore inæqualis eſt, vel rhythmo, vel utroque. Ita quoque ſe habet adultorum verminoſorum pulſus. Et cùm quotidianæ obſervationes id doceant, quod adultorum numeroſiſſimi, ſive vermium ſymptomatis quondam laboraverint, ſive nunquàm, vermes, acutè laborantes, ſurſùm deorſúmque expellant; facilè pulſûs intermiſſiones ante criſes alvinas hinc repeteremus, niſi convicti eſſemus primò, à vermibus vel minime, vel longè alio modo, pulſum mutari; ſecundò à quocunque alio viarum primarum inquinamento, ſpurcitieque, pulſuum intermiſſiones proficiſci; eaſdemque, tertiò, intermiſſiones admodum notabiles obſervatas *Proſpero Alpino* eſſe in motu critico ſolo urinarum; tandem quartò à ſordibus primarum

viarum ſæpè longè alia pulſuum vitia animadverti; ut v. g. *Ballonius* refert *pulſum languidum ac parvum* indè factum fuiſſe; idque ſe ſic demonſtraſſe, quod *pro gradibus purgationis, pulſus reſtitueretur.*

Pulsûs intermiſſionem 3°. morbi vitales, ſeu protopathici generant, ſeu deuteropathici. Hydrops pectoris, hydrops pericardii, cor, majoraque vaſa aneuryſmatica, arteriarumque univerſo in corpore diſpoſitio oſſea, cartilaginea, aneuryſmatica. Vitia notabilia pleuræ, mediaſtini, coſtarum, ſterni, pulmonum, diaphragmatis, hepatis, lienis, omniumque abdominis viſcerum. Notiora hæc omnia ſunt, quàm ut allatis confirmem exemplis. Inſtar omnium ſunt, *Boneti ſepulchretum*, *Lanciſii*, *Valſalvæ*, præſertimque *Morgagni*, præclara opera. In variis mei operis tomis exempla plura cum idiopathicè, tum ſympathicè læſæ vitalitatis dedi. Nec quiſquam veriùs accuratiúſque optimo *Lanciſio* de intermittente pulſu ex cauſâ ſympathicâ diſſerere potuit, cùm ipſus, qui illum pateretur, eſſet. *Hujus veritatis*, inquit, *ex memetipſo experimentum promam, qui, cùm tria ante luſtra per-*

tinaci, mihique ſenſibili cordis contractione, indéque ortâ pulsûs intermittentiâ, ex hypochondriorum conſenſu, per ſexennium laboraverim, plus in aliis, quàm in me ipſo, diligens, & attentus, uſu tandem rhabarbari, chalybis, & juris viperati, perfectè convalui. Libr. 1. de ſubit. mort. cap 19. pag. 59. Id modo his omnibus addendum eſt, ut notemus, quantumcunque omnes deſcriptæ cauſæ pulſum intermittentem reddant, eaſdem nihilominùs loco intermittentium pulſuum ſæpè longè alio modo turbare, difformareque illos; quin etiam pulſum aut parùm, aut nihil, ab ipſismet his cauſis mutari. Tot in prioribus meis argumenta hujus extant, tot laudati mox ſcriptores protulerunt, ut eadem hîc repetere velle, omninò ſupervacaneum ſit.

Sed 4°. intermittens pulſus quibuſdam naturalis eſt. *Proſperum Alpinum* experientia id docuerat. Ubi enim de myuro intermittenteque pulſu præclarè diſſeruerat, *libr. 4. cap. 4 de præſag.* hæc addidit: *Quidam etiam obſervantur, qui ex naturâ hos pulſus vel etiam rectè valentes habeant: ex quo cautè medici ad judicandum agere debent, ne decipiantur.* Expertus idem *Galenus* eſt,

uti concludere debemus *ex libro de præ-not. ad Poſthumum.* Cùm enim medicorum inquietudinem circa œconomi cujuſdam intermittentem pulſum obſervaſſet, ipſeque tandem hominem accuratè per omnia examinaſſet, reſpondit medicis, γινώσκειν οὖν χρὴ τὸ τοιοῦτον ἐκ γενετῆς εἶναι σύμπτωμα... τοῦτο γάρ αὐτῷ φύσει συμβεβηκέναι. *Ballonius* Epid. 2. Struthii monachi, caſum narrat, intermittentem pulſum, quoad vixerit, habentis: alterumque juvenis, qui dum ex morbo emergeret, ſuo pulſu intermittente medicos terruit, ignorantes id eſſe συγγενές.

Quod autem mirum ipſe obſervaverim, non reticebo. Pluribus annis medicinam mercatori feci, qui non modò pulſum à naturâ intermittentem habebat, verùm etiam dum ægrotaret, cum celeritate æqualem. Pluries ipſi in acutis morbis peripneumoniâ, ileo, febre continuâ putridâ, affui. Cùm ex primo morbo reconvaleſcens, videret me in pulſu examinando quodam die inquietiorem, riſit, rogavitque num intermittentem valdoperè pulſum deprehenderem, pertimeſceremque? Annuo. Explicuit mihi rem, jamque ad hujus apparitionem extra omne mortis

periculum ſe eſſe monuit; quamdiù autem æqualis maneret, in pluribus morbis id ſe ſuis è medicis ſemper intellexiſſe, quod in diſcrimine adhuc verſaretur. Ut porrò tunc mihi explicuit, ita poſtmodum expertus ſum, lætuſque ipſi nuntius in ſubſequentibus morbis fui, primam intermiſſionem annuntiando. Cordis actionis aucta celeritas intermiſſionem delebat pulſuum, quam ſolita cordis contractio ſuperare non potuit. Capite 4°. ſequetur obſervatio ſimilis, quæ cùm ad illud caput, quàm ad hoc, plus faciat, in illud reſervo.

§. VIII Notant medici integrum pulſuum defectum ſeu ἀσφυξίαν; quæ hîc recenſenda venit, quod protracta intermiſſio ſit, protractaque aſphyxia ſæpiſſimè in mortem terminetur. A ſyncope in eo differt, quod in hâc functio etiam animalis ità deleatur, ut vera ſuperſit mortis imago; in illâ verò hæ functiones haud oppidò raro perſtent, vigeantque. Ideóque ἀσφυξίας ſignificatio, ut in lethum abeuntis, nonnihil moderanda eſt.

Ac primò notamus dari aſphyxiam ſpuriam, quæ, cùm talis videatur eſſe, reverà non ſit. *Ballonius* hâc de re

Epid. 2. diſſerens, refert ex *Struthio* de *Starchonio veneto*, cùm illi in continuâ febre adeſſet aſphyxia, malè ominari medicum cœpiſſe, pulſuum inſtrumenta ignorantem: profundè quippe illi demerſas arterias eſſe; multaque & carne & adipe ſic communitas, ut contingenti manui non occurrerent: ægrum autem convaluiſſe. Alterutro in brachio nonnunquàm hoc vitium reperiri, conſtitit ſuprà. In hoc viro arteriæ & altiùs demerſæ, & craſſiùs tectæ, in causâ phænomeni fuiſſe dicuntur: aneuryſma arteriam lædens; polypus in arteriâ ſubclaviâ in alio homine; nervorum ſpaſmi; alibi videntur hoc vitium genuiſſe. Latiùs hæc omnia apud *Struthium* in ejus *arte ſphygmica.* Soli illi hîc decipi poſſunt, qui perfunctoriè medentes, utrumque negligunt prendere pulſum; aut ſi utroque in pulſu vitium obtineat, palpabiles alibi, *Hippocratis* exemplo, non quærunt arterias, neque diligenter explorant.

Sed dantur, ſecundò, veræ aſphyxiæ; in quibus tamen admittendis prudentiâ opus eſt. Deſcribuntur enim à numeroſis ſcriptoribus, maximè in *ſepulcreto Boneti*, quarum pluribus vel

ob id fidem adhibere omnem nequimus, quod adeò notabiles obſervatorum appareant defectus; ut, velimus, nolimus, ſuſpicari cogamur, alterum modo carpum in nonnullis prehenſum fuiſſe; in aliis aliarum corporis plagarum non fuiſſe quæſitas, exploratasſque arterias: quam ob cauſam aſphyxias illas dierum, ſeptimanarum, menſiumque; admittere ægrè poſſumus. Nonnullas recenſebo tamen, quibus denegare fidem vix quiſquam poterit.

Bernardini Ramazzini, mutinenſis profeſſoris, *conſtitutiones epidemicæ* extant, & in *collectione operum ejus omnium* ſequuntur mox ejus publicè habitas *orationes*. In Conſt. anni 1692, 1693, 1694. §. 23. legitur memorabile hoc: *Nonnullis ſuppreſſa eſt urina, vacuâ prorſus exiſtente veſicâ. Præcipuè verò id obſervatum in iis, quibus pulſus erant parvi, ac penè obliterati: ut contigit in juvene quodam hebræo, qui cum aſphyxiâ, ac totus gelidus, vixit ad quatuor dies, nec urinæ quidquam reddidit: antequàm autem infelix iſte obiret, quamvis toto corpore perfrigefactus, (nullibi arteriis micantibus) adeò robuſtus erat & ad motum*

expeditus, ut etiam ipsâ die, quâ ex vivorum ſtatione diſceſſit, è lectulo ſurrexerit, & ſuas veſtes induerit.

Et §. 33. poſtquàm in dyſenteriâ, malignæ febri peticulari ſuperveniente, opiatorum uſum laudaſſet, *cuidam*, inquit, *acerrimâ dyſenteriâ laboranti, pluries exhibui laudanum opiatum ad 3 & 4. grana, ſed parvo levamine: vixerat hic ad plures dies omninò gelidus, ac ſine pulſu; vires tamen non erant adeò languidæ, ut huc & illuc ſe jactare non poſſet. Verebar ne largiore doſi exhibitum laudanum reliquum flammæ vitalis, quæ ſupererat, reſtingueret: laudanum rursùs ad grana 5. exhibui, ex quo æger placidè dormivit, & excalefactus eſt..... Satis obvium erat in hâc conſtitutione (ac præſertim graſſantibus dyſenteriis, & verminoſâ affectione) hujuſmodi in toto corpore perfrigerationem, unà cum pulsûs abolitione, obſervare.*

Perilluſtris vir *Morgagni*, ep. 24. §. 6. *Senex jam tres menſes, ex quo crus fregerat, in hoc cubabat noſocomio, levi quâdam, ſed pertinaci, febre detentus, cùm præter exſpectationem repentè animadverſum eſt, ſine pulſibus eſſe hominem, cui ne intermittere quidem con-*

ſuëſſent, & qui nihil pejus, quàm ſoleret, eo ipſo tempore ſe habere aſſeverabat. Quod ut confirmaret, protinùs ſe erexit, & in lectulo conſedit. Tamen, neque ita multo poſt, reapſè eſt mortuus. In cadavere præcipuè advertebantur, & pericardii cum corde auriculiſque concretio, & aortæ deſcendentis complures eroſiones, futuræ oſſificationis indices, & univerſa fœtidorum pulmonum cum pleurâ cohæſio.

Differit clariſſimus vir deindè de pluribus ejuſmodi caſibus, quos varii medici retulerunt, aſphyxiarum ſcilicet, 24. horarum, dierum 40. & ultrà, imò 4. menſium, quæ demùm lethales fuêre omnes. Remittitque nos ad ep. 18. in quâ lotricis quadragenariæ refertur hiſtoria, quæ ultimo ſexennio ſæpiùs in noſocomium propter aſthma convulſivum recepta, perpetuóque tunc aſphycta, die tandem 15. obibat. Arteriarum in utroque carpo ſtatus naturalis fuit inventus.

Ill. *Haller, oper. min. tom. III. pag.* 305. aſphyxiam ferè perfectam deſcribit, unà cum frigore artuum, & nihilominùs cum viribus mentis corporiſque ſat bonis, ciborumque cupedi-

ne; idque integro ante mortem triduo. Sed merito addit: *difficulter hæc omnia cum theoriâ conciliantur.*

Qui plura vult, adeat ipſe epiſtolas præclari viri, *Morgagni*, 18, 21. & præcipuè 24. tum & *Boneti ſepulcretum tom.* 1. ſub finem; *Schenckium à Grafenberg tom.* 2. ſcriptores quoque practicos, ut *Fernelium*, qui 24. horarum aſphyxiam, ſubſequente ſanitate, vidit; complureſque, qui ſuas obſervationes practicæ doctrinæ interſeruerunt. Plus 100. obſervationibus facilè ſic quis colliget.

Ex omnibus enarratis colligimus 1°. ſpuriam aſphyxiam à verâ, ut monui ſuprà, ritè eſſe diſcriminandam. 2°. Haud levis momenti eſſe aſphyxiæ diuturnioris intellectum; niſi ſupponamus leviuſculum humorum ope cordis, pulmonum & cerebri, cerebellique, circulum perennare, quo mors averruncetur. 3°. Quod ſi tolerabilem explicationem aſphyxia, cum univerſi corporis mentiſque languore, admittat; difficillimæ profectò enodationis eam aſphyxiam eſſe, quæ & illibatas mentis functiones, & alacre muſculorum exercitium, conſtanter conſervet. 4°. Anatome factâ multorum poſt aſ-

phyxiam mortuorum, cor & auriculas flaccidas, dilatataſque; in aliis grumoſum cruorem; in aliis multa alia vitalium viſcerum detecta vitia eſſe: integrum cuique eſſe horum vitiorum cuilibet originem tribuere, cauſaſque aſphyxias: eſſe verò hucuſque & imperfectam, & incertam, explicationem omnem, cùm non in omnibus eædem cauſæ repertæ fuerint, cùm hæ ipſæ cauſæ in aliis aſphyxias genitrices non extiterint, cùm cauſæ enarratæ quæcunque alios longè morbos creaverint, cúmque tandem mira ſed obſcura de nervis doctrina in ſaltem evicerit, ne veſtigiis quidem vitalium morborum in cadavere inventis, hos à ſolis nervis excitari, perpetuarique poſſe.

§. IX. Schola medica poſt *Hippocratem* docuit perpetuò pro variâ ætate, ſexu, regione, ſex non naturalium rerum uſu, pulſuum naturalium modificationem variare. Nihil eo verius. Obſervationes tamen exiſtunt, quæ communem hanc pulſuum varietatem ſic excedunt, ut earum quarundam meminiſſe oporteat.

Anno 1766. die 9. novemb. in noſocomium meum invectus homo eſt 24. annorum, victum labore ſedenta-

rio quæritans; toto corporis habitu, animoque, melancholicus; cætera autem ità valens, ut graviore morbo decubuiſſet nunquàm, ſed verno tempore, ſpatio 2, 3, 4. duntaxàt dierum, lecto inhæſiſſet præ catarrho, qui citrà venæ ſectionem, citráque remedia, ſpontè fatiſcebat. Addebatque catarrhum ſimilem præcedente octobri menſe, & inſolito proindè tempore, & inſolitâ adfuiſſe gravitate, ità ut primâ vitæ vice vena ipſi ſecanda fuerit; poſtque triduum reconvaleſcenti levis tuſſicula perſtiterit. Die 6. nov. acuta illum febris prehendit, cum horrore, frigore, validâque per trihorium corporis univerſi concuſſione, æſtu deindè, ac pungente lateris thoracis dextri, ejuſdemque inferioris, dolore, cephalalgiâ, præcordiorum gravitate, ac dedolati quaſi corporis pondere moleſto. Alterâ die perſeverantibus his ſymptomatibus, ſudoriferum remedium ſumſit, ſudavit, nihil autem indè percepit levaminis. Die tertio & quarto febris perſeveravit cum enarratis ſymptomatibus: eodemque die quarto in noſocomium ferebatur, vigente morbo, ut ante; niſi quod cephalalgia remiſiſſet tantillum.

Mox calorem febrilem explorantes, invenimus illum duobus tribuſve gradibus naturali ſuperiorem: 99. ſcilicet graduum in *therm. fahrenrheitiano*, meridie ſimilem; veſpere 98. grad. Porrò cum hoc colore, naturali paulò ſuperiore, pulſum quâvis horâ exploratum, nonniſi 37, 38, 40, 42. & aliquando 44. ictus ſpatio minuti primi dare, obſtupeſcebamus.

Febris igitur acuta inflammatoria, cum ſymptomatibus pravis, & pleuritidis, hominem juvenem detinuit; pulſu, qui naturali longè celerior eſſe debuiſſet, rarius naturali, dimidiâ parte rarius modicè febrili, micante. Cùm neque ipſi ſano, neque jam à quatriduo ægrotanti, medicus affuiſſet, pulſumque tetigiſſet, reſcire nequivimus, num ipſi aut ſano, aut ægro, tardus adeò pulſus affuiſſet; numque ipſi ſano fortè ità lentus non fuiſſet, ut quæ, nunc adeſſet, tarditas, non foret celeritas febrilis habenda. Cæterum excepta pauca rhythmi temporiſque, in quarto die, inæqualitate, toto morbi tempore præter tarditatem laudabilis fuit.

Graviora morbi ſymptomata ſui ablationem communi methodo antiphlo-

giſticâ indicabant, ſed à venæ ſectione pulſuum me removit, abſterruitque tarditas. Saltem quid, dilatâ nonnihil venæ ſectione, reliqua artis auxilia præſtarent, tentare principio volui. Alvum igitur à quatriduo immotam, communi decocto emolliente cum melle ſollicitavimus; dolenti lateri emolliens reſolvenſque cataplaſma admovimus; epiſpaſtica applicuimus pedum plantis; leve jus carnium cum cremore tartari in nutrimentum, avenæque decoctum cum melle ac nitro, in alimentum ſimul ac potum, ipſi dedimus. Undè paucis poſtmodum horis & dolorum lætabamur levamen, & breves quidem ſomnos at levantes, & largiorem tranſpirationem, urinamque tandem, quæ intra trihorium veterinaria, horâ deinceps elapsâ hypoſtaſin formabat. Alvus autem ab enemate non mota, clyſmate altero, adjectis duabus nitri dragmis, quid craſſi compactique eduxit. Calor tunc 98. gr. Necdum verò 40. pulſuum ictus in minuto primo. Nox ſponte optima.

Die 5. morbi, calor quidem mane horâ ſextâ 100. grad. pulſus verò æquè tardus. Reſpiratio modicè læſa, nulla ſitis, renaſcens quidam appetitus, uri-

na hypoſtatica & arenoſa, & à clyſtere nitroſo bona dejectio. Horam poſt meridiem dormivit, ſudavit; necnon in commodâ ſede & ante, & poſt meridiem, horam tranquillus tranſegit. Veſpere calor 97. gr. pulſuum quâvis fermè horâ exploratorum eadem tarditas. Nox optima.

Die 6. morbi calor mane ac veſpere 97. graduum. Calor igitur naturalis hominis ſani, robuſti aderat, ſed cum illo pulſus ne gru quidem, celerior, imò ne poſt paſtum quidem, qui hodie paulò plenior ex cremore hordei cum jure carnium, bis præterea ex jure cum pane albo, leviter toſto, fuit. Creſcit appetitus. Matutino tempore parùm, pomeridiano integram dormivit horam. Unicam mane, duas poſt meridiem horas, extra lectum ſedit. Sitivit nonnihil. Urinæ hodiernæ colore, odore, copiâ, naturales cum enæoremate ſubſidente, & unà cum paucâ hypoſtaſi. Nox valdè bona.

Die 7. calor mane 95. veſpere 97. graduum. Pulſus quâcumque diei horâ idem, qui heri. Urinæ heſternarum ſimillimæ. Enemate nitroſo paucæ, ovillorum ſimiles, prodiere feces. Quadrihorium extrà lectum tranſegit

ſolito alacrior, appetivit, non ſitivit. Bona nox.

Die 8. calor mane 95. veſp. 97. grad. Pulſus immutabilis. Reſpiratio bona. Appetitus. Comedit hodie jus carnium cum toſto pane copioſiore, toſtaque duo, triave poma, cum fruſtulo panis; neque poſt horum ſingula pulſus celerior. Alvus ab enemate nitroſo heſternæ ſimilis. Mane horam ex lecto fuit, in eundemque repoſitus, horam dormivit: poſt meridiem trihorium in ſedili tranſegit. Nox bona.

Monitum hîc interſerendum eſt. Quod de pulſu dixi, id de eodem in ægro jacente capto, haud verò in ſedente, intellexi. Non monuerunt, quod ſciam, ſcriptores practici de differentiâ celeritatis in pulſu hominis jacentis, ſedentiſque. Eam tamen in ægris noſtris, quocunque acuto morbo, quocunque morbi in ſtadio, vix centeſimo experimento fallente, perpetuam invenimus. Sedentibus aut in lecto, aut in ſedili, pulſus quàm jacentibus celerior eſt, plùs quidem minúſque, ſemper autem notabiliter. Sic ut celeritas $\frac{1}{8}\frac{1}{6}\frac{1}{4}$ parte augeatur ſedentibus. Numquid hoc à debilis corporis de-

ſatigatione? Sed celeritas obſervatur, quamprimum alienâ operâ erecti, abſque ullo ſuo labore, ſedent: obſervatur, etiamſi ſuffulciantur pulvinaribus ſic, ut non defatigent ſe: habent reconvaleſcentes, qui jam robuſtiores, ſedere, quàm jacere, malint. Et ſi à motu defatigante, pulſus utique brevi debilior fieret, tardiorque, dum jam ea aucta celeritas, donec ſedent, perſeverare ſolet. Numquid cordis acceleratur motus, ſanguine venoſo perpendiculari à capite itinere, quàm horizontali, promptiùs ad ſinum dextrum cordis, promptiúſque eâdem de causâ ex pulmonibus in ſinum cordis ſiniſtrum deſcendente? Verùm in ſedente homine, erectove, & ſanguis venoſus venæ cavæ difficiliùs verſus ſinum & auriculam dextram pxrpendiculariter, quàm in jacente horizontaliter, adſcendit; & ſanguis artreioſus faciliùs in jacente ægro verſus caput horizontaliter, quàm in ſedente perpeindculariter, movetur. Id tamen quoque verum eſt ſedenti in homine ſanguinem liberiùs inferiorem aortam ſubire; & pondere hepatis lieniſque deorsùm cum diaphragmate tendente, cordi, pulmonibuſque ampliùs, expeditiúſque, agendi

ac movendi ſpatium naſci. Sed ne ſpeculationibus diutiùs immoremur, alicujus res momenti eſt ut, dum in conſultatione medicorum circa celeritatem majorem minoremve quandóque diſceptetur, & alii jacentem ægrum, erectumque alii, examinaverint, diſceptationis cauſam capiamus. Porrò æger noſter, cujus cauſâ hæc ſeceſſio facta eſt, neque tam magnum, neque tam perpetuum habuit celeritatis augmentum; habuit tamen & ſæpiùs, & mediocre; ſemel autem, nempè die morbi terdecimo, 54 & 55. ictus in primo minuto.

Die 9. omnia ut heri, niſi quod horâ matutinâ ſextâ calorem 100. graduum thermometrum notaret. Id unicâ modò vice die 5. obſervaveramus. Et tunc quidem ſigna febris aderant, jam verò ſanitatis.

Die 10. calor 98 graduum. Omnia ſana. Id verò hoc die ſingulare, quod pulſus quinquageſies, imo 55 ſæpè micaret. Si in febre id contigiſſet, facili explicuiſſemus negotio, ſed quod in febre non obſervabatur, obſervavimus hodie, valetudine ſic reſtitutâ, ut nihil ullâ in functione, exceptâ alvi ſegnitie, juveni deſit.

Die 11. cùm, morbo integrè curato, alvus officio minùs ritè fungeretur, dedi ipſi *aquæ laxantis viennenſis uncias tres:* undè alvus ter probè mota eſt. Hucuſque nullam medicinam aliam ſumſit, quàm quæ prima, quâ in noſocomio fuit, die, ipſi præſcripta, applicataque eſt; quibus prava ſymptomata brevi ſecedebant, nova ſuccedebant nulla. Coctio tandem, & criſis, & critica evacuatio, optimè promovebantur. Similis obſervationis multa exempla auditores mei viderunt, ex iiſque didicerunt naturam in morbis contemplari, eamque ſi opus coctionis, coctique excretionis, perficit ipſa per ſeſe, non turbare medicamentis, ſed adjuvare; ut ſedula, ut ſapiens ſui negotii moderatrix maneat.

Purgationis abſolutâ actione, primùm hodie comedit carnis vitulinæ minutal. Mane tardus, celerior à meridie pulſus. An quod comeſta caro ſit? Hincque febricula nata? Verùm heri cum priore diætâ die totâ celerior fuit pulſus; & ipſa dum aderat ſuis cum ſymptomatibus febris, pulſus nullum intulit celeritatis augmentum. Erat cum hâc pomeridianâ celeritate color

hominis naturalis in thermometro. Nox egregia.

Die 12. calor 94. grad. Pluries ante meridiem examinatus pulſus, micavit 38, 39. Poſt meridiem 46, 47.

Die 13. calor mane 94, veſpere 96. gr. Antemeridianis horis pulſuum ictus 40, 41. in minuto primo fiunt; pomeridianis itidem. Hodie autem, ut ſupra monui, maximam differentiam jacentis inter ſedentiſque pulſum notavimus; 54. enim & 55. feriebant ſedènti.

Die 14. cum tarditate pulſuum conſuetâ optimè valens, dimitti voluit; defuit occaſio illum videndi poſthàc, examinandique.

Acutus hic morbus die 4°. coqui cœpit, expellique coćta materies eâdem adhuc die largiore tranſpiratione, & urinâ: die 5°. urinâ & ſudore: die 6. & 7. urinâ. Expulſa omnis morbi materies fuit ſic, ut perfećtum judicium adſuerit.

Exempla non proſtant multa ſingularis hujus, perpetuæque ferè pulsûs raritatis; proſtant tamen aliqua, & quidem mirabiliora, quæ conferre noſtro cum homine oportet.

Andreas Veſalius, de hum. corp. fabr. libr. 1. *cap.* 5. pulſum deſcribit ho-

minis cujus à thalamo cordis lævo maſſam glanduloſo-carneam librarum propemodum duarum exſciderat; *Ita enim*, inquit, *multis menſibus ante mortem (cùm tamen alioquin veluti ſanus obambularet) pulſus, aut arteria potiùs, contrahi viſa fuit, ut trium aut quatuor pulſationum, ictuumve, intervallo contracta maneret, velutque expulſionem moliretur. Imò poſtremis vitæ ſeptimanis ex novem ictuum intervallo tres tantùm aut duæ dilatationes arteriæ tactui ſubindè occurrerunt.* Pulſus igitur in minuto primo 15. tantummodo ictus dedit, ſub vitæ finem verò longè pauciores. Cauſa vel ipſum monſtroſum cor hujus tarditatis extitit, quod probabilius; vel ſanguinis aut interceptus aut impeditus per arteriam, ſiniſtri pedis fibulam petentem, ſclopeto ante annos nonnullos ſauciatam, transfluxus. Gangræna in hoc crure nata perierat.

Dum *Theophilus Bonetus* hanc *Veſalii* hiſtoriam in ſuo *ſepulcreto* tranſcribit, addit ſcholium hoc: *Melancholicorum pulſum ut plurimùm parviſſimum eſſe, rariſſimum, tardiſſimumque, ſine ullo vitæ periculo, ait* Saxonia, libr. 3. de pulſ. cap. 100. *Habeo*, ait, *patientem, melancholiâ laborantem, cui adeò*

pulſus eſt languidus, parvus, rarus, ac tardus, ut inter unam & aliam diſtenſionem ſex ad minus aliæ diſtenſiones in quocumque pulſu, moderatæ etiam raritatis, cadere poſſint. Ex quo certò mihi perſuadebam illum tandem integrè motum amiſſurum, & eo potiſſimum, quod illud idem alias contigiſſe ſibi patiens referebat. Nunc ſatis bonâ fruitur valetudine. Non ergò ſimilis pulſus ſemper eſt lethalis.

An ſanguinis craſſioris, ad motum ineptioris conditio, in cauſâ fuit tantæ in pulſu tarditatis, ut minuti primi ſpatio ictus vix decem arteriæ obſervarentur?

Sed pergit *Boneti* ſcholium. *Pulſuum tres differentias magni momenti rariores & periculoſas, obſervavit* Rumlerus obſ. 46. *Primam in juvene, qui quod in carcere diù detineretur, in febrim incidit lentam, hecticæ ſimilem, in quam tandem etiam deſinebat: huic pulſus tam ſegnis erat, ut nonniſi longiſſimo temporis ſpatio interpoſito digitum feriret; facilè enim interea duodecim numerari potuiſſe, quod ſignum ſummæ imbecillitatis virium.* Si quis hic celeriter numeraſſet, ſpatio minuti primi micantem decies arteriam deprehendiſſet; ſi moderatè,

moderatè, quinquies. Notandumque eſt etiam in hecticâ febre pulſum tantæ fuiſſe tarditatis. *In altero magis periclitante pulſum omninò nullum interceptum fuiſſe: in tertio ardente febre correpto pulſum omnibus dimenſionibus excedentem fuiſſe, quo cor omni conatu naturæ imbecillitati ſuccurrere fruſtrà adlaboraret.*

Sed præ cæteris conſulendus nobis ill. *Morgagni* eſt; qui etiam alibi *ſepulcreti*, mox laudati, meminit. Refert *epiſt.* 9. §. 7. hiſtoriam probi ſacerdotis, ſubpingui habitu, ac florido colore præditi, melancholicam proindè non habentis temperiem, qui, quod rarum, epilepſiâ affligi cœpit vitæ 68. anno. Epilepſia hæc, ad omnia rebellis, & ingraveſcens, ſolo tandem opio miteſcebat. Poſt primum paroxyſmum & *Morgagni* & cæteri medici, pulſuum obſervarunt ſummam raritatem, itemque corporis perfrigerationem. Poſt reliquos paroxyſmos non ultrà perfrigeratio ſucceſſit, ſed ſemper illa ſumma pulſuum raritas. Tandem raritas cum æqualitate. Opii granum dimidium datum ad ſingulam noctem, primò vicit inæqualitatem, deindè minuit raritatem. Spaſtica diſpoſitio nervorum

hominis non melancholici, videtur & frigoris cauſa fuiſſe, & pulſuum rariorum, tum & poſtmodum inæqualium: quam ſpaſticam diatheſin ſolvit magnam partem opium.

Idem clarus vir ex *Gerbeſio eph. N. C. cent.* 7. *in app.* pulſum deſcribit *in robuſto viro hypochondriaco, ſubindè leviter inſultibus epilepticis obnoxio, cùm ſanus eſſet adeò rarum, ut priuſquàm ſubſequens pulſus ſubſequeretur antecedentem, facilè apud alium ſanum tres pulſationes præterirent.* Si in primo minuto pulſus ſani hominis ictus 60. det, non dedit hic ultrà 15.

Epiſt. 24. §. 33. de alio ſene, qui 64. annos natus, ex terrore, timore, irâ, mœſtitiâ, primum ſuæ epilepſiæ paroxyſmum paſſus erat, inque conſultationem plurium medicorum etiam ipſum vocaverat; ſcribit eam fuiſſe pulsûs raritatem, ut intra $\frac{1}{60}$ horæ pulſationes eſſent tantùm 22. Et in *epiſt.* 64. §. 5. ejuſdem pulſus & duros eſſe notat, & raros. Poſt plures breviores, at frequentes paroxyſmos, incidit 34. die morbi in putridum vomitum; ex quo quatuor integris menſibus epilepſia, omniſque pulſuum cum durities, tum raritas, ceſſavit. Redeun-

tem cum epilepſiâ pulſuum raritatem, deprehendit ill. vir duabus tertiis minorem eſſe naturali; ſcilicet quemadmodum anteà, ut 20. 22. pulſus in minuto primo numerarentur. Imminentes epilepſiæ inſultus raritate majore prænuntiabantur: in inſultu verò pulſus erat, quem in ægris aliis frequentem vocamus. Febris autem totis ipſis 15. menſibus, quibus morbus duravit, adfuit nunquàm, neque ullus unquàm capitis dolor.

In cadavere thoracis cavum dextrum aquæ, lotium referentis, libras plures; ſiniſtrum autem minùs habebat..... Intrà pericardium aquæ ejuſmodi, qualem in thorace fuiſſe dixi, mediocris copia. Cor verò amplum valdè ob dilatatos ventriculos, non ob parietes factos craſſiores: amplificatæ tamen columnæ, quod in dextro præſertim ventriculo adnotavi. Auriculæ pariter & omnes valvulæ amplificatæ, ſanæ tamen; & majora quoque erant coronariarum arteriarum orificia. Magna etiam arteria ad curvaturæ uſque initium æquo latior..... Nec tamen propterea negandum eam, quam diximus cordis, & magnæ arteriæ dilatationem, præſertim poſtquàm adaucta fuerat, quidquam ad pulſuum rari-

tatem contuliſſe; quippe cùm utrumque ſic minùs aptum eſſet, ad ſe ſtatim, ac oporteret, contrahendum, nervis præſertim ob dilatationem diſtractis. Sed neque ad ejuſmodi cauſas, aut ſolùm, aut præcipuè, pulſuum tantam raritatem eſſe referendam, vel hinc intelligere proclive fore, quod in tot aliis, quorum cordis & arteriæ aortæ aneuryſmata, multo etiam iſtis majora, deprehendimus, ejuſmodi pulſus non fuere: ut niſi aliud aliquod accedat, eos indè non fieri ſatis conſtat. Hoc autem quod debet accedere, niſi certum quoddam ſpirituum, & nervorum vitium ſit, perdifficile eſt conjicere.

Rumlerus eam raritatem conſideraverat ut ſignum imbecillitatis virium, cum lentâ febre conjunctæ: *ſed neutri horum* (duorum ſenum) *de quibus loquimur*, ait Morgagni, *febris fuit ulla, aut ea virium infirmitas, ut è lecto ſurgere, & ſi non ſemper, ut nobilis ille* Veſalii *vir, aliquandò certè, veluti ſani obambulare non poſſent.*

Eſt in *Bonneti* ſepulchreto quod & ill. vir *Morgagni* advertit, *Diemerbroeckii* laudata obſervatio hæc: anno 1651. *in cadavere angli cujuſdam, in cachexiam pituitoſam delapſi, liquoris tur-*

bulenti ad minimum duas libras in diſtento pericardio ſpectatoribus contineri oſtendimus. Huic pulſum languidum ac rariorem inveni. Fortè quid contulit hydrocardia ad pulsûs raritatem: apprimè tamen novimus neque omnem pulſum languidum & rarum ab hoc morbo naſci, nec raró in ipſo hoc morbo pulſus deprehenſos eſſe minime raros.

III. *Haller, el. ph. t. 2. pag.* 256. ex *Henckelio* refert cuipiam homini, cujus ſanguis craſſiſſimus continuò cogebatur, quamprimùm ex venâ fluxerat, cujuſque in cadavere auriculæ ſiniſtræ aucta cavitas erat, pulſum dum vixerit fuiſſe à 23. ad 35. Potuit hæc aucta auriculæ cavitas, potuit hic nimius cruoris in cohæſionem niſus, aliquid ad pulsûs tarditatem conferre: ſed ex iiſdem cauſis in cadaveribus aliis detectis, ſanguiniſque diatheſi, non pulſuum tarditatem, ſed longè alia vitia eorundem, vel & nulla, inventa eſſe novimus.

Porrò in ſingulis hiſce exemplis pulſuum raritatis, vel abſuiſſe febrim deprehendimus, vel adfuiſſe: in *Rumleri* ægro adfuiſſe hecticam, in noſtro inflammatoriam: in utroque cl. *Morgagni*

ſene, in *Veſalii*, ac *Gerbeſii* hominibus, nullam. Deindè raritatem pulſuum debilitati fuiſſe adſcriptam; in meo homine huic cauſæ tribui non poſſe, cum in vigore ac declinatione morbi haud adfuerit modò, ſed & in reſtitutâ penitùs ſanitate: tandem hanc pulſuum tarditatem vitiis vitalium viſcerum variis quidem tribui poſſe, at verò ex aliâ longè origine ſæpè proficiſci: ſiquidem v. g. in febre & cor valdè irritabile eſſe ſe oſtendit, & ſtimuli majorem efficaciam arguit, & humorum ſive copiam, ſive ſaltem rarefactionem majorem demonſtrat; & tamen cum tot tantiſque celerioris pulsûs cauſis, tanta reperta fuit tarditas.

Atque hæc de pulſuum tarditate ſufficiant, de pulſuum celeritate nunc quædam pertractemus, tædium fortè excitatura præ prolixitate, neceſſitate tamen inevitabili fuſiùs enarranda, ob ea præcipuè, quæ ſequens caput pertractabit.

Juvencula 24. annorum variolas nondùm, ſed morbillos paſſa; rariùs in vitâ cephalalgiam, multis verò retrò ab annis æſtate æquè, quàm hyeme, tuſſim experta eſt, cum matutinâ partim

glutinoſi, partim ſubpurulenti, ſputi excretione. Menſes à decennio habet vel tardiores, vel citiores.

Die 6. maji 1767. deferebatur in noſocomium, inchoante die 3. morbi acuti, peripneumoniam minitante. Die 5. morbi judicata eſt ab omni febre paucis ſubcoctis ſputis, copioſiſque urinis hypoſtaticis, partim etiam arenâ refertis. Antiqua tuſſis ſupererat, *ſic, ut* 7, 8 *&* 9. *die pulſus perfectè naturalis eſſet*, & functiones quæcunque in integrum reſtituerentur. Menſes etiam die nono ſupervenerunt.

Die 10. omnia ſana, tuſſiculam antiquam ſi exceperis. Pulſus autem cum ſummâ æqualitate nonnihil celerior menſium continuante fluore. Ita & 11. die.

Die 12. menſes ceſſant. Vix ultrà tuſſit. Omnes functiones bonæ; ſed celeritas modica pulsûs pergit.

Die 13. aſſumto leni purgante, ejuſdem abſolutâ actione, neque aucta pulsûs celeritas fuit, neque imminuta. Cum optimâ ſanitate die 14, 15, 16. ejuſdem celeritatis pulſus fuit, æqualis cæterum, fortis, plenus.

Die 17. dimitti petivit, ne in famulatum, quem proſequi geſtiebat,

alia ſufficeretur. Suaſi aliquantiſper maneret, donec pulſus ad naturalem, quo 7, 8 & 9. die fuerat, ſtatum rediret. Noluit. Receſſit. Ancillares auſpicata labores, laſſitudine & inappetentiâ laborare cœpit, & adveſperaſcente die ſequente, morbi 18°. febris recidiva, priore multò vehementior, atque diuturnior, eam prehendit: undè die 19. in noſocomium iterùm delata eſt.

Die 1, 2 & 3. recidivæ febris, pulſus aut ſubdurus, aut durus, ſemper magnus, æqualis, celer: die 4°. pulſus celer & inæqualis ſic, ut ictus unus, fortis, magnuſque, dein tres debiles admodum pulſus perciperentur, tandem aut remiſſio, aut intermiſſio; unà cum univerſi & pectoris & ventris pulſatione, æſtuque ardente. Die 5. ſex primum horis nunc remittebat pulſus, nunc intermittebat: deindè ſæpiùs de die intermittebat non raro ad ſingulos quinque ictus. Prodiere hoc die nonnulli vermes cucurbitini per alvum.

Die 6. recidivæ, pulſus ſubdurus, celer, rhythmo inæqualis, haud ultrà nec remittens, nec intermittens. Aliæ iterùm tæniæ portiones alvo reddebantur.

Die 7. pulſus minùs celer, rhythmo inordinato inæqualis; veſpere minoris adhùc celeritatis fuit, & æqualis.

Die 8. pulſus æqualis, ſed mane veſpereque celerior. Nocte verò, inchoato jam nono die, ſepties alvum reddidit; in tertiâ autem alvo & cucurbitinos complures vermes, & ipſam unà cum ſuo filo tæniam. Portio major, cui filum, ſeu caput, adeſt, ulnarum viennenſium duarum cum dimidiâ eſt.

Die 9. pulſus bonus, ſolâ paucâ celeritate peccans. Ita & 10. & 11, 12, 13, 14. die. Sed his ſex diebus calor 102, 103. graduum fuit. Quod ideò notatum velim, quod neque tempore prioris febris vigentis unquàm ad 100. gradum calor conſcenderit, neque tempore cruditatis augmentique recidivæ febris graduum 100. ſuperaverit. Ergo in majore attritu, minùs; in attritu minore, plus adfuit caloris. In exemplo priore cum pulſu $\frac{1}{3}$ tardiore, aut calor naturalis adfuit, aut naturali major. Alterque ſeniculorum cl. *Morgagni* ut cum rariſſimo pulſu friguerat olim, ita poſtmodum calorem cum pulſuum tarditate æquè ſervavit, quàm noſter juvenis. Cogunt

me hæc concluſionem, toties ex aliis obſervatis factam, repetere, attritum ſcilicet neque ſolum, neque perpetuum, caloris eſſe genitorem, ſed longè alias ejuſdem exiſtere in corpore humano cauſas.

Die 15. pulſus totâ die celer, ſubdurus, æqualis valdè. Cum pulſu eodem manente calor mane 98. veſpere 105. gr. Die 16. pulſus minùs celer totâ die. Calor mane 101. veſpere 100. gr.

Die critico 17. totius morbi 35, pulſus mane celer admodum, die minùs; bonus cæterum & æqualis. Calor in maximâ pulsûs celeritate grad. 101. fuit. Poſt meridiem alvo reddita ſunt corpuſcula, quæ cl. *Hernſchwandius* tæniarum excrementa vocat.

Die 18. recidivæ, pauca pulſuum celeritas, cum minore calore; die 19. pulſus admodum celer cum nonnullo augmento caloris; die 20. cum pulſu valdè celeri minor calor; die 21. valdè celer pulſus, cum calore corporis naturali.

Diebus 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30. pulſus æqualis, plenus, naturaliter mollis, ſed celerrimus: ſic ut ad horologium ſæpè ſive unius,

ſive duorum, quatuor, ſex minutorum ſpatio exploratus, ſingulo minuto primo 120. ictus daret; duplo proindè, quàm in ſanitate plures. Calor totis hiſce diebus inconſtans, nunc parùm, nunc multùm, excedit naturalem.

Diebus 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37. pulſus ſingulo minuto primo, quâcumque diei horâ, ictus 120, 122, 123. dedit; calore totis hiſce diebus naturalem parùm admodum excedente.

Die 38. pulſus 100. modò ictus dedit in jacente corpore, in ſedente verò 106, 108. quâcumque exploraretur horâ, eoſdem ictus habuit. Calor ut heri.

Die 39. micavit arteria 90. duntaxàt jacenti; ſedenti verò aliquantò crebriùs. Calor idem. Die 40. pulſus, & calor iidem, qui heſterni.

Die 41. cum calore totâ die naturali pulſus iterùm celerrimus, nonnunquàm minoris per momenta celeritatis, at verò mox æquè celer. Sic & die 42 & 43.

Profectò agitabat animum meum hæc celeritas pulſuum, præcipuè cùm feminæ primùm reconvaleſcenti, pulſus naturalis per omnia exiſtens, deindè

celerior abſque manifeſtâ causâ redditus, demùm hanc gravem recidivam inſequentem habuiſſet. Metu itaque aut recidivæ novæ, aut aliorum malorum, cùm functiones in integrum ferè omnes reſtitutæ eſſent, dedi ipſi corticem peruvianum die recidivæ 30. in diem 43. uſque. Cùm verò ſub ejuſdem uſu & liberali, & protracto, pulſus celeritate demùm augeretur potiùs, quàm diminueretur, ab eodem hoc 43. die cœpi deſiſtere.

Die 44 recidivæ, die 62. totius morbi, pulſus æquè celer; calor hominis naturaliter calentis 96. grad.

Die 45. pulſus hodie 105 in minuto primo ſaliit, cumque eodem minùs celeri calor aliquantò major.

Die 46. inſolita quædam obſervavimus. Calor tempore matutino erat 98. grad. Pulſus tunc cœpit dextro in carpo, quàm in ſiniſtro, frequentior eſſe : ita ut *nonies* utroque in carpo exploratus, in ſiniſtro vix 95. ictum tranſcenderet ; in dextro autem minuti ſpatio ad 110, 115. ictum perveniret. De dolore brachii dextri ſæpiùs, nunc verò acerbius conquerebatur : celeriorne pulſus indè? Sed horis 8 $\frac{1}{2}$ elapſis, pulſus *utriuſque manûs* velox ita, ut minuti

primi ſpatio 140, 150, imò nonnumquam ultrà 160. pulſationes haberet.

At verò tunc quoque inæqualitas obſervari ſumma cœpta eſt. Sex, ſeptem, & fortes ictus, & lenti, & æquales, verbo, maximè ſani, & naturales, primò percipiebantur; ſubſequebantur verò nunc 50, alio tempore 70. alio etiam plus quàm 100. & debiliores, & rapidiſſimæ pulſationes.

Cœpi plus timere ægrotanti, præcipuè cùm caput, quod ferè ſanæ ſibi ſæpiùs hebeſcere dixerat, nunc multò conquereretur hebetius. Undè ex brachio lævo ſanguinem detraxi; principio detractionis pulſus fortior percipiebatur: eductis autem octo propemodum unciis, debiliorem percipiens, foramen claudi juſſi. Sanguis illicò cruſtam flavam craſſamque formabat. Et mox à miſſione ſanguinis, & quatuor poſt eam elapſis horis, calor auctus ad 101. gradum erat.

Die 47. calor quidem 101. graduum, pulſus verò paulò minùs celer, iterúmque autem in dextro, quàm in ſiniſtro brachio, frequentior. Hæc mane. Poſt meridiem verò denuò creberrimus pulſus, fortiſque eidem, ac plenus, cum capitis ingenti hebetu-

dine. Quamobrem iteravi venæ ſectionem ad unc. x. Cruſta inflammatoria extemplo formabatur. Exindè ut hoc, & die 48 & 49. minores pulſuum ictus, graduſque caloris.

Die 50. jam tardior, jam frequentior, veſpere creber admodum, pulſûs; non auctus tamen cum pulsûs frequentiâ calor.

Die 51. explorabam illi pulſum mox evigilanti, jacentique deindè pluries, nec niſi pluſculo celeriorem naturali deprehendi; ſedenti autem ſive in lecto, ſive in ſede commodâ, longè celeriorem, imò celeriorem heſterno: non id à debilitate ſane, nam perbellè ſe hoc die habebat.

Die 52. non pulſus, ſed pulsûs celeritas erat inæqualis, ut quæ unâ horâ vix celerior naturali, aliâ horâ 90, aliâ iterùm 100. micaret. Functionibus omnibus bonis, cùm partem pulli toſti ardenter petiviſſet, egoque conceſſiſſem, pulſum neutiquam deprehendi poſtmodum mutatum. Nendo, garriendo, ambulando, tempus fallit. Noctes bonas tranſigit abſque paregoricis.

Diebus 53, 54, 55, 56. calor ferè naturalis fuit, cum pulſu ſemper

quidem celeri, aſt inconſtanter; nonnunquàm 90. aut 100. aut 105, 110. ictus habens.

Menſes autem à decimo morbi die deficiunt. Bona cæterùm adeò ejus valetudo fuit, ut proprios voluerit repetere lares. Suaſi, ut ſæpiùs rediret, qui ſe haberet monſtratura. Abivit die 13. auguſti.

Rediit auguſti 18. die, bono appetitu gaudens, alvoque quotidianâ, & viribus: tuſſim antiquam, ac raram, teſtabatur ſe pati, flatuſque moleſtos. Plures per aliquot minuta explorantes ſedenti, ſtantique, pulſum, ictus 115. numeravimus. Cùm illam ſpaſmodici torquerent affectus, menſeſque adhuc deeſſent, dedi illi pilulas ex gummi ammoniaco, aſsâ fœtidâ, & balſamo peruviano, confectas.

24. aug. benè habuit ſpaſmis exceptis; quam ob rem pilulis addidi caſtoreum. Pulſus 125. ictus habet.

25. ſept. pulſationes 100, 102. in minuto primo deprehendimus. 2. oct. pulſationes 90. 9. oct. ictus 120. Emmenagoga dedi; quid hæc effecerint, quidque agat illa, cùm non redierit, ignoramus.

Hiſtoriam igitur ſingularis hujus,

mirandique pulsûs, uſque ad 156. diem dedi, cum omnibus, quæ vigente eodem maximè notanda eſſent. Capite autem ſequente hâc ipsâ hiſtoriâ plurimùm indigebimus ad alia probanda. Interim haud diſplicebit protractior hujus enarratio, eo quod pathologia in pulſuum aliis quibuſcunque vitiis enarrandis & multa, & prolixa, in auctæ præter morem, præterque febrem, celeritatis exemplis proferendis, perquàm parca eſt.

CAPUT III.

DE RECENTIORUM SCRIPTORUM CIRCA PULSUM OBSERVATIONIBUS.

§. I. Solani *de pulſu doctrina traditur, quam* Nihellus *reſtrinxit, quam nonniſi rarò, imperfectéque confirmari, medici batavo in aere teſtantur: ſi quandò quid ſimile obſervetur, an non caſu, ut in exemplo* Hildani? *Nec auſtriaco in aere reſpondit eventus.*

§. II. *Clariſſ.* Bordeus *partim admiſit ſolaniana, partim caſtigavit, partim rejecit, & novum obſervatio-*

num codicem conſlans, pulſum primò in ſuperiorem & inferiorem diviſit, iterúmque in plures ſubdiviſit utrumque. §. III. *De* bordeuanis *ſententia deputatorum* facult. med. par. & *ill.* Halleri. *Introductio ad mea experimenta.* §. IV. *Experimentum primum in juvene* cap. II. pag. 137. *febre acutâ, lentiſſimo cum pulſu laborante.* §. V. *Examen alterum productum in febre ex acutâ decidente ad* 156. *diem.* §. VI. *Examen tertium in ſeptuagenariæ acutâ febre.* §. VII. *Examen quartum in feminâ* 26. *annorum.* §. VIII. *Examen quintum in juvene.* §. IX. *Concluſio ex prægreſſis.* Primò, *caſus in quibus aliquem locum obſervata nova habere viderentur, ita rari ſunt, ut fortuitò obtigiſſe videantur :* ſecundò, *caſus è contrario numeroſiſſimi ſunt, in quibus, novæ doctrinæ phænomenis obtinentibus, aut nulli motus critici obſervati fuerint, aut indicatis planè contrarii. Longè plures, prorsúmque aliæ, pulſuum modificationes habentur, quàm aut* Solanus *refert, aut* Bordeus, *eæque etiam citra ullam criſeos indicationem.* §. X. *Non videntur ullo in climate, regioneve,*

novæ leges locum aut habere, aut habere poſſe.

§. I. DEVENIMUS demùm ad recentiorum de pulſu obſervationes, quas examinare ſedulò oportet, ut liquidò conſtet, an & quouſque, medica de pulſibus doctrina inde emendata, illuſtrataque fuerit.

Franciſcus Solano de Luque, Antequeræ in Hiſpaniâ medicus, ſuas de pulſu obſervationes, annorum 30. tempore collectas, idiomate hiſpanico publicâ luce donaverat, anno hujus ſæculi trigeſimo & ſeptimo, titulo *Lapidis Lydii Apollinis*. Compendium hujus libri, latino ſermone adornatum exp. viro *Jacobo Nihel*, anglo medico, Gadibus tunc temporis degenti, debemus; qui lecto *Solani* libro, Antequeram, trium dierum itinere, profectus, & cum ipſo *Solano* frequenter converſandi, & duorum menſium ſpatio facta cuncta examinandi, pernoſcendique, habuerit facultatem. Gades reverſus in occaſione quâlibet, inque noſocomiis præcipuè, & rerum experimenta fideliter cepit, & diligenter adnotavit. Plurium præterea ſive ipſorum ægrorum, eorumve neceſſariorum, ſolaniana

confirmantium, teſtimonia, ore, literiſque aſſequutus, libellum anno 1741. compoſuit haud contemnendi usûs. Hunc verò, cùm anglico ſermone conſcriptus eſſet, paucioribus proindè proficuus, exp. *Noortwyck*, præclarus apud Leydenſes medicus, latio donavit, ediditque anno 1746. gallicè autem edidit Pariſiis anno 1748. exp. *De la Virotte*.

Porrò notabat *Solanus* pulſum dicrotum, ſeu in unâ veluti pulſatione bis ferientem, tanquam hæmorrhagiæ narium prodromum: inciduum autem, qui ſudorem criticum; intermittentem verò, qui criticam diarrhœam, præſagirent.

Ita enim apud *Nihellum Solanus*: *pulſus dicrotus antiquorum*, inquit, *qui Latinis pulſus bis feriens, certum indicium eſt futuræ hæmorrhagiæ criticæ per naſum.*

Pulſus intermittens certum indicium eſt futuræ diarrhœæ criticæ; tuncque tandem portendit mortem, cùm robur ad perficiendam criſin requiſitum deficit.

Tenſio arteriæ, pulſui intermittenti conjuncta, certum eſt vomitûs critici, diarrhœæ ſuperaddendi, indicium.

Mollities arteriæ intermiſſioni con-

juncta, certum eſt indicium criſis per urinam cum diarrhœâ.

Critici ſudoris pulſus eſt inæqualis, in unâ, duabus, tribus, quatuorve ſucceſſivis pulſationibus, tam altitudine, quàm vigore, ſupra alias diaſtoles inſurgentis. Inciduum hunc pulſum vocat. Pulsus hic inciduus cum arteriæ mollitie certum indicium eſt futuri ſudoris critici: unicâ vice pulſum inciduum durum invenit, idque ante icterum criticum.

Quò omnia hæc ſingula ſibi ſubſequuntur proximiora, eò indicatam criſin, ſingula ſuam, denunciant propiorem.

Egregius *Nihel* ubique *Solani* obſervata laudans eâ ingenuitate eſt, ut fateatur ſolaniana in multis caſtiganda, atque reſtringenda eſſe, propriâ ſe praxi eſſe edoctum: in inciduum pulſum necdum ſe incidiſſe unquam: *Solanum*, jam annoſiorem, id confeſſum fuiſſe, quod ſe ipſæ hæ regulæ nonnunquàm decepiſſent: tandem medicorum, *Solani* encomiaſtarum, nonnullos fuiſſe, qui quandam haud raró fallaciam his regulis ſubeſſe ultrò conquererentur.

Hiſpana tellus, victus, aërque; Hiſpanorum temperies, & idioſyn-

craſia, num ejuſmodi pulſuum in morbis cauſæ exiſtant, aliorum eſto judicium. Batavo in aere, in quo praxin undeviginti annos exercui, & in quo annos octo in ſolanianorum veritatem ſedulus inquiſivi, (mecum autem plures, & ſeniores me, & expertiores,) non potui hanc ejus experientiam practicam confirmare. Neque videtur confirmare eandem potuiſſe candidus *Solani* interpres & editor, clarus vir *Noortwykius*, qui, ut præfatur, ab audito harum obſervationum rumore, ſemel invenerit pulſuum irregulariter intermittentem, & ſubſequentem ter liquidam alvum: ſemelque in febre continuâ remittente, primarum viarum ſordibus natâ, pulſum ad ſingulam pulſationem dicrotum; poſtque deprehendiſſe, quod ſequente nocte quatuor vel quinque non magnæ guttæ ſanguinis in indumento cervicali conſpicerentur, unà cum vertigine: hâc incipiente majorem narium hæmorrhagiam futuram cùm exſpectaſſet, non quidem hanc, ſed alvum ſequenti nocte ſepties eſſe redditam, ſe intellexiſſe: die iterùm ſubſequente, ad pulſum manifeſtiùs dicrotum, decem duntaxàt guttas ſanguinis naribus

exſtillaſſe, ſeptieſque iterùm redditam alvum, dum rediret, percepiſſe: ex eoque die diſparuiſſe dicrotum pulſum.

Etenim ſecundum *Solanum;* pulſus hic, *Primò*, debuiſſet ipſo penè momento, non paucas parvas guttulas, ſed narium hæmorrhagiam profuſam, ſtitiſſe præſentem. *Secundò*, dicroto pulſui debuiſſet pulſus crebrò, fortiterque intermittens, eſſe conjunctus. *Tertiò*, fefellit pulſus, quod hæmorrhagiam narium ingentem tam certò præſagiens, eidem alvinas, quas non præſagierat, ſubſtituerit excretiones. *Quartò*, pulſus, adeò manifeſtus ingentis, ſubitæque narium hæmorrhagiæ index; nil niſi pauciſſimum narium ſtillicidium, profectò non criticum, verùm potiùs irriti naturæ conaminis indicium, produxit. *Quintò* demùm, *Nihel* pag. II. N°. 4. *Frequenti obſervatione detexit Solanus*, ait, *quod ſi in hæmorrhagiâ narium colorem pallidè rubrum exhibuerit cruor, paucâque copiâ fluxerit, ægri tunc lentè reconvaleſcant.* Atqui & pallidus hîc prodiit, & paucus cruor: & nihilominùs adfuit ſubita ſalus; idque per criſin minime indicatam.

Amicus cl. *Noortwykii* medicus

hiſtoriam cum illo communicavit hominis, quem, poſt tres tertianæ febris paroxyſmos, ingentes prehenderent anxietates. Invenit hic pulſum inciduum, ſic, ut ſex ſeptemve pulſationibus adſcendentibus creſceret, moxque iterùm à ſeptimo vel octavo ictu inchoans, novam ſex, ſeptemve, adſcendentium pulſationum gradationem faceret, & ſic porrò. Sudor inſequente nocte profuſiſſimus ſequitur. Pulſus ſequenti mane non inciduus, ejuſmodi denuò veſpere redditus, nocte ſudorem, morbum perfectè judicantem, intulit. Et aliâ vice amicus ille ſudorem ejuſmodi cum pulſu obſervaverat.

Notamus denuò quid inſolitum hîc contigiſſe in regulis *Solani*; nunquàm enim ille inciduum ſuum pulſum intermittentibus febribus ſe deprehendiſſe teſtatur.

2°. Neque *Solanus*, neque omnes, qui ſolanianas leges extenderunt, de quibus mox, invenerunt unquàm ultra 3. vel 4. rariſſimè 5. adſcendentes in pulſu ſudoris pulſationes; hic verò medicus ſex, ſeptemve.

Ut autem paucis ad has tres quatuorve obſervationes in genere reſpon-

deam, animadverto non modò illas fuiſſe *ſolanianis* contrarias, ſed ipſam *Solani* doctrinam aliundè plurimùm infirmantes. *Nihelli* enim libellus ab anno 1741. lucem viderat, attentionemque excitaverat practicorum. Ill. præſes noſter *Nihelli* operis in altero commentariorum tomo anno 1745. edito, bis meminerat. Anno 1746, latinum hoc idem opus cl. *Noortwykius* edens, hæc ipſa obſervata in præfatione communicavit. Cùm ergo duo medici, multâ praxi celebres, tempore notabiliore, vix quatuor exempla pulſuum, à *Solano* deſcriptorum, eaque adhuc multùm à ſolanianis diſcrepantia, obſervare potuerint; idque in re, in quâ multas omninò obſervationes, utpote quotidie ferè hinc inde obvias, colligere & potuiſſent, & debuiſſent; rem ſaltem batavo in aëre rariſſimam eſſe, jure merito concludere videor.

Caſune potiùs pauca hæc, minime verò ex naturæ lege, contigere? certè crederem. *Fabricius Hildanus* obſervaverat in poëtâ laureato, quarto peſtis die, pulſum, non modò ut in peſte ſolet, exiguum, verùm etiam intermittentem, & nocte inſequente criticam diarrhœam

diarrhœam, ſic, ut & vires inſurgerent, & ſequenti die pulſus aliquantùm in ſtatum rediret naturalem, & convaleſceret æger. Cum ſolanianis hoc exemplum multùm conveniebat, ſed caſu tantùm contigiſſe *Hildano* viſum eſt, hoc aſſerenti, quod neque intermittens ejuſmodi pulſus, neque ejuſmodi diarrhœa, ſalutares cuiquam in peſte illâ fuiſſent. *Cent.* 6. *obſ.* 20.

Ab anno 1754. Viennæ ad medicinam docendam admotus, & privatos meos in uſus, & diſcipulorum in gratiam, uſumque, repetivi pluries hujus doctrinæ tentamen; verùm caſu unum alterumve, aut fortè tertium, ſolanianis ſimile exemplum; ut plurimùm verò aut pulſus tales criticos nullos, aut erroneos, ut pòſt latiùs explicabo, deprehendimus: à biennio novas cl. *Bordeu* obſervationes partim ſolus, partim auditorum coronâ cinctus, ſedulò examinavi, quæ ſolanianis ſuperſtructæ legibus, has ſaltem confirmare debuiſſent. Quid autem ex diuturno hoc, laborioſoque examine didicerimus, nunc totum dabo.

§. II. Anno 1756. clariſſimus vir *Theophilus Bordeu*, medicæ facultatis pariſienſis & monſpelienſis doctor,

anonymum tractatum edidit, cui titulus: *Recherches ſur les pouls par rapport aux criſes.* Hoc verò, quem vivimus, anno, librum eundem, plurimùm auctum, præfixo nomine, unà cum tractatu olim *de criſibus* ſcripto, denuò edidit Pariſiis, in duobus in octavo tomis. (1).

Solani obſervationes celeber hic auctor legerat, examinaverat, erronea quædam, alia multùm defectuoſa, omnia numero admodum pauca, invenerat: aſſerit autem nobis ſeſe & ante ſolanianæ doctrinæ notitiem, & poſt illam, longè plures mirabilioreſque pulſuum modificationes detexiſſe, & antiquos, & ipſum *Solanum* latentes, quas in ſuo tractatu communicat, exempliſque 173. ſtatuminare, probare, ac demonſtrare annititur.

Pulſum primò dividit in *pulſum irritationis*, & *pulſum criticum*. Pulſum irritationis eum vocat, qui initio, augmentóque morborum, percipitur; contractus, frequens, concentratus, ſat durus; pulſum criticum dicit dilatatum eſſe, & liberum, ſeu expeditum (*développé*) duritieque carentem, & extentum.

(1) *Cet ouvrage n'eſt pas in-*8°. *mais in-*12.

Hunc criticum pulſum deindè dividit in ſuperiorem inferioremque : ſuperiorem eum appellat, quæ partium ſupra diaphragma ſitarum criſin denotet; inferiorem, quæ futuram partium, infra diaphragma poſitarum, prænuntiet criſin.

Superiorem hunc pulſum cognoſci, ait, *reduplicatione quâdam acceleratâ in pulſationibus arteriæ.* Reduplicatio hæc, ſeu character ejus eſſentialis nihil aliud eſſe videtur, quàm pulſatio unica, diviſa in duo tempora, ſeu in duas pulſationes, intervalla vario tempore admittens, diuturniora, breviora; tardiora, frequentiora; ſecundùm diverſum aut naturæ, aut morbi, gradum .... Superior ergo pulſus aliud nihil eſt, quàm dilatatio arteriæ, quæ unico temporis momento fieri debuiſſet, jam verò in duobus temporibus, ſeu ſenſibilibus conatibus duobus, fit, & quæ contractioni naturali arteriæ ſuccedit.

Facilè capimus hîc pulſum dicrotum veterum, ſeu bis ferientem, intelligi, quem *Solanus* certum futuræ narium hæmorrhagiæ indicium eſſe ſtatuit; *Bordeus* verò non, niſi poſt trinam diviſionem, quarum unica duntaxat hanc hæmorrhagiam deſignet. Pulſum ſcilicet

hunc ſuperiorem in pectoralem, gutturalem, &, ſive naſalem, ſive capitalem, dividit.

Pectoralem pulſum illum vocat, qui mollis eſt, qui plenus, qui dilatatus, cujuſque pulſationes æquales ſunt, quarum pulſationum in ſingulâ quædam veluti undulatio, ſcilicet arteriæ in duplici vice dilatatio, percipitur.

Gutturalem pulſum appellat eum, qui characterem pulsûs ſuperioris, fortitudinis nempè, & reduplicationis, habeat; ſed qui tamen minùs & mollis, & plenus; ſæpè & frequentior pectorali ſit. Videtur inter mox deſcriptum pectoralem, moxque deſcribundum naſalem, veluti intermedius eſſe.

Naſalem pulſum eum definit eſſe, qui, ut gutturalis reduplicat, eodem verò & plenior eſt, & durior, pluſque vis, celeritatiſque, habet. Porrò poſteriorem hunc, indicium futuræ narium hæmorrhagiæ; alterum, excretionis gutturalium glandularum; primum autem excretionis pectoris eſſe. Atque hæc de pulſibus ſuperioribus, alio pulſu non turbatis, ſed ſuâ in ſpecie ſimplicibus.

Sequitur *inferior* pulſus. Talis hic deſcribitur, ut pulſationes habeat inæquales inter ſe, intervallaque inæqualia;

intervalla, inquam, adeò nonnunquàm notabilia, ut veras forment intermiſſiones, prout ſpecies inferioris pulsûs eſt; & prout hæc eadem ſpecies plus minùs manifeſta eſt. Sat crebrò quoque deprehenditur quidam arteriæ ſaltus. Saltus porrò ille multum confert ad inferiorem pulſum accuratè cognoſcendum. Nunquàm hic pulſus ita evolutus eſt, non ita aut mollis, aut æqualis, quàm pulſus ſuperior; undè inexperti eum inter, irritationiſque pulſum, facilè deciperentur.

Pulſus hic inferior, ſic definitus, dividitur 1°. in ſtomachalem, 2°. in inteſtinalem, 3°. in uterinum, 4°. in hepaticum, 5°. in hæmorrhoidalem, 6°. in renalem, ſeu urinarium, 7°. in ſudatorium.

Pulſus *ſtomachalis* eſt quorumcunque pulſuum criticorum omnium minime evolutus, omniumque inferiorum pulſuum minime æqualis. Obrigeſcere arteria ſub digito videtur, tremereque, nec raro ſatis ſaltans. Pulſationes ejus & frequentes ſunt, & intervallorum ſat æqualium.

Pulſus *inteſtinalis* criticus ſtomachali multò eſt evolutior, ictuſque ſat fortes habet, ac veluti rotundatos, præcipuéque,

ſeu vires conſideraveris, ſeu intervalla, inæquales; id quod diſtinctu facile eſt, cùm ferè perpetuò, poſt duos treſve & æquales ſatis, & ſatis elatos ictus, duo treſve appareant, qui & minùs evoluti, & magis cum prompti, tum adducti, ac veluti ſubintrantes. Undè ſpecies cujuſdam veluti ſaltus naſcitur, ſive exploſionis arteriæ, plus minùs regularis. Irregularitatibus ejuſdem pulsûs conſociant ſeſe ſæpè admodum notabiles intermiſſiones. Nunquam hic pulſus adeò aut plenus, aut evolutus eſt, quàm pulſus ſuperior. Atque adeò parùm ſervat fixum intermiſſionis ordinem, ut potiùs ex perturbato ordine manifeſtus fiat.

Pulſus *uterinus* pulſu naturali & elatior conſuevit eſſe, & evolutior: habet autem ictus inæquales; habet & reduplicationes, inconſtantiores quidem, infrequentiores, paulóque obſcuriores, quàm habet naſalis pulſus, attamen ſat conſpicuas.

Pulſus *hepaticus* talis eſt, ut poſt ſtomachalem nullus adeò concentratus ſit. Citra duritiem atque rigiditatem inæqualis eſt; & eo quidem genere inæqualitatis, ut binæ ternæve pulſationes,

inter ſeſe inæquales, binis terniſve ictibus, perfectè æqualibus, iiſque ſæpè perfectè naturalibus, ſuccedant.

Pulſus *hæmorrhoidalis* pulſuum more inferiorum inæqualis eſt, genere autem ſibi proprio inæqualitatis. Parùm inter ſeſe conveniunt ratione virium ejus ictus, minúſque adhùc ratione intercapedinum. Ictus hi, ſi minùs inæquales quandóque ſunt, videntur ferè ſemper quid habere de pulſu irritationis: nonnunquàm tamen & ictus nonnulli dilatatiores ſunt, minúſque manifeſta vaſis contractio. Ictus porrò hoſce ictus dilatatiores, iique reduplicati citò inſequuntur; quo autem ordine hæ mutationes fiant, paucis dabo.

Tribus quatuorve pulſibus, concentratis utcumque, vivis, rigidis, feréque æqualibus, duo treſve ſuccedunt paulò dilatatiores, rotundati quaſi, ac minùs æquales ictus: tres quatuorve ſequentes pulſus reduplicant, ſeu dicroti ſunt. Habent porrò omnes illæ diverſæ pulſationes id inter ſe commune, ut veluti tremant ſatis conſtanter, pluſque frequentiæ, conſtrictioniſque, quàm pulſus inferiores omnes, habeant.

Exp. *Le Camus* ut novum pulsûs

hæmorrhoidalis ſignum hoc dedit, quod hæmorrhoidibus ſubjectorum pulſus eâ fortiore digitorum compreſſione, quâ in aliis hominibus pulſus haud ultrà perciperetur, ſemper deprehendatur. Plagiarium autem *Camuſium* alii rati, dant clariſſimo *Michel* inventi gloriam.

Pergit cl. *Bordeu :* Sentitur, ut ita dicam, ſpecies profunditatis pulsûs, quæ profunditas cum pulſuum tremulâ agitatione conjuncta, notam maximè characteriſticam format, quâ ab uterino pulſu hæmorrhoidalis diſcriminetur : hic enim illo minùs dilatatus eſt. Porrò, neque hic, neque ille, intermittit unquàm : quodſi intermittat pulſus hæmorrhoidalis, diarrhœa hæmorrhoidalem fluxum concomitatur.

Pulſus *urinarius*, ſeu *renalis*, cum inteſtinali, ratione inæqualitatis multùm convenit; hoc verò præ inteſtinali habet, quod in ipsâ ſuâ inæqualitate ordinatus ſit. Pulſus quippe urinarius habet plures ictus, alios aliis minores, ſicque diminuentes, ut ſub digito veluti evaneſcant : eodemque hoc ordine de tempore in tempus redeunt : pulſationes verò inter hos mox expoſitos intermediæ & evolutiores ſunt, & ſatis æquales, & nonnihil ſalientes. Sic ut

inverſus ordo hujus pulsûs ſit, ratione pulsûs ſudatorii, qui nunc ſequitur.

Pulſus *ſudatorius* criticus. Quando pulſus plenus eſt, molliſque, & evolutus, & fortis; quando his modificationibus id genus inæqualitatis ſe adjungit, in quo ſupra ictus ordinarios ictus alii extollunt ſeſe, augendoque pergunt ad extremum ictum, qui & dilatatione, & ſimul mollitudine, utrâque evidentiore, quàm in cæteris ictibus, manifeſtatur, ſemper ſudor criticus eſt expectandus.

Hæc nunc pulſuum ſimplicium deſcriptio, quam totam ἀυτολεξεὶ, ni fallor, ex auctore clariſſimo retuli, minúſque latinè hinc indè reddidi, ne vim dictionis gallicanæ, ut v. g. *aſſez grand*, *aſſez fort*, *&c.* non infirmarem; undè verſio mea verbo *ſatis*, ſimilibuſque, pluſculùm ſcatet.

Monemur autem à clariſſimo auctore pulſus criticos rarò aut eſſe, aut manere, ſimplices: contingere enim vel ut v. g ſuperiorum pulſuum unus alterque, imò ut omnes tres mutuò coeant, & confundantur; vel ut unus ſuperiorum cum uno alterove inferiorum coeat, vel ut duo, tres, quatuor, aut inter ſeſe, aut cum uno alterove ſuperiorum,

commiſceantur. Diſtinctionis quidem; faciundæque ex tantâ confuſione prognoſeos, laborem multum, ingentemque adeſſe difficultatem: eum verò, qui tunc animum ad illum pulſum advertat, qui & conſtantior ſit; & cæteris prævalentior, cum prædicendi, tum ex prædictione medicandi, veram normam nanciſci.

§. III. Atque hæc ſumma eſt doctrinæ novæ clariſſimorum virorum *Bordeu*, *Michel*, *Le Camus*, *Menuret*, &c. quam amplexi plures, ſequutique ſunt; alii quàm plurimi aut rejecerunt, aut maturiori examini commendarunt. Clariſſimi viri facultatis medicæ *pariſienſis*, ad hoc examen deputati, retulerunt inclytæ facultati: *Ab aliquot retrò annis notitiem pulſuum, originem novis dediſſe inquiſitionibus, quæ plus minùs ſyſtematicæ eſſent, & obſcuræ, & parùm ſæpè utiles, aptæque omninò, quæ medicum in rebus agendis retardarent.* Mem. ſur divers ſujets de la Médecine.

Ill. vir *A. Haller*, poſtquàm in *El. ph. tom. 2. pag.* 272. quædam ex tractatu cl. *Bordeu* recenſuiſſet, *Verùm plura*, inquit, *repetere omitto; cùm auctor anonymus* Solani *ædificio manifeſtò ſuum, ſed ornatius & amplius ſuperſtruxerit:*

id autem ſtructuræ genus experimentorum iteratione oporteat aut ſtare, aut everti; quorum utrumque otium & opportunitatem, & liberum imprimis à præjudicatâ opinione animum poſcunt. Perilluſtri huic auctori, ad ſimilia indaganda ſolertiſſimo, novæ doctrinæ necdùm conſtitiſſe veritatem, ex verbis ejus, *pag. ibid.* 257. relatis colligimus: *Ad debilitatem pertinet, ſi quid ſerii eſt in* Franciſci Solani *prædictione, qui à pulſu intermittente inſtantem diarrhœam præſagiri docuit.*

Halleriano ſane conſilio æquius nihil, nihil tutius eſt. *Nihil æquius* eſt, quàm animo ſincero ea examinare, quæ in DEI miſericordiſſimi, mentes medicorum in humanarum calamitatum ſolamen illuſtrantis, laudem; quæque in auctoris, improbo labore artem amplificantis, exiſtimationem, honoremque, cedere queant: *nihil etiam tutius eſt.* Quid enim juvat citra debitum examen vel id admittere, & amplecti, quod erroneam, quod falſam, quod turpem, levemque fuiſſe gloriationem, ii poſtmodum demonſtraturi ſint, qui rem introſpexerint nobis penitiùs; vel ea & condemnaſſe, & rejeciſſe, quæ æquiores nobis, patientioreſque medici, & vera

eſſe, & utilia, deprehendent? Neque enim qui aut erronea admittunt, aut vera rejiciunt, fucum poterunt poſteritati facere: ſeriùs, ocyùs, nos vel malitiâ, vel ignorantiâ, ſive erronea admiſiſſe, ſive utilia repuliſſe, ſeri clamabunt nepotes.

Hoc porrò animo DEUM teſtor me, ut in cæteris, ità & in hâc quæſtione egiſſe, eandemque toties à 20. retrò annis ad incudem revocaſſe, ne qua aut negligentia, aut mentis præoccupatio, me à lumine privaret veritatis: cúmque novorum inventorum participem me facere oporteat ſtudioſam juventutem, hinc eiſdem ſæpiùs, maximè autem hoc ultimo elapſo anno academico, me ad ægrorum lectulos cum *Solani*, tum *Bordeui*, placita prælegiſſe, ut, refricata memoria, ſic mecum pulſum explorarent, quo demum vel an hæc ipſa veriſſima eſſent, vel an veri ſaltem quid haberent, mecum in ſingulis detegerent, docerenturque, ægrotis. Ejuſmodi examen, continuò repetitum, animos acuit, atque ad pulſum exactè explorandum, ejuſdemque varietates notandas, egregiè aptavit. Accedunt & juniores medici, qui, quò firmiores exercitatioreſque, in practicis ſe reddant,

practicas meas exercitationes ſolent frequentare. Conveniunt quoque eò extranei medici juniores, qui, antequàm ſeſe ad exercitium artis admoveant, plures Europæ univerſitates, laudabiliſſimo profectò inſtituto, frequentant, ut accuratiore rerum cognitione, quæ aliis atque aliis in academiis, aut aliter, aut accuratiùs, aut longè extentiùs, pertractantur, ſeſe præſtent in exercendâ praxi promptiores. Cohorte tam eleganti ſtipatus, teſtibus tam idoneis circumdatus, hoc pulſuum examen inſtitui, perfeci: ſic ut aliquandò integram horam lectionis illi unicè impenderim. Quod autem fidem conciliare majorem obſervatis meis debet, aſſidua parvi mei noſocomii frequentatio eſt; ita ut à conſultationibus, aut ab univerſitate redux, quater, ſexies, octies, ab horâ ſextâ matutinâ ad veſpertinam decimam, ægrotos inviſam, idque ibidem & diſcam, & digeram, quod cogitem caris proponere auditoribus.

Hæc præfatus, laborioſi noſtri examinis nonnulla ſpecimina proferre juvat.

§. IV. Capite proximè ſuperiore attuli duo ex pluribus exempla pulſuum, eâ, qua dixi, ſedulitate exploratorum,

unà cùm phænomenis motûs, excretioniſque humorum. In horum priore ægro, cujus tardiſſimos pulſus in acutâ, eâque inflammatoriâ febre notavimus, unico modò die, qui quartus morbi fuit, pulſum rhythmo temporeque inæqualem, cæteris verò diebus invenimus æquabiliſſimum. Igitur die quarto cœpit jam morbus largâ tranſpiratione, uriniſque judicari. Juxta novam doctrinam, pulſus, urinarum criticarum prænuncius, gradatim decreſcit, nonnullamque habet pulſui inteſtinali ſimilem inæqualitatem. Deſuit in ægro noſtro hæc gradatim decreſcens inæqualitas.

Pulſus ſudoris critici gradatim aſcendit; neque hîc hanc ſcanſilem eorum legem ullâ ratione advertimus.

Sed ex bordeuanis in noſtro ægro compoſitus ex eo ſudoris, eoque urinæ, pulſus eſſe debuit; in hâc tamen pulſuum compoſitione, quuantumcunque attentionem adhibuerimus, nihil rodinati invenire potuimus.

Die quintâ cum pulſu æquabili, tardoque, ſudor verè criticus prodiit, urinaque critica. At compoſitio pulſuum, quæ hîc manifeſtior, quàm die 4. adeſſe debuiſſet, penitùs deſuit.

Die ſextâ & ſeptimâ ſola urina critica prodiit. Loco pulsûs diminuentis ſcanſionis, ac pulsûs, inteſtinalis more inæqualis, nihil fuit noſtri hominis pulſu æqualius; ſic ut neque inæqualitatem ſcanſilem, neque inteſtinalem habens, novas eluſerit obſervationes.

Sed ſecundi capitis ſecundæ ægræ obſervationes, dierum nempè 156. notabiliores ſunt, eæque jam referendæ.

Juvencula hæc neutiquam habuit in ſui cruditate morbi pulſum cl. *Bordeu irritationis* dictum, ſeu *contractum*, *frequentem*, *ſat durum*; verùm plenum, fortem, celerem, æqualem. Contractum pulſum, compreſſumque, haud raro in cruditate acutorum adeſſe, & medico ejus ignaro, ſpecie pulsûs debilioris, ut jam *Sydenham* feriò monuit, imponere poſſe, inficias non eo; adeſſe autem ſic, ut indè omninò definiendus ſit, vel ideò nego, quod ſæpiſſimè haud compreſſum, contractumque eundem, ſed magnum, plenum, ac liberum, & nos, & paſſim omnes, deprehendamus.

Aderat die morbi tertiâ tribus in urinis hypoſtaſis bona, coctionis mediâ in cruditate ſignum; tuſſis ac ſputa ferè cruda; ad noctem ſudor bonus, ac levans. Pulsûs æqualiter

deſcendentis cum pulsûs inteſtinalis inæqualitate, qui urinoſus; pulsûſque æqualiter cum mollitudine conſcendentis, qui ſudatorius eſt; conflictus, & confuſio, animadverti debuiſſent, propter excretionum naturam: at verò pulſus totâ die fuit æqualis, celer, liber, plenus.

Die morbi quartâ quid ſputi comparuit paulò craſſius, hinc indè exhibens inchoamenta coctionis: urinæ hypoſtaticæ omnes: alvus cocta, ſpontanea, copioſa. Pulſum gradatim minuentem, leviter inæqualem, qui pulſus urinarius; pulſum inæqualem intermittentemque, qui alvinus eſt, obſervare hîc oportuiſſet: pulſum tamen ſemper æqualem, non durum, fortem, celerem deprehendimus.

Die quintâ in paucis ſputis coctionis niſus. Sedimen cunctæ urinæ formarunt. Pulsûs urinarii, pectoraliſque, excretionum conditione, expectanda commiſtio fuiſſet; pulſus ſcilicet per gradus deſcendens, cum pulſûs inteſtinalis inæqualitate, pulſuſque reduplicans: at verò præter modicam celeritatem, pulſus totâ die naturalis fuit.

Die ſextâ ſputa copioſiora, mucoſa, puriformia; cocta alvus; urinæ ſano-

rum ſimiles. Oportuiſſet commiſtum pulſum adfuiſſe, ex inteſtinali, *qui ferè perpetuò poſt duos, treſve, & æquales ſatis, & ſatis elatos ictus, deindè duos, treſve habet minùs evolutos, magiſque tum promptos, tum adductos, ac veluti ſubintrantes, frequenterque intermittentes:* & ex pectorali, *qui & mollis eſt, & plenus, & dilatatus, cujuſque pulſationes æquales ſunt, quarum in ſingulâ quædam veluti undulatio, aut reduplicatio percipitur.* Pulſus autem ut heri fuit.

Die ſeptimâ cum urinarum cruditate, ſputa & alvus ſimilia heſternis. Pro pulſu inteſtinali & pectorali, pulſus qualis heri, & hodie fuit.

Die octavâ cum alvo ſepties naturali, pulſus nec minimam paſſus mutationem eſt, ac præter paucam celeritatem naturalis manſit.

Die nonâ urinæ iis ſanorum ſimiles. Tuſſis paulò & fortior & acrior, cum ſemicoctis ſputis: cocta alvus. Catamenia. Quàm compoſitus pulſus hoc die expectandus non fuiſſet! Nec compoſitus duntaxat, ſed & compoſitione ſic turbatus, ut haud niſi rerum gnarus interſtinguere, cl. *Bordeu* monente, poſſet. Pulſus uterinus hîc prioribus adponitur, qui pulſu naturali & elatior

conſuevit eſſe & evolutior : *habet autem inæquales ictus, habet & reduplicationes ?* complicationem igitur pulsûs inteſtinalis, pectoralis, atque uterini, hîc deprehendere ; & cùm pulſus reduplicans, ſeu dicrotus, & in pectorali, & in uterino ſit, dominari hunc præ cæteris oportuit. Aſt horum nihil. Die integro pulſus maximè naturalis fuit.

Die decimâ largiores ante meridiem menſes, poſt meridiem parciores. Alvus naturalis. Pulſus neque inteſtinalis, neque uterinus, ſed præter celeritatis tantillum perfectè ſanus.

Die undecimâ menſes parùm adhùc fluunt. Spontanea alvus. Pulſus ſimilis heſterno.

Reſtitutis functionibus omnibus in integrum unâ celeritate peccare continuavit pulſus.

Recidiva, *cap.* 2. deſcripta, nunc examinanda eſt.

Primo recidivæ die cum febre acutâ, priore longè graviore, ſummam minitante inflammationem, pulſus conſuetæ cruditatis fuit, magnus, & fortis, & celer, minime autem durus : igitur non fuit, qualem in cruditate cl. *Bordeu* deſcribit, contractus, compreſſus, frequens, ſat durus.

Secundo recidivæ die pauca excreatio, alvi tormina cum ejuſdem quaternâ, eâque coctâ, exoneratione. Partim coctæ urinæ, partim hypoſtaticæ. Sudor. Debuiſſet quadruplex pulſuum fuiſſe complicatio, pectoralis, inteſtinalis, renalis, ſudatorii; inteſtinalis autem & renalis pulſus cæteris ſuperiores. Pulſus autem ſubdurus fuit, celer, admodum æqualis.

Tertio recidivæ die tuſſicula frequens cum ferè crudis ſputis, paucis. Terna alvus. Hypoſtaſis urinæ. Sudor continuus, iſque quidem univerſus, faciei autem præprimis. Quadruplicis compoſitionis pulſus, heri deſcriptus, adeſſe & hodie debuiſſet: qui tamen & durus fuit, & plenus, & fortis, & æqualis.

Quarto recidivæ die reſpiratio peſſima, anxietateſque. Tormina alvi. Vultus ſudans; oppreſſi pulmonis, cordiſque, teſtis. Alvi dejectio. Urinæ ex jumentoſis citò hypoſtaticæ. Hic & irritationis pulſus, & inteſtinalis, & urinoſus, deprehendendi potiſſimùm fuiſſent. Pulſus verò hoc die inæqualis fuit, remittens, intermittenſque ſic, ut unicus fortis ictus, magnuſque, mox tres debiles admodum, perciperentur; tum vel remiſſio, vel intermiſſio ſeque-

retur; idemque repeteret ictuum ordo. Pulſum perfectè talem neque *Solanus* deſcripſit, neque *Bordeus.*

Quinto recidivæ die alvus cum cucurbitinorum vermium motu & excretione. Pulſus primùm omni modo inæqualis, remittens, intermittens; deindè ferè æqualis; poſtmodum intermiſſio notabilis poſt quemlibet quartum ictum; exindè denuò fortior, tardiorque quàm heri; tandem celerior, minúſque fortis, cum leviore inæqualitate, intermiſſioneque longè rariſſima. Hunc pulſum vermium indicare motum non ex recentiorum dogmate, verùm à remotâ antiquitate, propriâque experientiâ, ſic edocti ſumus, ut ſæpè vermium ejuſmodi pulſus ſit, ſæpè etiam minime; ut docebunt ſequentia.

Sexto die recidivæ medio, inchoante die critico 24. totius morbi, leve naris dextræ ſtillicidium; frequens tuſſis; alvus, cum tæniæ portionibus, urinæ partim jumentoſæ, partim criticæ; frequens ſudor, multuſque. Hîc pulſus naſalis dicrotus; hîc dicrotus pectoralis, mollis, plenus, dilatatus, præter reduplicationem æqualis; hîc inteſtinalis, inæqualis, remittens, intermittenſve; hîc quoque renalis gradatim deſcendens, &

demùm ſudatorius gradatim ſcandens, molliſque, debuiſſent adeſſe, mirumque præ omnium confuſione pulſum, ſolis eruditiſſimis digitis, ſi vera perhibentur, diſcriminandum, exhibere tangentibus; dominante nihilominùs dicroto, duplicem quippe ob cauſam præſente.

Interea pulſus nihil horùm exhibuit. Et ſubdurus fuit, & fortis, & celer, nihilque reduplicans, rhythmo inæqualis duntaxat.

Die ſeptimo recidivæ ſputa quædam cocta. Urinæ tardiùs hypoſtaticæ. Sudor copioſus, diuturnus, univerſus. Debuiſſet pulſus eſſe pectoralis, dicrotus ſcilicet in ſingulâ pulſatione, mollis, plenus, dilatatus, & cum ſuâ reduplicatione æqualis. Debuiſſetque & cum pulſu inciduo, gradatim adſcendente, & cum renali gradatim deſcendente, eſſe conjunctus; attamen non obſtante rerum, ſibi maximè contrariarum, mutuâ confuſione, ab adeptis interſtinguendus. Nos autem nihil ejuſmodi, ſed pulſum magis minúſque celerem, naturaliter mollem, rhythmo inæqualem, deprehendimus.

Die recidivæ octavo pulſus maximè notandus fuit. Per octavi diei partem

mediam poſteriorem, prioremque noni mediam partem, reſpiratio parva erat; alvus excreta duodecies, cruda, coctaque, cum octavâ autem alvo tænia ſuo cum filo emiſſa eſt; ſudor ingens, atque diuturnus. Intereà exceptâ quâdam pulſûs ad veſperas inæqualitate, fuit is ſemper adeò æqualis, ut, quantamcunque diligentiam adhiberemus, illum abſolutè æqualem pronunciare cogeremur. Celeritas non ſemper æqualis erat. Profectò pulſus duo, vario quidem modo, diſtinctiſſimè tamen, notabiliterque inæquales, debuiſſent adeſſe.

Die recidivæ nono ſputa ſubcocta, tormina ventris ſine alvo, urinæ turbidæ, ſudor. Iterùm pro pulſu pectorali, inteſtinali, renali, & inciduo, habuimus totâ die æquabiliſſimum pulſum, fortemque, ac naturaliter mollem; ſolâ aliquâ celeritate peccantem.

Die 10. tuſſis laborioſa cum paucis ſputis coctis; cocta, eaque frequens, alvus; urinæ crudæ; ſudor non levans. Hîc cum præcedentibus pulſibus quatuor, pulſus iritationis conjunctus eſſe debuiſſet: verùm quinque horum pulſuum ne unicus quidem aderat; è contrario fuit hodiernus pulſus exemplar æqualitatis, & modicâ tantummodò,

eâque inconſtanti, celeritate peccans.

Die 11. vomitus, alvus, ſudor, cum pulſu æquali, ferè per omnia naturali.

Die 12. alvus copioſa, ſubcocta; urina crudior; ſudor: pulſus, exceptâ paucâ celeritate naturalis, æqualis.

Die 13. anagoge major; alvus ſubcocta, coctave, jam in diem duodecimum; urina pro parte cocta; ſudor. Loco pulsûs dicroti, inæqualis, intermittentis, deſcendentis gradatim, gradatimque adſcendentis, atque mollis, habuimus ſemper æquabiliſſimum, ac præter modicam celeritatem ſaniſſimum pulſum.

Die 14. cum pulſu celeri quidem admodum, æquali tamen, terna ſemicocta alvus, & urinæ hypoſtaticæ.

Die recidivæ 15. alvus quinquies reddita, & hypoſtatica urina. Pulſus inteſtinalis ſcilicet inæqualis, remittens, intermittenſve; pulſus renalis gradatim diminuens, atque mollis, adeſſe debuiſſent: verùm adfuit ſubdurus hodie, & celer, & perfectiſſimæ æqualitatis.

Die 16, cum pulſu modicè celeri, ſumméque æquali, alvus ter & decies reddita eſt, & urinarum aliæ jumentoſæ perſtitere, tardè aliæ depoſuere.

Die 17. excretio pectoralis dicrotum pulſum poſcebat; alvus reddita ſexies,

cum tæniæ excrementis, inæqualem; intermittentem; urina, gradatim deſcendentem. Fuit tamen mane admòdum, de die minùs, celer pulſus; cætera bonus, æqualis.

Die 18. cum alvo quaternâ & urinarum unâ hypoſtaticâ, arenosâ, alterâ crudiore; æqualis pulſus fuit, naturali paulò celerior.

Die 19 idem ferè, ut & ſeq. uſque ad 26.

Die 27. idem, niſi quod frequentior tuſſis ſit, ſputo quidem pauco, at frequentiore ſcreatu. Loco pulsûs dicroti, intermittentis, ac per gradus deſcendentis, habuimus admodum celerem pulſum, bonum autem, & æqualem.

Die 28. quædam expectoratio. Vomitus. Alvus ſemicocta ſexies. Urina cruda. Loco pulsûs & dicroti, & intermittentis, & irritationis, pulſus fuit celer admodum, & æqualis. Similiter & ſequentibus 29, 30, 31. diebus.

Die 32. ſtillicidium ſanguinis ex lævâ nare. Ter alvus. Pro pulſu naſali, & inteſtinali, habuimus pulſum cum celeritate æquabiliſſimum.

Die 32. vomitu, & hæmorrhagiâ narium exceptis, ſimiles priorum dierum fuere obſervationes, uſque ad diem 45.

Die

Die 46. recidivæ medio elapſo, inchoante die critico 64. totius morbi, pulſus conſtanter 95. ictus ſiniſtro in brachio; ictus 115. in dextro, dabat in minuto primo. Horis octo vel novem exindè elapſis, numerabantur utroque in pulſu ictus 140, 150, imò & 160. in repetitis ſæpè per varia minuta experimentis. Notavimuſque tunc inæqualitatem tantam, ut primò pulſationes & fortes, & lentæ, & æquales ſex, ſeptemve adeſſent, quas mox 50, 70, 100. pulſationes debiliores, rapidiſſimæque, ſubſequerentur: iterúmque poſt pulſationes ſex, ſeptemve illas fortes, lentas, æquales, numeroſæ illæ rapidiſſimæque adverterentur: hoc ita plurium horarum ſpatio. Hujuſmodi pulſum nec *Solanus*, nec clari in Galliâ viri, unquàm obſervarunt. Cruditas apparebat in ſanguine miſſo, augmentoque caloris.

Atque ità morbum, ut capite 2°. conſtitit, ad diem 156. proſequuti, nunquam ad varios excretorios motus ejuſmodi pulſus percepimus, cujuſmodi novæ doctrinæ auctores & deprehendiſſe ſe arbitrantur, & ſcriptis conſignarunt: præterea eoſdem tales deprehendimus, abſque ullo motu critico,

criſive, contingente. Magis hoc evincet exemplum ſequens.

Suſcepimus in noſocomium, die 19. aprilis currentis anni, ſeptuagenariam ancillam, tam violentâ laborantem peripneumoniâ, ut, poſthabitâ ſenectute, ſexies oportuerit ipſi venam tundi. Pulſum toto in morbo, ad XI. diem uſque plenum, fortem, celerem valdè: nonnunquàm ſubdurum, deprehendimus, nunquàm verò inæqualem; licet à die 7. ad 11. urinâ, ac ſputis judicata, ſudoribuſque, fuerit.

Elapsâ autem mediâ die undecimâ, pulſus ex forti, magno, frequentique & celeri, hunc in modum mutabatur:

Primò ictus erat magnus, plenus, fortis. Hunc excipiebant duo, treſve, pulſus celeres, parvi, debiles. Poſtque hos intermiſſio ejuſmodi, ut eo tempore tres tales parvi pulſus facilè potuiſſent intercurrere. Repetebat ictus fortis, magnus, plenus: ſequutoſque pro more tres debiles, excipiebat intermiſſio. Magnus autem ille pulſus tale temporis intervallum poſt ſe habebat, ut, ſi continuaſſet, lentus fuiſſet appellandus.

Explorato ſic per horæ quadrantem pulſu dextro, ſiniſtrum carpum, alii poſt alios, prehendimus. Porrò in hocce

nullus omninò magnus pulſus, verùm parvus & inæqualis, cum intermiſſione.

Elapſis 15. minutis primis, idem ſiniſter pulſus, horæ exploratus quadrante, unicum duntaxàt fortem magnumque ictum habuit, reliquos omnes debiles, & inæquales, cum intermiſſione. Ter, quater, adhuc repetito examine, pulſus perſeveravit talis eſſe, qualem utroque in brachio deſcripſi: elapſo autem quadrihorio, cœpit pulſus ſiniſter celer modò, ſed æqualis, eſſe; dexter autem idem, qui prior, erat.

Die 12. morbi mane ac veſpere, inæqualitate pulſus alter erat alteri ſimilis; & hoc quidem ordine inæqualitatis: ictus magni, fortes, pleni, æquales, non celeres, tres, quatuor, ſex, decem, viginti, aliquandò & triginta, percipiebantur; deindè tres, quatuor, quinque, parvi, debiles, inæquales, celeres; poſt hoſce vel intermiſſio, vel remiſſio, vel neutra, ita ut ſine intermiſſione, remiſſioneve, ictus magni redirent. Hic, inquam, pulſuum mane ac veſpere modus erat; die cæterum totâ bonus, æqualiſque erat pulſus, unicâ peccans frequentiâ.

Die 13. morbi pulſus ſic totâ quidem die fuit, ut heri mane ac veſpere.

Die 14. pulſus toto quidem die inæqualis, modo autem admodum variante. Uno tempore ictus fortis unicus, & unicus debilis: alio unicus fortis, & 2, 3, 4. debiles; debiles autem inter ſe cum tempore, tum rhythmo inæquales. Aliâ horâ pulſus 3, 4, 5. fortes, pleni, magni, æquales, & mox parvi plures, inæquales omni modo. Plerúmque inter ultimum parvum, primumque magnum, intermiſſio obſervabatur unius, aliquando & duorum pulſuum, rariùs pro intermiſſione remiſſio erat. Nonnunquàm tempora dabantur, ut 10, 20, 50, 100, 115. ictus & fortes perciperentur, & lenti, & propemodum æquales, priuſquàm enarratæ ſequerentur inæqualitates. Erantque debiles pulſus ſemper celeres; fortes plerúmque naturaliter lenti. Et accidebat, ùt poſt fortem pulſum remiſſio obſervaretur. Inter ictus fortes aliquoties interceſſit, qui cum forti dicrotus dicendus eſſet. Pluries dormienti feminæ pulſum exploravimus, num fors alius eſſet, curioſi; minime verò, niſi rariſſimè, ordinatiorem, quàm eidem vigilanti, deprehendimus.

Quod autem notari præcipuè velim, pulcerrima functionum omnium, cum hoc pulſus, reſtitutio eſt, omniumque

criticarum excretionum abſentia; pauca ſputa cocta, rarioremque urinarum hypoſtaſin, quàm ante hunc pulſum frequentiorem obſervaveramus, ſi exceperitis. Perſeveravitque idem ille pulſus, in 22. uſque diem, quandò ſana, & robuſta, noſocomio, me reluctante, valedixit.

Plures medicinæ ſtudioſi, qui in Aureo monte, ubi famula eſt, habitant, ejuſque ſæpè pulſum explorant, pulſum & inæqualem, & intermittentem perpetuò eſſe teſtantur, idque in hunc uſque diem.

Itaque 1°. pulſus & ſuperior fuit, & duplici modo inferior, citrà evacuationem criticam; ſaltem non aliam, eamque longè pauciorem, quam olim ante XI. diem cum æquali admodum pulſu, obſervaveramus.

2°. Cum abnormi ejuſmodi pulſu perſeverante, febris cum omnibus ſuis ſymptomatibus emendatio, & ceſſatio, viriumque in integrum reſtitutio, obſervatæ ſunt.

3°. Pulſus in cruditate æqualis, ad criſim ferè perfectam factus intermittens, atque inæqualis, ſicque permanens, ſimillimus pulſui mercatoris, deſcripto *pag.* 30. ubi de naturaliter intermittente agebatur.

§. VII. Addiderim & aliam hiſtoriam. Die 7. nov. proximè elapſi, ducta ad nos mulier eſt, 26. annorum, maritata, febris ſuæ acutæ die tertio. Huic die illo ſubdurus pulſus, fortis, celer, & æqualis, morbi cum augmento. Diei quarti principio pulſus fortis, celerior, major, plenior, ſubdurus, tempore inæqualis ſic, ut ictus complures perciperentur omninò æquales, ſequerentur mox plures alii, rhythmo quidem æquales, prioribus verò celeriores: repeterentque ictus multi minùs celeres, & ordine eodem plures multò celeriores. Porrò & celeriores erant rhythmo, temporeque, æquales inter ſeſe; & minùs celeres pariter. Atque hæc omnia morbi cum incremento. Hujuſmodi necdum recentiores meminere ſcriptores. Horis quatuor exin elapſis, pulſus omni modo æqualis erat, unicâ peccans crebritate. Tranſactis denuò horis decem, pulſus celer fuit, & plenus, & æqualis tempore; rhythmo autem inæqualis ſic, ut pulſus unicus, iſque fortis, & unicus debilior; tempore ſibi admodum æquales, alternarent perpetuò. Hic profectò dicrotus non fuit, cùm dicrotus ſuos ictus ambos tam celeres edat, ut pro unâ diaſtole habeatur; illi verò notabilem

oſtenderent inter ſingulos ictus contractionem. Eſtque ob id alius omnino à dicroto pulſus, recentioribus ſcriptoribus priore haud minùs ignotus.

Uterque autem hic ægrotantis noſtræ pulſus, in cruditatis augmento, variaſque inter venæ ſectiones perceptus, nequaquam irritationis ille, cruditatiſque pulſus fuit, qualis à viris clariſſimis deſcribitur, qualiſque ſæpiſſimè à cruditate longè abeſſe deprehenditur.

Cum principio 5. diei æqualis eſſe pulſus cœpit: & quamvis ad undecimam uſque diem magnitudine, duritie, ac celeritate mutaretur, nunquam tamen ultrà inæqualis fuit; modò aliquantillam, vix perceptibilem, raróque obſervabilem excipias, die finiente ſeptimo, cœptoque octavo, inæqualitatem: quibus nihilominùs diebus, & dicrotus debuiſſet eſſe propter narium hæmorrhagiam, quæ unciæ unius pondere die ſeptimo, quæ pondere unciarum trium die nono, contigit; & inteſtinalis, renaliſque, ob criticas tum alvos, tum urinas.

Ab undecimo ad quartum decimum diem pulſus ſaniſſimus fuit.

A die verò 14. intermittere pulſus cœpit, remittereque, & habere ictus nonnunquam 5. vel 6. nonnunquam 20,

30, 40. & ultra, fortes, plenoſque & æquales, deindè debiliores, atque inæquales, aliquoties ſic decreſcentes, ut ictus aut tertius aut quartus, quintuſve, vix ultra perciperetur; ſæpiùs autem citra decrementum inæquales erant.

Atque hunc in modum femina pulſum poſt criſin habuit, cum functionum omnium reſtitutione, uſque ad diei 20. principium, quo proprios repetere lares voluit. Ita ut quivis facilè per ſe perſpiciat, quæcumque à claris viris ſigna ex pulſu petantur, ea iterùm hâc in ægrâ ſic fefelliſſe, ut & ante criſin, ſub eâque, deeſſent; & poſt eandem, redditamque ſanitatem, manifeſtò, abundè, conſtanterque, perciperentur.

Numquid ut præcedentis, ita & hujus feminæ pulſus, hoc à naturâ haberet? An id potiùs tribuendum foret latenti nervorum diatheſi, à morbo genitæ, & necdum perfectè ſanatæ? Ut ſic à motu majore, à chylo copioſiore, quodammodo irritarentur nervi, hancque pulſuum generarent inconſtantiam; eodem pene modo, quo cl. *Morgagni* pulſuum celeritatem, in reconvaleſcentibus ſæpè notabilem, ſimilibus cauſis tribuere videtur? Rediit hæc femina,

ſexto die poſt ſuum è noſocomio egreſſum, de odontalgiâ à dente carioſo conquerens; pulſum autem eundem, quàm anteà, habens.

§. VIII. Sub idem tempus hominem ſuſcepimus, fabrum lignarium, qui optimâ valetudine perpetuò gaudens, febre ephemerâ nunc laborabat. Sanitatem ilicò adeptus, per dies autem quatuor in noſocomio adhuc moratus, pulſum habuit lentum ità, ut brevi à febre numerarentur ictus 50, 51. tempore minuti primi; quò verò à febre remotior erat, eò lentiorem: ſic ut ultimo, quo aderat, die, ictus 40, 41. duntaxàt perciperentur. Hic autem pulſus erat ejus jacentis: ſedentis verò, ſtantiſque, decem & ultrà ictus plures facilè dabantur. Perpetuò autem eo in pulſu lento duo celeres, poſt ſingulos aut 10. aut 20. aut plures etiam ictus, percipiebantur, ad dicrotum, ſecundùm cl. *Bordeu*, referendi. Verùm quantumvis perpetuus ille dicrotus omnibus adeſſet diebus, nulla excretio critica prodiit, utpotè nec neceſſaria, nec poſſibilis, materie morboſâ non exiſtente. Examen decies & ultrà diebus ſingulis, ut in omnibus ægris fit, repetitum fuit, idemque inventum ſemper.

§. IX. Si opus eſſet, quingentorum, & ultrà, ægrorum diariis, exactè omnia, quæ ad pulſum, cæteraque pertinent, notantibus; & quæ mox retuli, confirmare poſſem, & præterea probare ſequentia.

1°. Non paucos morbos acutos exiſtere, quibus præter celeritatis, duritieique variationem, nulla notabilis pulſuum mutatio accidat, ſive cruditatis tempora, ſive coctionis, criſeoſque, ſpectaveris.

2°. Acutos dari, in quibus novæ pulſuum hiſtoriæ obſerventur: eò rariùs tamen ea ſignificantes, quæ earum auctores velint, quò crebriùs vel nullam habeant evacuationem ſubſequam, vel indicatæ prorsùs contrariam: raros verò ita eſſe caſuum ab auctoribus illis memoratorum eventus, ut nihil minùs, quàm practicam condere regulam poſſint. Quid, quod ipſis hiſce auctoribus idem videatur? Omnes enim, ut *Nihel*, *Bordeu*, *Menuret*, novam ſuam doctrinam ſtatuminare ſatagunt teſtimoniis *Wieri*, & *Proſperi Alpini*, qui in morbis deſperatis pulſum intermittentem, ceu diarrhœæ, & criticæ, & præter omnium expectationem ſalutaris, deprehendêre præſagium. Profectò quod

duobus abhinc ſæculis *Wierus*, quod ſeſqui abhinc ſæculo *Proſper Alpinus*, ſemel obſervaverint, & tanquam planè inſolitum, imò, ut *Alpini* verbis loquar, ut monſtroſum, notaverint; viri, inquam, in rebus examinandis & adnotandis haud minùs accurati, quàm ſeduli; qui ſi frequenter ſimilia obſervaſſent, ea non ut rariſſima, ſaltem ſemel à naturâ moniti, & in ſimilia intenti, enarrare potuiſſent; annon indè auctores novarum rerum ſuam potiùs ſententiam refelli, quàm firmari videant? Et qui ex illis, poſt præclari *Morgagni* operis editionem, ſcripſerunt, prioribus & hunc auctorem addere potuiſſent, qui, ut *pag*. 25. & 26. retuli, unicum ejuſmodi ſimilem caſum expertus, haud minùs quàm *Proſper Alpinus*, & *Wierus*, ſummam ejuſdem nos docuit raritatem.

3°. Dico varias pulſuum modificationes longè numeroſiores iis, quarum novi auctores meminerint, obſervari; ſed in diagnoſi, atque prognoſi, æquè, quàm illas, quas ipſi retulerint, eſſe elingues. Quarundam & capite priore, & hocce, memini; alias dabo.

Anno 1767. 16. nov. inſuetum pulſuum ordinem in puellâ obſervavimus. Generoſæ dominæ hæc à cubiculis,

acutâ febre corripitur, principioque alterius diei venam tunditur; vix autem ſex unciis effuſis cruoris, in animi deliquium cadit, & iteratò quidem; dumque eo die finiente induitur veſtibus, noſocomium geſtatorio inferenda, demùm linquitur animo. Necdum finito penitùs morbi ſecundo die, aut ſaltem vix tertio inchoato, confluentium itaque in morem, prodire vidimus variolas, quæ nihilominùs diſcretæ fuere, nonnullis in plagis cohærentes. Pulcrè prodierunt; & ægrâ benè habente, papulæ ſuperiores jam exaruerant, quando die ab eruptione nonâ pulſum mirabilem obſervabamus. Fuerat ille ab ipsâ eruptione vix febrilis, optimuſque omni notâ. Octavo autem eruptionis die, fortis eouſque, plenus, æqualis, celeritate naturalis, inæqualis reddi rhythmo, temporeque, cœpit, neque pejorante morbo, neque papulis ſupervenientibus novis. Sed die 9°. cùm optimè valeret, jamque duas cum dimidiâ horas veſpere dormiret, contigit, ut poſt ſextamveſpertinam ægros inviſens, pulſum huic explorarem dormienti, ut ipſi pluries, ut aliis ſæpè explorare ſoleo. Interea oculos aperit illa, & in nos, ſubridens, & tranquilla, convertit. Ab hoc

momento pulſus compreſſus & conſtrictus fuit per intervalla, idque longiore tempore; valdè inæqualis tempore ac rhythmo, celerior per intercapedines, tardiorque; intermittens dein ſpatio integri ictûs; deindè pulſus plures & magni, & æquales; quibus ſucceſſere parvi & inæquales ſic, ut gradatim diminuentes in quarto pulſu penè evaneſcerent. Has porrò modificationes ſæpè repetiverunt, diúque continuarunt. Interim neque hoc die, neque in ſequentibus, neque, in variolis ſiccantibus, quid ſiniſtri contigit, & in conſuetis corporis excretionibus ne vel minima quidem aut depravatio contigit, aut mutatio. Pulſus igitur adeò novus fuit, ut in recèns deſcriptis non deprehendatur illius per omnia ſimilis.

Neque in iiſdem reperiri pulſus eſt, quem anno 1767. in feminâ acutè laborante percepimus; ſic ut quatuor vel quinque ictus gradatim deſcenderent, totidemque gradatim adſcenderent, & tempore notabiliore gradationem hanc æquabiliſſimam perpetuarent.

Non meminerunt pulsûs, quem elapſi proximè auguſti die 5. & ſequentibus, notavimus in feminâ, quæ ſex dies dyſenteriam, febris expers, perpeſſa, in

acutam febrem inciderat, unà cum dyſenteriâ pridie ceſſantem, quàm in noſocomium inferretur. Ictus primùm boni aliquot, & naturales erant: celeres ictus ſequebantur tres, quatuor, decreſcendo per gradus ſic, ut vix percipiundus quartus eſſet: ſequebatur tunc aſphyxia & pulsûs integri, & ſeſqui alterius pulsûs tempore. Repetebant ſuos deindè ictus illæ pulſationes; priores boni naturales, ſequebantur celeres, &c.

Aliquâ ex parte invenimus hîc hepaticum claris viris dictum pulſum, exceptâ inæqualitate gradationis, prætervisâ illis, nobis obſervatâ. Verùm enim verò nihil vitii in hepate animadvertendum fuit, neque ejuſdem obſervata criſis eſt. Quid, quod pridie, quàm ad nos duceretur, ſolutus ſic morbus eſſet, ut nos in illâ nullam unquàm febrim deprehenderimus?

Quin etiam æquali ordine inteſtinalem pulſum deprehendimus, propter remiſſionem intermiſſionemque: verùm aliæ, quàm naturales excretiones alvinæ, affuere nunquàm. Evanueruntque quivis iſti pulſus intra 24. horarum ſpatium in corpore non febrili, ſed pulcrè reconvaleſcente, citra vel minimam

evacuationem, quæ pulſuum variis reſponderet modificationibus.

Sub finem verò, antequàm evaneſcerent, pulſus, quem forſan dicroton appellabunt, ſe cum omnibus hiſce modificationibus intermiſcebat. Duo ſcilicet ictus celerrimi, ſic autem, disjuncti, ut inter eoſdem perfecta perciperetur ſyſtole; inter ictus verò illos, tardiores alii, æqualeſque deprehendebantur. Si ergò dicrotus ejuſmodi pulſus vocandus eſt, acceſſerat jam tertius pulſus, cujuſdam ſanguineæ evacuationis prænuntius; ſin minùs, ſaltem evacuationis muci gutturis, aut ſputorum pulmonis; quarum tamen omnium nulla apparuit.

Eſt hâc occaſione quid in tranſitu monendum. Tres hi pulſus non fuere inter ſe commiſti, atque confuſi, ut novæ doctrinæ ſcriptores ſuos varios pulſus eſſe aiunt; monentes propterea interſtingui eoſdem, niſi ab exercitatiſſimis, poſſe. Quum igitur noſtri tres veluti pulſus eum ordinem ſervarent, ut priorem ſequens, ſequentem poſterior exciperet, normamque perpetuò repeterent eandem, clarè evincitur pulſum talem necdum ab illis aut obſervatum, aut notatum fuiſſe.

Aliquid tamen noſtræ feminæ contigit, quod ad hunc pulſum novi auctores referunt. Poſtquàm enim pulſus pro parte hepaticus, pulſuſque inteſtinalis, tertio exindè die, citra vel minimam evacuationem relativam, diſparuiſſent, ſolus pulſus naturalis cum rariore dicroto ſuperfuit. Die quarto duos ictus celeriores mox duo & aliquoties tres, debiliores ſubſequebantur, ordine ſic decreſcentes, ut ultimus vix eſſet percipiundus. Hîc notam aliquam habemus uterini pulsûs, qui & reduplicationem habet, & inæqualitatem; haud tamen inæqualitatem regularem: cùm jam hîc adeſſet regularis inæqualitas, ea profectò non fuit inæqualitas uterini, ſed renalis pulsûs: fatendumque eſt, hoc ipſo duas cum hypoſtaſi urinas prodiiſſe.

Quinto die poſt bonam noctem pulſus ſimpliciter dicrotus fuit: æqualis enim cum rariore reduplicatione erat: hocque die prodiere, qui ſpatio bimeſtri defuerant, menſes.

Ab hoc die urina ſemper naturalis fuit, colore, odore, copiâ, contentis. Moneo hoc, propter id, quod ſequitur.

Cùm menſes à meridie fluere cœpiſſent, veſpere pulſus haud ultrà uterinus fuit, ſed perfectè naturalis, &

ſanus: ſerâ veſperâ leviſſimè inæqualis.

Sexto die, poſt bonam noctem numerantur 6, 8, 10, 12. cum æquales ictus, tum fortes. Sequuntur decreſcendi ordine ictus 3, 4, 5. ſic decreſcentes, ut ultimus debilis admodum ſit. Sequitur aſphyxia, aut integræ, aut ſeſqui, pulſationis. Inchoant denuò ictus illi æquales, forteſque, & ordine perpetuo, atque inviolato, reliqui.

Notari meretur veſpere præcedente pulſum, aut naturalem, aut ferè naturalem fuiſſe, ſine ullâ reduplicatione; nocte tamen, pro feminæ more, admodum largum, die parcum, menſium adfuiſſe fluxum. Hodie autem in deſcripto mox pulſu reduplicatio obſervatur, aſt longè rariſſima, quamvis menſes pergant.

Septimo die perſeverat pulſus ille mirus, deeſt autem dicrotus, fluente licet cruore menſtruo: & qui heri non niſi ad 4. aut 5. gradus decreſcebant ictus, ii hodie ad 6. gradum decreſcunt.

Octavo die, ceſſantibus ferè catameniis, pulſus idem, qui heri, ſed neque ita continuos illos ictus habens, neque adeò conſpicuos. Sanitati porrò integræ reddita mulier, domum petiit: fruſtrà

me hortante, ut ad confirmandam ſanitatem adhuc octiduo, quo tempore continuare experimenta potuiſſemus, in noſocomio, maneret.

Quod longior in hiſce referendis fuerim, æqui bonique conſulent lectores mei benevoli, ut qui modo monſtrare anniſus fuerim, ſi quid in hiſce contigiſſe aliquoties viſum ſit, multa præterea, eaque mirabiliora contingere, quorum, æquè quàm priorum, neque cauſam aſſequi, neque rationem, poſſimus: nullaſque ſane ex iiſdem practicas condere leges oportere, quando millies ejuſmodi obſervata ſileant, prodeuntibus nihilominùs, quæ morbum ſolvant, quæ ſoſpitent ægrum, evacuationibus; quando etiam ſigna ejuſmodi compareant, quæ vel nullam evacuationem, vel longè aliam, ſibi habeant ſubſequentem: quando denique videamus auctores, qui ad unam evacuationem, v. g. menſium, longorum annorum ſtudium admoventes, ejuſmodi pulſuum modificationes non obſervaverint; *Mercatos* volo, *Sanctorinos*, *Freindios*, *Tellieros*, &c.

Tandem neque præteriri oportet, ratione totius corporis novæ doctrinæ, exper. virum *Nihel* inciduum *Sclani*

pulſum nunquàm deprehendere potuiſſe: virum clariſſimum *Bordeu*, cum ſociis ſuis, præclaris viris, pulſum ſudoris, cognitu difficilem, ac ſi centies illum exploraſſet, multâ auctoritate definientem, cognoſcereque docentem, nihilominùs ingenuè fateri, eſſe pulſum rariſſimum, eoquod, contra *Hippocratem*, cunctoſque ferè medicos, ſtatuerit vix dari ſudorum criſes: ab iiſdem claris viris pulſum renalem ſimplicem, veluti ex millenis propemodum obſervatis, præceptorum more definiri, dum eundem ſimplicem pulſum adeſſe negent, & ex ejuſdem cum aliis compoſitione hunc internoſcere, interſtinguereque nullatenùs queant: à *Nihello* caſtigari *Solanum*, minùs accurata, nimiſque generalia, illum ſtatuiſſe, docente: *Gallos* viros clariſſimos à *Solani*, *Nihelli*que placitis, diſcedere, eaque imperfecta, defectuoſa, atque erronea habere, ſuas ipſorum obſervationes accuratiores, ſuaſque veriores eſſe leges, gloriantes: tandem hanc ipſam novam gallorum medicorum doctrinam ab aliis ejuſdem gentis medicis, viris præclariſſimis, non minùs ut detrimentoſam, quàm paradoxam, publicè notari. Dum hæc omnia mente attentâ revolvo, non modò,

prioris meæ concluſionis tenax, obſervationes de pulſu novas in Belgio, Auſtriâque haud obſervari dicam; verùm etiam nullibi terrarum veras aut obſervari, aut obſervari poſſe, enuntiabo.

CAPUT IV.

De damno, quod a neotericorum de pulsu placitis medicina patitur.

§. I. *Noxia nova doctrina eſt, quod veram medicinam ſubvertat. Recenſentur ejuſdem auctorum argumenta de* Hippocratis *pythagoriſmo; de contradictione ejuſdem doctrinæ; de eodem ſpectatore naturæ otioſo; de* Galeni Celſique, *ab* Hippocrate *diſcrepantiâ: tandem de ſententiarum imparilitate inter ejuſdem ſectatores principes.* §. II. *Refutatur ex ipſo* Hippocrate, *quo accuſatur, pythagoriſmus.* §. III. *Refellitur argumentum petitum ex* Galeno. §. IV. *Eodemque modo ad illud* Celſi *reſpondetur.* §. V. *Reſponſio ad* 4. *&* 5.

argumentum. §. VI. *Defenſio* Boerhaavii, *à criminationibus recentis doctrinæ auctorum.* §. VII. *Contra ſcriptum eorum, qui contendunt ideò duntaxàt ab* Hippocrate, *veteribuſque, vetita purgantia fuiſſe in acutis, quod carerent blandioribus; oſtenditurque, & talia illos habuiſſe. Eâ de causâ, de modis veterum ſolvendæ alvi per glandes diſſeritur; deindè per clyſmata; denique per purgantia: ac primùm quidem de* peplio, *acri quidem medicamento, ſed quod redderent præparatione mitiſſimum. Eâque occaſione plura acriora medicamenta recenſentur, quæ obtundit, hebetatque præparatio: deindè de* λινοζώςει, *catharctico blando, cujus ad purgandum* Hippocrati, *vetuſtioribuſque, frequens uſus. Veterum & emetica mitia valdè.* §. VIII. *Et ſerò nimis, & fruſtrà, recentiores quæſtionem refricant,* Hippocratiſne, *an aliorum, in acutis methodus amplectenda imitandaque ſit? cùm toties irrevocabiliterque deciſa fuerit.*

§. I. VIRI clariſſimi ab inclytâ facultate medicâ pariſinâ ad examinandum clar. *Bordeu* librum delecti, eundem

tanquam praxi detrimentoſum, facultati, ut ſuprà monui, denuntiaverunt. Verè utique, ac præclarè! ſi praxin hippocraticam, unicè veram, tutamque, obſcurari indè, & labefactari, difficilem tyronibus, odioſamque reddi, intellexerint: ego ſaltem hoc fundamento innixus, id probare conabor.

Duplicem ob cauſam clariſſimus *Bordeu*, tam in libro de *criſibus*, quàm in eo de *pulſibus*, & quotquot in laudem novæ doctrinæ, confirmationemqu e, ſcripſerint, haud negligere modò *Hippocratem*, verùm etiam floccifacere, irridereque, conati ſunt: nam & propriæ ipſorum praxeos tutamen, & novæ ſententiæ confirmatio, hoc popoſcerunt. Expendamus eorum rationes.

Primò, *Hippocratis* doctrinam vilipendunt, quod erroneæ pythagoriſmi theoriæ innixa, ſuperſtructaque ſit. Deindè *Hippocratem* eſſe aiunt, qui ſibi ubique contradicat, auctorem. Tandem illum, quod otioſus fuerit naturæ ſpectator, vanum, inutilemque practicum eſſe; ſic ut opera ejus titulo *meditationis de morte* inſignienda forent.

Secundò, *Galenum* quidem ruinam minitantem hanc doctrinam fulcire

intendiſſe, petitâ ex aſtronomiâ theoriâ, ſed hoc ipſo ejus ruinam acceleraſſe.

Tertiò *Celſum* doctrinæ hippocraticæ incertitudinem demonſtraſſe, erroreſque, & contradictiones.

Quartò, etiam ipſos hippocraticorum placitorum patronos, *Sydenhamum*, *Hoffmanum*, *Boerhaavium*, & ab *Hippocrate* recedere, & inter ſeſe diſcrepare, & ſingulos ſibimet ſingulis contradicere: hincque evidenter conſtare, quàm vana, quàm labilia, quàm precaria, infirmaque, circà præcipua prognoſeos, ac curationis capita, & *Hippocratis*, & totius ejuſdem ſectæ, placita ſint.

Unicâ reſponſione hæc omnia argumenta explodi poſſunt. Duo enim in omnibus illorum ſcriptis mirabundi notamus: primò, quemadmodum alterâ in paginâ *Hippocratem* vituperant, in alterâ laudant; ſic ut vituperia deleat plenitudo laudis: ſecundò, quando ipſis cum multis adverſariis dimicandum eſt, potentiſſima ex *Hippocrate* arma petunt. Utroque hoc, quibuſvis inter legendum obvio, ità vim ſuorum ſophiſmorum enervant, deſtruuntque, ut aliâ refutatione non egeant. At verò quum ipſis demonſtrandum ſit, quod æquè errent

Hippocratem laudantes, quàm vituperantes, ad ſingula capita objectionum reſpondere debeo.

§. II. Ac primò quidem nihil facilius erit, quàm *Hippocratem* pythagoriſmo purgare. Qui enim eum accuſare auſint, quod acutorum morborum criſes determinaverit ſeptenariis, ut dierum 7, 14, 21, 27, 34, 41, aliorumque morborum criſes ſeptenario, & hebdomadum, & menſium, & annorum; eo quod in pythagoricâ ſcholâ ſeptenarius numerus maximè notabilis, efficax, ſacerque haberetur; illi, quod pace illorum dixerim, non videntur *Hippocratis* volumina ſic legiſſe, ut quid ibi aut docuerit, aut rejecerit, teſtari queant. Erroremne ſeptenariorum ſapiat dies criticos poſuiſſe die 3. & 4. & 5. & 7. & 9. & 11, 14, 17, 20, 24, 27, 31, 34, 40, &c. Quam umbram pythagorici de ſeptenario numero idoli hîc vident?

Præſagi autem ejuſmodi reſponſi, *Hippocratem* in criticis diebus enumerandis, determinandiſque, ita variantem conqueruntur, ut quid in iiſdem aut ſtatuas, aut neges, penitùs ignores.

Profectò dum recenſio horum dierum adeò diſſimilis videtur in variis *Hippocratis*

Hippocratis libris, ut in *Aphoriſmorum* 2. & 4. ſectione, *Epidemiorum* libro 1. in libro *Prognoſticorum*, in eo *de Criſibus*, &c. hoc, quod objicitur, incautis, & in ſtudio hippocratico minùs verſatis, ſic apparere poſſe, non eſt quod negem: verùm ſi ipſis placuerit ea inſpicere, quæ in hanc rem, in *tomo primo* hujus horni mei operis, ex toto *Hippocrate* collegerim, vix ultrà hanc ſuam tueri ſententiam poterunt. Videbunt librariorum, ſeu notariorum errore contigiſſe, ut numeri, alphabeti literis, inter ſeſe multùm ſæpè conſimilibus, vietoque in exemplari non raró obſoletis, expreſſi, nonniſi mendosè admodum tranſcripti fuerint, numerorumque hoc pacto errores oborti: quam ipſam ob cauſam græci notarii hebraïcos codices helleniſmo donantes, ſic numerales hebræorum literas tranſtulere, ut chronologia ſacra, aliquot centenariorum annorum augmento, à verâ mundi ætate differre credatur.

Porrò hanc ipſiſſimam ejus, de quo agimus, extitiſſe cauſam, clarè ex eo probatur, quod *Hippocrates* in epidemiorum libris illos ipſos numeros ſuis criticis diebus adſcripſerit, quos ſuprà enuntiavi; minimè verò hos, quos

quædam alia ejuſdem opera, dictam ob cauſam, dedere erroneos.

Sed ſecundò, *Hippocrates* numeravit aliquandò dies criticos bonos, unicos; nonnunquàm non minùs criticos dies lethales, recidivoſque, quàm bonos; aliquoties & criticos, qui rariùs, qui præter morem, inſolitis prorsùm diebus contigiſſent; ut tabella probat, quam hujus operis tomo primo inſerui. Evidens igitur fit, neque pythagoricâ doctrinâ unquàm aut deceptum *Hippocratem* fuiſſe, aut decepiſſe, neque in enumerandis criticis diebus à ſeſe ipſo diſcrepaſſe.

Sed de titulo *meditationis mortis*, quem immortalibus Coi codicibus viri clari geſtiunt præfigere, quid demùm dicam? Quaſi tantus ille vir in id unicè operam navaſſet omnem, ut in ſui interitum naturam tendentem obſervaret, deſcriberet! Mortes, fateor, miſerandas candidus, multaſque, enarravit. Teſtes *Epidemiorum* libri ſunt, aliique complures. At verò maluiſſentne illi ut, ſycophantarum cujuſque ſæculi more, ſuarum in curando fortunarum unicè meminiſſet, infortunii omnis ſuppreſſiſſet memoriam? Id ſane fruſtrà à viro exſpectaveris, qui & aliorum, & ſua, haud infortunia

duntaxàt, ſed allucinationes, erroreſque, conſcripſerit, in coætaneorum pharum, ſerorumque tranſmiſerit nepotum. Et quo tandem animo boni illi viri felices naturæ niſus, fauſtas morborum numeroſorum curas, quas libri *de Morbis*, quas libri *de Victu Acutorum*, quaſque ipſi *Epidemiorum* libri, adeò numeroſas referunt, alto, eoque impermiſſo, ſilentio premunt? Recenſioneſne in *Epidemiorum* libris variorum morborum, populariter graſſantium, à quibus vel paucos perdiderit, vel conſervaverit omnes, mortis veram referant meditationem? Profectò ſi eques *Montagne*, ſi *Petrarcha* coronatus poëta, ſi comicus *Moliere*, & id genus alii, ejuſmodi protuliſſent, affatim riſiſſemus: quod verò ii, qui magnorum medicorum auctoritatèm, ac famam ambiunt, ejuſmodi calumniarum ſe præſtent fabros, eſt profectò quod haud minùs miremur, quàm doleamus.

§. III. Ad alteram eorum rationem refero paucis, ut *Galenus* in ſuâ praxi vera ſcripſiſſe *Hippocratem*, deprehendiſſet, ita & in commentariis ſcriptorum ejus inconcuſſam oſtendiſſe, ac demonſtraſſe veritatem: quod verò & ex ſuâ peripateticâ philoſophiâ, & ex

aſtrologiâ, multa inepta intermiſcuerit, & erronea, & ferè ridicula, hoc ut nihil ad *Hippocratem*, ita nihil ad nos. Refelli quidem facili negotio poſſent iſta; verùm cùm, ubicumque non philoſophatus, ſed commentatus eſt, hippocratica & confirmaverit egregiè, & præclarè illuſtraverit, *Galenum*, ut medicum, noſtrarum partium eſſe cenſemus; *Galenum* verò ſophiſtam, ne curamus quidem. Quidquid enim *Hippocratis* detrectatores in illum ex *Galeno* hoc nomine proferunt, ad illum nihil pertinet; utpotè contra quem ex *Galeno* inferri nihil poſſit, niſi quod ex eodem, ut medico, petitum ſit.

§. IV. Et tertiò, eſt *Celſus* carus nobis, magnique faciendus auctor, quod medicinam puro nobis, ac ferè tulliano, nitore tradiderit, multaque & *Hippocratis* & veterum placita, ſententiaſque, conſervaverit: cùm tamen medicus nullatenùs fuiſſe, neque *Hippocratis* codices omnes aut cognoviſſe, aut ſaltem intellexiſſe, videatur; id quod præ cæteris ex pythagoriſmi criminatione patet; profectò *Celſi* opiniones neque *Hippocratis*, neque noſtra, referunt.

§. V. Argumentum quartum, & quintum, unà diſcutienda ſunt. Doctrinam

Hippocratis ob id dubiam eſſe, incertamque, concludunt, quod complures magni in medicinâ viri, experientiâ haud minùs, quàm doctrinâ præclari, alio modo criſium cauſas, naturamque explicuerint; *Fracaſtorius*, *Proſper Alpinus*, *chemici ſcriptores*, *Baglivius*, *Barbeirac*, *monſpelienſes*, *Sydenhamus*, *Stahlius*, *Hoffmanus*, *Boerhaavius.*

Primùm in genere dico, quoſdam horum eſſe, qui quidem in criſium theoriâ aliter, atque veteres, opinentur, ab ipsâ verò veterum praxi, ne hilum quidem recedant. *Proſperum Alpinum* volo, *Bagliviumque*, & pro parte *Sydenhamum* & *Hoffmannum*. Cùm igitur theoria quæcunque nihil praxi noceat, quæ exercitium praxeos ſartum tectumque ſervet, aſſerere ſanæ mentis nemo poteſt hujuſcemodi theoriâ *Hippocratis* aſyſtematici doctrinam aut impugnatam, aut ſubverſam fuiſſe.

Secundò, quemadmodum, dum de *Galeno*, atque *Celſo*, ſermo erat, dixi, ità & hîc repeto, auctores quoſcumque, qui penitùs diſceſſerint ex ſcholâ hippocraticâ, nequicquam ejus, ſeu naturæ potiùs, leges impugnare: leges haſce ejuſmodi eſſe, ut obſervatæ quondam,

confirmatæ, ſtabilitæque ab illis, qui eâdem, quâ *Hippocrates* ſimplicitate, candore, conſtantiâ, patientiâque, naturam ducem ſequerentur, æternitatem contingant, quamdiù eadem, quæ olim fuit, quæ nunc eſt, natura perſtabit. Haſce leges immutabiles jam viderat *Hippocrates*, ut in fine *Prognoſticorum* teſtatus eſt; ſiquidem & in Delo, Græciâ temperatiore, & in Scythiâ, frigidiore Aſiæ parte, & in Libyâ, ardentiſſimâ Africæ orâ, cum ipſe, tum *Theſſalus* & *Draco* filii, generque *Polybius*, cæterique ad obſervandum atque notandum miſſi diſcipuli, eaſdem ubique leges naturæ reperierint. Neque alias *Galenus* detexit, quamdiù non philoſophi egit, ſed medici partes. Has ipſas ab *Hippocrate* edocti ii ſunt, quos vera praxeos lumina, quos inclytæ artis fulcra, ornamentaque, tria jam ſæcula, venerantur, *Hollerios*, *Duretos*, *Jacotios*, *Ballonios*, *Foëſios*, *Gorræos*, *Proſperos Alpinos*, *Baglivios*, *Hoffmannos*, *Boerhaavios*. Medicinam ab ipſo *Boerhaavio* edoctus, eaſdemque haſce leges ſequutus, & in praxi meâ batavâ, confirmatas vidi, & in praxi auſtriacâ millenis teſtibus veriſſimas eſſe demonſtravi.

Doctrina itaque, quam ſuo de ſinu

genuit, gremioque natura ſovit, quam XXII. ſæcula veriſſimam clamant, ab aberrantium turbâ plus detrimenti non capit, quàm religionis veritas ab heterodoxis. Quotquot in illam ſcribant, atque deblaterent multi, æquè inconcuſſa ſubſiſtit. Tantummodò ejuſmodi cerebelli deliramenta gentis humanæ nos docent, & deplorandam in amore veri, ſimplicique, inconſtantiam, & eam connatam ipſis arrogantiam, quâ majorum inventis minime contenti, proprii ingenii partu innoteſcere, celebrarique geſtiunt.

§. VI. Eſt autem de magno *Boerhaavio* hîc quid addendum. Viri immortalis in ſcholâ enutritus, ejuſque ab ore olim pendens, Manibus ejuſdem debeo indignæ criminationis propulſationem.

Scripſerat *Boerhaavius*, inſt. §. 930. *Materia morbi eouſque cocta, per cauſas ſuas, ut evaſerit ſalubri ſimillima, appellabitur reſoluta: hæc actio dicetur reſolutio, quæ erit ſanatio perfectiſſima, abſque ullâ evacuatione contingens, ſupponens materiem benignam, optimam naturam, bona medicamenta.* Hujus textûs causâ clari viri *Boerhaavium Hippocrati*, omnem criſin in ſalutem evacuantem docenti, arbitrantur contrarium.

Juſtène ità cenſuerunt? Revocabunt profectò ſententiam, legentes §. ſeq. *In morbis acutis, qui in humoribus conſiſtunt, diſponitur, ut plurimùm, certo tempore materies morbi ità, ut fiat ſubita morbi in ſanitatem, vel in mortem mutatio; quæ permutatio criſis appellatur, atque materies ità diſpoſita, critica appellatur.* Moxque tunc perturbationem criticam, criſin, ejuſque per varia ſecretionis organa evacuationem deſcribit. Hoccine eſt *Hippocrati* obverſari? Imò aiunt: neque enim illum reſolutionis benignæ in acutis meminiſſe, criſes evacuantes ubique docentem. Primùm rogabo egregios hoſce ſcriptores, num in codice hippocratico adeò peregrini ſint, ut non notaverint ab ingenti viro, non modò hunc, illumve ægrum, ſed integras epidemias conſcriptas eſſe; in quibus, nullâ obſervatâ criſi, multi & perirent, & ſaneſcerent? Ejuſmodi tamen plus ſemel deſcripſit. Deindè ſi *Hippocrates* ejuſmodi reſolutionem ignoraſſet, an additamentum omne, augmentumve artis, ſubverſionem ejuſdem eſſe clamitabimus? Si *Boerhaavius* benignam reſolutionem nonnullis obſervaverit in ægrotis; ſi eandem deprehenderit *Sydenhamo* viſam aliquoties,

deſcriptamque fuiſſe; an deeſſe potuit, quo minùs pulcrâ hâc obſervatione amplificaret *Hippocratis*, adornaretque, doctrinam? Si hoc demùm *Hippocrati* contradicere, ejuſque labefactare placita, vocamus; etiam newtonianam philoſophiam labefactari, deſtruique ab iis reputabimus, qui newtoniani jurati, ejus doctrinam extenderint, ornaverint, amplificaverint. Quin & ſanctorum in priſcis Eccleſiæ ſæculis patrum eos arbitrabimur priorum & enervaſſe, & evertiſſe doctrinam, quod alia, quod nova argumenta, ad ea priorum adjecerint.

2°. *Boerhaavium* à placitis *Hippocratis* recedere opinantur, materiem morboſam coctione attenuari docentem, ſtatuente *Hippocrate* condenſari eandem, compingique. Profectò hîc fingere diſparitatem nemo poteſt, niſi qui & hunc ignoret, & illum. Utriuſque tamen doctrinæ apprimè gnarum ſe conatur oſtendere cl. *Bordeu*, & argumentum ſuum ex utroque probare, libro dicto *Recherches ſur les criſes.* » *Hippocrate a dit en termes exprès*, Aph. » 16. ſect. 2. progn. *qu'il faut, que tout* » *excrément s'épaiſſiſſe, lorſque la mala-* » *die approche du jugement.* Cùm autem

Boerhaavium non inſpiſſationem materiæ, ſed attenuationem, ejuſque cum humoribus ſanis ſimilitudinem, docuiſſe aſſeveraret, concluſit, & hunc, & illum, inter ſeſe pugnantia loqui.

Examinandi utriuſque textus ſunt. *Hippocrates* textu ab auctore laudato ait: Παχύνεθαι δὲ χρὴ τὸ διαχώρημα, ἰούσης πρὸς κρίσιν τῆς νόσου. *Oportet alvi excrementum condenſari, morbo ad criſin exiſtente.* De alvo egerat *Hippocrates* non coctâ, ſed & liquidiore, & præ ſuâ frequentiâ ægrum defatigante: addidit tunc alvum hanc, morbo ad criſin, non *appropinquante*, ut gallica verſio hîc habet, ſed ἰούσης, *jam exiſtente*. jam ad criſin progreſſo, non ultrà liquidam eſſe, ſed fieri craſſiorem. Haud itaque de quâvis excretione, ut in hâc gallicâ verſione erroneè ſcribitur, *il faut que tout excrément s'épaiſſiſſe*, ſed de ſolâ alvinâ excretione liquidiore loquitur *Hippocrates*. Mentis utique ejuſdem eſt *Boerhaavius*, dum craſſi reſolutionem ante criſin fieri docet. Vaſa enim ſic conſiderat, ut quæ febris initio, augmentoque, ſpiſſis infarcta humoribus, ſecernere jam excernereque, niſi tenuiora, lateraliter expreſſa, eaque vitioſa, turbataque, poſſunt. Hæc porrò unà cum

potu, cum alimentis, & medicamentis, alvum crudam tenuemque componunt. At verò ſi condenſatum in vaſis humorem coctione, à naturâ & arte productâ, attenuari contingat, mobilemque reddi, ſecretio alvina non modò, ſed quælibet alia, naturali ſimilior reddita, ex tenui in compactiorem mutatur. Igitur & *Hippocrates* & *Boerhaavius* idem dicunt, mentiſque ſunt ejuſdem. Attenuantia remedia, diluentia, cum melle multo, cum oxymelle copioſo, in hâc ſpiſſitudine humorum dederat ille, dabat & hic; eâ uterque intentione, ut attenuatione craſſioris, cruda ac tenuiora compingerentur.

3°. Auctor libri *Recherches ſur le pouls* ex ipſo *Boerhaavio* & perturbationis criticæ, & ipſius criſeos, impoſſibilitatem demonſtrare annititur, quia ab unâ parte ſupponit, §. 932. *vim vitæ ſuperſtitem, irritatam à materiâ morbi variis conditionibus præditâ*, eſſe cauſam critici motûs: ab alterâ verò parte, §. 926. morbi materiam affirmat coctione mutari ſic, *ut minùs recedat à ſtatu ſalubri, ut minùs lædat*. Hâc mutatorum humorum emendatione, cenſet cl. auctor impoſſibile eſſe, ut ultrà irritare illi, criticamque generare perturbationem

poſſent. Si paulò attentiùs animadvertiſſet non ſcripſiſſe *Boerhaavium*, ut *nihil* recedat, ſed ut *minùs*; non ut *minime* lædat, ſed ut *minùs* lædat; ſi tandem, propriam experientiam in mentem revocans, conſideraſſet quantillum in machinâ humanâ, à ſalubri alienum, requiratur, ut turbetur illa, ac ſæpè deſtruatur, haud ità profectò concluſiſſet.

4°. Accuſatur magnus præceptor mentis in hâc materiâ incertæ, ac vacillantis. Videtur accuſatio probari cum ex textu ejus proprio, tum & ex commentario ill. *Halleri* ad eundem textum. Præceptor, §. 941, 942, 1178, 1179, criſes admittit, dieſque & indicatorios, & judicatorios: addidiſſe in commentario ſcribitur hæc non fallere, *quamdiù naturæ morbum committis, neque te immiſces curationi.* Atqui nihilominùs curationi ſe immiſcere, non auſcultare naturæ, neque criſin expectare, multaque adversùs variam acrimoniæ naturam moliri, diſertis verbis monet, jubetque, §. 941, 1178, 1179. Vacillavit proindè *Boerhaavius*, inquit, & pugnantia præcepit, alioqui rationem cauſamque & agendi, & non agendi, attuliſſet. » *C'eſt ce que Boerhaave ne*

» *décide point aſſez préciſément. C'eſt ce*
» *que Boerhaave ne dit point, & ce qu'il*
» *falloit dire* «.

Suppoſitâ commentarii exactitudine, reſpondeo primò virum clariſſimum, æquiſſimum, intentatæ criminationis certè pœniturum, ubi paulò attentiùs pervolverit *Boerhaavium*. Nunquam enim docuit ille & criſes, & criticos dies, quamdiù naturæ morbum commiſeris, quamdiù non immiſcueris te curationi, non fallere unquàm; ſed poſtquàm ipſorummet *Hippocratis* & *Galeni* verbis, integrum ferè hujus capitis contextum adornaverat, monuit nos ſeriò, ne naturam turbaremus; minime verò ne nos immiſceremus curationi. Annon luce clariùs id ſequentia evincunt? §. 929. *Cauſa mutans cruda in cocta eſt actio vitæ ſuperſtes, immutatio ſpontanea materiæ morboſæ, virtus medicamentorum auxilians.* Ergò cum *Hippocrate*, & medicamentis coctionem adjuvare, & curationi ſe immiſcere, medicum juſſit. Et §. 926. *Si autem materies morbi priùs cruda, per actiones vitæ, aut propriam indolem, vel per medicamenta apta, ſic mutata eſt quoad molem, figuram, cohæſionem, mobilitatem, inertiam, ut minùs recedat à ſtatu ſalubri, minùs lædat,*

adeóque impetum morbi imminuat, cocta jam appellatur. Quo igitur pacto eum, qui docet coctionis opus aptis medicamentis juvare; qui cruditatis in coctionem tranſitum bonorum medicamentorum, auxiliorumque virtuti adſcribit, quo, inquam, pacto id cuiquam oboriri in animo poteſt, *Boerhaavium* ut faciat abſtinentiæ ab omni medicamento auctorem? En an in *hoc libro*, & in *Aphoriſmis*, & in *Materiâ ſuâ medicâ*, non ſuppeditaverit quamplurima medicamenta, formulaſque numeroſas, quarum ope cruditatem in coctionem mutare ſatageremus?

Et quod graviùs ferimus, fundamentum accuſationis eſt ex textu non boerhaaviano petitum. Hæc enim verba: *Hæc non fallunt quandiù naturæ morbum committis, neque te immiſces curationi*, *Boerhaavii* ex ore prodiere nunquàm. Neque in meo exemplari, quod, per quatuor diverſos inſtitutionum curſus, ex ore dictantis *Boerhaavii* conſcripſi, hæc invenio. Leguntur tamen ſic tom. VI. pag. 305. *Inſt. Boerh.* ab ill. *Hallero* editarum. Non dedit autem vir illuſtris *Hallerus* has notas, ut genuinas præceptoris, propriaſque ſententias; ſed ut ejuſmodi diſcipulorum adnotationes

quas omnium minime à vero aberrare credidit. Novit autem ille, novi ego, quàm defectuoſi ac mendoſi plerúmque ejuſmodi pugillares ſint. Erubui plus ſemel legens, quæ, dictitante me, conſcripta perhibebantur; meo forſitan nomine, me mortuo, ni DEUS avertat, edenda. Eſtque & hoc fatendum per totum hoc inſtitutionum boerhaavianarum opus defectuoſiores notas ad pathologica, quàm ad phyſiologica, adjectas eſſe. Porrò mentis nonnihil præoccupatæ videri is poſſet, qui ejuſmodi adnotationibus alienis fretus, præceptorem, omni invidiâ majorem, incuſare de eo auſit, quod in genuino, proprioque textu, orthodoxè expoſuit.

Fruſtrà igitur idem vir clariſſimus perilluſtrem *Hallerum* oſcitationis inſimulat, quod in mox laudato ſuo libro mentem præceptoris dilucidiùs non explicuerit, tam gravi in re; dum interim in minimo muſculo, tantillâque explicandâ fibrillâ, ſe totum diffundit. Satisfecit ill. vir ſcopo ſuo, cui nota profuſior fruſtrà adderetur, ubi præceptor in textu adeò & clarus, & fuſus locutus erat, ut interpretatione non egeret.

5°. Malè *Boerhaavium* excipiunt,

quod in ſtatu cruditatis purgare vetet, idque *Hippocratis* cum exemplo, tum præcepto. Eſt profectò quibuſdam in regionibus, & maximè quidem auctoritate viri celeberrimi *Chirac*, eo deducta praxis, ut criſes quamvis expectantes medici, ſingulo tamen, alterove die, purgantia, aut emetica exhibeant; & ſi qui ſint, quos in iiſdem dandis lex nonnulla adhuc regit, profectò & incerta lex illa eſt, & deſtituta fundamento. Huic pravæ conſuetudini *Boerhaave* oppoſuit ſe, hippocratica præcepta hâc longè & tutiora eſſe, & ſalubriora, ratus. Nihilominùs dubitant ſcriptores noſtri hodierni num rectè? *Hippocratem* nimirùm corripuiſſe aiunt medicos ætate ſibi antiquiores, quod in morbis acutis uterentur purgantibus; ſiquidem purgantia priſcorum ævorum fortia eſſent, corporaque ægrorum potenter moventia: ſic, ut in hos medicos *Cous* merito invectus fuerit, minime ſane invecturus, ſi noſtrorum minorativorum notitiem habuiſſent, uſumque. Ad hæc seriò reſpondendum eſt.

§. VII. Paradoxus utique videbor, ſi ob hanc cauſam in medicos antiquiores animadvertiſſe *Hippocratem* negavero; & ſi eoſdem, quod & noſtris

mitiſſimis purgantibus ſimilia habentes, iis extrà caſum materiei turgentis, acutis in morbis darent, ab illo correptos fuiſſe, probavero. Hoc tamen ſequentia docebunt, ſi methodum antiquorum ritè examinaverimus.

Primò glande, *ſuppoſitorio* nobis dicto, deficientem in acutis alvum ſolvebant. Philiſco in febre acutâ glande ſuppoſitâ, flatuoſa pauca prodierunt. Philini uxori, à glande die 8. ſuppoſitâ, multa prodierunt bilioſo affluxu. Ægroto tertio *epid.* 3. glande die 15. ſuppoſitâ, feces nigræ exiverunt. *Epid.* 4. puero ad extremam cauponam die 6. ſuppoſitâ glande, prava, ex pallido virentia dimiſſa ſunt. *Epid.* 2. Scopo duæ glandes fuere immiſſæ. *Epid.* 7. mota Andrææ ex glandibus alvus. Ut & pariter Chariti. Ibidem. Pherycidi & quarto morbi die, & ſeptimo. Is quoque, quem horror poſt cœnam corripuerat, die 9. & 12. alvum glande ſolvit. Et Pythonis filio ſuppoſita glans fuit. Philiſtidi Heraclidis conjugi in acutâ febre alvus deficiens glande movebatur.

Secundò, veteres clyſmate in acutis utebantur. *Epid.* 3. Pythio in Thaſo die 6. ab enemate probè dejecit. *Libr.* 3.

de morbis in pleuritide conſulit ὑποκλύσαι θαψίῃ. *Epid.* 7. clyſma Phylloni in Syro, phrenitico, immiſſum eſt ex θαψίῃ, *ferrulagine*, ait *Foëſius*, egregio cum affectu. Thapſia, monente *Gorræo*, planta lacteſcens, & acris. Si talis, noxia eſſe potuiſſet, ni more veterum, admodùm diluta: ſed de hâc re mox latiùs. Generalem regulam dedit *Hippocrates* libro περὶ φάρμακων, poſtquàm purgantia in acutis vetuiſſet, *ſed tamen*, inquit, *ubi oportet alvum deducere*, *clyſma immittendum eſt*, *quotieſcunque opus fuerit; hoc enim tutius eſt*.

Tertiò, & vetuſtiores, & *Hippocrates*, purgantia, turgente materie, dabant in acutis. *Epid.* 2. dabatur Scopo peplos, idque, ut videtur, principio morbi, caſu exiſtente eo, quem rarum valdè. *Aph.* 2. *ſect.* n° 22. pronuntiaverat *Hippocrates*, ἐαν ὀργᾷ, τὰ δὲ πολλὰ οὐκ ὀργᾷ. Peplon vel peplion dabat *Hippocrates* in libro *de int. aff.* in pulmonum eryſipelate, morbo diro, die 7. necante ſæpè hominem. Aſt, quod notandum, nonniſi ſeptimo die elapſo dedit. *Foëſius* ait notum *Aëtio*, & *Actuario*, medicamentum fuiſſe, additque textum ex Plinii libr. 27. *Peplos*, quam aliqui *ſycen*, alii *meconium aphrodes*

vocant, ex unâ radice tenui fructicat, foliis rutæ, paulò latioribus, ſemine ſub foliis rotundo, minore quàm candidi papaveris. Inter vites ferè colligitur meſſibus, ſiccaturque cum fructu ſuo, ſubjectis aquis, in quas excidat. Hoc potu alvus ſolvitur, bilis ac pituita detrahitur. Media potio eſt acetabuli menſura, in aquæ mulſæ heminis tribus. Et cibis inſpergitur, obſoniiſque, ad molliendam alvum. » Ex » quo fit, pergit *Foëſius*, ut non temerè, in hoc Scopi lienis tumore & » inflatione, tentatum ſit hoc medicamentum«. Peplion ab *Hippocrate* libro *de ſuperfæt.* dicitur μαλτάσσειν τό σόμα τῆς μήτρης: quia verò id tunc & cum mollioribus, & cum acrioribus commiſcuit, non licet peculiarem ejus indè agnoſcere virtutem. Videtur tamen acre fuiſſe medicamentum, helleboro albo haud multò inferius. Ita *Galeno* deſcribitur, *Dioſcoridi*, *Proſpero Alpino* libr. IV. *de med. ægypt.* cap. 6. & *Hippocratis* paſſim commentatoribus. Et ex hiſtoriâ Adamanti patet *Hippocratem* eo, tanquàm helleboro, in atrâ bile curandâ uſum fuiſſe.

Hoc ſi ità ſe habet, inquiet quis, *Hippocrate* nemo unquàm magis naturam in acutorum principio, decurſuve,

turbavit, qui tam acria pharmaca per corpora tranſadegiſſe convincitur. Nihil tamen alienius à vero eſt. Attenderitne quis ad aquæ mulſæ, quâcum peplion pararetur, copiam? Ad ipſam pharmaci quantitatem? Hæc porrò fuit unciarum duarum cum dimidiâ; illa unciarum triginta. Certumque apparet, ut copia tanta medicamenti nonniſi partitim exhiberetur, ut eo operante aut pauſari, aut ceſſari, poſſet

Profectò ſic videmus acria medicamenta mitè operari, blandéque debere; minúſque ex remedii naturâ, quàm ex ejuſdem præparatione, de virtute illius judicandum eſſe. Sic demùm comprehendimus quàm innocuè, quàm ſæpè proficuè, cum veteribus, acutis in morbis, vinum conceſſerit *Hippocrates* in libris *de morbis* & *de victu acutorum*. Τοῦτο δὲ θάσιον οἶνον παλαιὸν, πέντε καὶ εἴκοσιν ὕδατος, καὶ ἕνα οἴνου, δίδου. *Vini thaſii veteris partem unam, cum aquæ partibus viginti & quinque exhibeto.* Sic in ſiti acutorum nimiâ *Boerhaavius* dabat vinum rhenanum, ſed dilutiſſimum; imò, *ſi valida*, inquit, *ſitis unà comitetur ſummam debilitatem, tum vinoſa & ſæpè ſpiritibus ditiora, prioribus, (nempè largiſſimis aquoſis ac ſaponaceis) miſcenda,*

propinanda, tutò erunt. Aph. 641. Quæ omnia uſu confirmata habes in comm. ill. præſ. ad hunc, & diverſos alios textus.

Quod autem fortiora, & ſtimulantia, & purgantia, aliàs ſimillima venenis, tuta, mitia, blanda, remedia fiant, ut ex dictis patuit, ità & hodiernorum praxis confirmat. Nonne tartarus emeticus, forte medicamentum, agitans valdè, movenſque eſt? Hoc ab egregio *Huxhamo*, aliiſque, in chronicis potiſſimùm; hoc à clariſſimo viro *Bordeu*, pluribuſque cum illo, in morbis acutis jungitur apozematibus purgantibus, copiâ autem exiguâ, ne vomitum cieat, ſufficienti tamen, ut ſtimulum laxantium pauliſper augeat. Non quod hanc methodum in acutis laudem, hæc affero; ſed ut probem etiam actuoſa artis auxilia præparatione, & doſi, reddi blandiſſima poſſe.

Occaſione peplii, ab *Hippocrate* in acutorum principio, materiâque turgente dati, hæc dicenda fuerunt; verùm raro ejuſmodi indigebat. Alvum leniter apertam ex melle ſuo, & oxymelle, decocto hordei abundè commiſtis, ſervabat; copioſiúſque additis, etiam in turgente materiâ ſolvere egregiè poterat:

ut nos, ejus methodum preſsè ſecuti, paſſim obſervamus.

Si verò mellita id minùs præſtabant, blanda valdè purgantia porrexit. *Epid.* 7. Cydis filio die 6. & 11. morbi acuti data ſorbitio eſt herbæ mercurialis, λινοζώστεος, quâ alvum æger pituitoſam dejecit, mucoſamque, ac graveolentam. Andræas, cui glandem fuiſſe immiſſam mox legimus, die 6. morbi alvum potione mercuriali probè dejecit. Ibid. Ariſtocrates, ex mercuriali liquida, ſubalbicantia, ſpumoſa, dejecit. Charion, cui introductas glandes eſſe mox audiebamus, bibit λινοζώστεος ὕδωρ, decoctum, ſuccumve mercurialis, quo laxâ alvo, dolor, qui ab hypochondrio in ventrem deſcendere cœperat, abiit. Nicolai filius quarto die ἀπὸ ὕδατος λινοζώστεος benè ſtercoracea, & liquida, per alvum dimiſit, ſubolida tamen, & ſpongioſa, & ipſi mercurialis juſculo haud abſimilia.

Quandóque hunc ſuccum adhuc diluebat. Libro 2. *de Morbis* in gravi quodam morbo capitis » Quod ſi venter,
» inquit, enemate non ſubducitur,
» mercurialem herbam, aquâ coctam,
» contundito, ſuccum percolato, ejuſ-
» que parem portionem cum ptiſanæ

» ſucco permiſceto, & pauco melle ei
» admiſto, hunc ter die ſorbeat.

Mercurialis igitur herba λινοζώστις purgandæ molliter alvo ab *Hippocrate*, & vetuſtioribus, adhibebatur; idque frequenti adeò uſu, ut *Galenus* libr. 7. *de ſimpl. med. fac.* ſcribat. λινοζώστιδι χρῶνται μὲν ἅπαντες, εἰς τὰς τῆς γαστρὸς καθάρσεις μόνον ». Mercuriali utuntur » omnes, ad ventris purgationem dun- » taxàt: verùm enim verò ſi quis ejus » facere periculum volet in cataplaſ- » mate, ſanè admodum eam eſſe diſ- » cutientis experietur facultatis «. *Dioſcorides*, libr. 4. cap. 169. » Utraque li- » nozoſtis, ſeu mercurialis (mas & fe- » mina) in oleribus manditur, ad al- » vum ciendam coƈta in aquâ; epoto » jure, bilem aquamque detrahit.

Conſtat igitur ſex ſaltem ſæculorum ſpatio linozoſtin & mitiſſimum fuiſſe, & vulgatiſſimum purgans; eoque illorum ſæculorum medicos in acutorum ſive principio, turgente materie, ſive declinatione, ad criſin complendam, tutò fuiſſe uſos.

Blanda quoque *Hippocrates* emetica, turgente materie, dabat. Epicharmi puero, cui ex cruditate multa anxietas aderat, emeticum dabat ex aquâ, aceto, & ſale.

In morbis verò acutis, ſeu potiùs acutiſſimis, ubi mors citiùs, quàm coctio expectaretur, uti nos ſolemus, ità & illi multò dedere fortiora. In cataphorâ, aphoniâ, & validâ febre Pythonis, in quâ dura toto morbo alvus, primò glande utebantur; ventre autem plurimùm turgente, mox ex cnico, carthamo, cucumere agreſtri, & meconio aphrode, ſive peplio, paraverunt, dederuntque, catharcticum. Validiora quidem hæc omnia ſunt; ſed cùm conſtiterit ſuprà quantopere acriora diluerent, potuere profectò tutò hunc potum propinare Pythoni.

Atque ità contra datam objectionem invictis me demonſtraſſe argumentis arbitror, non ideò *Hippocratem* purgantia vetuiſſe in acutis, quod nonniſi acriora noviſſet; ſed ideò quod etiam mitiſſimis, quæ noverat, quibus utebatur frequenter, naturam turbare non liceret; quodque eorundem, licèt mitiſſimorum, uſum aut periculoſum deprehendiſſet, aut fatalem. Quod de purgantibus, idem ubique de emeticis verum eſt; ut variis hujus operis tomis, præſertim in tertio, eviciſſe me puto.

§. VIII. Et ſane dudùm totum hoc negotium confectum fuit ſic, ut qui *Hippocratis*

Hippocratis exemplo naturam ducem ſequuti fuerint, de æternâ doctrinæ illius veritate neque dubitarint ampliùs, neque dubitare potuerint. Hoc praxi, hoc ſcriptis illi, hoc ore docuerunt. Sententiarum multarum enarrationem vetat anguſtia opelli. Anecdotæ tamen immortalis apud Anglos medici *Radcliffe* ſententiæ, quam egregius *Nihel*, laudato ſæpiùs opere, nobiſcum communicavit, hîc meminiſſe oportet: *Æger quidam*, inquit Nihel, *febre acutâ laborans, eodem, quo leve purgans ſumſerat, die, hypercatharſi moritur. Ille, qui præſcripſerat, producit formulam, & pro ſuâ juſtificatione medicamenti lenitatem adlegat, quod adeò blandum videbatur medicis, quos eâ occaſione convenerat, ut ipſum ab omni mortis imputatione prorsùs liberum declararent.* Doctor Radcliffe, *cujus eâ de re judicium quærebatur, poſt naturæ, ſymptomatumque febrilium examen, cathartici reverà lenitatem agnoſcit, ſed proprio ſibi emphatico ſtylo pronuntiat: Fuiſſe intempeſtivum, impeditam indè criſin, adeòque occiſum ægrum.* Hippocraticè doctus, hippocraticè medicatus, pronunciare aliam ſententiam non potuit medicus, quem *Nihellus* non veretur

maximum, quem & præſens ætas; & quæcunque forſan poſt *Hippocratem* alia, tulerit, practicum vocare. Eodemque profectò modo veri practici quicunque, quas condiderit *Hippocrates* leges, unicè veras, unicè clamant eſſe tutas. Nec dubium de illâ movit quidquam, niſi ſimplicioris veritatis odium, rerumque ſublimiorum amor. Offenditque cum maxumè id recentiorum auctorum argumentum, eo quod nempè numeroſiſſimi ſint, qui de doctrinæ hippocraticæ veritate dubitent, aliamque ab illâ ſequantur, ideò repetendum examen eſſe, repetique experimenta oportere, quibus utrinque inſtitutis conſtaret, utra tandem doctrina præferenda alteri foret.

Sed quid iniquius unquàm proferri poteſt? Errantium multitudo nunquàm veritati præjudicat. Quod ſemel verum eſt, manebit æterno verum. Nil reliqui errantibus ſit, quàm tenebras voluntarias diſpellere, verique amplecti ſplendorem. Alioquin viderentur iniquam illorum opinionem invehere in medicinam velle, qui in ſacriore doctrinâ, ab immensâ dubitantium multitudine inconcuſſas, æternaſque veritates, dubias reddi, iteratóque examinari oportere

contendunt. His jam ſuo tempore reſponderat *Tertullianus : Nobis curioſitate non opus eſt poſt C. J., nec inquiſitione poſt evangelium.* Illis verò, quamvis magnam differentiam interponam inter veritatem fidei, omni demonſtratione majorem, & certitudinem ſeu moralem ſeu phyſicam, potero tamen eodem jure cum *Hippocrate* libro *de priſcâ med.* reſpondere : *At verò in medicinâ jam pridem omnia ſubſiſtunt, in eâque principium, & via inventa eſt, per quam præclara multa longo temporis ſpatio ſunt inventa, & reliqua deinceps invenientur, ſi quis probè comparatus fuerit, ut ex inventorum cognitione ad ipſorum inveſtigationem feratur.*

Hæcque ratio eſt, cur doctrina ejus nunquàm apologiſmo egeat. Quotieſcunque præ novorum ſyſtematum illecebris receſſum ab illâ fuit, toties reditum ad eandem eſt. Id autem brevi denuò futurum minùs in hoc ſceptico ſæculo expectamus, quàm quidem optamus.

Atque ità theſim meam de detrimento, quod ex heſternâ doctrinâ praxi fiat, probaſſe videor, unico argumento eandem adhuc confirmaturus. Viri expertiſſimi, novitatis ſeu auctores, ſeu

promotores, eâ lege criſes admittunt, ut, non ad dies ab *Hippocrate* numeratos, non ad obſervatas coctiones, verùm ad ſuorum ſpecificorum pulſuum adparitionem, quocumque indiſcriminatim die, cum quantâlibet læſarum functionum conditione, animadverſam, criſin auſpicari, opportunumque agendi tempus eſſe, contendant. Probatum autem, confirmatumque, & demonſtratum eſt, legibus *Hippocratis* nihil certius, nihil dari verius. Ergo nova pulſuum doctrina has leges turbando, violandoque, non niſi pernicioſa eſſe praxi poteſt. Præterea, cum obſervatione multâ, & accuratâ, conſtiterit pulſus illos ſuperiores, inferioreſque, in ſuas quosque claſſes diviſos, vel ſæpiſſimè deeſſe, ut ficta talis criſis, agendique momenta, fruſtrà expectentur; vel nullam pediſſequam evacuationem habere, vel indicatæ prorsùs contrariam; omni profectò de causâ novæ hæ pulſuum, criſiumque opiniones, praxi veræ omninò detrimentoſæ ſunt.

Terminabo hoc caput generali animadverſione in recentium ſcriptorum methodum medendi. Inchoant, continuantque curam, venæ ſectione perquàm numeroſâ: iteratò exhibent vomitoria;

quotidie hi, illi die ſaltem alterno, corpora purgant; ſic autem, ut apozematibus ſuis, quo humores efficaciùs movere, ſolidaque ſtimulare potentiùs poſſent, aliquid tartari emetici perpetuò jungant, donec demùm prætenſa ſua criticorum pulſuum ſigna inſurgant. Praxin hanc, ex *chiracianâ* ſcholâ natam, ac dein Gallias, finitimaſque regiones, veluti illuvie factâ inundantem, in utroque tractatu & *de pulſibus*, & *de criſibus*, innumeris confirmatam laudatamque teſtimoniis eſſe deprehendimus. Hos autem practicos rogatos volo primò, utrum pulſuum, quas deprehendunt, mutationes, ſeriò credant eſſe ordinatos naturæ motus; an verò ſæpè non convincantur eas cuncta perturbanti methodo tribui, adſcribique, oportere? Nos ſaltem ſæpè ab errore aut medici, aut ægri, aut adſtantium, pulſuum genus mutationis omne experti fuimus. Secundò, an præpoſterâ ſuâ medicandi ratione naturæ opera turbantes, ac confundentes, jure merito credant ſe hippocraticam ſcholam falſi taxare, erroriſque adeò enormis; in quâ ſchola ipſa obſervationum hippocraticarum veritas negatur, quando medicus naturam perturbaverit? Qui, ut hic medicinæ

dictator, medicantur, ea, quæ ille, experiuntur: qui autem contrario prorsùs modo agunt, quid deprehendere ipſi demùm arbitrantur? Reſpondebit illis vir inclytus *Baglivi*, Prax. Med. *lib.* 2. *cap.* 12. *Mirari deſinant practicantes, ſi hodie nec frequenter, nec perfectè, ſuccedant criſes ut olim in Græciâ. Siquidem illi græcarum legum vel ignari, vel obtrectatores, à principio morbi ad declinationem uſque, purgantibus, diaphoreticis, phlebotomiis, ſpirituoſis, aliiſque imprudenter & intempeſtivè exhibitis medicamentis, ferè conficiunt ægrotantem. Ideò impoſſibile eſt, ut humores per tam diverſas remediorum ſeditiones diſtracti, ad criticæ deſpumationis negotium ſtato tempore diſponantur: ſed aſſiduis confuſionibus agitati, loco criſeos perfectæ, in metaſtaſes præternaturales deſinant: atque hâc de causâ nec criſeos, nec dierum criticorum, nec aliorum demùm naturæ motuum, regulas, ab antiquis traditas, in febribus obſervabimus.* Oſtendit porrò in reliquo hoc capite ſibi, hippocraticè medenti, inconcuſſas has regulas, certiſſimaſque videri.

CAPUT V.

DE LUMBRICO LATO.

§. I. *De tænia, & difficili ejus curâ. Hiſtoria prima tæniæ relata habetur* cap. *II. hujus tomi*, pag. 57. §. II. *Hiſtoria tæniæ altera.* §. III. *Et mirabilis admodum tertia.* §. IV. *Diſcutiuntur varia, quæ antequàm expellerentur tæniæ, aſſumta, admotaque ægris fuerint; an fortè illis, aut quibuſnam illorum, inhæſerit antihelmintica virtus?* §. V. *Corollarium.*

§. I. NON hîc hermintologiam, difficile haud minùs, quàm obſcurum negotium, tradam, ſed cum meas proprias, tum fideliſſimas aliorum obſervationes, mecum communicatas. Illuſtrabunt, ni fallor, perreconditam materiem.

De vermibus plura communicavi, quæ me docuerat praxis. *Tom. I. Rat. Med. cap. VII. pag.* 78. *Tom. IX. cap. V. pag.* 171. *& in appendice. Tom XI. cap. IV. p.* 211. Hiſtoriam mox quoque dedi *capite II. pag.* 57. tæniæ, cum ſuo

capite, ſeu filo dicto, prodeuntis. Patuit ex priore exemplo quàm mirum in modum quinque lumbrici teretes ad longam valdè inteſtini introſuſceptionem accuratè circumvolviſſent ſe ſic, ut unicam cum introſuſcepto inteſtino maſſam componerent. Altero loco conſtitit, magni *Winſlowi* ſententiam de vitâ vermium cucurbitinorum, æquè ſic unitorum, ut tæniam componant, quàm ſeparatorum, non probabilem modò, ſed certam videri; deindè opinionem de tæniâ, ſemper ſolitariâ, à multitudine inventarum eodem in corpore tæniarum confundi; tandem ut tæniam aliquando, ſic & teretem vermem, eſſe unicum poſſe.

Interim practici paſſim dolent vermium curam omnium haud rarò quidem difficilem eſſe, eam verò tæniarum & difficillimam, & ſæpè impoſſibilem. Quot enim & quanta non dentur, idque plurium annorum ſpatio, quæ vix unquàm curam integram efficiant! Tantum quò longiora incommodorum intervalla conciliant, eò in hoc morbo habentur præſtantiora. Tentavi annon poſſem mihi comparare portionem arcani helvetici, cujus hâc occaſione vir ill. *Bonnet* meminiſſet; at verò eruditiſſimi,

quos ibidem amicos habebam, viri, diſſuaſerunt : *Ce remede*, referebant, *éprouve ſi ſort les malades, qu'on ne ſauroit vous conſeiller d'en faire uſage.* Aliud ibidem ſpecificum muracenſis femina jactat, quod, an tutiùs agat, ignoro: quid autem ſit, ne conjecturando quidem aſſequi poſſumus, cum Muracum petendum, ibidemque remedium ex medicatricis deglutiendum manibus ſit.

§. II. Quæritur utrùm tænia torquere hominem, multorum deindè annorum ſpatio ſic latere poteſt, ut ejuſdem ignarus vivat, demúmque miſerè ab illâ diúque torqueatur: an verò tunc credibilius foret, veterem expulſam fuiſſe, poſteriorum verò cruciatuum genitricem eſſe neophytam?

Hiſtoria ſequens quæſtionis occaſionem dedit. Medicinæ ſtudioſus, annos 24. natus, dum 12. annorum eſſet, tæniæ ano, poſt diuturna incommoda, excrevit portiones. Ex quo per alios duodecim annos adeò exemptus incommodis omnibus vixit, ac ſi nunquàm tæniâ laboraſſet.

Expletis his 12. libertatis perfectæ annis, incommoda quædam, eorum ſimilia, quæ olim ſe paſſum eſſe recordabatur, perſentiſcere cœpit. Proprio

marte grana duodecim jalappæ, in ſpiritu vini ſoluta, ſumſit, eâdemque die quatuor tæniæ portiones excrevit, quæ unà octo ulnarum viennenſium longitudinem explent, quaſque conſervo.

Jam verò non, quemadmodum excretis ejuſdem ante duodecim abhinc annos portionibus, optimæ valetudinis; ſed admodum læſæ, eſt. Nauſeabundus enim eſt, anxius eſt, dentibus ſtridet, patitur vertigines adeò fortes, ut ſemel iterúmque parùm abeſſet, quin concideret humi; pulſum quoque & tempore inæqualem & rhythmo habet. Varia poſtmodum purgantia, verùm citrà vel minimam opem, deglutivit. Me tunc convenit. Examinatis omnibus, primo mane ac veſpere cochleare ſpiritus vini, in cujus unc. 6. allii uncia intabuiſſet; & quarto poſtmodum die jalappam ſpiritu vini ſolutam, quâ olim doſi, ſumeret, ſuaſi; miratus valdè quod effectum indè nactus, ad alia purgantia poſtliminio confugiſſet. At verò jam non modò nihil tæniæ excrevit indè, verùm ſiniſtri lumbi dolorem expertus eſt, qui ſomnum turbaret, nec niſi primis conquieſceret à prandio horis: capitis quoque & doloris modicum, & tenſionis; moleſtumque ani pruritum.

Vermicida ac vermifuga alia cogitans, præſcripſi hoc:

℞. Aſſæ fœtidæ dr. iß.
Vitrioli martis gr. xv.
Elix. pp. cum aceto parati q. ſ.
M. f. pil. gr. IV. ut quovis bihorio duas deglutiret: dum interea quovis mane ipſi enema injiceretur, quod ſic parabatur:

℞. Herbæ rutæ m. I.
Coq. in ſ q. aq. $\frac{1}{4}$ horæ:
Col. unc. x. adde bulbi allii dr. ij.
Macerentur ſpatio $\frac{1}{4}$ horæ, & colatis XII. unciis adde
Oxymellis ſcillitici unc. ij.
Nitri puri dr. ij.

His ſex diebus abſque effectu factis, dedi denuò ſolutam in vini ſpiritu jalappam. Jam enim tæniæ ſymptomata ferociebant à triduo: ita ut patiens extremis algeret, ſudaret, tremeretque, anxius eſſet, pulſum & durum haberet, & leviter inæqualem.

Aſſumto hoc purgante, non modò nihil tæniæ dejecit, ſed jam mane jejunus ita laſſus eſt, ut incedere vix poſſit. Quamobrem dedi potentius quid pellens, ſcilicet.

℞. Reſinæ jalappæ & ſcammonei ana gr. VI.

Turbith mineralis gr. I.
Sacchari albi gr. xx.
M. f. pulv.

Sexies indè & vomuit, & dejecit. Repetivit eundem pulverem poſt octiduum cum gr. ij. turbith; injectumque quovis mane enema fuit, ex decocti emollientis & ol. lini ana unc. IV.

His quatriduo injectis abſque effectu, pilulas præſcripſi ex

Vitrioli martis gr. xxv.
Aſſæ fœt. dr. ij.
Eſſent. abſinth. q. ſ.

Ut f. pil. gr. v. ut ſexies die ſumeret unam.

Nihil quidem verminoſi excrevit indè, verùm ſymptomata mox ita mitigata ſunt, ut vix ſemel biſve in ſeptimanâ eorum, idque longè mitiùs, admoneatur. Auxi primò 5. dein 10. & 15. granis vitrioli martis copiam, & cum ſyrupo pæoniæ illud, aſſamque fœtidam in pilulas redegi.

Epiſtolam ad me ſcripſit die 11. oct. 1766. vir expertiſſimus *Gerardus Nizert*, diligentiſſimus meus olim diuturniore tempore auditor, nunc felix apud *Haga-Batavos* practicus; quam multis de cauſis digniſſimam cenſeo, quæ hîc inſeratur integra; veniam à claro viro,

ni fallor, impetraturus, quod, quas literas non compto, quo potuiſſet, ſed rapto calamo exaraverit, publici juris faciam.

§. III. » Femina 30. ann., maci-
» lenta, tamen benè colorata, & ſan-
» guinea, maritata, & duos habens li-
» beros, de doloribus, de reptatu, de
» intumeſcentiâ ventris ſubitâ ſæpè
» brevi ceſſante, nonnunquàm de nau-
» ſeâ, ſæpiſſimè de fame acerrimâ, ità
» ut non ſolùm de die, ſed etiam de
» nocte edere debuerit, conqueſta,
» meum die 3. ſept. 1766. petiit auxi-
» lium, ac mihi monſtravit vermes cu-
» curbitinos ante aliquot dies excretos,
» qui juſtam ſymptomatibus enarratis
» ſimul adjunctis mihi dederunt dia-
» gnoſin, illam verme lato, ut putavi,
» laborare debere. Hinc præſcripſi ſe-
» quentia remedia.

» ℞. Scammonei ver. gr. XII.
» Reſinæ jalapp. gr. VI.
» Merc. præcip. alb. gr. ij.
» Sp. vini q. ſ.
» M. f. pil. n°. v.

» Tres mane ſurgens, poſt horam
» reliquas aſſumſit pilulas. Probè de-
» poſuit alvum, nullumque vermem la-
» tum, ſed multos vermes cucurbitinos

» excrevit viventes: veſpere dedi pa-
» regoricum. Die 10. ſept. præſcripſi
» eaſdem pilulas, ſed loco merc. præ-
» cip. alb. adhibui eandem turbith. mi-
» ner. quantitatem, ſecundùm metho-
» dum ab ill. L. B. *van Swieten, tom.*
» *IV. pag.* 737. diſcriptam.

» Veſperi illam adeuns curioſitatis
» gratiâ, vidi non ſolùm unicum, ſed
» ſeptem vermes latos viventes cum
» filis integris excretos, filum uniuſcu-
» juſque vermis modò limacum ſe con-
» trahebat, ità ut filum ſi expanſum,
» 2 part. ulnæ longum ſit, nunc lon-
» gitudinem digiti minimi, & fili craſ-
» ſioris craſſitiem haberet; reliquum
» corpus ferè immobile jacebat. Sequen-
» ti die novem cum filis integris flavi-
» diores cum quatuor membranis, uti
» videbatur diſruptis, ejuſdem flavedi-
» nis, ferè duorum digitorum latitu-
» dinem & longitudinem habentibus,
» unâ vice excrevit, & veſperi uni-
» cam album cum filo integro mortuum
» cæteris anguſtiorem, quorum aliqui
» 6, 5, 4. & minimi 3. ulnarum longi-
» tudinem habent. Articuli autem con-
» ſtituentes longitudinem harum tænia-
» rum in medio corpore tantam habent
» diſtantiam, quanta eſt latitudo unguis

» digiti minimi. Hi articuli verſùs ex-
» trema magis ſibi invicem propinqui
» ſunt; præſertim circà illud extremum,
» quod caput vocatur, & in apicem
» globoſam deſinit, ubi parùm à ſe mu-
» tuo diſtant. Latius extremum habet
» ferè talem latitudinem, qualis articu-
» lorum eſt diſtantia. Novem autem
» flavidiores unâ vice excretæ, quæ
» eandem latitudinem, ſi expanduntur,
» habent & longitudinem, complicatæ
» ſunt, & formam fili craſſioris, *Zeil-*
» *gaaren*, referunt. Licet ægra jam 17.
» vermes excrevit latos, tamen de iiſ-
» dem ſymptomatibus multùm quidem
» imminutis conqueſta, iterúmque
» vermes cucurbitinos viventes excre-
» tos mihi monſtrans, die 4. octobris
» eaſdem adhibuit pilulas, ſed addidi
» gr. ſſ. turbith mineralis, indè multoties
» depoſuit alvum cum paucis ſtriis ſan-
» guineis & torminibus, ſed nullus
» vermis latus, multi autem cucurbi-
» tini alacres prodierunt. Præſcripſi ſe-
» quentem hauſtum.

» ℞. Ol. amygd. dulc. rec. preſſ.
» Syr. alth. ana unc. ij.
» Syrup. diacod. unc. I.
» M. f. hauſtus;

» Altero die eundem adhibuit hauſ- » tum. Die 6. octobris ſummo mane » excrevit tæniam viventem cum filo » integro, quod ſe contorquebat, » quatuor ulnas longam; quam va- » ſi lactis tepidi pleno, immiſi, tunc » motum in filo, non autem in reli- » quo corpore obſervavi manifeſtio- » rem, ſed quo lac magis calefeci, eo » majorem non ſolùm in filo, ſed etiam » per totam tæniæ longitudinem vidi » motum, quæ mirum in modum ſe » contrahebat, ita, ut gratum oculis » fuerit ſpectaculum. Calorem hunc » ſufferre, uti videbatur, non potuit. » Interim ægra adhuc conquerens de » reptatu & ſubitâ ventris intumeſcen- » tiâ, ſine dubio tales importunos in » inteſtinis habebit convivas, quos iiſ- » dem medicamentis expellere conabor. » Cæterum appetitus eſt optimus, » ſomnus bonus, alvus naturalis. Tres » harum tæniarum adportari curavi » egregio *Velſe*, archiatro; reliquos la- » genis ſp. junip. aq. miſt. plenis con- » ſervo.

» Teſtes oculati tum apud feminam, » tum domi meæ fuerunt multi, qui me- » cum hunc mirum aſpexerunt caſum «.

Petenti mihi ab egregio hoc practico poſtmodum hiſtoriæ proſecutionem, reſpondit die 7. oct. 1767. feminam iteratis, quæ profuiſſent, catharcticis complures cum vermes cucurbitinos, tum aſcarides excreviſſe, hos quidem vivos, mortuos autem illos, repetitis verò crebriùs, neutros ampliùs: dudúmque quovis ſymptomate eam vixiſſe immunem, famem majorem ſolito ſi exceperis; quam tamen utrum latitanti adhuc vermi, an, quam lactet, voraci tribuat infanti, ambiguus hæret.

§. IV. Expedit porrò ad remedia à ſolerti hoc medico hîc data, animum advertere. Reſina ſcammonei & jalappæ, mercurius præc. alb. quoque cucurbitinorum vermium expulſionem videntur promoviſſe; reſinæque eædem cum granis duobus turbith mineralis tæniarum expulſiſſe legionem. Sed præterea, ſola jalappæ reſina, in vini ſpiritu ſoluta, tæniæ quinas expulit ulnas in ſtudioſo; unicâ verò vice duntaxàt, poſtmodum nunquàm. Suſpicarine licebit in remediis, quæ femina noſtra capite II. non ad vermes, ſed ad morbi acuti recidivæ curam adhibuit, vim antihelminticam inhæſiſſe latenter? Patuit enim ibidem *pag.* 57. feminam die morbi totius

23. recidivæ 5. ad finem vergente, primos cucurbitinos vermes excreviſſe; die 26. morbi totius tæniam cum capite, ſeu integro filo ſuo; die 35. morbi, recidivæ autem 17. ternâ excretione alvina tæniarum excrementa. Medicamenta autem varia ſumſit cum in febre priore, tum in recidivâ. Maximè autem decocto-infuſum, ex rad. gram. tarax. flor. rhœad. verbas. bugl. cum oxym. ſimpl. & ſtib. diaph. non abl. miſturamque oxym. ſquill. & ſtib. diaph. non alb.: emulſa ſem. melon. & cucum. cum nitro, vel abſque eo; kermes minerale; decocta avenæ cum melle, pro potu ordinario; olei amygdali frequentem aliquandò hauſtum; opium cum kermes miſtum; oleum lini in frequente clyſmate; cataplaſmata quoque ſæpè habuit lumbis circumdata & ventri, ex avenâ cum flor. chamom. & ſamb. parata. An igitur in quibuſdam horum? an in unitis horum pluribus, vis antihelmintica latuit, expulitque tæniam? Felicius enim, atque integrius, expelli eandem contigit nunquàm.

§. V. Haganæ mulieris hiſtoria, juncta, cum iis, quæ variis ego operum meorum in locis cum publico communicavi, docet nos 1°. dari fortè lumbricum

latum ſolitarium; ſolitariumque & teretem: at vero 2°. hoſpitari in eodem corpore plures unico; imò numeroſos: 3°. in cane & tænias complures, & vermes teretes multos; in feminâ cum tæniis octodecim, inventos quoque aſcarides fuiſſe. Tandem lumbricos teretes in morbis acutis ſeu criticè, ſeu ſymptomaticè expulſos, nos docere quàm frequenter homines vermium ignari, vermium incommoda nunquàm perpeſſi, eoſdem nihilominùs ventre gerant.

CAPUT VI.

DE VARIORUM MEDICAMENTORUM VIRTUTE.

§. I. *Viperarum in medicinâ ſors.* §. II. *Cura vitiliginis jure recentium viperarum.* §. III. *Pectoris interna externaque ulcera, unà cum hecticâ febre, eodem auxilio curata.* §. IV. *Mitigat idem, ſiſtitque deſperatam, omnia depaſcentem, ſpinam ventoſam.* §. V. *Elixiris vitrioli deſcriptio cum viennenſis tum londinenſis. Difficultatum contra ejuſdem uſum ſolutio. Præſtantia ejus in*

ulceribus internis, potiſſimùmque in phthiſi, eâque provectâ, multiplici demonſtratur exemplò. §. VI. De agarico, ſeu fungo laricis, num ſiſtat colliquantem ſudorem? De omento animali cum lacte cocto, & an diarrhœas dyſenteriaſque curet colliquantes? §. VII. Curatio inſperabilis morbi ope corticis peruviani, lactiſque. Gratior corticis parandi modus.

§. I. SPOPONDERAM tomo IX. & X. experimenti, quod cum viperarum medicamento inchoaſſem, progreſſum. Sponſioni ſtabo, in inconſtanti remedii ſorte pauxillum moratus.

Viperas *Galenus* magni in medicinâ fecit. *Libr.* 2. *de ſimpl. med. fac. cap. I.* triplici experimento refert morbum, quem elephantem alii, alii elephantiaſin vocent, vino curatum fuiſſe, in quod vipera irrepſiſſet, fuiſſetque extincta. De ipſius autem viperinæ carnis facultate perhibet τὴν σαρκὰ τῶν ἐχιδνῶν εἶναι ξηραντικὴν τε καὶ διαφορητικὴν ἰσχυρῶς, ἅμα τῷ θερμαίνειν μετρίως. Exſiccantem ſcilicet eſſe viperarum carnem, valenterque tranſpirabilem, mediocriter verò calefacientem. Quâ de causâ iis, anguillarum in modum, in ollâ coctis, uti venato-

rem juſſit. *Aretæus de cur. morb. chron. lib. 2. cap.* 13. viperas coctas, ſale & oleo conditas, in cœnâ obſonio dabat. Poſtmodum tempora medicina vidit, quibus multus, tempora quibus exiguus fuerit, earum uſus. Minùs illas earum regionum medici laudarunt, in quibus vix reperiebantur, quàm apud quos, (Gallos, Italoſque volo) extabant plurimæ; quamquam ne his quidem conſtanter laudarentur. Teſtem *Petrum Foreſtum* appello, qui in ſcholâ celeberrimâ bononienſi enutritus, & educatus, viperarum, ut medicamentoſarum, nullibi meminit; *Andromachi* theriacam ſi exceperis, quam propter adjectas viperarum carnes, & ipſe, & omnes fermè multorum ſæculorum medici, valentiorem perhibebant. *Capivaccius* tamen pag. 1075. in cutaneis morbis viperas admodum laudat. Medicis auſtriacis, germanorumque multis, cùm viperarum decocta impensè laudari intelligerem, mearum eſſe partium duxi quid ineſſet veri, ut examinarem; quo demùm conſtaret, quid me medicinæ auditores de viperarum oporteret virtute docere. *Meadii* acceſſit, *Morgagni*que auctoritas, uſum earundem & proficuum, & omninò commendabilem, docentium,

Dabo itaque, quæ ipſe viderim; lectores verò, quibus de his plura placent, veluti de curationibus, quas *Antonius Muſa*, Cæſaris Auguſti medicus, perpetraſſe legitur, quas *Aretæus* cappadox, quas *Cælius Aurelianus*, carne viperinâ patratas eſſe ſcribunt, hos, inquam, ad laudatos auctores, & ad cl. *Morgagni epiſt.* 55. remitto.

§. II. Homo annos natus 48. in tenebricoſo admodum ſqualidoque carcere, 14. annos detentus, intereaque temporis ſicco militari pane, & aquâ nutritus; morbos malignos & exanthematicos, cum enormi vomitu, varioque abſceſſu paſſus, odoratu, audituque plurimùm privatus, tandem unà cum ſuo milite cuſtode aufugit. Initio vertiginoſus ad primos lucis adſpectus, aſcaridum excrevit longo tempore ingentem vim, universâque in cute ſcabiem primò ſimplicem ac ſiccam, cruſtaceam deindè, hîc ad vitiliginem, ibi ad elephantem, habitu toto vergentem, toleravit; tanto quidem cum pruritu, ut præ illius intolerabilitate ferro ſcabro ſe radere cogeretur, utque plurium menſium ſpatio ſomnum oculis vix vidiſſet.

Me tandem convenit. Cùm menſe aprili 1765. herbarum antiſcorbuticarum

ſucco corpus repleviſſem, viperarum, quas nobis recentes, vivaſque, Italia dabat, decocta præſcripſi. Paucarum ſeptimanarum tempore mutatio contigit miſerrimo homini tanta, ut ingens pruritûs moderamen, ſquammarum caſus, ſomnique blandities, veluti redivivum eundem præſtarent. Deficientibus quidem poſt ſeptimanam ſextam viperis, in pejus ruere videbatur; ad novas verò, ex Italiâ miſſas, ſaneſcere magis atque magis cœpit. Ab aliquo tempore non ſtitit ſe. Quartanam ſe invadentem, me inconſulto, emetico, repetitâque venæ ſectione, pertinacem reddidit; magnâque debilitate, validâ tuſſi, diarrhœâ frequenti, faſtidioque ab alimento quocunque, vehementer emaciatus fuit. Mitigatis autem hiſce ſymptomatibus, vehemens ſucceſſit dextri hypochondrii dolor, qui reſpirationem difficillimam reddidit, durum formavit tumorem. Vir per omnia ſingularis, & verus capito, ſolis, toto hoc tempore, melonibus vixit: diarrhœa hinc tandem nata ſuſtulit quidem dolorem atque tumorem lateris, mutata verò in dyſenteriam fuit, penè enecantem.

Tunc demùm hominem ad me miſit, qui mihi totam rerum ſeriem, quæ ex

quo me non vidiſſet, contigiſſent; enarraret. Ipſuſque ille poſtmodum me conveniens, ſæpiùs mihi hanc hiſtoriam narravit, confirmavitque. Oleoſa & mucilaginoſa, quæ & ore hauriebantur, & recto inteſtino immittebantur, & univerſo ventri circumdabantur, hominem brevi quidem præſtarunt à dyſenteriâ immunem; quidquid verò in morbo cutaneo quondam profecerat, hoc ita denuò amiſit, ut pluribus in locis vera vitiligo, ſeu lepra Judæorum, manifeſtè adpareret.

Sulphureis thermis baadenſibus tunc uti cœpit, ſic ut 12. dierum ſpatio, bis die, bihorio, trihoriove, balneo immoraretur. Bis experiundi causâ aquæ thermalis libram hauriens, alvo laxabatur. Principio videbatur ad ſtuporem omninò curatus: verùm, ut paſſim fit, elapſis 5. aut 6. ſeptimanis in fœdiſſimum ſuum morbum penitùs relapſus eſt.

Quorumvis conſilia tunc amplexus eſt, medicorum, agyrtarum, aniculaRUM; ſed incaſſum. Mediâ æſtate 1766. ad me rediit. Cùm viperæ ſuppeditabant, dedi illi ſingulo mane integræ viperæ decoctum, ſuperſtiteſque à coctione carnes contuſas, conſciſſas, & cum ſaccharo roſaceo in conſervam redactas,

redactas, ut perdiem abſumeret. Rediit primò ſomnus, deindè appetitus, ſexque ſeptimanarum elapſo ſpatio exulceratio in panniculo adipoſo ceſſavit, & tandem cruſta de toto corpore perfectiſſimè decidit. Cùm autem cutis necdum tranſpirabilis videretur, ut remedium aliquantiſper continuaret, ſeriò hortatus ſum. Non continuavit, nec rediit ultra.

Haud quidem omnes, fateor, adeò felices viperarum uſu fuere: ſunt, qui nihil; ſunt, qui parùm; ſunt, qui multùm indè lucrati, deficiente per medium annum viperâ, continuare curam nequeant; quorum fata me latent, ſi æſtate inſequente non redierint.

§. III. Cùm in internis abſceſſibus hujus remedii præſtantiam ill. *Morgagni* duobus luculentiſſimis exemplis celebraſſet, imitari illum decrevi. Puer italus, ſeptennis, à morbillis, Genuæ quarto ætatis anno toleratis, pulmones ſuppuratos habuit, diverſiſque thoracis in plagis ulcera, quæ modò ſicca, modò iterùm cum pectoris levamine pure manabant. Corpus hecticâ febre jam conſumebatur; peruvianus cortex, unà cum multo lacte, auxilium adeò egregium ſæpè hîc præſtat, ut nonnullos

perfectè curatos ſalutaverimus, alios viderimus, qui ærumnas ſuas multò leviores, longéque diuturniores, perferrent. Profuitque & meo puero multùm, ſed inconſtantiùs; nocturnaſque anxietates, ferè intolerabiles, vincere non potuit. Undè corticis quidem lactiſque curam proſequutus ſum, ſed quoque decoctum quartæ partis viperæ, & in conſervam redactas à coctione reſiduas carnes, quotidie dedi. Mirum profectò fuit, intra quàm breves dies collapſæ vires reſurgerent, febris decreſceret, reviviſceret appetitus, defœdato vultui color rediret, nitorque, & nocturnæ anxietates rareſcerent, blandi obreperent ſomni, ſputiſque pectus ſe commodè evacuaret. Novem ſeptimanas perſtitit mutatio pulcerrima rerum, perſeveravitque, viperâ deficiente, ſub corticis peruviani, lactiſque, nec non infuſi traumatici, quod cum lacte miſceretur, continuo uſu. Semianno poſt, cùm parentes hinc proficiſcerentur, gratias mihi acturi, puerum mihi ſtiterunt benè valentem.

§. IV. Sed & idem remedium in deſperatâ ſpinâ ventosâ cœpi adhibere; morbo illo terribili, qui, ad certum gradum cretus, omnium per orbem terrarum induſtriam, ſagacitatemque, paſſim

eludit. Decocta lignorum, antiſcorbutica, antimonium, mars, mercurius, cura ſub craticulâ ſudatoria, ſpecifica decantata, non potuere mihi Viennæ provectum ſolvere morbum. Quin nec corrupti oſſiculi exemtio, nec celebrata alibi partis affectæ amputatio, prohibere potuerunt, ne iniqua diatheſis in alias ſæviret partes. Hinc decocta viperæ dedi, menſium duorum ſpatio, adoleſcentibus duobus, quibus fruſtrà quaſvis notas curandi methodos admoveram. Profectò longè notabilior, quàm à cæteris remediis, obſervata emendatio fuit; nam dolor in dies miteſcebat, parciores fundebantur ichores, decidebant cruſtæ, & ſanitatis umbra redibat. Curam alterâ æſtate, tertiâque in horum altero, altero non redeunte, repetens, apertè vidi nondùm mihi notum remedium eſſe, quod deſperati annoſique morbi adeò progreſſum ſiſtat, adeò mitiget ærumnas, adeò tolerabilem vitam præſtet, quàm hoc viperinum.

§. V. Laudatur in Angliâ elixir vitriolicum in dyſpnœâ, & ſuppuratoriis pulmonum morbis. Extat in noſtrâ pharmaciâ vienneníi *pag.* 80. Elixir hoc nomine donatum, quod ex unc. v. & dr. iij. aromatum cum moderatè, tum

maximè calidorum, & ſpir. vin. libr. ij. ſpiritûſque vitrioli unc. iij. paratur, laudaturque ibidem ut remedium quod ventriculum inteſtinaque roboret, quod calefaciat, quod excitet appetitum; pectoris autem ac cerebri catarrhos atque phlegmaticos morbos curet. Anglicanum verò elixir vitriolicum longè fortius, juxta pharmacopœam londinenſem *pag.* 92. & 101. paratur ex unc. j. & dr. v. aromatum maximè calidorum, cum libris ji. ſpiritûs vini tenuioris: ad quam tincturam decantatam addunt ſpiritûs, ſive olei vitrioli, unam tertiam.

Viennenſe igitur elixir fervidius anglicano eſt, cùm illud copioſioribus aromatibus, eâdem quantitate ſpiritûs vini, & octavâ tantùm parte olei vitrioli componatur; hoc verò minorem vim aromatum, eandem ſpiritûs vini copiam, & unam tertiam olei vitrioli, poſſideat.

Dudùm curarum anglicanarum ad me fama pervolaverat, ſed certiora experimenta præſtolatus, ſilui. Miſſa poſtmodum fuit ad me epiſtola medici angli, qui ad magna natus, nihil leve, nihil inconſideranter cogitat; quâ matronæ phthiſicæ bis terve de die guttas 20. 25. elixiris vitrioli anglicani in vitro aquæ puræ frigidæ fortiter ſuadet;

unà cum decocto ſuo corticis peruviani, quod cum multo lacte ſumere conſueverat.

Sententiam rogatus, reſpondi ratiocinia in medicinâ experimentis quidem cedere, at verò in hâc promotâ phthiſi me primò à medicamenti calore metuere, & deindè ne oleum vitrioli lac peſſimè coagularet, vereri.

Ad has difficultates, cum medico communicatas, reſpondit ille, primò, dum in phthiſicis percrebreſceret hujus elixiris uſus, celeberrimum londinenſis noſocomii medicum *Pate* illud propter aromata condemnaſſe, lapſu verò temporis præclara mirandaque cernentem, ejuſdem elixiris ſupremum extitiſſe patronum. Uſu quippè conſtitiſſe quantopere acidus ſpiritus vim aromaticam refringeret, ut non plus ageret illa, quàm ut ſpiritus acidus copioſior aſſumi, citrà ventriculi dolorem, citráque inteſtinorum tormina, poſſet: quæ ſi nonnunquàm levia obſervarentur, ea unius alteriuſve diei diludiis ceſſare; aſſueſcere autem eidem naturam ſic, ut ferret paulatim quiſque inculpatè.

Ad alteram meam difficultatem idem vir clarus referebat, medicorum londinenſium haud paucos hoc lactis ab

elixire coagulum, oriundaſque ex eo ærumnas, plebi inſuſurraſſe, imò quoſdam publicis & clamoribus id divulgaſſe, & ſcriptis; idque maximè, poſtquàm noſocomiorum medici, pulcros elixiris effectus edocti, idem & ægris urbanis darent. Eodem verò tempore in lucem prodeunte viri clari diſſertatione, quæ lac omne in quovis, etiam valentiſſimi hominis ventriculo, coagulari, experimentis demonſtraret, multorum ceſſaſſe inquietudinem; præſertim cùm deinceps conſtaret ne his quidem, qui, vix mediâ horâ poſt lac aſſumtum elapsâ, elixire uſi eſſent, quid accidiſſe incommodi; quamvis à pleriſque expectaretur bihorio, antequàm alterum alteri ſuperbiberetur.

Addebat tandem egregius ille practicus, Londini creberrimum elixiris uſum eſſe in phthiſi, quæ diuturniores febres inſequatur, quæ linguæ ſorditiem, quæ virium collapſum, nocturnoſque ſudores habeat conjunctos: præſtantiamque ejuſdem aliquorum annorum ſpatio in aliquot centenis ægrotis urbi univerſæ patuiſſe.

Facilè quiſque capiet me, omni animi ſollicitudine demtâ, elixir exhibere cœpiſſe. Nimiùm provecta matronæ, de quâ mox ſermo erat, phthiſis, uſum

ejuſdem diuturnum non admiſit; alii autem egregiam indè tulerunt opem, atque experimenta confirmarunt londinenſium; quorum nonnulla referre exempla conducit.

Sutor fermè ſexagenarius, à biennio phthiſicus, qui ante tres menſes elapſos ſævâ pleuritide laborarat, & exin ſputis cœnoſis, emaciatione corporis, virium projectione, colliquante ſudore, cuncta perfectæ tabis ſigna de ſe præbuit; cùm artis conſueta auxilia nihil opitularentur, cœpit die primo paucis, altero pluribus, ſemel in die, deindè bis, imò ter, 25. guttulis uti, in eâ aquæ frigidæ copiâ, quæ acidi paucum modo exhiberet ſaporem. Spatio quinque menſium mutatus quidem ſic fuit ab illo, qui fuerat priùs, ut ſuperaſſet enarrata mox ſymptomata; verùm non ità, ut relicto elixire, nonnihil relabi non inciperet: undè nunc in tertium annum eodem, quod ob virtutes egregias exoſculatur, pergit uti.

Puero duodecim fermè annorum mediâ æſtate anni 1766. elixir exhibere cœpi ſequentem ob cauſam. Ab anno ætatis tertio ex variolis magnis, haud multis, non moleſtis, ſed neglectis, phthiſi pulmonali affici videbatur, penitúſque

conſumi: uſu verò longiore lactis bubuli, cum ſaccharo lactis dicto, cœpit, ſputis prodeuntibus, habere rectiùs. Morbillos admodum benignos benè tulit ſeptennis. Continuabat ſputa edere, ſed olida, ex flavo viridia, violentiâ autem & copiâ tantâ, ut ore naribuſque ſimul projicerentur; nec rarò citrà tuſſim, inclinato duntaxàt capite, veluti ex inverſâ lagenâ, copiosè profunderentur. Hocque totis quidem hiſce annis, vere autem maximè. Atque hoc rerum ſtatu eundem mihi mater ſtitit, materiemque monſtravit effuſam. Mox illi elixir dedi cum melle & aquâ, ut pueris ſoleo, & à minimâ doſi ſenſim ad guttas 40. ſingulâ die aſcendi, eo eventu, ut intrà trium menſium ſpatium ferè curatus videretur; & forsàn integrè curatus, ſi perſeveraſſet, fuiſſet: negligentiâ verò parentum toto anno 1767. & 1768. medicamentum haud ultrà ſumſit, cùm præter raram tuſſiculam benè ſe haberet: donec mali recidiva, finiente novembri, quo hæc ſcribo, renata viſa, demùm ad me ductus ſit.

Puella 9. annorum, ſuperioris ſoror, eodem cum fratre die cœpit elixire uti. Puella optimè valuerat ad uſque 5. ætatis annum: convulſivâ tuſſi tunc

cœpit quati, copioſumque cruorem ſæpè profundere ore, naribuſque. Tuſſi convulſivæ morbilli ſupervenere, miliariaque alba. Reſurgenti ab hoc morbo, dextro in bregmate tumor naſcitur, qui creſcens paulatim, ovum gallinaceum mole æquavit; decrevit autem & evanuit, ſpatio trium ſeptimanarum, excreto copioſo pure, feréque continuo, oculis, auribus, naribus, ore: eodemque tempore faucium fuit anguſtia tanta, ut, niſi continuâ injectione copioſiſſimus faucium mucus abſtergeretur, ſuffocanda puella videretur. Ex ſolâ aure nonnihil profluit adhuc. Crines in eâ bregmatis plagâ lætè non creſcunt. Septimum ætatis annum agentem confluentes variolæ, malignæque eam prehenderunt; quas dirus oris cancer, aquaticum appellant, excepit. Octo dentes cancro ſolutos, à puellâ deglutitos, è fecibus ſuſtulere parentes. Mater os puellæ curavit aquâ fabrorum ferrariorum, cum nitro & aluminis uſti tantillo, applicatâ hâc aquâ, multo ſyrupo violarum omnes interni oris oblinivit penicillo partes.

Verno tempore anni 1766. ædes recentiſſimè extructas, intùs extúſque calce obductas, humidaſque, inhabitante

familiâ; dira ophthalmia bis occupavit puellam, cui tres phlyctænæ, ut ex narratu patet, junxere ſeſe. Mater, conſilio quorundam, veſicantibus collo, poſtque aures, admotis, ſuſtulit rubedinem; maculas autem, à puſtulis relictas, aqua leviter vitriolica deterſit, delevit.

Ex quo verò, quinto ætatis anno tuſſi convulſivà laboraſſet, tuſſi in hodiernam diem vexatur, tuſſiendoque materiæ, lac colore, ſpiſſitudineque referentis, duas, treſve uncias quotidie excernit. Purulenta igitur labes, à longâ die peſſimam cacochymiam genuit, ſive ſedem in pulmone habentem, ſive aliundè eo delatam. Elixire vitriolico, menſes quatuor aſſumto, reſtituta eſt ſanitati ſic, ut neque anno 1767. neque 1768. ullo medicamento indiguiſſe, mihi ſæpiùs illi obvianti, eamque examinanti, appareret.

Vir quadragenario major, qui longis annis Veneris caſtra ſequutus, curas plures, proximâque elapsâ æſtate diuturniores mercurii frictiones ſuſtinuerat, demùm incidit in phthiſin pulmonalem, frequentemque orthopnœam: ex ſuperveniente tandem peripneumoniâ, deplorata phthiſis eſſe videbatur. Continuus elixiris uſus jam tertium in annum

hominem adeò ſervat, ſuſtinetque, ut domino ſuo à cubiculis eſſe pergat.

Pluribus annoſioribus phthiſicis elixir dedi cum emendatione omni ſpe majore, ſputorum autem, tuſſiſque multâ imminutione; quæ quibuſdam, mihi verò nequaquam, ſuſpecta fuit. Præter phthiſin quippè, cujus propria in pulmone ſedes, alia datur, quam graphicè deſcripſit *Bonnetus*, quam ego in cadaveribus ſæpiùs demonſtravi, operumque meorum pluribus in locis notavi: in hâc ſpecie inflammatoriâ ac ſuppuratoriâ materies univerſi cruoris, in integros pulmones tranſſudans colligitur, ſputorumque ejicitur formâ. Hanc porrò ſanguinis diatheſin elixir vitriolicum potenter emendare multiplici apparet exemplo. Undè ab hoc remedio præſtantiſſimo deſcribundo, evulgandoque, abeſſe non debui.

§. VI. Verbulo hîc de agarico. Poſt *Galenum* libr. I. *de ſimpl. med. fac.* botanico-medici agarici vires deſcripſerunt eſſe modicè calefacientes, plus exſiccantes, extenuationem curantes, hæmoptoen drachmæ dimidiæ pondere ſiſtentes, ictero medentes ſolvendo, debili quoque ventriculo deglutita non retinenti, valdè proficuas; pondere au-

tem unius alteriuſve drachmæ lentè detergentes atque purgantes. Vide plura apud *Dodonæum*, ejuſque in appendice. Reveràne haſce adſcriptas poſſidet agaricus vires? Audiamus hiſtoriam ſequentem.

Anno 1765. die 26. aug. monachus convenit me, qui elapſo ab indè biennio à neglectâ pleuroperipneumoniâ, in tuſſim, ac hæmoptoen, inciderat. Poſt multa auxilia, pectori dicata, poſt aquas ſelteranas, ruſticano in aere epotas, in ſupremam debilitatem incidit, nocturniſque ſuperioris corporis emaciatus eſt ſudoribus. Cortex peruvianus haud exiguam quidem emendationem attulit; hyeme verò inſequente rediit continua remittens febris, cum ſummè debilitante ſudore. Et hâc quidem vice cortex febrim multùm moderabatur, minime verò, quemadmodum priùs, ſudorem.

Pernicioſo hoc ſudore, viro reverendo ferè pereunti, amicus narrat, certâque fide aſſeverat, plures hectico ſudore pereuntes, mulierculâ agarici fruſtulum quotidie exhibente, ſe curatos ſalutaſſe: quo ille audito, cum curtam ſuorum medicorum ſuppellectilem eſſe intelligeret, protinùs ad agarici pauxillum confugit, pepulitque brevi ſudorem.

At verò pulſis ſudoribus dyſenteria

ſucceſſit. Dubitatum fuit, utrum colliquans quoque illa, loco colliquantis eſſet ſudoris; an verò aut ab agarico, aut ab imprudenti gelidæ hauſtu, proficiſceretur? Poſteriori cauſæ tandem tribuebatur, ſaltem poſtquàm continuato deinceps agarici pauxillo, venter minime moveretur. Dyſenteriam autem hanc colliquante ſtatu corporis, ut priùs ſudorem, proficiſci, non eſt, opinor, quod dubitemus; ſed & à poſteriore id patuit, ſudore à ceſſante dyſenteriâ redeunte. Dyſenteria autem pertinax fuerat, nec auxiliis medicis, ſed *lacti cum omento animali probè cocto*, ſemel aſſumto nonnihil, iterato epoto, integrè, ceſſerat.

Superatâ dyſenteriâ, ſputa purulenta prodierunt, eo perſeverante, qui ab ipsâ pleuroperipneumoniâ vexaverat, lateris dextri dolore; in quod latus, quemadmodum neque in dorſum, cubare non poterat. At verò cum ſputis & ſudor rediit; quem iterùm repetito quotidie agarici tantillo, ſuperavit.

Suaſi, ut lacte caprino cum herbarum traumaticarum infuſo, & ſucco, aliquantiſper uteretur, antequàm ad alia procederemus. Rediit nunciaturus curam hanc, ſpatio quinque hebdomadum protractam, multum profuiſſe; agarico

verò, cùm ſudores reditum ſæpè minarentur, ſe eguiſſe perpetuò. Defuit poſtmodum; ut corticis, elixirisve, explorare in illo virtutes nequiverim.

Explevit agaricus in hoc reverendo eas indicationes, ad quas *Galenus*, ſubſequenteſque medici, eundem in refractâ doſi celebraverunt. Defuit mihi hucuſque occaſio inſtituendi in colliquante ſudore experimenti: ſilentium autem, donec caſus affuerit, impermiſſum arbitratus, evulgo; ut quibus occaſiones frequentiores ſuppetent, experiundique proindè copiâ gaudeant, ſedulò inquirant, num & agaricus colliquantem ſudorem auferat, & omentum animale, lacte probè coctum, colliquantis dyſenteriæ potens ſit auxilium. Profectò dum non unico in homine, ſed in pluribus egregiè ſucceſſerit, dumque cæterum ſudores, dyſenteriæque colliquantes, proximam ſternant in mortem viam, experimentum capere tutò videmur poſſe.

§. VII. Recenſui hoc capite ægros nonnullos, quibus celebris cura lactis, corticiſque peruviani, profuiſſe quidem, haud verò curaſſe illos, viſa ſit. Minoris tamen ob id facienda non eſt. Multis enim integram ſanitatem conciliat, idque cum in annoſis ejuſmodi morbis,

tum in deſperatis. Luculentorum exemplorum tomi mei priores meminerunt, memorabile aliud dabo.

Comes nobiliſſimus in Hungariæ regno, cùm annum ætatis octavum ageret, genu dextro in terram cecidit. Intumuit genu, doluitque ſic, ut medicis, atque chirurgis, trium menſium ſpatio opus eſſet, priuſquàm curam perfeciſſent. Sanus tunc puer credebatur, quamvis femoris dextri cum coxâ articulationem, dum moveret femur, perciperet dolentem.

Semianno à curato genu elapſo, febri acutâ prehendebatur; inque febre illâ primùm animadverſum eſt crus dextrum brevius ſiniſtro eſſe. In dies id magis apparuit, magiſque.

Eodemque tempore tumor cœpit ad coxam obſervari, in quo brevi tres aperturæ, eæque, & fiſtuloſæ, & ſinuoſæ; quæ ingentem copiam & puris, & ſaniei, & ichoris, carioſique oſſis fragmenta, duorum annorum ſpatio, effuderunt; interea dum hecticâ febre emaciaretur puer, conſumereturque ità, ut verum cadaver referret. In deplorato hoc ſtatu eum nobiliſſimi parentes Viennam, conſilii inopes, auxiliumque capturi, conduxerunt.

Advocabamur medici duo, duoque chirurgi, in conſilium. Patuit nobis, infortunato lapſu pueri in genu necdum aut fractum fuiſſe ſuâ in cervice, epiphyſive, os femoris, aut idem, rupto ligamento tereti, ad tereſve acceſſorio, ex cavo acetabuli excidiſſe; lapſu tamen eodem tenſas, diſtractaſque ad articulum coxæ fuiſſe partes. Hinc doluiſſe puerum ad femoris motum. Furtim autem progrediente proditorio malo, veram demùm ad ſuperiora contigiſſe luxationem; à reſorptu putridi fomitis febrim & natam eſſe, & perpetuatam biennio. Ergo caſus ſimilis fuit, quos vidi, binis, relatis *part. IV. cap. 4. hujus operis*; ſimiliſque laudato ibidem *petitiano*, cui haud diſparem tradidit *La Motte*.

Prognoſin partim acerbam dedimus, partim incertam: memores autem elegantium curarum, quas ejuſmodi in malis cortice peruviano, ac lacte, perfeciſſemus, ſuaſimus eandem; dum interea dexterrima chirurgi manus ulceribus ſecundùm artem mederetur.

Si qui mortalium unquàm, hi ſaltem accuratè omnia, quæ conſulueramus, expleverunt, à parvâ copiâ ad magnam conſcendentes paulatim; undè non modo

in vivis perſtitit puer, verùm etiam tantum profecit, ut quando triennio poſt Viennam reverſus erat, non abſque admiratione, gaudioque, illum & febre expertem dudum, & viribus valentem, contueremur: ulcere unico cum purulentam materiem, tum oſſis carioſi ramenta, emittente.

Biennio poſt, 23. maji. 1767. illum tertiò vidimus, egregiè valentem, debitamque 16. annorum ætatis, qua erat, habentem ſtaturam; clauſo jam, quod unicum ante biennium ſuperſtes videramus, ulcere; idque poſtquàm ante annum ab illinc elapſum oſſis ramentum, piſi mole, expulſum eſſet: ita ut ultrà nihil, niſi quandoque mucoſi quid, tranſſudaret. Adoleſcenti porrò, ſic creſcenti, crus affectum apparuit latis quatuor digitis eſſe altero brevius: quemadmodum quoque ſuo in juvene *La Motte* ſe obſervaſſe refert. Crevit quidem quoque crus, femurque dextrum, toroſumque eſt; per omnia autem lævo exilius. Quamvis autem illuſtris comes jam curatum ſe crederet, non gravatus eſt, hortantibus nobis, remedium proſequi per illum, præſentemque annum, ſingulis menſibus quid diminuendo; præſertim cùm quod raró fit, in delicias cortex tranſiviſſet: quod quomodo conti-

gerit, cùm id noſſe interſit, enarrabo.

Cùm in hoc remedio aſſumendo, atque continuando, nauſeam comes, faſtidiumque, & horrorem, perciperet; neque ſuperare illa, quomodocunque pararetur kina, poſſet; mater nobiliſſima, ſagax induſtriaque matrona, mille modis negotium tentans, verſanſque, invenit tandem, qui perplacuerit, qui poſt aſſiduum annorum novem uſum amœnitate gratiâque creverit, parandi modum. ℞. Pulv. Cort. Kinæ unc. iij. ſeſqui horam coque cum libris duabus aquæ comm. Quieti, donec penitùs refrixerit, committas, poſtquàm chartâ emporeticâ duplâ coles: liquorem colatum in chartam emporeticam infundas iteratò, & liquorem in vitrum magnum, quod & chartâ emporeticâ tectum ſit, excipias.

Nihil ultrà, guſtavi quippe, liquori ineſt ingrati, vinumque aut tockaienſe, aut vetus rhenanum, & colore æmulatur, & limpiditate. Non ſuccedit autem, ſi decoctum, priuſquàm coletur, haud penitùs refrixerit. Inſuperabilis corticis kina aſſumendi, continuandique difficultas, adeò frequens, præparationis hujus communicatione nedum minui, ſed crebrò tolli poterit.

§. VIII. Proximè priore tomo multa de febribus, deque antidotis earundem

egi. An ſulphur, his addendum? Eiſtadienſi feminæ, quinque ſeptimanas quartanâ laboranti, ſulphuris, quod in longas laminas ſciſſum, venumdatur, portionem articuli digiti magnitudine pulveratam dederunt, quo ipſo momento invadentem perciperet paroxyſmum. Sudavit vehementer. Inſultu ingruente altero, duplam ſulphuris dederunt portionem. Febris non rediit. Ventriculus necdum bonus, unico purgante reſtituebatur, nec purgante irritata febris, quò rediret, fuit.

CAPUT VII.

FINIS QUÆSTIONIS DE SENSIBILITATE ET IRRITABILITATE.

OCTAVUS annus agitur, ex quo animum appuli ad ſcribendum contra ill. *Halleri* de *ſenſibilitate & irritabilitate*, doctrinam; praxi cum medicæ, tum chirurgicæ, periculum ab illâ imminere ratus.

Ac primò quidem, ex eo, quod tendines, membranæque, negarentur ſenſiles eſſe, & animo præſagiebam, &

experimento deprehendebam, nonnullorum audaciam, qui partes ejuſmodi intrepidè ſauciantes, convulſionis exiſterent, doloriſque fabri.

Secundò *Hippocratis* magni praxin; quæ me fideliſſimum cultorem, ſtrenuumque perpetuò defenſorem habebit, neglectui tanto à pluribus dari dolebam, ut præter aut animoſiorem, aut deſidiorem irritabilitatem, nihil in morbis crepantes, æterna coï præcepta haud negligerent duntaxàt, verùm etiam vilipenderent.

Itaque praxis medicæ primarii in hâc inclytâ univerſitate profeſſoris dignitate condecoratus, in eo jam eram, ut ad novam doctrinam, quam ſcriptores clari, quam haud incelebres univerſitates, adoptaturæ videbantur, vel amplectendam, vel repudiandam, me undique ſentirem premi. Librorum itaque egregiorum haud modicâ lectione, literario clarorum virorum commercio, propriâ experientiâ uſuque, arti demùm, quod imminere videbatur, diſcrimine, permoveri, animarique me ſenſi, ut nova hæc placita non modò non amplecti, ſed impugnare, refellereque me debere, autumarem.

Hinc primam meam diſſertationem *difficultatum* edidi, ſtylo haud maſculo

modò, ſed, quàm hodie quidem vellem, ſignificantiore. Haud multò ſane blandiore ſermone *apologiam* conſcripſit perill. adverſarius. Neque etiam qui, quod non debuiſſet, ſe liti immiſcuit, *Tyſſotus*, vir clariſſimus, *Vindicias* meas verbis excepit mitioribus.

Deindè à ſexto ad decimum horni operis mei tomum, nec non in *Epiſtolâ gallicâ ad amicum*, incœptum opus proſequutus ſum. Neque ſoli dimicabamus, *Hallerus*, egoque; verùm illius doctrinam hinc multi ſtrenuè propugnabant, quos inter princeps *Caldanus*, vir ob multa clarus; illinc haud pauci, quorum præcipuus *Gualtherus van Doeveren*, Groeningæ profeſſor laudatiſſimus, refellere experimentis conabantur: hincque ab illuſtris *Halleri* egregiis diſcipulis omnis ſenſatio duræ cerebri meningi, propter abſolutam nervi abſentiam negabatur; illinc iterùm, ut v. g. in morgagnianâ ſcholâ, ob nervum à quinto pari oriundum, à *Cotumnio* demonſtratum, datumque duræ matri, ejuſdemque ſenſilitas aſſerta fuit.

Integrè poſtmodum tota rerum mutata facies fuit. Faſſus quippè præclariſſimus hujus doctrinæ auctor eſt, *tom. VIII magni operis*, ſenſilitatem tendinum,

membranarumque, negaſſe ſe quidem; minime verò ſic, ut neve puncta, neve vulnerata, ſenſum proferre doloris poſſent. Pleuram v. c. pronunciaſſe ſe inſenſilem, dum illam unicam eſſe membranam ſtatuiſſet; haud verò tunc, quando duplici conſtantem laminâ, quæ quondam & de pleurâ, & de peritonæo, ſententia eſſet, quidam aſſerere pergerent. Se externæ pleuræ laminam, nonniſi circumfuſam pleuræ veræ celluloſitatem eſſe, & docere, & demonſtrare: per hanc verò circumpoſitos convexo pleuræ dorſo nervos eſſe; » hos, ſi » quandò ab inflammatione vicinæ » membranæ corripiantur, acriter do» lere, hæc omnia & cum ratione ſpecu» lationis conſentire & cum experimen» tis «. Eodemque modo & ligamenta inſenſilia eſſe, & articulorum capſas, & tendines cunctos: poſſe verò dolore has partes occupari, à nervis eaſdem aut circumdantibus, aut perreptantibus. Verbo partes haſce, quâ membraneas, minime dolere; dolere verò, & acriter quidem propter accumbentes nervos poſſe ſic, ac ſi ipſæ ſenſu afficerentur doloris.

Iiſdem proinde verbis mentem ſuam perill. vir explicat, quibus ferè antiquiſ-

ſimus *Aretæus*: Νεῦρα, τὰ δεσμὰ τῶν
» ἄρθρων non dolere ſæpè, dum quis
» abſcindat illa, conteratve, ἐδ' ἂν τέμνῃ
» τις, ἢ θλίβῃ, interea dum alio tempore
» homo ſic indè doleat, ut à nullâ re
» magis: imò ut neque ferramenta ad-
» ſtringentia, neque vincula, vulne-
» ranſve gladius, aut exurens ignis,
» plus doloris crearent α.

Ergo veterum cunctorum ſarta tecta ſententia eſt, membranas, tendines, ligamenta, capſas, ſive ſenſibilia pronuntiantium, ſive inſenſibilia: latiore enim hoc ſenſu, dum pugnantia videntur locuti eſſe, locuti conſentanea ſunt.

Verùm longè manifeſtius hanc magni auctoris mentem eſſe, ex privatis ejuſdem literis, maximè poſterioribus, intellexi. Contigit enim ut vir celeberrimus, *Carolus Bonnet*, Genevæ ornamentum, orbi univerſo propter hiſtoriam naturalem, ad ſtuporem ferè illuſtratam, acceptiſſimus, utriuſque noſtri ſincerus, integer, ſummuſque amicus, rem eo dirigeret, (ob quod illum æternum venerabor,) ut de diſſentientibus opinionibus, quibus noſtros utriuſque animos disjungi, abalienarique, dolebat, mutuis literis amicè conferremus. Dum huic haud minùs chriſtiano, quàm

amico, conſilio, pareremus ambo, magis vidi magiſque ejus illum, cujus dixi, ſententiæ eſſe: ipſum de ſyſtemate pathologico mutando ne unquam quidem cogitaſſe: ſcripſiſſe ſe quæ vidiſſet, quæ obſervaſſet centies, inſenſilitatem demonſtrantia partium, quando hæ ſine cingentibus, aut incumbentibus perforántibuſve ſeſe nervis, conſiderentur. Se nullum de inſenſili naturâ duræ » matris ſyſtema pathologicum propoſuiſſe; finem ſibi fuiſſe ea, quæ experiundo didiciſſet, proferre: omnem nempe à nervis ſenſum, omnem » à fibrâ muſculari motum eſſe. Si » adeò trans faſciam totam nervi cutanei decurrant, non ideò eam faſciam ſentire, cùm ii nervi nihil in » tendinem dent...... Sibi non de » vulnerum periculo, ſed de sensûs » ſede, quæri...... Non videri adeò » ullum à ſe metum fuiſſe, ne falſi » quid in pathologiam ſubreperet «.

His profectò quid verius ſcribi, quid clarius enunciari, quid exponi candidius poſſit? Sanè ſi hæc, iſto modo prolata, accommodata fuiſſent experimentorum illorum, contra quæ ſcripſi, relationibus, cauſam omnem manus cum illuſtri viro conferendi præſcidiſſent: id quod

quod etiam in reſponſis ad illius amiciſſimas literas priores ſeriò notavi. Quid enim ad praxin refert, utrum pleura, & dura meninx, & membranæ, & ligamenta, articulorumque capſulæ, & denique tendines, nervis dolere propriis poſſint, an alienis, qui aut ſuprà, aut trans, aut infrà haſce decurrunt, tranſeuntve partes: modò ipſæ hæ partes ſive contuſæ ſint, ſive ſauciatæ, vellicatæve, ea exhibeant phænomena, eaque auxilia petant, quæ ſæpè nervoſæ exhibent, petuntque partes? Quid meâ refert, pleuriticusne ab inflammatâ pleurâ propriè dicta doleat, an à nervis, quos ſæpè notabiles, quos grandes, ſuprà dorſum ſuum gerat, ducatque pleura? verùm enim verò, cùm egregiæ iſtæ, candidæque explicationes, experimentorum haud concomitarentur hiſtoriam; cúmque ipſam cum medicam praxin, tum chirurgicam, in vulnerum atque ulcerum pertractatione, morborumque internorum curatione, ab iis, qui hæc cruda amplecterentur, perverti deprehenderem; indignus certè, quo cohoneſtor, munere cenſendus fuiſſem, ſi abuſuum progreſſum, qui ex novâ, nec poſterioribus monitis munitâ doctrinâ

proficiſcebantur, ſiſtere neglexiſſem.

Jam verò rebus ſic ſe habentibus, manum de tabulâ. Manifeſtum jam eſt ill. *Hallero* eam non fuiſſe mentem, quam quidem experimenta priora, necdum expoſitione poſteriore illuſtrata, referre viderentur: in phyſiologiæ illuſtrationem ſe intendiſſe, de mutandâ pathologiâ ne ſomniaſſe quidem. Virum proindè digniſſimum eſſe, quem omnes germani per univerſum orbem artis filii, veneremur, atque tanquàm medicinæ cultorem inclytum, promotoremque indefatigatum, ſuſpiciamus. Adverſùs illum quondam ſcripſi, quia, ut ex relatis conſtitit, ſcribere debui: ſcripſiſſeque me vel ob id gaudeo, quod inclyto viro occaſionem dederim, ea in artis emolumenta illuſtrandi, ex quibus alii, ſinceræ ejus mentis ignari, conſequentias audaciores formare incœperant. Excidit mihi, fateor, hinc indè quid aſperiuſculi: hoc verò ubinam excidere non contingit, quandò de ſummâ rerum, quandò de imminente damno à gente humanâ propulſando, quandò de periculis agitur averruncandis? Lectores, non præoccupati animo, in illuſtrium adverſariorum meorum, *Halleri* & *Tyſſoti*, ſcriptis

nonnulla aſperiora quoque doluerunt: verùm omnia hæc & illi, & ego, veluti nunquàm aut ſcripta, aut ſaltem malo animo excogitata, reputemus oportet. Et remorâ tandem amicitia fulgentior erit.

CAPUT VIII.

DE INOCULATIONE VARIOLARUM.

§. I. *Inoculiſtarum modus explicandi ſuæ praxeos infortunia, abſolvit quoque ab omni culpâ variolas naturales. Argumentorum decade hoc probatur.* §. II. *Demonſtratio qua patroni inoculationis contrarium ſe eviciſſe arbitrantur, defectuoſa eſt: defectus indicatur: quo defectum hunc ſuppleant, oſtenditur modus.* §. III. *Spontaneum inoculationis contagium ex ipſis inoculiſtarum obſervatis demonſtratur.* §. IV. *Quum à variolis naturalibus multi pereant, eorumque pars maxima curæ defectu, duplex id emendandi proponitur modus.*

§. I. NECDUM bellum inoculatorium defervet; ingeminat potiùs. Pars

in illo minima non fui, ex quo anno 1756, inoculationem in noſocomio meo orſus, inque ſex ad id ſelectis pueris variolas fruſtrà præſtolatus, veniam peterem, eâque potirer, quaſdam orbi medico difficultates proponendi, dandaſque ad easdem reſponſiones examinandi, antequàm hoc opus repeterem. Edidi tunc primùm libellum, cui titulus: *Difficultates ſuper inoculatione variolarum*, *Viennæ*, 1757.

Prodiit brevi poſt viri eruditiſſimi *De la Condamine Diſſertatio altera*, & viri in arte clari *Tyſſot Reſponſio ad* meas *difficultates propoſitas*: opus utrumque gallicè ſcriptum, admirandâ perſpicuitate & eleganti brevitate, id proferens omne, quod in inoculationis honorem proferri, laudemque poſſit; at verò ad meas difficultates ſolvendas adeò ineptum, ut anno 1760. ederem diſſertationem adversùs laudatum ſcriptum utrumque, titulo *Refutation de l'inoculation*. Ad hanc meam refutationem celeberrimus *Tyſſot* privatis literis reſpondit: » *le procès me paroît ſuffiſamment inſtruit: avocats, & non parties, nous avons dit, ce que nous avons cru pouvoir dire de mieux: les pieces ſont ſous les yeux des juges: attendons*

» *donc le jugement du public, & de la poſ-*
» *térité.* Et in aliâ epiſtolâ: *je crois,*
» *que vous avez dit tout, ce qu'on pou-*
» *voit dire. Jamais mauvaiſe cauſe*
» *(paſſez-moi le terme) ne fut ſi bien*
» *plaidée.*

Adoriebatur me poſteà, amicus amicum, vir celeberrimus *Tralles*, breſlavienſis inclytus medicus, *Sermone ſuo apologetico* in inoculationis tutamen. Cui cùm anno 1764. ineunte, diſputationem totam in X articulos redigendo, reſpondiſſem; prodiit, vix medio anno indè elapſo, ejuſdem magni viri *vexatiſſimum argumentum*, opus auctore dignum, quod omnia argumenta, quæ inoculationi aut contradicant, aut patrocinentur, haud minore cum candore, quàm accuratione, judicioque, oculis legentium è veſtigio exponit.

Ad hoc opus, *Rat. Med. part. IX. cap. ult.* reſpondi, & aliquantum quoque *capite & paragrapho ultimis partis X.*

Poſtea nova inoculandi methodus, quæ omnia methodi veteris infortunia corrigere dicitur, vulgatiſſima priùs reddita apud Brittannos, aliis in regionibus ſummopere laudatur, brevi omnem inundatura terrarum orbem.

Cùm porrò penè cuncta Europæ regna, provinciæque, non in libris, quæ illam aut laudent aut vituperent, ſed oculis contueantur ipſæ ſuis, brevi fortè controverſiam diriment. Quò autem id fiat faciliùs, haud abs re erit unam alteramque ſubjunxiſſe animadverſionem.

Ac primò quidem ope creberrimæ inoculationis eò provectum jam eſt, ut ex ipſo inoculiſtarum teſtimonio id colligatur, *quod à variolis naturalibus nemo mortalium ultrà moriatur.*

Probatur facillimè. Anni 1768. junio menſe nova anglicana ferebant, quod & privatæ familiæ literæ confirmarunt, celſ. ducem *Boucleuch* Londino in Scotiam profectum eſſe, filium ſuum, comitem Dalkeith, lugentem, quem inſitæ variolæ occidiſſent.

Vitium hîc irrepſit. Inoculatio comitem non interemit, ſed ipſe inoculator, qui in tantillâ ætate illum inoculare non debuiſſet.

II. Clariſſimus *Gandoger de Foigny*, auctor operis, cui titulus : *Traité pratique de l'inoculation, à Nancy*, 1768. filiam ſuam, cùm eam ſuttonianâ methodo inoculaſſet, priorque febris cum variolarum eruptione jam à 24. horis deferbuiſſet, forti 10. minu-

torum convulſione enectam luxit.

Vir clariſſ. ad amicum, qui mecum epiſtolam communicavit, ſcripſit, caram filiam neutiquam periiſſe à variolis, verùm potiùs ab ejuſmodi convulſione, quæ & citra variolas, quemcunque hominem prehendiſſet, occidiſſet.

III. Nobiliſſimus Peſſers, juvenis 14. annorum, Hagæ Batavorum, anno 1768. martio menſe inoculabatur. Variolæ confluentes, purpureæque, juvenem die 1. aprilis è vivis ſuſtulerunt.

Utique inſitio minime fuit in causâ mortis. Scilicet eſt diatheſis in hâc familiâ, ut malignæ in eâdem debeant variolæ eſſe; cùm olim hæ fratri ejuſdem exitiales fuerint. Sic quidem, ut quamvis pater, materque, quamvis avus & avia, quamvis ipſe hujus nobilis juvenis frater, unà cum ipſo inoculatus, variolas feliciſſimè ſuperaverint, ob idque variolæ in hâc familiâ faciles debuiſſent, benignæque audire, nihilominùs oportuit inoculatum hunc juvenem inevitabili familiæ fato mori.

IV. D. Chriſtiani Henrici Heſſ, apud Berolinenſes celebris mercatoris, pulcra XI. annorum filia, poſt debitam

IV. ſeptimanarum præparationem, à viro artis inoculatoriæ peritiſſimo, celeberrimo *Meckelio*, inoculata, primam ſuam febrim vehementem habuit, variolasque deindè copioſas quidem, at benignas; ulcera tandem inoculatoria, quæ magnam pravè olentis materiæ copiam funderent: at verò dum propediem lætus rerum expectaretur eventus, ſuperveniente purpurâ albâ, die morbi 13. puella obiit.

Præparationes *Gatti* omnes, præparationes longiores multi celebres inoculatores, dudùm damnaverant. *Suttonis*, ac *Dimsdali* regimen frigidum purpuram arcuiſſet. Methodus bona defuit. Puella obiit.

V. Trajecti ad Rhenum nobiliſſima matrona De Zuylen, quadragenaria, ne quid methodo inoculandi deforet, celebrem inoculatorem *Williams* ex Angliâ evocat. Inoculatur. Papulis die 14. nec dum, ut fertur, prorumpentibus, inoculatur iteratò. Elapſis denuo 14. diebus variolæ prodeunt. Die 5. poſtmodum ex anginâ mors.

Innumeris conſtat exemplis anginam variolarum ope haud indigere ad necandum. Hæc ergo matronam, non inſitio, occidit. Præterea præſtitiſſet

ut inoculator illam & à ſuſcepto frigore præſervaſſet, & tenuiùs aluiſſet. Frigus quidem in genere prodeſt, ſed in ſpecie nocet.

VI. Nobilis adoleſcens ſcholæ militaris, Viennæ hoc autumno à dexterrimo artifice inoculatus, papulis non prodeuntibus ægrotat, febricitat, die autem undecimo à ceteris inoculatis ſegregatur, tanquàm cum iisdem non ultra computandus, domumque remittitur. Angina gangrænoſa juvenem biduo poſt interemit.

Nemo hîc inſitum virus varioloſum culpet. Fertur adoleſcentem ſcorbuto quondam laboraſſe; quo quid in gangrænam proclivius?

VII. Puer 4. annorum Viennæ dexterrimè inoculatus, ac dein variolis ultrà ſexcentis ſcatens, putridiſſimâ febre corripitur, corticisque peruviani virtute à morte præſervatur: haud tamen ità, quin ſiccatis variolis novæ continuò puſtulæ propullulent, quin febrim continuam ſeptem dierum de integro experiatur, cortice peruviano continuò repleatur, exulcerationes patiatur ingentes, nec niſi elapſâ ſextâ ab operatione ſeptimanâ reſtituatur ſanitati.

Tanti certaminis in causâ fuit aut humorum antiquorum prava colluvies, licèt puer antea ſanus eſſet; aut impuro de corpore pus deſumtum, quamvis ab eodem pure fortunata aliorum inſitio fuiſſet; aut utrumque.

VIII. Quinquennis puella, manu exercitatiſſimâ Viennæ inoculata, paſſa ophthalmiam eſt, curatis variolis perſeverantem, ſuppurantem, univerſumque oculum ità deſtruentem, ut ſpes nulla ſuperſit viſum unquàm recuperandi.

Fruſtrà quis cauſam in inoculationem refuderit. Etenim annon millies ophthalmiæ, quæ in ſuppurationem vertantur, quæ oculos peſſumdent, ſine variolis naſcantur? Quæcumque proindè cauſa illas citrà variolas genuit, gignere eaſdem & in variolis poteſt.

IX. Puella à ſimili inflammatione in inſitis variolis natâ, inque diſcrimine perennis verſans cœcitatis, Pariſiòs miſſa, quo curetur, eſt.

Si inoculatori credamus, (quod tamen, qui longo antea tempore præfuit puellæ ſanitati, medicus negat,) frequens ipſi ophthalmia quondam fuerat: nihil autem frequentiùs quàm crebrarum denique ophthalmiarum in hypopyon converſio. Sin autem aliis

fidem adhibeamus, oculi jactura inoculatoris debetur tyrocinio.

Scrofularum, febriumque ab irritâ inſitione ortus, cauſis illarum communibus, eâdem lege, adſcribendus eſt.

X. Quod ſi nullæ omninò cauſæ poſſent excogitari, quibus inoculatorum hominum ſive interitus, ſive mutilationes adſcriberentur, certam parat inexpugnabilemque horum originem contagionis ſupervenientis ſuſpicio: ipſo namque ſole clarius fit, quem occidere non poſſet inſitio, illum occidere naturalium variolarum contagium poſſe.

Sed moleſtè fortè quis feret, cùm promiſſa paradoxi demonſtratio eſſet, à variolis naturalibus, ipſorum inoculiſtarum teſtimonio, neminem haud ultrà aut mori, aut mutilari, affirmantis; interea his argumentis idem unicè de variolis inoculatis, neutiquàm verò de naturalibus, affirmari.

Non ſatis attendit ille. Conſequitur ex dictis manifeſtò ut argumenta hæc, ſi inſitas variolas culpâ & mortis abſolvant, & ægritudinis, certo certiùs abſolvant naturales.

Perpetuò namque vel tenerior ætas, vel purpura, vel convulſio, vel ophthalmia, ſcorbutus, lues venerea,

phthiſis, rhachitis, ſpina ventoſa, ſcabies, familiæ fatum, neglectus quoque, ignorantiave opportunæ curationis, recens denique accedens contagium, variolas naturales clamabunt inſontes. Quod enim illis tam profuſè conceditur, hiſce negari idem non poteſt.

§. II. Si hæc ita ſe habeant, conſequitur id, ut pari paſſu, & quem artificium produxit, & quem contagium genuit, morbus incedat uterque.

Si in hiſce conveniamus, & in ceteris convenire annitamur. Id ut fiat, neceſſe eſt à claris viris, inoculationis patronis, argumenta compleri, quæ de inſitarum variolarum præſtantiâ, præ naturalibus, hucuſque imperfectiùs, & ex parte dederint duntaxàt.

Facilè quid velim capient. Variolæ naturales indiſcriminatim invadunt ſanos ægrotoſque homines; ægrotos autem cujuſvis generis. Hecticos, phthiſicos, ſcorbuticos, rhachiticos, ſpinâ ventosâ laborantes, ſcabioſos, rheumaticos, arthriticos, lue intereâ affectos, gibbos, dyſpnœicos, orthopnœicos, aſthmaticos, aneuryſmaticos, ſcirrhoſos, ulceroſos, ſcrofuloſos, verminoſos, ophthalmicos, dentientes, puellas chloroſi laborantes, menſtruantes

virgines, gravidas quocunque graviditatis menſe, puerperas, omnem deindè ætatem, ne decrepito quidem ſenio excepto, & anni quamcunque tempeſtatem, ne exceptâ etiam æſtate ferviſſimâ.

Hucuſque igitur cùm, paucis exceptis, eos modo elegerint inoculandos, quos & illi, & nos, è naturalibus variolis facilè paſſim emergere novimus, perſpicuè vident id defectuoſum argumentum eſſe, quod ex utriuſque variolarum generis fortunis, infortuniiſque, in inoculationis formarunt honorem.

Ut itáque juſtam utriuſque inſtituant comparationem, oportet ejuſmodi cunctis variolas inſerere, quos invadere ſolent naturales. Omnibus ſcilicet & ſanis, & morboſis, & gravidis, & puerperis; omnibus, quos ſuprà recenſui, cachecticis, & cacochymicis; quâcumque & vitæ ætate, & tempeſtate anni. Hoc demùm ſi notabiliore ſpatio temporis diligenter fecerint, æquam utriuſque comparationem, æquum utriuſque formabunt calculum.

Oggerent à nobis cauſam informari, quæ dudùm perorata, inque inoculationis terminata laudem ſit: inſtitutam quippe eandem & in cacochymicis fuiſſe,

& in gravidis, ac ſuprà recenſitorum variis, ſummo cum ſucceſſu.

Condonent mihi, imbecillitatem oſtendenti hujus argumenti. Si quid probaret, æquè naturalium variolarum tueretur, quàm artificialium, honorem. Quis enim medicus nonnihil veteranus eſt, qui non aut cacochymicos viderit, aut cachecticos, aut gravidas, aut ſenes, ex naturalium variolarum emergentes diſcrimine?

Sed argumentum nihil probat. Scrupuloſitas inoculiſtarum in ſanis ſeligendis corporibus manifeſtior eſt, quàm ut malè ſanos aliter quàm aut vi, aut ignorantiâ, à ſe ad inoculationem admotos fuiſſe, perſuadeant nobis. Quid quod ipſos dicentes audiverimus, ideò ſe valetudinarios arcere, *ne malè audiat inoculatio?*

Porrò ſi id in comperto eſt, ut valetudinariorum inſitio ſuam ipſius ruinam minaretur, haud ultrà, quod propoſueram, urgebo. Ruitura hæc non eſſet, ipſa inoculiſtarum ſententia, niſi cæde multorum. Ad hanc verò patrandam ut adhorter abſit! Sufficiat ex illis percepiſſe, quod ex nonnullis infortunatis didicerint inoculationem malè audituram, ſi ipſi paſſim ſubjicerentur valetudinarii.

§. III. Dum itaque per experimenta, & mortes, & mutilationes, ſi non numeroſiores ſub inoculatione, ſaltem utrinque pares invenirentur, quo demùm animo natum ab inoculatione contuebimur contagium? contagium, inquam, quod pridem Gallia luxit; quod ipſi Angli, quanticumque hujus artis patroni, palàm exclamant!

Novem anni effluxere, ex quo in *refutatione inoculationis* pag. 137. ex necrologiis londinenſibus calculum confecerim, quo conſtitit, ſpatio 22. annorum plurimæ inoculationis, à variolis naturalibus longè plus, quàm ſextam hominum partem obiiſſe, quam eodem 22. annorum tempore ante inductam inſitionem.

Publica Anglorum teſtimonia hoc confirmant. Egregius aliquis patronus hujus artis, poſtquàm omnes inoculationis peroraſſet prærogativas, fortunasque, ingenuè faſſus eſt neque unquàm bella extitiſſe, neque contagia, neque perennes populi emigrationes, quæ plus inſitione civium nocuiſſent incremento. Hoc ut probaret, anglicana necrologia in medium profert, ex iiſque calculo ſubducto concludere cogitur, ſpatio 38. annorum, ab

inchoatâ ibidem inoculatione elapſorum, quartam mortalium partem à variolis naturalibus plus interiiſſe, quàm in elapſis totidem, ante inductam hanc praxin, annis. Culpam in id refundit, quod neque ſatis à contagione caveatur, neque à ſolis ad illam aptis exerceatur operatio: undè demùm colligit auctor inoculationem huic, illique privato homini, ſalutarem quidem eſſe, at verò bono publico ità infeſtam, ut videatur in humani generis deſtructionem tendere: atque hæc ille.

Alius hujus praxeos in Angliâ promotor, calculi præcedentis auctoris æquitatem admittens, eandem ſub arte inoculatoriâ emendatâ negat: dum verò argumenta negandi ex poſteriorum 7. annorum necrologiis petere ſe poſſe arbitraretur, ſui obſtupuit, pluſquàm præcedentis, calculi differentiam. Nec miremur; nunquàm enim frequentiùs inſitum fuit.

Hæc ſi ità ſe habeant, arbitramur inoculationem, quæ provida vitæ humanæ conſervatrix eſſe jactabatur, formidandam ejuſdem eſſe populatricem.

§. IV. Atque hæc de inoculatione dicta ſunto. De variolis autem naturalibus id interim ingenuè fatemur, multos

admodum ab illis ſterni, idque potiſſimùm debitæ defectu curæ. Quid ad hoc conſilii? Quid remedii?

Duplex id fore cenſeo: & quidem primum, ut viri in clinicis exercitatiſſimi, patrio cujuſque gentis ſermone, directuram adornarent; quæ haud minùs brevi, quàm dilucidè, variolarum ſingulo in ſtadio & ſemeioticen traderet, & medendi methodum. Obtineremus ſic, ut inveterata anicularum præcepta, peſſimaque vulgi præjudicia, ſalutaribus monitis cederent; & methodus cum multo facilior, tum longè amœnior inducta, millenos Europæ cives quotannis ſervaret: præſertim ſi ſuprema Poteſtas ejuſmodi directuram auctoritate fulciret ſuâ; ne cui, ſive medico, ſive chirurgo, ſive plebeïo, ſub pœnis ab ipsâ moderandis, vel latum ab illâ diſcedere unguem liceret.

Alterum conſilium eſſet ut leges tales conderentur, quæ variolarum & prævertere contagium, & avertere poſſent; ſpemque haud exiguam facerent fore, ut demùm hic morbus inter rariores haberetur. Arduum erit quid hic dare conſilii. Rude aliquod conſilium, à peritioribus emendandum, anno 1757. in *Difficultatibus ſuper inoculatione*

propoſui. Celeberrimus *Raſt*, lugdunenſis apud Gallos profeſſor, quid & perfectius, & efficacius excogitavit, in edito anno 1763. opuſculo. Recens ſcriptor, clariſſ. *Paulet*, hiſce diebus Regi chriſtianiſſimo ipſas in manus tradidit ſuam *variolarum hiſtoriam*, gallicè 2. tomis in 8°. conſcriptam, in qua omnem variolarum populationem averruncari poſſe cenſet, ſi & omnis inoculatio ſeverè interdicatur, & commercium cum iis, quos variolæ naturales affecerint, arctioribus, quos proponit, limitibus circumſcribatur.

Arduum, ut dixi, erit ejuſmodi ſancire leges, quæ ſingulis ejuſdem provinciæ civibus, quæ cunctis Europæ regionibus, ex æquo conveniant. Âttamen ſi vario modo, ſi variis in mundi plagis, varii tententur agendi modi, tunc & quid deſideretur, & quid abundet, quidque proſit, & obſit, conſtabit facilè, aptaſque agendi regulas dabit.

Quem fata cogunt, ille cum veniâ eſt miſer:
At ſi quis ultrò ſe malis offert volens,
Seque ipſe torquet, perdere eſt dignus bona,
Queis neſcit uti.

Seneca in Hippolyto.

Finis partis duodecimæ rationis medendi.

ANTONII DE HAEN,

RATIO MEDENDI.

PARS TERTIADECIMA.

ANTONII DE HAEN,

CONSILIARII ET ARCHIATRI

S. C. R. A. MAJESTATIS;

NEC NON MEDICINÆ PRACTICÆ

IN UNIVERSITATE VINDOBONENSI

PROFESSORIS PRIMARII,

RATIO MEDENDI

IN NOSOCOMIO PRACTICO

PARS TERTIADECIMA.

PARISIIS,

Apud P. Fr. Didot, Juniorem, Bibliopolam, ad Ripam Auguſtinianorum, propè Pontem Sancti Michaelis, ſub Signo S. Auguſtini.

M. DCC. LXXI.

Cum Approbatione, & Privilegio Regis.

PRÆFATIO.

En ſerò nimis academici anni laboris tomum XIII. Qui priorum fuit, & hujus eſt ſcopus; praxin medicam obſervationibus illuſtrare, faciliorem reddere, tutioremque diſcentibus. Quod an, & quouſque effecerim, dijudicandum peritis in arte relinquo.

PRIMO IN CAPITE praxin clinicam potiſſimùm tractavi, & cum ſyderum artis noſtræ, Sydenhamii, *ac* Boerhaavii, *elucidationibus, amplificationibuſque,* hippocraticam methodum, *unicè, utpotè tutam, veramque, preſſè ſequutus ſum. Ea autem ad hoc me ratio movit, quod hippocraticæ doctrinæ cum utilitatem, tum præſtantiam, medici plures, plurimique medicinæ ſtudioſi, mirati; & doctrinam hanc ſimpliciorem eſſe, quàm ut illas, quas vident, curationes perficeret, arbitrati; ſuſpicari tandem cœperint aliquid, clàm ipſis, à me dari ægrotantibus. Quo ſane quid de me vilius, quid cogitare de*

me iniquius potuiſſent ii, qui apprimè norint, quàm profuſo cum animi gaudio, quàm plenâ cum voluptate, ea quæ in morbis nova obſerventur, quæ ſingularia, quæque miranda, communicare cum ipſis, explicareque, ſoleam? Qui norint, inquam, implacabiliorem arcanorum oſorem me exiſtere neminem? Qui toties mihi teſtes circumſtent, in eos, qui arcana quondam celaverint, veluti in ſordidos homines, nefarios, luci præſenti, æternaque indignos, acriter invehenti?

Hanc porrò, præ cæteris, cauſſam fuiſſe aio, quæ impulerit me, ut methodi hippocraticæ ſimplicitatem cunctorum oculis exponerem, ſuaſque per partes enodarem; quo meos auditores convincerem, hanc ipſam ſuâpte ſimplicitate efficere, ut ægri acutè laborantes & morbum tolerabilius ferant, & citiùs, faciliùſque, reddantur ſanitati.

Verùm hanc ipſam ob cauſam methodi non ſimplicitas duntaxàt, ſed utilitas ejuſdem, neceſſitaſque, demonſtranda fuit. Hinc ejuſdem

exponere rationes debui, atque ex obſervationibus partim clinicis, partim phyſicis, palàm oſtendere unicam illam, tutamque in medendo eſſe; omnem verò alienam ab illâ, illive contrariam, cum damno eſſe, tum periculo plenam. In campos itaque phyſicos haud tam latè exſpatiatum me eſſe, niſi ut medicinæ pomœria extenderem, æqui bonique lectores intelligent, ob idque hunc mihi condonabunt excurſum.

IN CAPITE ALTERO theoriam medicam vindico, ità tamen, ut non theoriam, ſed praxin tuitus eſſe videar. Hippocraticam medendi methodum, methodum noſtram, vir egregius, deque re medicâ benè meritus, Macbride, *theoreticè explicuerat, ſic, ut ejuſdem explicationis conſequentiæ in ſingulis ægritudinibus, æquè acutis, quàm diuturnis, & praxin mutaſſent, & praxi dogmata, quæ ipſi damnoſa eſſe mihi videbantur, admiſcuiſſent. Hocque vel eo magis, quo dignum hoc* Macbridii *opus haud ſecùs mirabilitate ſuâ,*

quàm obſervationum ſingularitate; in majorem admirationem rapuerat eruditos.

Primùm itaque examinandum eſſe duxi ejus de vinculo elementorum aëreo principium, quo ſolo cohærere omnia corporis noſtri ſolida cenſet; quod ſic admiſi, ut unà vinculum glutinoſum adeſſe, ex graviſſimorum virorum experimentis abundè, ni fallor, demonſtraverim. Deindè *ejus ſententiam de aëre fixo præſente, ut cauſa incorruptibilitatis; de aëre fixo abſente, ut cauſa putrefactionis; ex vario præclarorum virorum experimento præcipitem nimis eſſe argui. Neque minùs ejuſdem de vinoſâ, acidâ, & putridâ fermentatione ſyſtema cum omnibus pugnare obſervatis; imò, ſi admitteretur, abſurdum quid ex illo ſequi, oſtendiſſe me reor. Cúmque præterea ex eodem hoc ſyſtemate damnoſa in morbo, cholerâ dicto, pertractando, conſequentia formaretur, germanam veterum, recentiumque medicinam, vindicandam eſſe exiſti-*

mavi. Et quia corticis peruviani vires ab eodem aëre fixo derivavit, eaſdem ex longè alio principio exſurgere, evici.

Scorbuti quoque tradita à Macbridio *hiſtoria, neceſſariam poſcebat elucidationem. In hujus quippe miſerandi morbi diſquiſitione, cùm multum ſtudii, atque laboris impendiſſem, & cum publico in tomo VIII. horni mei operis communicaſſem, dolui vehementer hunc non inſpexiſſe* Macbridium, *quem ſi inſpexiſſet, factaſque ibidem demonſtrationes, & concluſiones, ſeriò evolviſſet, dubio procùl minùs à me in hoc ſuo opuſculo diſſentiiſſet, meque ad impugnandum illum non coëgiſſet. Puto oſtendiſſe me, auctoris principia ejuſmodi eſſe, ut ex iiſdem ſcorbutus oriri nunquàm poſſet; petendam proindè ejus eſſe aliundè originem: quodſi etiam vera nos principia deficerent, nullis nos potiùs, quàm aut erroneis, aut precariis, temerariiſve, oportere contentos eſſe.*

Demùm cùm Macbridius *ſuum de aëre fixo ſyſtema phænomenis*

aquæ calcis inædificaret, coactus fui cunctas ejus ſyſtematis oppugnare partes; experimentiſque cum aliorum, tum propriis meis, indigitare eum, qui in ejuſdem concluſionibus abundet, defectum. Quandoquidem autem ſuis, aliorumque experimentis, & naturam calculi urinarii, & aquæ calcis in illum efficaciam, demonſtraſſe ſibi viſus eſſet; neceſſarium eſſe duxi illi primo numeroſa mea experimenta opponere, quæ nihil minùs, quàm quod cenſebat ipſe, probarent: ſecundò cum propriis, tum expertiſſimorum virorum obſervationibus, modum exponere, quo auxilia, dicta temerè lithontriptica, agant, conferantque, in calculoſis.

IN TERTIO CAPITE materiem planè novam elaboravi, quam excolere philanthropia juſſit. De ſuppetiis quippè, quas ſubmerſis, ſuffocatiſque, ferè expediret, ſollicita tota fermè Europa erat. Lectis variarum nationum, Batavæ præſertim, in præſtando his infortunatis auxilio adeò obſe-

quioſæ, profuſæque, ſcriptis; evolutaque, quid hâc de re quondam tradidiſſet, hiſtoria medica; manum demùm operi admovi, & in hominibus ſubmerſis primùm, dein pluribus in canibus, tandem iterùm in hominibus, experimenta faciundi omnem, quam potui, mihi comparavi occaſionem. Niſi me animus fallit, aut parùm proſpiciunt oculi, hanc incertam adhuc doctrinam, & dubiam, & in incunabulis adhuc hærentem, promovi aliquantulùm, eoque perduxi, ut, quibus humanitas, religioque cordi ſunt, eandem mecum à multâ, quâ adhuc involvitur, incertitudine liberare contendant, ac generi humano tutiorem, ſalubrioremque, præſtent. Si in experimentis referendis argumenta nonnulla, atque ratiocinia frequens intermiſcuerim, veniam me impetraturum ab aliis opinor, qui hæc aut ex phyſicis experimentis petita, aut ex practicis obſervatis comparata eſſe, intelligent.

DE VARIOLARUM INSERTIONIS INFOR-

TUNIIS plura deſcribunda forent, verùm hoc anno hanc materiem ſilentio de induſtriâ ſupprimo. Sub judice quippè lis eſt, qui dirimat illam. Europa *univerſa pronuntiabit ſententiam. Eo enim nunc tota producta quæſtio eſt, ut brevi decidatur, ſitne hæc operatio orbem terrarum à variolarum malignitate liberatura, eaſque redditura vix ultrà populatrices; an verò variolæ, quarum, poſt epidemias, multis ſæpè annis raritas ſumma obſervari ſolebat, integrumque perſæpè ſilentium, demùm non in perennantem calamitatem mutatæ, homines populentur longè numeroſiores?* Brittannorum *inſulæ, quæ à dimidio propemodum ſæculo inoculationem ſedulò, ab aliquot autem retrò annis ſeduliſſimè excolunt; nunc verò incolarum ſuorum plures à variolis naturalibus & affici, & perimi, in propriis necrologiis lamentantur, procul dubio reſponſum ceteris adornabunt nationibus.*

ANATOMICAS atque

PATHOLOGICAS OBSERVATIONES ultimum biennium & perplures ſuppeditavit, & amplificandæ praxi admodum opportunas: ſed cùm hoc volumen præter morem denſaſſent, eas in proximam occaſionem reſervare malui.

DE PULSU VARIO ARTERIARUM, in quo examinando in tomo proximè priore longus, multuſque fui, plura hîc forent addenda: cùm verò ſententiam olim latam unicè confirment, ea denuò hîc enarrare ſuperfluum duxi. Eoque magis, quod adverſùs obſervationes meas priores, certas, claras, teſtibuſque numeroſis confirmatas, nihil ſolidi in lucem prodierit. Relatum quidem mihi fuit, extitiſſe iniquos diffamantium libellorum fabros, qui, ſub larvato medici monſpelienſis *nomine, libellum infamem periodico cuidam ſcripto inſeruerint; aſt verò ſimiles non moror. Quia reſpondendi animus nunquàm eſt, nullum quoque eſt legendi deſiderium. Multis enim retrò ab annis non legi lividorum*

pullitiem. Profectò, niſi in DEUM, omnis invidiæ, omnis detrectationis ultorem, bonoſque in mores, graviſſimè peccarent, pergerentne, an deſiſterent, parùm morarer: id verò cùm mihi non liceat, ſino eoſdem, veluti fatuos ignes, ardendo fatiſcere. Si invaſit illos ſceleſta cupido omnium bonorum amorem, exiſtimationemque, à me alienandi; adeóne cæcutiunt, ut non videant ſe hoc ipſo bonorum mihi conciliare amorem, qui eundem non ob calumnias, ſed ob graves duntaxàt, eaſque demonſtratas criminationes, negare ſolent; quique applaudere cauſæ amant, quam intelligunt nonniſi atro dente impugnari poſſe? Quodſi horum etiam aut quoſdam, aut multos, ſuas traherent in partes, nihil indè ergo patiar; cui nihil minùs, quàm hominum exiſtimationem cordi eſſe, dum veritatis, utilitatiſque, cauſam agi reor, oſtendi toties.

Mercedem laborum in hoc mundo non expecto.

ANT. DE HAEN PARS XIII.

ANTONII DE HAEN,

RATIONIS MEDENDI

PARS TERTIADECIMA.

CAPUT I.

DE METHODI HIPPOCRATICÆ PRÆSTANTIA IN MORBIS ACUTIS.

§. I. *Novem partes hujus methodi recenſentur.* 1. *Veſtimentorum omnium mutatio*; 2. *Singulorum ægrorum ſingulis in lectis collocatio*; 3. *Aër purus, temperatus, mutatus*; 4. *Ægrorum veſtitus, & tegumenta convenientia*; 5. *lecti bis in die facta refectio*; 6. *Cautela, ne excorientur, neve ſaltem doleant, in quas ægri decumbunt, partes*; 7. *Alimenti, ac potulenti modus*;

8. *Medicamentorum internorum, externorumque auxiliorum, ſimplecitas, varietas, ordo; 9. Miſſionis ſanguinis modus, ac regula.* §. II. *Explicatio primæ partis methodi hujus, eandem ad morbi curam admodum facere oſtendens.* §. III. *Cur non expediat uno in lecto duos ægros ſociare.* §. IV. *Sereni aëris, temperati, ac mutati, neceſſitas. Vulgi præjudicium, & mos. Neceſſitas puri, temperati, gravis, ventilatique aëris, probatur primò ipſo ſanorum experimento; deindè experimentis* Boyle, Derhamii, s'Graveſandii, Muſſchenbroeckii, & Boerhaavii. §. V. *Ex* Muſſchenhroeckio *reſpondetur his, qui dubitant num, qui hic condemnatur aër, revera gravitate peccet?* §. VI. *His, qui aërem, hîc propter gravitatem damnatum, non gravem, quin levem potiùs eſſe arguunt, reſpondetur primò ex ejuſdem magni phyſici experimentis: ſecundò ex barometrorum phænomenis.* §. VII. *Aëra, qui hîc damnatur, & gravem eſſe, & ſuâ cum gravitate, tum calore, atque ſtagnatione, nocere ægris, demonſtratur ex* Hippocrate, Haleſio, Derhamo, Boerhaavio, s'Graveſandio, Muſſchenbroeckio. §. VIII. *Utilitas boni aëris in ægrorum cubiculis ipſo*

ipſo experimento probatur; dein auctoritate Hippocratis, Sydenhami, & Boerhaavii. §. IX. *Laus præpoſtera ſudorum in acutorum initio refutatur, primò doctrinâ* Hippocratis; *ſecundò, experientiâ quotidianâ; tertiò* Hippocratis *experientiâ; quartò experientiâ* Boerhaavii: *arte nunquàm ſunt promovendi.* §. X. *Duplex de ſudoribus error: primò eorum, qui & in omnibus acutis morbis, & ſemper, eoſdem præſentes ament; deindè horum, qui in iiſdem morbis & damnent ſudores, quocumque morbi tempore, & illos ab* Hippocrate *unquàm laudatos eſſe negent.* Freind, & Bordeu, *hoc ultimum ſtatuentes, ab ill.* Hallero *penitùs refelluntar.* §. XI. *Exceptio aliquarum noſtrarum regularum in apoplexiâ, & in anginâ.* §. XII. *Exceptio altera in epidemicis.* §. XIII. *Miſſio ſanguinis in morbi cruditate tam parùm cum datis regulis pugnat, ut eaſdem potiùs confirmet.* §. XIV. *Reſpondetur his, qui methodum noſtram cum ipſis noſtris regulis ſive canonibus, pugnare contendunt, ac ſi* v. g. *alvum intempeſtivè moveret. Oſtenditur methodo noſtrâ alvum nimiam moderari, ſegnemque moveri, adeóque cum illis*

non pugnare. Nitri exhibendi ratio noſtra. §. XV. *Refellitur objectio ac ſi diluente, copioſoque potu noſtro, ſic flacceſcerent ſolida, ſic fluida diluerentur, ut coctioni, criſique, inepta redderentur. Probatur potiùs veram acutorum debilitatem indè emendari.* §. XVI. *Nova variolas inſerendi methodus, noſtræ in acutis methodi præſtantiam demonſtrat.* §. XVII. *Extranei medici noſtram methodum laudant.*

§. I. ANNO hoc academico in noſocomio præter innumeros chronicos morbos, triginta ægros tractavi, quos aut febris inflammatoria, aut ſynochus putrida prehenderat. Mortui nobis tres ſunt, hydropicus, phthiſicus, & paralytica; acutè autem decumbentium nec quiſquam periit, nec alium morbum internum, externumve paſſus eſt.

Methodus hippocratica non minùs præſtantiâ ſuâ, quàm ſimplicitate commendabilis, toti curationi noſtræ fundamento fuit, quemadmodum in ſingulis ferè hujus operis partibus monui. Addita quædam ſunt, quæ quidem haud liquidò in magni hujus philoſophi, medicinæque parentis, operibus conti-

nentur, nihilominùs ex ejuſdem colliguntur principiis. Porrò quia probæ acutorum morborum curæ mortales intereſt omnes, ἀνακεφαλαίωσιν ejuſdem brevem, claram, & ad minutias quaſque extentam, dabo.

Inchoamus protinùs, ac in noſocomium ægri recepti ſunt, à veſtium eâ mutatione, ut nihil eorum, quæ in caſulis ſuis induebantur, corpori relinquatur. Cur id ità ſcrupuloſè facimus, brevi exponam.

2°. Singulos ægros ſingulis in lectis, quantùm per ſpatium licet, à ſe mutuò remotis, collocamus.

3°. Diu noctuque conclavium aër, æquè hyeme quàm æſtate, purus, temperatuſque eſt; id quod feneſtrarum, januarumque moderatione, efficimus. Æſtivo tempore feneſtræ aut nonnullæ, aut omnes, nec non & januæ, die patent; quod ſi nox illas claudi jubet, has tamen ſervat apertas. Hyeme furnum unicum ſpatioſa cubicula habent, igne aut debiliore, aut fortiore, pro ratione tempeſtatis inſtructum, ac diuturniore, brevioreve oſtiorum hiatu, ventilatum. Verbo, quâcunque anni vertentis tempeſtate, ut neve juſto calidior ſit aër, nec perpetuò idem,

diurna noſtra eſt, nocturnaque cura. Sin autem putridior morbus adeſt, ejuſve ſolito putridiora excrementa, aut accenſis juniperi baccis, unà cum olibano & maſtiche, aut ligni juniperi, aut ἀντιλοιμικοῦ aceti vapore, aërem frequenter luſtramus.

4°. Solo induſio induti, qui gentis auſtriacæ mos eſt, decumbunt ſemper ægri noſtri; æſtate unico ſtragulo tenuiore ſuprà linteamen cooperti, hyeme gemino. Tegumina plumis farta, nationis deliciæ, noſocomio exulant prorſùm. Ex pilis equinis lectiſternium eſt.

5°. Lecti bis die mutantur lege inviolabili, & æternâ. Quibus vires ſuppetunt ægris, hi eximuntur lecto, inque commodam ſedem, amplamque eandem, & mollem, collocantur, togâ japonicâ induti; ſedent autem, donec lectus reficitur, aut diutiùs etiam, ſi & placeat mora, & conferat. Sin verò virium ad id minorum eſſe videantur, ſtratus lectulus lectulo illorum admovetur proximè, & ex hoc in illum blando motu vel ipſi ſe locant, vel locantur ab illis, quos in valetudinariis ægrorum *cuſtodes* appellant; idque haud aliter, quàm ſi in lecto majore de aliâ in aliam transferrentur lecti partem. Subſidiarius ille

lectus utpotè facilè portabilis, portatur cum ægro aliorſùm. Reficitur interea lectus, abjectis, ſi qua ſorduerint, linteaminibus; mundisque, quæ benè ſiccata, tepefactaque ſint, repoſitis. Lectulo ſuo portabili æger ad proprium defertur tunc, in eumque leniſſimo motu aut remittit ſe, aut remittitur.

Quocumque autem morbi ſtadio, ſive cruditatis, quod rariùs; ſive coctionis, quod frequentiùs; ſive criticæ evacuationis, quod creberrimè; ſi viribus illis polleant ægri, ut ſedere in lecto commodè queant, ſedent; & ex lecto in ſedili poſiti, dum alacres ſe, erectoſque, ſuſtineant, monentur ut horam mediam, integram, diutiúſque ſedere pergant; monentur autem, ſi utcumque defatigari ſeſe perſentiſcant, ut lecto reddantur.

Haud rarò fit, ut de lecto repetendo non moneant, ſed ſponte ſurgentes, vireſque majores experti, aut rectà repetant lectum, aut parùm antea circumambulent, in diesque vires experiantur ad ambulandum majores.

Mox à prægreſſâ criſi, ubi viribus ægroti creſcunt, ſedere in lecto aut volunt, aut coguntur. Tertio autem, quartoque à criſi inchoatâ die, eâque

necdum integrâ, horas, imò medios fermè dies, tandemque integros, extrà lectum ſedent, nec niſi per horam unam alteramve in eundem dormituri ſe recipiunt.

Febre ceſſante, paſſim ex lecto eſſe amant, ſeque ibi orando, legendo, nendo, colloquendo, ambulandoque, vel etiam alii cum aliis ludendo, tempus fallunt.

6°. Cùm autem frequenter contingit, ut ægrotantibus, periculoſioribus præſertim, diuturnioribuſque, poſteriores, in quas incumbunt partes, hebeſcant, ipſiſque inſciis excorientur, atque tabeſcant; ſolent mane ac ſero iiſdem in plagis perliniri unguento, quod ex ovorum albumine & vini ſpiritu conficitur: quâ cautelâ fit, ut nunquam quis excorietur, niſi diuturniore tempore conſpurcaverint, comminxerintque ſe.

7°. Alimentorum exhibendorum ratio, quemadmodum cæteris in rebus, hîc quoque hippocratica eſt. Remotiores à futurâ criſi, uberiùs; prope criſin, in eâque, tenuiùs; criſi celeri prægreſſâ, aut diutiùs protractâ, ſub ipſis ejus evacuationibus, pleniùs ægri aluntur. Sparſim dictator hæc per opera omnia ſua

docuit, collectim in *ſectione aphoriſmorum primâ* tradidit. Conſervantur hoc modo ægrorum in criticas perturbationes vires, citóque reſtaurantur poſt criſin.

Potus quotidianus ex avenâ cum aquâ coctâ paratur, cujus ad menſuram uncia mellis additur, ſi nitri nulla ſit adjectio; unciæ verò duæ mellis, ſi commiſtum fuerit nitrum. Uſu quippè comperiimus potum hunc, cum nitro miſtum, ægris maturiùs diſplicere, niſi tantillo plus mellis additum ſit. Sed etiam in hiſce diſcernimus; quò plus minúſve bibunt, quò ſtrictioris laxioriſque alvi ſunt, quò moderatiùs aut vehementiùs ardent, eò parciore vel liberaliore manu hæc ipſis porrigimus. Habetque potus hic, ut & ſitim reſtinguat, & acria diluat, reſiſtatque putredini, & nutriat.

Nutrimentum autem proprium jus bubulæ carnis eſt, minime meracum, genti carnivoræ concedendum; commiſtum tamen, ne putrido in morbo obſit, cum cremore tartari, vel ſucco citrei pomi. Rariores videre ægrotos eſt, qui juri commiſtum quid reſpuant; plerique additum illi hordei aut avenæ cremorem gaudent, toſtive fruſtulum panis. Copioſum porrò non conceditur, ſed 5. 6. 7. unciarum pondere, ſingulis

tribus, quatuorve horis. Plerúmque ſi qua à principio nauſea, ſi quis affuerit vomitus, copioſus illum tollit potus; ſeu acre diluat, quod in ventriculo latet; ſeu corpora ab initio arida, non in ſudorem, verùm in naturalem tranſpirationem, quæ aut ſuppreſſa morbum genuerat, aut à genito priùs morbo ſuppreſſa fuerat, paulatim diſponat, totoque illam in morbo conſervet; ſeu blandâ ſuâ mucagine ſic nervos ventriculi obliniat, ut ab acritudine minùs illi afficiantur. Undè & appetitus aliquis illis brevi renaſcitur, ac volupe videre eſt, quod ea, quæ mox memini juri carnis commiſta eſſe, citrà ventriculi incommoda, citrà vel minimum febris incrementum, aſſumantur. Pergente cum appetitu facili horum tolerantiâ, poma elixa, coцta, toſta, interdiù concedimus, coctave pruna. Porrò inſtante criſeos tempore poſteriora hæc aliquantiſper detrahimus, minúſque etiam frumentacei cremoris, paniſque, cum jure miſcemus; criſi autem prægreſſâ, ejuſque evacuatione cum probâ virium emendatione progrediente, paulatim uberiùs alere ægros incipimus: donec evacuatione criticâ abſolutâ poſt lene purgans,

tenerrimarum carnium nonnihil apponamus illis, pro facili tolerantiâ augentes, unáque vini quidquam; vinoſa quippe gens eſt; aut, ſi malint, aliquid cereviſiæ adjungentes.

8°. Medicamenta noſtra admodum ſimplicia ſunt, ex diluentium, mollientium, attenuantium, refrigerantiumque, claſſe deſumta. Decocta infuſaque radicum, foliorum, & florum, quæ eâ, cujus memini, virtute pollent; nitrum; ſtibium diaphoreticum non ablutum; oxymel copioſum, cum ſimplex, tum ſcilliticum; fructuum horæorum ſapæ; frequens admodum olei hauſtus; veſicantia cum ad loca remotiora, tum in ipſam adfectam admota plagam; enemata quotidiana, ſuâpte ſponte ſi non fluat alvus; cataplaſmata, & fomenta; paregorica blanda, ſi indicentur; epiſpaſtica quæ cunctis acutè laborantibus ad pedum plantas admoventur, ac donec reconvaluerint, continuantur.

Vario modo, atque ordine, ex enumeratis medicamentis formulæ parantur, plerúmque adeò ſimplices, ut ſufficere, minime abundare, videantur; neque facilè earum aliquam immutamus, quamdiù eadem indicatio in morbo perſeverat; ſic ut auditores mei

haud oppidò rarò idem decoctum, eandemve miſturam, mutatione abſque ullâ, à principio ad finem uſque morbi, præſcribi viderint ægrotis. Mutamus verò eadem, ſeu interna ſint, ſeu externa, prout ſanguis aut tenacior appareat, aut, quod rarò, diſſolutior; prout febris aut vehementior ſit, aut, quod paucies, juſto debilior; prout quoque dolor pertinacior, vigilia protractior, ſitiſque fuerit immanior; denique quandò lumbricorum ſymptomata morbum turbant.

9°. Quod autem enarratarum rerum actionem plurimùm juvat, & quo ſine illa fruſtrà plerúmque adhiberentur, venæ ſectio eſt: quam ſemel, bis, ter quoque, quaterque, ſexies, octies pluriesque, inſtituimus; haud primo duntaxàt morbi quatriduo, verùm & 6. 8. 10. 12. & alio quocumque morbi die, quandò aut ejuſdem morbi cruditas perſeverat, aut morbus novus in morbo priore infeſtat ægrum.

Porrò eorumdem juſtum opportunumque moderamen, petitur à dierum cum acriticorum, tum criticorum obſervatione; & à ſignorum cruditatis, coctionis, criſeos, evacuationis ſeu criticæ, ſeu ſymptomaticæ, adæquatâ cognitione: quam quoque ob cauſam ſerium

maximè atque indefatigabile, aſſiduumque eſt, iis in rebus, hippocraticum noſtrum ad lectos ægrorum exercitium.

Præmiſsâ hâc ſimplicis methodi medendi enarratione, opus erit nonnullorum rationem exponere; ut hi, quibus ea minùs arridet, quibuſque minùs tuta eſſe videtur, *Hippocratis* præceptorum præſtantiam in curandis ægrotis perſpectè videant.

§ II. Adverſùs ſolitam munditiem noſtram, induſiorumque mutationem, vulgus hominum, damnoſis principiis imbutum, multa opponere ſolet. Sudorem quippe ac tranſpirationem minui, ſiſtique, ægrotantium; frigori quoque illos exponi, quo morbificam materiem, quæ forſan ſalutarem per cutis poros viam capeſſiſſet, nunc lugeant ad intima penetralia repelli, inque lethalem convertere morbum.

Reſpondeo 1°. pleroſque ægros in principio morborum acutorum, utpotè in eorundem cruditate, neque ſudare, neque tranſpirare, ſolere.

Reſpondeo 2°. ſi fors initio acuti morbi ſymptomaticè quis ſudat, ſudorem hunc non modò licebit, ſed & oportebit prudenter ſupprimere; ſed de hâc re mox latiùs, ubi de ſudore agetur.

3°. Dico ſi quis in ſudore ad valetudinarium noſtrum deferretur, expectaremus ejus finem.

Atque ſic inani vulgi metui ſat reſponſum eſſe reor, omnemque de morboſæ materiei retropulſione ſublatam formidinem.

Quid porrò hæc noſtra munditie conferat ægrotis, adeò manifeſtè cuique patere cenſeo, ut vix explanatione indigeat.

Induſium enim ægri, quod vel gravis ægri exhalationibus cutaneis inquinatum, ſive in morbo, ſive ante morbum, fuit; quod moleſtis haud rarò inſectis ſcatet; quod urinâ, fæce, vomitu, conſpurcatum, horrendumque fœtore eſt; quod totam ægri atmoſphæram coinquinat; quod eundem & reſpirando, & deglutiendo, & cutis poris imbibendo, ſuas proprias ſordes ſorbere, cum humoribus ſuis commiſcere, eoſdemque corrumpere, cogit: induſium tale, inquam, corpori relinquere, piaculo; auferre, ſaluti eſſe; nemo ſanæ mentis negare poteſt.

Jam inſecta, quibus plerúmque ægri ſcatent, conſideremus: cimices ſcilicet, pediculos, puliceſque. Quàm ingrata ſocietas eſt! quàm moleſta, quàm

frequens ſomni, ad coctionem adeò neceſſarii, turbatrix! Eò autem magis formidanda, quò ægri ad depellendam, capiendamque eandem, imbecillires ſint. Quapropter & capita probè pectuntur, ne inſecta aut ſomnum arceant, aut alias invadant partes. Minùs apud melioris ſortis homines pediculorum, haud verò cimicum, pulicumque, metus eſt; neque apud hos, quàm apud illos, minor conſpurcandorum linteaminum, induſiorumque, occaſio eſt; ac propterea non minore munditiei ſollicitudine indigent. Quamobrem haud initio duntaxàt, ſed per omnem morbi curſum, ſordidis atque conſpurcatis de corpore lectoque rejectis, munda, ſicca, tepidaque, reponimus.

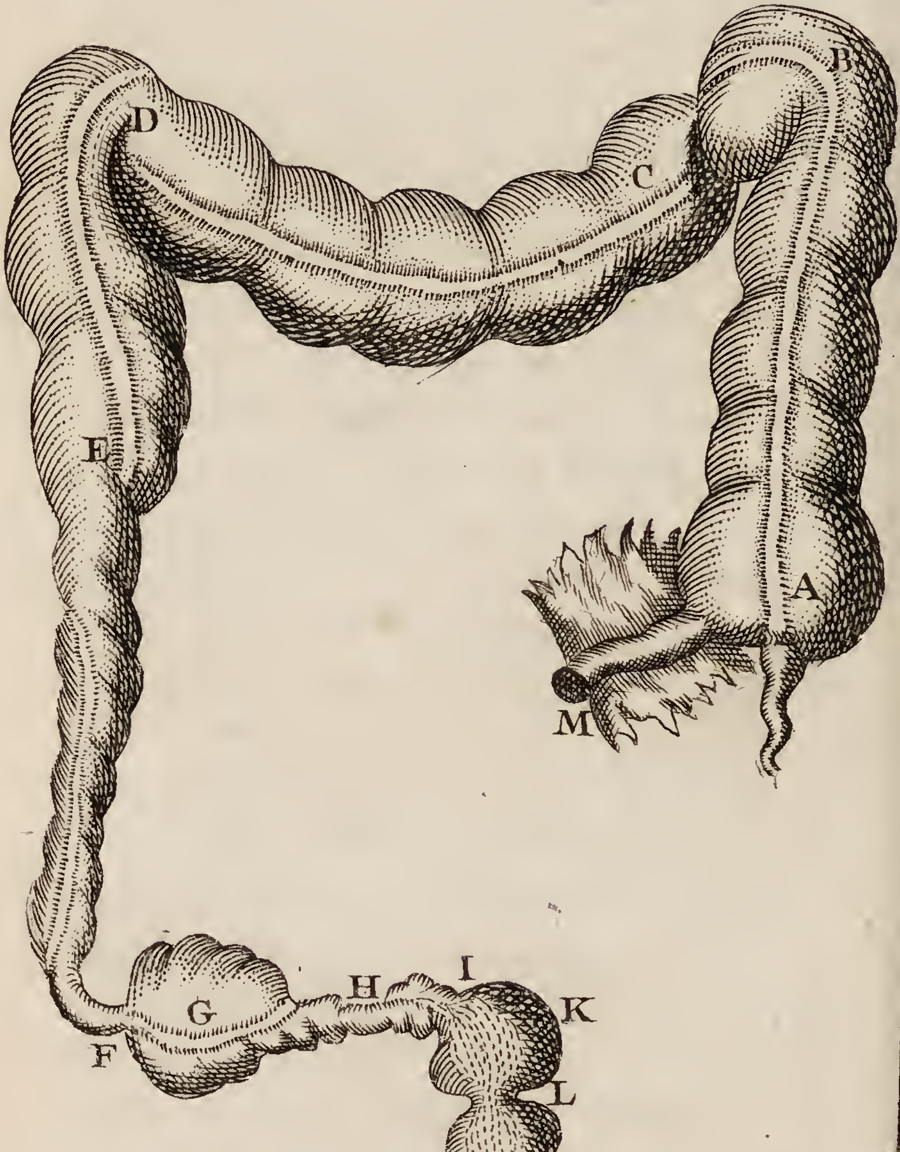
§. III. Facilè prævideo quàm acriter ad regulam alteram noſtram, de non combinandis ægris, in me invecturi ſint majorum noſocomiorum moderatores; ut in hominem id, quod apud populoſam ægrotantium gentem, ſpatium, etiam ampliſſimum, non admittit, tanquàm ad curam neceſſarium temerè ſtatuentem. At veniâ ipſorum dixerim, quod nimius ægrorum numerus propoſitionem meam apud ipſos impoſſibilem reddat, id minime apud nos, quibus

ſpatium abundat, utilitatem hujus conſuetudinis tollere: deindè ſi hanc ipſam proficuam, dum poſſibilis eſt, exiſtimaverint, id neceſſariò indè conſequi, ut dolendum ſit utilem hanc conſuetudinem obſervari ubique non poſſe; gratulandumque ægrotis foret, ſi, introduci in ſingula valetudinaria poſſet.

Primò enim binis in eodem lecto ſociatis, neceſſe eſt, ut alter alteri incommodo, nocumentoque ſit. Ponamus alterutrum eſſe phthiſicum, qui nunc acuto morbo laboret, accumbatque homini, quem in mediâ ſanitate morbus corripuerit acutus. An quid perniciosius huic accidere poteſt, quàm putridâ ſocii atmoſphærâ coinquinari, noctu diuque in eâdem verſari, miaſma cutis poris imbibere ſuis, & ſic vel putridi hujus cum morboſis ſuis liquidis commiſtione difficiliùs judicari, vel perire, vel ipsâ poſtmodum affici phthiſi? Quid halitu fœtido, cadaver olente, alter alteri non affert incommodi? Quid is, qui ſudore ſymptomatico, qui putrido vomitu, qui corruptiſſimâ alvo, qui urinâ fœtidâ, & atmoſphæram communem coinquinet; & lectum, ejuſque linteamina, conſpurcet? Quantamne moleſtiam, ac damnum, non

P. 231.

TAB. I.

Templaire Sc.

affert ægro, qui ſub criſi degit, ejuſmodi lectuli ſocius, qui vel anxius linteamina ſtragulaque perpetuò movens, proprio corpori circumvolvens, deve lecto projiciens, ſocium denudet, turbet, à ſomno arceat, ac frigore ſuſcepto totam ejus criſin perturbet; vel delirans, vociferando, garriendo, clamando, non modò, turbet, ſed terreat priorem, cunctâque recuperandæ ſalutis ſpe penitùs dejiciat?

Hæc porrò omnia evitantur, quando ſeparato in lecto quiſque decumbit æger; multoque plus, quandò lectuli à ſe mutuo locantur remotiores: ut ſic propriâ in atmoſphærâ quiſque hæreat, contectuſque maneat, & aliorum motu, garritu, clamoribuſque, minùs moleſtetur.

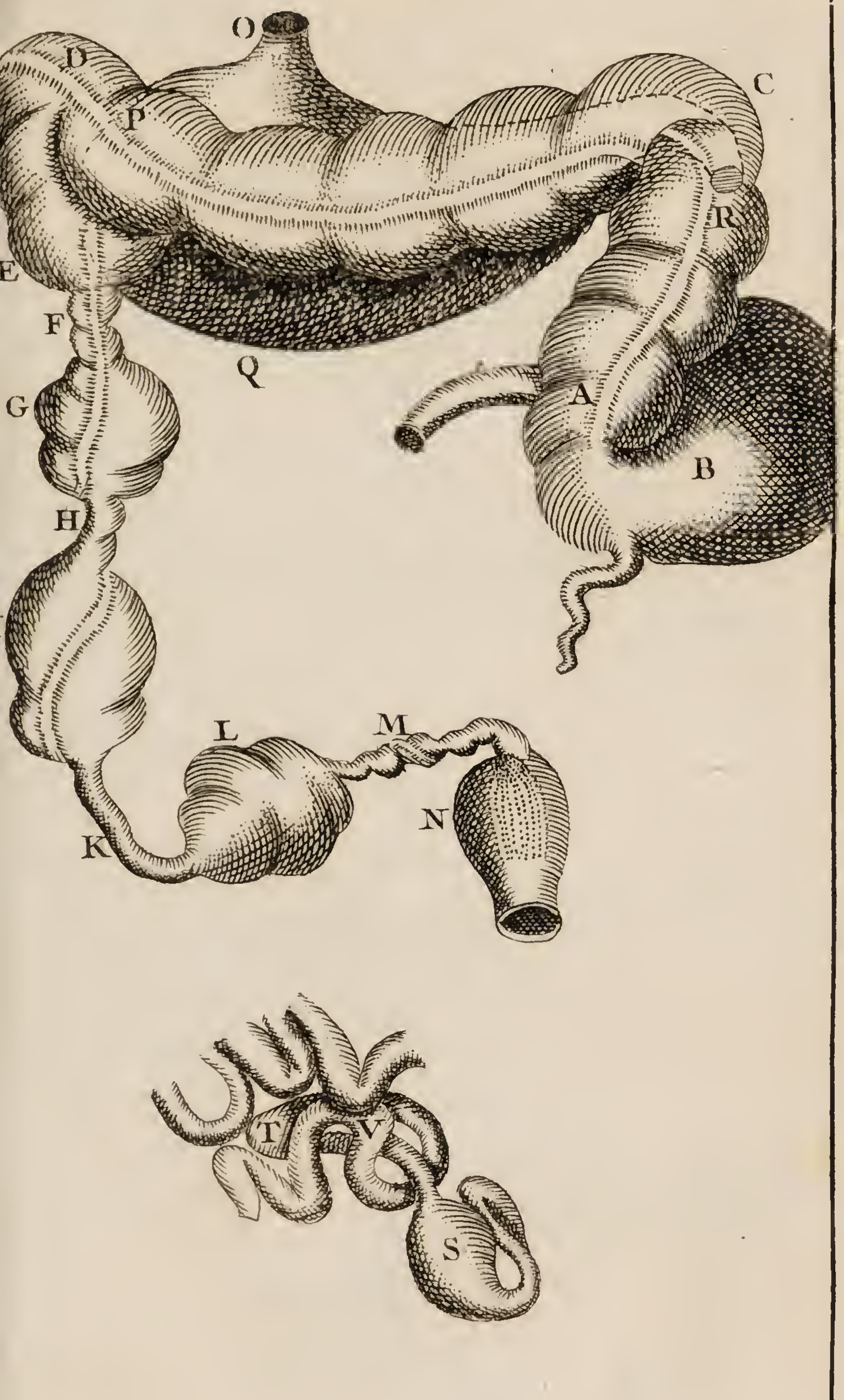
§. IV. Temperatum aërem ex præcipuis eſſe, quorum cura habenda apud ægros ſit, rati dudum, & convicti; dilucidè id quoad ejus fieri poteſt, exponere conabimur.

Dixi diu noctuque, æquè æſtate quàm hyeme, temperatum ſemper aëra ægris conciliari noſtris; ità quidem ut, ſive ſol, ſive ignis, majorem debito calorem excitaret, hunc januarum, feneſtrarumque aperturâ, aut eodem, aut

mutato tempore factâ, ad modulum reducamus. Temperatura aëris acutis in morbis in thermometro *fahrenreitiano* inter 60. & 63. gradum habetur, in *reaumuriano* inter 12 ½. & 14. Quapropter monendum eſt, ne aut igne, aut ſole, cubicula in hiſce morbis ad gradum 17. in *reaumuriano*, ad 70 in *fahrenreitiano* thermometro, caleant; qui gradus tamen ægrorum in damnum in pleriſque thermometris, veluti iiſdem conveniens, notatur. Neque temperatum tantummodò, verùm etiam mutatum, ventilatumque, ægris dare, ſummâ curâ annitimur.

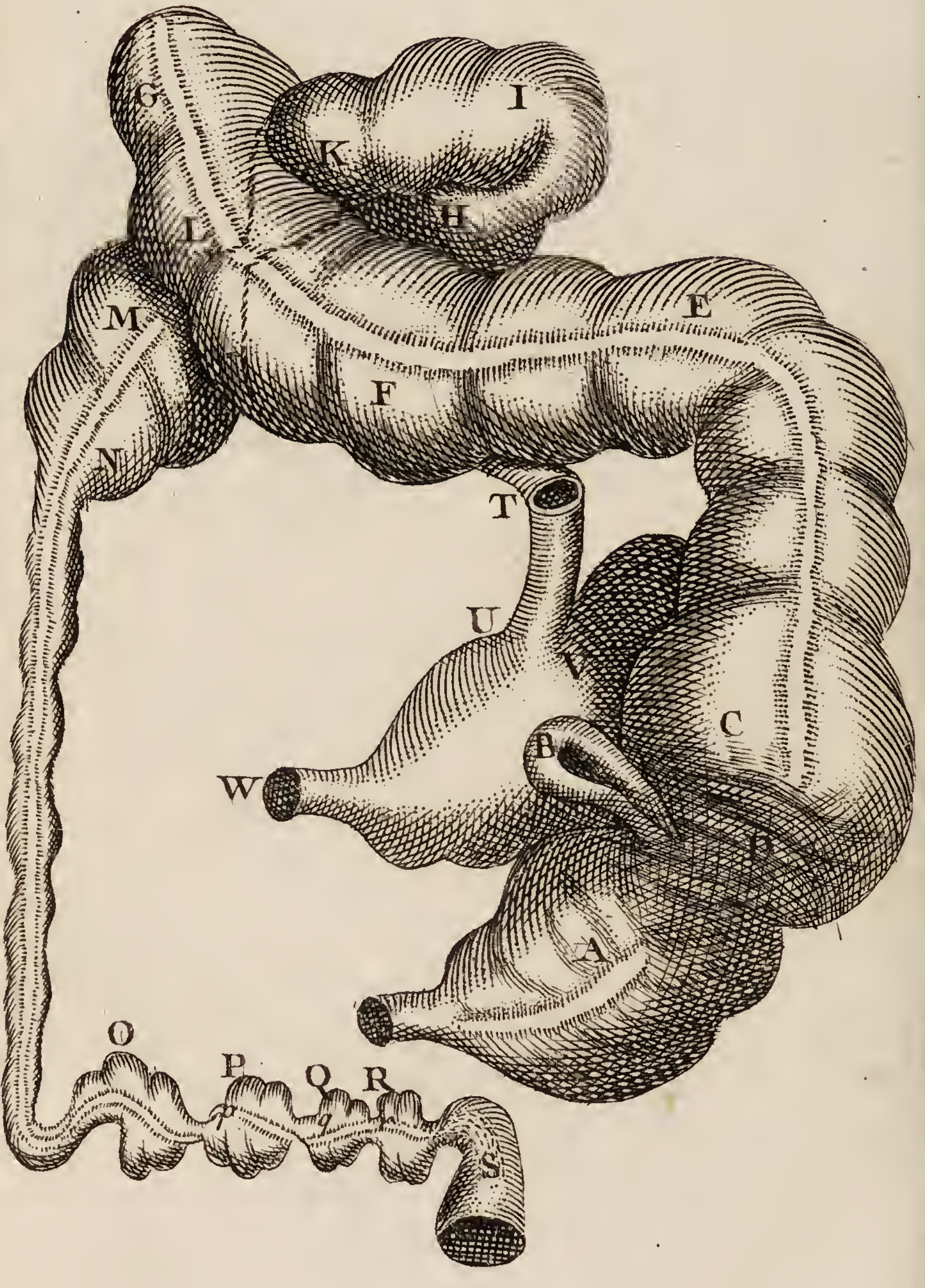
Non arridet, fateor, vulgo hominum ſalutaris hæc methodus, quin potiùs eam exoſam habent. Ægrotos ſuos plures ſæpè dies in ædibus ſervant, eos ſuo modo curaturi; nec niſi in pejus ruente morbo, aut medicum advocant, aut ægros committunt noſocomio. Igitur clauſo in cubiculo includunt illos, denſè tegunt culcitâ plumeâ plerúmque, ſudatoria propinant ac cane pejus & angue aërem, feneſtrâ oſtioque admiſſum, arbitrantur. Medicus tunc vocatus, cruda intempeſtivè mota dolet, ac phænomena aliàs non apparitura, in morbo obſervat.

TAB. II.

Templaire Sc.

TAB. III

Templaire Sc.

Aëris temperaturæ mutationiſque ſtudioſus, eum talem conciliat ægro ſuo, qualem ſalubrem uſu didicit: ſed vix limina egreſſo illo, contegunt ægrum illicò quo ſolebant modo; januaſque, ac feneſtras, eo uſque obfirmant, donec medicum expectent denuò.

Quàm capitalis hoſtis homo homini eſt! Homo ſanus, quem lecto addixeris perpetuò, quem ſtragulorum pondere, plumeâque culcitâ contexeris, nonne ægrotabit tandem? Quotieſne videre illos eſt, qui ejuſmodi ægris diu noctuque aſſiſtant, in morbum dilapſos acutum? Hos autem ſi credideris ex nimiâ vigiliâ, protractiſque ægrotare laboribus; quid de ipſis benevalentibus cenſes, qui aut officii, aut benevolentiæ causâ, apud incarceratos ejuſmodi ægros diutiùs morati, de anxietate vix ultrà tolerandâ conquerantur? Igiturne ejuſmodi in atmoſphærâ ægrotum hominem includere oportet, in quâ & ſani anguntur, ac ferè ſuffocantur? An ægrotanti, qui ex morbo animam jam difficulter ducit, ejuſmodi aërem conciliari oportet, quem ferre olim nec ſanus potuiſſet?

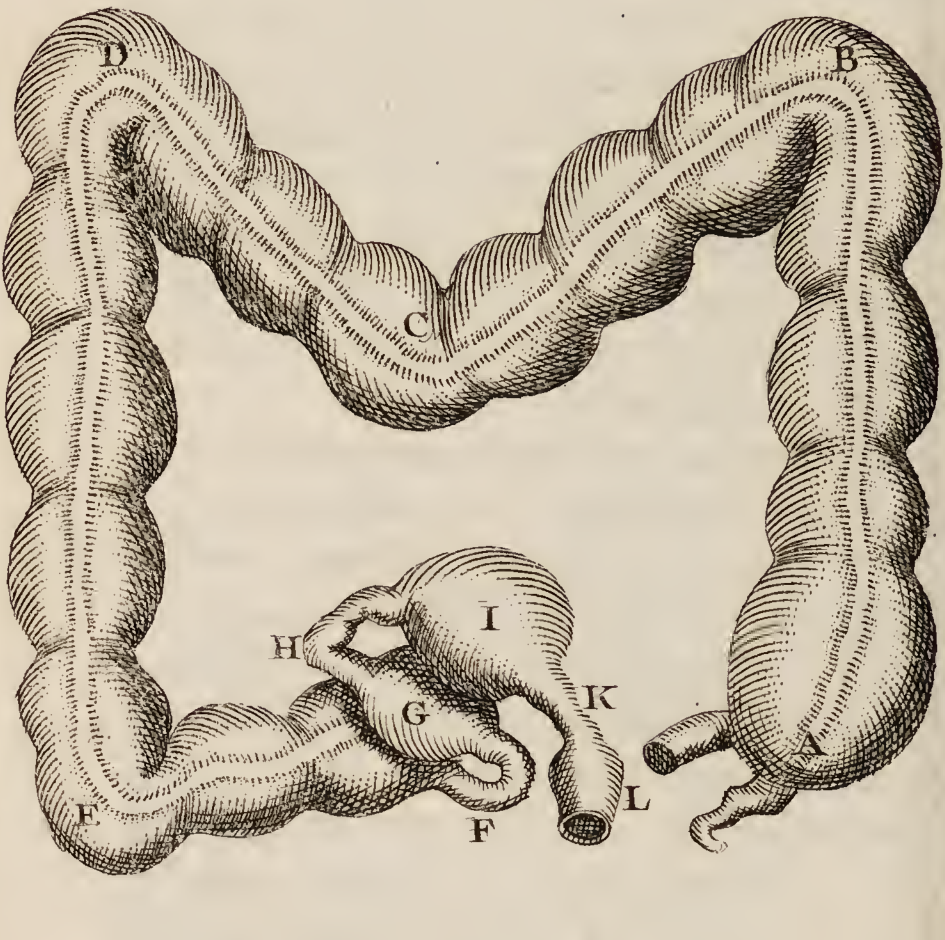
Et ratio profectò, & uſus, meliora nos docent. Aër incluſus fit gravior

proprio ægri, eique aſſiſtentium, exſpiratu. Gravior porrò aër, quamvis haud ità citò nocet, quàm idem juſto levior, fit demùm ad ſanitatem, vitamque ineptus. Præcipuè autem ad vitam ineptus fit, quando ex propriis animalis exſpiratis gravitatem nanciſcitur.

Robertus Boyleus, nobilis ille anglus, qui ſtudium naturæ, *Verulamii* monitu, ſolis promovere experimentis voluit, plurima in hanc rem edidit, quæ videſis in *libro Exp. phyſ. mechan. tom. III. tract. ult.* Equidem in experimentis 1. 2. 3. videretur aër communi gravior & mortem tardiorem animalibus, & putrefactionem remotiorem vegetabilibus, facere; at verò ex exp. 10. 11. 12. 13. hanc mortem putrefactionemque magis in compreſſiore, ſeu graviore aëre, quàm in aëre communi, cieri, atque promoveri, apparet: iterúmque ex exp. 14. & 15. graviore in aëre animalia magis ægrotare, citiúſque perire, quàm in leviore.

Reverendus *Derham*, unus ex præcipuis, qui vi *legati boyleani* ſtudium naturæ ad religionis ſtabiliendam veritatem accommodavit, *libro 1. Theol. phyſ.* ejuſmodi aëra animalibus requiri deprehendit, qui neque levitate ſuâ

TAB. IV.

Templaire Sc.

ineptus ad reſpirationem ſit, neque gravitate præſocet. Hanc theſim ut probet, exempla profert utriuſque; gravioris præſertim aëris damna, atque pericula, in animalibus demonſtrans.

Quæ cùm ritè conſideraſſet *s'Graveſandus, in Phyſ. el. math. lib. 4. cap. 5. exp.* 26. hanc ſententiam ſic explicuit, ac quodammodo limitavit: » In aëre » compreſſo non ſubitò moriuntur, » quia compreſſione aëris vaſa in cor- » pore non franguntur, potiùs magis » hilaria fiunt animalia. Si tamen diu- » tiùs in tali aëre degant, hic noxius » illis eſt, & etiam in compreſſione » majore brevi tempore pereunt.

Et exp. 27. » Ad oculum demon- » ſtramus quid vaſis animalis contingat, » quando in aëre compreſſo degunt, ſi » veſicam inflatam, & exactè clauſam, » in dictâ machinâ (pneumaticâ) ſuſ- » pendamus. Ubi aër comprimitur, » flaccida hæc (veſica) fit, ſed aperto » epiſtomio, ſubitò ſe expandit. » Et eſt profectò veſicæ hujus compreſſio valida, ut in hujus viri celeberrimi, omnia hæc de aëre leviore & graviore experimenta edentis, collegio vidi.

Dum celeb. *Muſſchenbroekius* experimenta complura, tam aliorum, quàm

ſua, hâc ſuper re recenſuiſſet, tandem in *additamentis ad exp. Acad. Flor. pag.* 119. » Ex hiſce experimentis, ait, » ſequitur animalia diutiùs in aëre con- » denſato vivere poſſe, quàm in aëre » naturaliter conſtituto, nec renovato. » Quamvis enim animalia incluſa ali- » quid aëris conſumant, aut elaſtici- » tatis portionem minuant, nihilominùs » in aëre condenſato ſat aëris ſupereſt, » vigetque ſatis elaſticitas. Hinc in » inſpiratione pulmonis veſiculæ facilè » & probè explicantur, liberrimuſque » per arterias venaſque pulmonis con- » ceditur ſanguinis circuitus. Moriun- » tur tandem tamen animalia in hoc » aëre condenſato. »

Paulò aliter effectum experimentorum refert, magiſque in rem noſtram §. 1389. *Inſtit.* » In condenſato aëre » animalia diù benè & hilariter vi- » vunt, præcipuè ſi continuò novus » aër adferatur, & aliquid antiqui ex » recipiente emittatur. Hinc urinatores » vivunt ſatis benè in amplâ campanâ » merſâ ſub aquâ, cui ineſt aër à 300. » pedibus aquæ compreſſus, & novies » denſior, quàm eſt ad terræ ſuperfi- » ciem. Tantum novo aëre aliquan- » tum reficiantur homines, & aliquid

» antiqui aëris ex campanâ expellatur, » veluti quotidianis obſervationibus » confirmatur. Ceteroquin animalia » plurima, in eodem aëre, & non renovato, clauſa, brevi moriuntur, & » quidem eò citiùs, quò vas, cui inſunt, fuerit minus. «

Quâ de cauſâ etiam *Boerhaave Inſt.* §. 750. » Aër nimiùm gravis comprimit omnes canales, humoreſque, » totius corporis; maximè autem in » pulmonibus: undè reſiſtentiam cordi » nimis auget, motum humorum ſuffocat, occidit. »

Collatis omnibus, liquet graviorem aërem, qui ſæpiùs renovetur, ab animalibus & hominibus, citra incommoda aut multa, aut ſubita, tolerari poſſe; eoſdem tamen diuturniore morâ malè habere, ſuffocari; aëra verò aut communem non renovatum, aut maximè gravem, certam citamque afferre perniciem.

§. V. Aſt erunt fortaſſis, qui mihi non concedant aërem, de quo tota hæc quæſtio inſtituitur, aut graviorem eſſe, aut ſaltem ità gravem, ut noceat.

Gravem profectò eſſe experimentis probatur. » Adſcendentibus in altum » pluribus vaporibus, & exhalationibus, atmoſphæræ gravitas neceſſariò

» increſcit, quanti ponderis ſunt ex-
» halationes: ideò ſi aër maneat diù
» piger, & tranquillus, plurimos va-
» pores colligit, tumque mercurius
» æquè hyeme, ac æſtate, in tubo
» ſemper adſcendere obſervatur. » *Muſſ-*
» *chenbroeck*, *Inſtit* §. 1348.

Porrò ubinam plures exhalationes vaporeſque, quàm in cubiculis ægrotantium? Superficiem corporis ægri, cum eodem hoc auctore, non minùs egregio medico, quàm ſummo philoſopho, conſideremus. *Eſſais de Phyſique pag.* 634. Adeò ampla hæc ſuperficies eſt, ut explicata univerſa hominis adulti cutis, & in quadratum compoſita, pedum quadratorum viginti eſſe ſtatuatur; cui addendum adhuc ingens territorium membranæ pituitariæ in organo olfactorio, & pneumatico. Ex tam amplâ ſuperficie vapor continuus, maximè ſi calor adſit, elevatur, & aërem replet. Sudor diurnus nocturnuſque, ſic prolectus, incredibili vaporis copiâ atmoſphæram replet, redditque gravem, quemadmodum mox à vaporibus aëra ponderoſiorem reddi in baroſcopio animadvertebamus. Jamque exhalationes adde, ortas ab urinis, fæcibuſque alvinis, quæ in ægrorum cubiculis aliquan-

tiſper ſervantur, eò copioſiores, quò frequentiùs, copioſiùs, fœtidiúſque, ſolvitur alvus. Tandem vapores quoque in cenſum veniant; quos aſſiſtentium, viſitantiumque corpora, in eodem hoc cubiculo clauſo exhalant perpetuò.

§. VI. Sed oggeret mihi quis, quò vapores & exhalationes in ægri cubiculo ſint abundantiores, eò fieri leviorem atmoſphæram. Demonſtrari hoc experimentis, quæ evincant à calore aëra rareſcere: adeóque cùm calor ægrorum cubiculo clauſo ritè foveatur, ideò atmoſphæram leviorem reddi, cùm à calore rareſcat. Confirmari luculenter hanc aſſertionem barometricis obſervationibus, quæ, dum atmoſphæra humidior fit, inſtante pluviâ, eandem mox leviorem reddi oſtendant.

Qui ejuſmodi objectionem profert, non attendit ad hoc, quod omnia, quæ de hâc atmoſphæræ rarefactione affirmantur, non niſi de eâdem ſiccâ & purâ intelligantur, minime verò de eâ, quæ vaporibus, exhalationibuſque, ſatura eſt. Exhalationes enim, quas una cum aëre rarefieri *Hales* docuit, rariſſimas eſſe phyſici agnoſcunt. Vide *Muſſchenbr. Eſſais de Phyſique pag.* 632. §. 1330. *N*°. 4. Manet ergo demonſtrata

aëris dato in caſu ingens gravitas.

Imò barometricæ obſervationes nedum infirmant hanc veritatem, ſed potiùs confirmant. Primò enim non ità, ut in objectione dicitur, perpetuò baroſcopia deſcendunt inſtante præſenteve pluviâ; non oppidò raró aut altitudinem ſervant, aut adſcendunt. De phænomeno hocce ſententiæ variant. Sunt, qui cenſeant aërem, inſtante pluviâ fieri leviorem, adeóque deſcendere in tubo mercurium oportere: rationem phænomeni eſſe, vel quod nubes pluvioſæ aquam aëris ſic contraxerint, ut idem aër indè debeat levior eſſe; vel quod nubes ſe in arctum colligentes, adeóque vacuum in atmoſphærâ facientes, mox ab aëre inferiore circumdentur, undè neceſſariò conſequitur hunc ipſum inferiorem nubibus aërem oportere leviorem reddi, utpotè amplius nunc occupantem ſpatium; vel quod venti plus in nubium infernam faciem, quàm in ſubjectam atmoſphæram agentes, nubes attollant, ſicque aëri atmoſphærico ſe rarefaciendi præbeant occaſionem. Sin è contrario adſcendat ad inſtantem pluviam hydrargyrum, id vel ventis cenſent eſſe tribuendum, qui minùs in nubes, plus in noſtram atmoſphæram

atmoſphæram prementes, hanc graviorem reddunt; vel, idque potiſſimùm vaporibus & exhalationibus hoc adſcribendum eſſe, quæ in atmoſphæram ſublatæ, ejus pondus augent. Vide *Muſſchenbr. Inſt.* §. 1348. *ad* 1351.

Alii autem, ut *Pluche* in immortali opere dicto *Spectacle de la nature, tom. IV. pag.* 517. cenſent aërem oportere perpetuò ad inſtantes pluvias graviorem reddi, mercuriique ſuâ preſſione augere altitudinem; adeóque cur nihilominùs eadem mercurii altitudo minuatur potiùs, quàm augeatur, ad aliorum conjecturas hanc ſuam addunt. Scilicet in guttulis pluviæ quibuſdam rarefactis, ac tubi ſuperficiei externæ adhærentibus, ignem latere; latentem hunc ignem vitri tranſire ſubſtantiam; aëris eas, quæ inter mercurii columnam, vitrumque, ſemper manent, bullulas, ſuperficiem deſcendentis olim mercurii utcumque prementes, ab hoc igne rarefieri, ſicque deprimi mercurium. Hoc denique ipſum confirmari barometrorum lucidorum phænomenis. Vide de hiſce omnibus *s'Graveſande, Phyſ. El. Math.* à §. 2489. *ad* 2496. *Acta Scient. variar.* plurium annorum, & paſſim phyſicos auctores, *Picardum*,

Haukſbée, *Homberg*, *Dutal*, *Bernouilli*, *Hartſoeker* contra *Bernouilli*, *Weidler* contra *Bernouilli*, *Henſinger* contra *Weidler*, *Mairan*, *Du Fay*, &c.

Conſtat igitur atmoſphæram exhalationibus & vaporibus graviorem fieri, & hanc veritatem iiſdem objectionibus confirmari, quæ ad eandem infirmandam apponebantur, Q. E. D.

§. VII. Sed graviorem hunc factum aëra, noxium quoque eſſe oſtendendum eſt. Conſtitit gravem hunc aërem ſimul humidum eſſe; utraque porrò hâc qualitate quid efficiat, ab experientiâ petamus. *Boerhaav. Inſtit.* §. 748. de aëre gravi ac humido agens: » Si idem » (gravis aër) nimiùm humidus, *inquit*, » laxat, ſolvit, debilitat fibras, inprimis pulmonales: ſerum pulmonum » retinet, auget, accumulat, perſpi» rationem in iis prohibet: undè rur» ſùm tuſſes, peripneumoniæ ſeroſæ; » diarrhœæ ſimiles; torpores; febres: » ſi magnus calor illi jungitur, citâ » putrefactio. »

Profectò ipſi ſani in aëre humido, calido, gravi nos torpidos deprehendimus, laſſos, effeminatos, deſides, ineptos ad laborem. An non quod lugubres Cannæ Romanis, id tepentes

Baiæ, deliciæque capuanæ, fuere Carthaginenſibus? Nonne ideò Hannibali, qui heroum exercitum ex Africâ in Italiam duxerat, deſes modo ſuperfuit effeminatorum turba? Et ſi ejuſmodi aër hos effectus in ſanos habeat; ſi in ipſis ſanis, ut ex *Boerhaavio* mox vidimus, fibras univerſi quidem corporis, potiſſimùm verò pulmonis, cui aër ingenti ſuperficie immediatè applicatur, debilitet, ſolvatque; ſi ſatur nimiis vaporibus, quemadmodum corporis totius, ſic & pulmonis, cohibeat tranſpirationem, tranſpirabilem materiem in pulmone retineat, atque ità peripneumonias ſeroſas, haud raro inflammatorias, creet; diarrhœas, imò ſæpè dyſenterias ſimiles generet, torporeſque ab inhibitâ omnis corporis tranſpiratione, febres ſeroſas, nec raro aut in inflammatorias, aut in putridas degenerantes; ſi, inquam, hæc talis aër in ſanis efficiat, quid non ab eodem in ægrotis timendum? Quid non generabit mali in his, quibus ſanguis ſpiſſus per pulmones ægrè tranſiens, aërem poſcebat gravitate, puritate, ſiccitate, ac calore, moderatum? Quid non affert detrimenti iis, qui ad tranſpirationem naturalem, quâ ſaneſcant, ducendi ſunt,

dum ejuſdem cohibendæ cauſæ adſint perpetuæ?

Gravioris itaque, & humidi, & calidi aëris damna liquidò conſtant; de eodem, ut calidiore, pauca adhuc addenda habeo. *Boerhaave in Chemiâ, tomo I.* anxietates, putrefactiones, mortemque ſubitaneam, & à valdè calente, & à modicè calidiore, natam enarrat.

Hales, Stat. Anim. exp. XIII. Poſtquàm enarratas mox à *Boerhaavio* aëris calidioris calamitates enarraſſet, neceſſitatem reſpirationis, præterquam ex aliis cauſis, etiam ex hâc oſtendit, quod ſanguis, in pulmone calidior, refrigerio aëris, ne coaguletur, indigeat.

Undè *Boerhaave*, poſt tot ſua aliorumque experimenta, *Inſt. part. II.* §. 746. 748. aëris primò calidi, deindè calidi ſimulque frigidi, proprietates effectuſque animo perpendens, ſic demùm ſcripſit: » Aer nimis æſtuans humidiſſima » oculorum, narium, oris, aſperæ ar- » teriæ, diſſipat, vaſcula ibi exſiccat, » pulmonis ſanguinem magis cogit, » utraque cauſa pulmonis actiones im- » pedit; multos morbos indè oriundos » excitat, humores externos ſemper » tenuiores aufert, internos reſiduos » excoquit, -- hinc itaque immea-

» bilitates humorum, ſimul elongatio » & debilitatio ſolidorum, & quæ indè » ſequuntur, obſtructio, exſiccatio, in» flammatio, coctio impedita, putre» factio, alvus adſtricta, ſitis, ſtran» guria, urina rubra, humores flavi, » morbi acuti, calidi ſicci quàm maxi» mè, generari ſolent; inprimis autem » genus nervoſum, lymphaticumque, » & horum actiones, indè ſummopere » læduntur. Si idem nimiùm humidus, » laxat, ſolvit &c. » ut in antea lau» dato textu vidimus.

Similia verò ſuo jam tempore & obſervaverat *Hippocrates*, & notaverat. Poſtquàm enim de aëre calido, ut calido; dein de eodem, ut calido ac humido, in libris *de Aëre, Aquâ, & Locis*, nec non *de Flatibus*, variiſque *Epidemiorum* in locis, ſapienter diſſeruiſſet, ſententiam univerſalem pronuntiavit *Aphor.* 5. 16. » Calidum eo frequenter » utentibus has affert noxas: carnis » effeminationem, nervorum impoten» tiam, mentis torporem, hæmorrha» gias, animi deliquia; hæc, quibus » mors.

Verùm ſi & gravior aër, & humidior, & calidior adeò noxius cum ſanis eſt, tum præſertim ægris, quanto

damnoſior non renovatus erit! Numeroſa, quæ id evincant, experimenta ſunt. *Boyle*, *Derham*, *Hales*, *Stairs*, *Boerhaave*, *Majow*, aliique complures, adverterunt æquè homines, atque animalia, in aëre & bono, & temperato, ſi non renovaretur, angi, ægrotare, morique.

Quæſitum tandem quam ob cauſam? *Hales*, *Stat. veg. cap. VI. exp.* 107. 108. notavit à duobus glyribus, & à fele, ſuo aëre incluſis, notabilem conſumi aëris portionem; ſic ut primus, qui 14. horis ibidem vixerat, $\frac{1}{27}$; alter glys, priore junior, qui poſt 10. horas perierat, $\frac{1}{13}$; felis autem menſium trium, quæ horam vixerat duntaxat $\frac{1}{30}$ aëris partem comſumſiſſet. Tandem induſtrio ſane artificio id deprehendit, quod aëris non renovati, pluſquàm $\frac{1}{13}$ partem ipſemet abſorbuiſſet. Cenſet autem ejuſmodi aëris abſorptione minui aëris elaterem, ut præclarus ille in ſe animadvertit; nam hunc non renovatum aërem ità ineptum ad reſpirationem expertus eſt, ut experimentum ultrà promovere, penitùs aſthmaticus, non potuerit.

Boerhaave, *Chem. part.* ij. *pag.* 190. *edit. Lond.* » Oportet unam adhuc

» poteſtatem aëris conſiderare, admo-
» dum ſalutarem, vel neceſſariam vitæ
» animalium, vegetantiumque, quam
» tamen intelligere non datur hactenùs,
» ex ullâ aliâ ipſius aëris proprietate,
» ſed diligenter indagata tandem in-
» veniri poterit. An autem latens hæcce
» virtus ab animalibus & vegetantibus
» ex aëre attrahatur, indè ità conſu-
» matur, hinc deficiat brevi, atque
» ubi deficit, moriendum ſit animali-
» bus, quis hodie dixit? Deindè re-
cenſitis *Boylei* experimentis iis, quorum
memini ſuprà, aliiſque, ſubjungit:
» Omnia quidem hæc evincunt eſſe
» ergo in aëre virtutem quandam
» abſconditam, quæ ex iis proprieta-
» tibus illius, quæ hactenùs in aëre
» exploratæ ſunt; non poteſt intelligi.
» Latere in illo occultum vitæ cibum
» apertè *Sendivogius* dixerat, alii che-
» mici aſſeruerunt: quid verò illud ſit,
» quomodo agat, quid propriè effi-
» ciat, in obſcuro habetur. Felix qui
» deteget! An ſola pars elaſtica?

Hoc poſtremum ſi contingeret, pro-
duceret aliquid verè mirabile. Etenim
s'Graveſande, §. 2115. » Effectus, ait,
» elaſticitatis aëris, ſimiles ſunt effec-
» tibus gravitatis; aërque incluſus,

» elaſticitate eodem modo, quàm non
» incluſus, pondere ſuo, agit. An igitur pereunte elaſticitate incluſi aëris, unáque ejuſdem imminuto eandem ob cauſam pondere, jam peccare oppoſitâ qualitate aër inciperet, ſcilicet levitate? Et an ſic noceret nimiâ raritate ſuâ animalibus, quemadmodum ab aëre multum leviore *Boyle*, *Hales*, *Derham*, *Boerhaave*, *s'Graveſande*, *Muſſchenbroeck*, angi eadem, occidique, numeroſis exemplis demonſtrarunt? Sed cum *Boerhaavio* hæc in problematibus habeamus hucuſque. Puto tamen futuras tandem occaſiones eſſe idem problema experimentis tentandi.

Derham, *in notis ad primum ſuum caput* duas ſtatuit oportere eſſe aëris ad reſpirationem, vitamque, qualitates:
» ut gravitate, ſeu levitate, ſit mo-
» deratus, & ut ſit purus. Incluſus
» quippe aër, *animaliſque in eodem*
» *incluſi exhalationibus ſatur*, reſpira-
» tioni noxius ſit. Undè urinatores,
» dum ſub campanâ aquæ fundum pe-
» tunt, ſæpiùs vel adſcendere debent,
» quo ſereniore aëre fruantur, vel aliis
» modis eum, qui ſub campanâ eſt,
» renovare.

Nequeo, quin hîc textum notabilem

Haleſii inſeram, quo hæc quæſtio elucidetur. *Vid. Stat. Veget. exp. CXI.* longus quidem eſt, ſed prolixitatem præſtantia compenſabit. » Effectu va-
» porum inflammati ſulphuris, accenſæ
» candelæ, reſpirationiſque animalium
» in aëris elaſticitatem evidens ſit,
» hanc elaſticitatem in veſiculis pul-
» monalibus multùm imminui opor-
» tere, in quibus ſatur aër vaporibus
» ſit, hanc elaſticitatem magis immi-
» nuentibus magiſque; atque indè con-
» ſequi id, ut eædem veſiculæ brevî
» collaberentur, ni ad ſingulam reſpi-
» rationem aëre puriore, mutatoque,
» explerentur. Vix præſens hic aër in
» veſiculis, quin pulmonis calore ſeſe
» $\frac{1}{8}$ expandat... Si autem non ejuſ-
» modi aërem purum, imò potiùs
» aërem vaporibus, v. g. acidis, in-
» quinatum, inſpiremus... indubiè
» aër citò elaſticitatem ſuam amittit,
» conſequenterque collabuntur veſi-
» culæ, quidquid muſculi pectoris ad
» eaſdem ſufficienter dilatandas agant;
» ſic ut denique collapſu hoc ſanguinis
» motus in pulmonibus mox ceſſet,
» & mors ſequatur.

» Subitaneum hoc atque fatale le-
» thum, quod poſt lethales ejuſmodi

» vapores, mortales invaſerat, corruptioni ſpiritûs vitalis, quo aër gaudere credebatur, ſolebat adſcribi. » Jure autem merito ab elaſticitatis » jacturâ hæc cauſa petenda eſt; quemadmodum quoque à mole denſitateque vaporum, quibus eodem » tempore aër ſcatet: particulæ quippe, » vi ſe mutuo attrahente donatæ, » inque medio adeò raro, ac aër eſt, » volitantes, promptè ſe jungant oportet, formentque ſic particulas aëris » longè craſſiores. Defectu verò obſervationum, quæ de effectibus noxiorum » horum vaporum capiendæ fuiſſent, » non credebatur aëris elaſticitas indè » quid pati; credebaturque pulmones » craſſiore ejuſmodi aëre æquè dilatari, » quàm à ſereno eodem, puroque.

Et *Exp. CXIV*. » Ex violentis funeſtiſque vaporum in animalium reſpirationem effectibus, facilè capimus, » quantopere illam à vaporibus, aliquam ſaltem elaſticitatis aëreæ portionem deſtruentibus, lædi oporteat. » Elaſticitas hæc imminuta nullâ re » meliùs reſtituitur, quàm ventorum » ope, qui noxios pellendo vapores » aëra reddunt ſalubrem. *Aër pariter » cubiculo incluſus ſic, ut cum aëre*

» *externo non communicet, paulatim re-*
» *pletur vaporibus, quorum pro majore*
» *minoreve copiâ reſpiratio plùs minùs*
» *læditur.* Undè Germanorum fornaces
» & hypaucauſta, nec non illæ recèns
» invectæ tubæ, quæ aërem calefactum
» in conclavia ducunt, reſpirationi mi-
» nùs favent caminis, in quibus ignis
» ſolo aëris acceſſu renovato conſerva-
» tur, unde aër continuò repurgatur à
» vaporibus.

Muſſchenbroeck, in Additamento ad Obſerv. & Exp. Academiæ del Cimento, à pag. 117. ad 120. multus eſt in demonſtrando eo, quod aër gravis, ſeu denſus, licèt multa animalia illum diutiùs abſque incommodo ferre videntur, tamen homines & animalia defectu elaſticitatis demùm necet; quodque ipſi proprii animantium vapores aëris deſtruant elaſticitatem: » *Quare reſtat id*
» *tandem*, ait, *ut concludamus noſtra per-*
» *ſpirata nobis ipſis, & aliorum anima-*
» *lium ſibi ipſis, eſſe noxia, veneniqùe*
» *inſtar*: atque hinc intelligimus,
» quare urinatores, campanæ, dolio,
» aliive vaſi, incluſi, novo reficiendi
» perpetuò ſint aëre, ut commodè
» reſpirent: tum quare foſſores, pro-
» fundis in fodinis laborantes, anxietate

» premantur, niſi novus puruſque aër
» fodinis perpetuò immittatur, fol-
» lium, vel quorumcunque ventilabro-
» rum ope.

Si *Drebbelius*, ex ruſtico batavo physicus experimentalis factus, indicare voluiſſet *Carolo I.* Brittannorum regi, aut *Roberto Boyleo*, qui hiſtoriam hanc poſteritati tradidit, quo arcano demùm ſpiritu duodecim hominum, in ſcaphâ ſub undis remigantium, aërem, propriis utique exhalationibus inquinatum, emendaſſet ſic, ut idem aër maneret puritate ad reſpirandum aptiſſimus; non ſolùm magnum poſſediſſemus arcanum, verùm etiam aliquid certius de eo, quod in aëre nobis ignotum, incertum ſaltem, eſt, & à quo præſente facilis, abſente verò difficilis, imò nulla, reſpiratio fit, intellecturi fuiſſemus: aſt verò obiit, celato regi, eruditis, imò & genero ſuo, medicinæ doctori, arcano ſuo.

Poſt tot, itaque, tantaque, philoſophorum ac medicorum experimenta, licet ἀγνωσθὸν τὶ in naturâ nocumenti aëris non renovati maneat, conſtat tamen evidentiſſimè aërem, qui & gravis ſit, & calidus, & ſatur vaporibus,

& non renovatus, noxium animantibus eſſe: noxium autem talem quemcumque aërem eſſe ſic, ut reſpirationem primò difficiliorem, tandemque impoſſibilem reddat. Conſequitur indè neceſſariò id, ut, ſi etiam ſanis, & valentibus, aër ejuſmodi hanc noxam, mortemque inferat, eo religioſius cavendum eſſe ne, quem aërem ægri, homines debiles, jam aut *προτοπαθικῶς* aut *δευτεροπαθικῶς* difficulter reſpirantes, & reſpirationis defectu demùm perituri, hauriunt, is talibus pravitatibus ſcaeat.

§. VIII. Proindè demonſtratum erit aëris, quem ægris noſtris in noſocòmio conciliamus, emolumentum, evictaque præſtantia, his, qui feliciores ſolito curationes acutorum morborum contemplati, in ejus cauſas rimantur. In febre acutâ noſtris diluentibus, mellitis, atque nitroſis, noctu diuque affatim exhibitis, introverſam revocare tranſpirationem ceu primum ſignum coctionis, annitimur: hanc verò aër humiditate atque calore peccans, ſupprimit retropellitque. In febribus acutis cum putridis, tum inflammatoriis, nihil prorsùm eſt, quod bonam, quod certam eorundem & *πέψιν* & *κρίσιν* præſtet,

quàm reſpirandi facilitas; nihil quod morbum exhibeat ſperabiliorem, nihil in quod intendat magis, cujuſque ſollicitior ſit, induſtria medentium cura. Hanc dictator noſter tanti in morbis fecit, ut pluries hanc prognoſin repetiverit: Εὐπνοίαν δὲ χρὴ νομίζειν κάρτα μεγάλην δύναμιν ἔχειν ἐις σωτηρίην ἐν ἅπασι τοῖσιν ὀξέσι νυσήμασιν. » Oportet autem » hoc exiſtimare, quod reſpiratio fa- » cilis magnam habeat poteſtatem in » ſalutem in omnibus acutis morbis. Hanc verò ſententiam experientiâ ſuâ confirmavit, *Epid.*7. hiſtoria Eratolai pueri dyſenterici, & Cydis, ſive Cydios filii: quorum quidem prior horrendo morbo, qui ultrà 70 diem deſcribitur, laborans, & ſymptomata varia, æquè terrifica ſingula, quibus ferendis nullo modo videbatur, paſſus, tamen & revixit, & ad ſanitatem rediit, hanc potiſſimùm ob cauſam, quam in mediâ hiſtoriâ *Hippocrates* memorat, quod ſemper reſpiraret more ſanorum: πνεῦμα ὁποῖον ὑγιαίνοντι: alter verò, qui terribili morbo prehenſus, id unicum duntaxàt boni habuit, quod reſpiratio ferè ſemper moderata eſſet. Πνεῦμα δὲ ἐπιεικῶς διὰ παντὸς μέτριον. Hoc verò inſigne, hoc ſaluberrimum naturæ beneficium is,

quem damnavimus, aër aufert, obſtruit pulmonem, efficitque ut in eodem obſtructo, à violentiore humorum circumductione, inflammatio naſcatur, quæ haud modò cruditatem febris acutæ auget, verùm etiam morbum ἐπιγενομένον, priore pejorem, formidoloſioremque, creat. Quod ſi pulmoni adhuc pepercerit ejuſmodi damnoſa atmoſphæra, quid nocumenti non allatura eſt humorem, aliàs perſpiraturum, ad ſyſtema meſentericum repellendo? Quantæne alvinæ evacuationes incoctæ, perſæpè acres, quæ ægrotos defatigent, vires projiciant, inteſtina inflamment, ineptum corpus reddant ad coquendum!

Atqui ipſiſſima hæc, quorum nos dudùm monuerat *Hippocrates*, quæ *Galenus* confirmaverat, quæ incomparabiles viri *Sydenham & Boerhaave* tam ſeriò repetiverunt, inculcaruntque, quæque ipſi toties obſervavimus; hæc, inquam, ipſa jubent nos ad ægrorum lectos omne ſtudium, omnem curam, omnem adhibere induſtriam, ne ægris noſtris res contingant adeò fatales; res, aio, quæ, quod rariùs apud nos contingant, id atmoſphæræ, quam maximè ſalutarem ægris noſtris conciliamus, adſcribendum magnam partem eſſe arbitramur.

§. IX. Forſitan tamen nobis quis oggeret, blandos ab initio ſudores auferre, quas ſuppreſſas metuimus, ſeroſitates; adeóque omnem onerandi indè pulmones, omnem excitandæ indè aut diarrhœæ, aut dyſenteriæ augendæ cruditatis, ægritudinis novæ creandæ, majoriſque demùm vitæ diſcriminis, vanum prorſùs metum eſſe.

Sed pace ejus dixerim, hâc ipſâ ſudorum in principio morborum cauſâ, nos aëra talem, qui provocet illos, damnare.

Coac. N°. 572. ſcripſit *Hippocrates*:
» Sudor optimus ſane, qui febrem die
» judicatorio tollit; utilis autem &
» qui allevat.

Et in Progn. » Sudores optimi qui-
» dem per omnes morbos acutos, qui
» diebus judicatoriis contingunt; boni
» verò quicumque toto corpore orti
» oſtendunt ægrum faciliùs ægritudi-
» nem ferre.

Hoc ejus effatum noſtra nobis obſervata ad lectos ægrorum confirmant: & ſudorem die critico ſalutarem deprehendimus, morboſque judicantem; & ſudorem alium corporis univerſi, licet die critico non profluat, modò levet morbum, agnovimus eſſe bonum: ſed

an ideò ſudores deſcriptâ atmoſphæræ conditione prolectos, ſudores à principio morbi, perque ejuſdem decurſum totum continuatos, laudabimus? Vetat id nos obſervatio propria apud ægros alios, non noſtros, capta; vetant factæ eâ ſuper re ab *Hippocrate* obſervationes. *Epid. I.* Eraſino, qui morbi ſui die quintâ periit, febres cum ſudoribus aderant ad mortem uſque. *Epid.* 3. *ægrot.* 4. Phreniticus homo primo die habuit ſudorem copioſum, aſſiduum, toto corpore dimanantem; ità & die altero, & tertio, cum gravibus ſymptomatibus; quarto verò periit. Et rationem daturus, cur Euxeni uxor, in *Epid. VII.* ſeptimo poſt febris remiſſionem die obiit, reſpondet, ſudores & ab initio morbi per totum corpus, & per medium adfuiſſe morbi curſum. Nicolai filius cur mortuus die 7. legitur? quia, præter alia ſymptomata prava, bis in cruditate ſudaverat. *Epid. VII.* Cur legitur Philiſcus *Epid. I.* cum ſudoribus frigidis ſexto morbi die extinctus? & primo & tertio cruditatis morbi die ſudaverat. Ex ſimilibus obſervatis demùm practicas ſuas regulas condidit. Hinc illam condidit, quæ legitur *Prorrh.* 1. *text.* 58. » Sudor » in febribus acutis copioſus malus eſt,

Et *Coac. N°.* 574. „ Qui unà cum „ febre incidit ſudor malus eſt. „ Rationem evidentem dedit, *Epid.* 2. *Sect.* 2. „ Haud illicò in morbo appareant illa, „ quæ in melius judicent. „ Τὰ κρίσιμα ἐς βέλτιον, μὴ αὐτικὰ ἐπιφαινέσθω. Et quare non? „ Quæ in cruditate præ„ maturè judicant, morborum recidivas „ faciunt; & ſi non has, tunc criſes „ aut malas, aut nullas; quin & ſi co„ pioſiora, pernicioſa ſunt. Epidemio„ rum autem *lib. II.* mox initio ſudores præcoces condemnat, ſive ex morbi ratione in tempeſtate ſiccâ, ſive ex ipsâ tempeſtatis cum calore, tum humiditate, orirentur. „ In ſiccis calori„ bus magnis febres ut plurimùm citrà „ ſudorem; ſin verò ipſis durantibus „ leviter ac guttatim pluere cœperit, „ febres eædem jam ab initio ſudores „ copioſiores, difficilioremque criſin, „ habent: licèt tamen haud ita diffi„ cilem, quàm ſi à morbi ipſius ratione, „ aut naturâ profluerent. „ Unicum hominem in vaſtiſſimis operibus ex hâc lege excepit *Hippocrates*, *Epid.* 7. *ægr.* 80. ſcilicet *Timocharem*, quem ideò die 3. ſudores judicabant, quod facilè ſanus ſudaret: ἦν δὲ καὶ ὑγιαίνων ἱδρώδης.

Undè optimè *Boerhaave Aph.* §.

715. 716. » Sudor, inquit, in initio » acutæ febris, cujus cauſa paulò pertinacior. - - ſi perennat, orbat ſanguinem liquido diluente, reliquum » inſpiſſat, obſtructiones facit lethales, » ſanguine poſtea vix diluentibus, vel » reſolventibus auſcultante; undè omne » ferè genus acutorum produci poteſt. » Hæc autem omnia, qui commentariis ill. *Baronis van Swieten* pulcherrimè illuſtrata legere cupit, adeat eum ad eaſdem paragraphos.

Sudor ergo in acutis laudandus nunquàm, niſi quando aut coctionis ſignum aut criſeos ſit. Cùm nunc is, de quo agimus, neutrum ſapiat, ſponte liquet, qui eundem excitet, aërem, perniciosum eſſe.

Neque hujus ſudoris patroni naturam ejus rectè conſiderant, ejuſdemque à materie perſpirabili diſcrepantiam. In ſanitate hic effectus eſt bonæ, ille languentis valetudinis. Qui facilè ſudat, niſi cum Timochare, de quo mox ſermo fuit, inter rariſſimos ſit, aliquo ſanitatis defectu, quem medicina tollere geſtit, laborat. Undè *Boerhaavius* poſt venerandam antiquitatem omnem appoſitiſſimè ſcripſit, *Inſt.* §. 425. » Sudor » in corpore ſano vix adeſt, niſi peccato

„ ſex rerum non naturalium. Primo
„ effectu ſemper nocet, per accidens
„ aliquando prodeſt. „

Quum itaque perſpirabilis materia & in proſperâ valetudine, & in adverſâ, ſemper proſit; quum ſudor tempore ſanitatis non niſi peccato ſex non naturalium rerum generetur, adeóque primo effectu ſemper noceat; cùm denique in morbo non niſi per accidens, vi ſcilicet aut coctionis, aut criſeos, conferat; nemo non videt ſudorem, aëris humidi atque calidi peccato provocatum, ſummè noxium in acutè decumbentibus eſſe.

Porrò ſi ægroti noſtri, febre acutâ putridâ capti, ſive levantur ſudoribus, ſive judicantur, hi profectò non excitantur à nobis *Hippocratis* enim imbuti præceptis, neque ad ſudorem, neque ad alvum, neque ad urinam, aliamve quamlibet evacuationem, cogimus naturam; ſed eandem duntaxàt diſponimus ad illarum quamcunque, ope alimentorum, potuum, ac medicamentorum noſtrorum: ut nempè viribus conſervatis, & coctio perficiatur, & ut poſt hanc, natura vias eas ſingulas paratas, expeditaſque, inveniat, per quas coctam evacuet morbi materiem.

Nunquam vidêre medicinæ ſtudioſi evacuans aliquod remedium principio acutorum à me porrigi ægris; idque non datum à poſteriore probaverunt, criſin contemplati ſalubrem. Et ſi frequentiorem ſudorum criſin annis poſterioribus obſervaverint, eamque uno alterove die unicam, poſtmodum aliis evacuationibus ſociatam, nunquàm ſaltem arte provocatam viderunt.

§. X. Quandoquidem autem hîc de ſudore critico, eoque & ab *Hippocrate* laudato, & à ſummis practicis ſalutari deprehenſo, ex profeſſo agimus, duplicem taxare errorem debemus: alterum eorum, qui morbos acutos quoſvis vel toto eorum, vel critico ſaltem tempore, ducendos ad ſudores eſſe ſtatuminant; alterum illorum, qui & quoſcunque acutorum ſudores proficuos eſſe, & unquàm ut ſalutares ab *Hippocrate* laudatos eſſe, præfractè negent.

Priorum erroris primam partem cum *Hippocratis* & exemplo & præceptis, tum omnium ſæculorum obſervatione, noſtrâque, refutavimus: erroris eorundem partem alteram iiſdem argumentis, quibus priorem, refutatam arbitrati, id modò addimus, quod omnem acutum morbum critico ſudore

terminare velle, idem prorſùm ſit; quàm ſingulos morbos acutos critica alvo, criticiſque curare velle urinis: quod cùm & cunctis praxeos regulis obſervatiſque contrarium, & planè abſurdum appareat, unicè ſupereſt, in his omnibus ducem naturam ſequi.

Quantùm ad poſteriorum errorem attinet, & ſalutares ſudorum criſes eſſe, & ut tales ab *Hippocrate* relatos, negantem, fateor me nullatenùs comprehendere poſſe, quî fieri potuerit, ut ejuſmodi in errorem docti alioqui viri inciderint. Quis de *Freindio* hoc comprehendat, viro & erudito, & græcorum auctorum perito lectore? Illum egregiè refutatum legimus à viro ill. *Hallero* in notis ad caput de ſudore *Boerhaavii*. » Freindius, inquit, apud » *Hippocratem* omninò ſudorum criti- » corum exempla non reperiri, præ- » ceps affirmavit, *ad lib. III. Epid.* » Ego verò non in theoriâ ſolùm » *Hipp.* reperio ſudores criticos, *Aph.* » *IV*. 36. περὶ κρίσεων, §. 1. *Coac. IV.* » *tract. II.* §. 1. ſed in experimentis, » v. g. in cauſo epidemico, *Epid.* 11. §. » 3. in febre acutâ, *Epid. III. ægrot. VI.* » in pleuritide *ibid. VIII.* in febre re- » mittente, *ib. X.* Et in univerſum,

» ſudores in morborum acutorum initiis nihil proficiunt, ſanguinem aquâ adeò neceſſariâ ſpoliant, neque quidquam de morbi cauſâ minuunt. *Coac.* *l. c.* §. 3. Sed iidem cum ſignis coctionis in urinâ, die morbi acuti circiter ſeptimo, univerſales & continui, critici ſunt utique & ſalutares ». Nec die 7°. tantummodò, ſed quocumque die critico, ut poſt *Hippocratem* obſervatio docet.

Recentior ſcriptor occurrit, qui non modò quod negaverat *Freindius*, quoque negat, verùm etiam ex *Hippocrate* demonſtrare conatur ſudoris in acutis perniciem, & quidem ex *Aphor. VIII. N.* 4. » Sudores in diebus criticis oborti, vehementes & veloces, periculoſi: & qui expelluntur ex fronte, veluti guttæ, & aquæ ſalientes, & frigidi valdè ac multi. Neceſſe enim eſt talem ſudorem prodire cum violentiâ, & laboris exceſſu, & expreſſione diuturnâ. »

Profectò ſi *Hippocrates* in totis ſuis operibus de ſudore locutus fuiſſet nunquàm, neque huic aphoriſmo eam ſignificationem, quam cl. *Bordeu* illi adſcripſit, dare poſſemus. In hoc aphoriſmo *Hippocrates* omnes ſudores etiam

in die critico condemnat, qui pravæ ſunt aut qualitatis, aut quantitatis; vehementes ſcilicet, veloces, inæquales, tenuiores, frigidos: an verò ſic condemnavit ſudores omnes? Ex ipſâ pravorum ſudorum condemnatione ſequitur bonos dari, quemadmodum ex monetâ adulterinâ, legitimam dari novimus. Si clariſſimi *Bordeui* argumentum quid probaret, probaret unà *Hippocratem* omnes evacuationes criticas damnaſſe; quandoquidem condemnavit in aphoriſmis, omnibuſque ſcriptis ſuis, urinas pravas, pravam alvum, pravas hæmorrhagias, &c. quocumque morbi die, etiam critico, contingentes; ità ut neſciam, quid demùm ſcriptores hîc hoc modo argumentandi intendant. Saltem ſi ſenſus aphoriſmi adeò clarus, tamen obſcurior ipſis videri potuiſſet, annon centeni alii *Hippocratis* textus, ſi conſuluiſſent illos, dubium quodcumque ſuſtuliſſent?

§. XI. Ut tandem hunc articulum terminem, id adjiciendum habeo, quando dixi ægris noſtris nunquàm evacuantia quocumque titulo in cruditate morborum acutorum, inflammatoriorumque, exhiberi, id haud ità intellectum me velle, ac ſi hominibus, qui vel

vel ex capitis contuſione, vel à causâ apoplecticâ internâ, acutè decumbunt, uti etiam his, quibus inflammatoria angina valida, κυναγχὴ potiſſimùm, adeſt, evacuantia remedia à principio non daremus. His certò damus ideò, quod obſervationibus conſtiterit coctionem, criſinque nullam, unquàm expectandam eſſe; niſi nimia humorum copia tam catholica, quàm topica, miſſione ſanguinis, & purgantibus iteratis, magnam partem demta ſit, vireſque denuò natura adipiſcatur, ad coquendum. Ità quidem ut prorſùm contrarium quid contingat hîc, quàm in febribus communibus ſeu acutis, ſeu inflammatoriis; in quibus pharmaca evacuantia coctionem impedire, criſinque turbare, non ratiocinio ſubtili, ſed nudâ obſervatione, didicit *hippocratica* ſchola.

§. XII. Neque 2°. quis ità expoſitionem noſtram accipiat, ut, ſi quondam fortè epidemicus morbus obſervaretur, qui aut emeticum, aut purgans, aut ſudatorium remedium, ſuo in principio poſceret; &, quo neglecto, vel diſcrimen morbi majus, vel morbus alius, vel ipſe interitus conſequeretur; ut, inquam, id non exhiberemus ægris. Profectò ſchola *hippocratica* didicit à magno

præceptore epidemicorum morborum ortum, naturamque, indagare, & medicinam dirigere ad eorundem genium: eâ lege tamen, ut, ubi morbus characterem epidemicum depoſuerit, antiquâ iterùm methodo tractetur.

§. XIII. Sed tertiò reſpondendum nonnullis, qui nobis objiciunt, quam crebrò facimus, venæ ſectionem, ut evacuationem humorum præcipuam; utpotè quæ quovis ferè acuto in morbo ſummo cum emolumento inſtituta, pluriesque repetita, apertè oſtendat omnem ſcholæ *hippocraticæ* metum, de dandis remediis evacuantibus, veluti naturam turbantibus, vanum prorſùs & inanem eſſe. Qui ità fantur, non attendunt primò ad cauſam, ob quam vena tundatur: nimirùm ut ſanguis ſive copiâ, ſive rarefactione nimius ità, ut circulo ſuo continuando, perficiundæque criſi, planè ineptus fiat, priori circumeundi libertate denuò fruatur, & ut æquilibrio vaſa inter humoreſque reſtituto, morboſæ materiæ coctio, coctæque fieri evacuatio poſſit. Non conſiderant 2°. quod ſola experientia manifeſtè docuerit, &, quæ vena tuſa ſit, evacuationem eâ copiâ poſſe debereque inſtitui, ut æquilibrium ſolida inter fluidaque

reſtituatur, reſtitutumque idem coctionem perficiat morboſi; & remedia cætera evacuantia hoc æquilibrium turbatum nedum reſtituere, verùm etiam magis lædere; adeóque ad coquendum reddere ineptius. Qui jam hoc reſponſum ſubtilioribus argumentis enervare cupiunt, hos nullâ ultrà reſponſione dignabimur, opera naturæ nulla ingenii ſubtilitate immutari rati. Quod ſi demùm jactent curas methodo contrariâ patratas, reſponſum noſtrum in promptu eſt, mutuatum à *Sydenhamo*, qui ejuſmodi oſtentatoribus ſuadebat, ut eorum, quos utraque methodus ſervaverat, juſtum calculum inirent, priuſquàm curas ſuas glorioſi enarrarent: quin audacter illis biblicum illud, quo *Ruyſchius* ſua per injectionem inventa non credentes invitabat, proferemus: VENITE, VIDETE.

§. XIV. Verùm necdum objiciendi finis eſt. Praxin noſocomii noſtri ipſo eo vitio maculari contendunt, quod in aliis culpet. Uſu quippè mellis, ſaparum fructuum horæorum, necnon nitri, coctorum, elixorumve prunorum, atque pomorum, alvum ſolvi, crudam moveri materiam, coctionem proindè criſinque turbari.

Hi autem præjudicio liberari ſuo

poſſunt attendendo ad ea, quæ uſus diuturnus de hiſce rebus docuerit. Mel, & ſucci fructuum horæorum, in multâ aquâ ſeu ſimplici, ſeu diſtillatâ, farinoſâve, ſoluti, vim antiſepticam poſſident, jamque in viis primis putrido occurrentes humori, corrigunt illum, atque in neutrum cum illo ſalem convertuntur: qui ſal propter ingentem continuamque potûs aquoſi copiam vix ſtimulans, concretum cruorem leniſſimè dividit, ac blandiſſimè ſeu alvo, ſeu urinis, aliâque quâcunque naturæ excretione eliminatur.

Immò quotidiana experientia docet, quando ægri in ſtatu cruditatis vomitu vel diarrhœâ laborantes, in noſocomium inferuntur, eoſdem uſu horum ab utroque hoc incommodo ſic liberari, ut nauſea ceſſet, vomituſque omnis, diarrhœa autem vel minuatur, vel auferatur, vel brevi in criticam mutetur. Quantum ad nitrum attinet, affirmamus illud more noſtro datum cum aquâ ut 1. ad 384; drachmam ſcilicet ejus ad aquæ menſuram, nullo modo poſſe ſtimulo agere ſuo, ſed ſpiſſos attenuare humores tantummodò, eorundemque temperare calorem. Adeóque neque ſic cruda movere poſſe, etſi in febre ardente cum

tribus aquæ avenæ menſuris, quas aliquando nycthemeri ſpatio exhauriunt, tres nitri drachmas aſſumant. Febre autem miteſcente, ſi alvus paulo appareat liquidior, aut parco eodem, aut nullo utor.

§. XV. At verò, inquiunt, aquoſi potus cum calidi, tum copioſi, primò movent crudo in morbo ſudorem, ventriculi deindè inteſtinorumque fibras debilitant, totumque vaſorum ſyſtema infirmant ſic, ut eorundem fibris ad coquendum ineptis, aut morbi diuturnitatem, aut morbum alium, aut mortem ipſam conſciſcant ægrotantibus.

Quàm parùm illi, qui talia proferunt, ad naturam attendunt morborum! In acuto morbo, ab obſtructione organorum ſecretoriorum debilitas fibrarum naſcitur, quandoquidem eorum nervi haud ultrà, parùm ſaltem admodum, id ab origine nervorum accipiunt, quo conſervent coctrices vires, motrices, ſecernenteſque, & nutrices: obſtructione autem perennante, inertes ſic fiunt, ut circulatio ceſſet, & mors ſequatur. Quis jam non videt diluentium ſolventiumque ope craſſos dilui, attenuarique humores, ſtricta vaſcula laxari; ſicque, quæ oppilata fuerant, reſeratis,

debilitatem minui oportere vireſque reſtaurari dilapſas?

Quotidiano experimento hoc in ægris noſtris patet. Poſt, interque, varias venæ ſectiones, per hanc methodum vires exſurgunt paulatim ad coquendum, ad movendum, ad excernendum, expellendumque; ut frequenter redeat ſub ipsâ coctione appetitus aliquis, ut in lectis ſedeant, utque ex eiſdem exempti, diutiùs ſedere ament, quàm lectiſternium poſcit.

§. XVI. Si verò quibuſdam hippocratica noſtra methodus necdum penitùs probata videretur; hos amicè monemus, ut praxin inoculandi variolas attentè contemplentur, indéque de noſtræ convincantur præſtantiâ. An non patrum noſtrorum memoriâ, & noſtrâ, ii, quos variolæ naturales impetierant, clauſis conclavibus, ſub denſorum tegumentorum pondere, corpore craſſè induto, intrà cortinas accuratè clauſas, in lecto, veſtimentoque, nunquàm mutatis, à primo morbi inſultu, ad integrum ſquammarum caſum, detinebantur aſſiduo? È contrario verò, nunquid idem morbus inſitione contractus, extrà lectum ferè totus, liberoque in aëre, non curetur? & an, utriuſque methodi

ſubducto infortuniorum calculo, non palàm omnibus ſit, longè plures à variolis antiquâ methodo, quàm novâ periiſſe? An præterea non conſtiterit meridie clarius, medicinâ cum in variolis, tum in reliquis morbis acutis, ad mentem *Sydenhami*, ac *Boerhaavii*, ab octoginta retrò annis accommodatâ; medicina, inquam, quæ, quemadmodum ipſi *Sutton* & *Dimsdale* faſſi ſunt, novæ inoculatos tractandi methodo fundamenta jecerit; infinito plures vitæ, integræque ſanitati, quàm ſub antiquorum methodo, reddi? Hæc ſic ſe reverà habere ubi comperierint, à noſtrâ comprobandâ methodo abeſſe ultrà non poterunt.

§. XVII. Multarum exterarum nationum medici juniores, qui antequàm exercendæ praxi addicant ſe, Viennam appellunt, collegia mea uno alterove anno frequentaturi, de utilitate atque neceſſitate ſtudii hippocratici planè convincuntur, dum ejus uſum ad lectos ægrorum vident: inque patriam reduces, idem & inſtituunt, & laudant; ut multorum comprobare teſtimonio poſſum. Quin & comprobari idem video hyberno tractatu perutili, auctore *Davide Macbride*, haud ita pridem edito,

uberrimamque diſſerendi materiem capiti ſequenti præbituro. » Hæc methodus, » inquit auctor, de curando ſcorbuto verba faciens » quoad rerum circumſtantiæ, » ſituſque permiſerint, felicem illam cel. » *Haeni* viennenſis, praxin æmulabi- » tur.

» In febribus, quas acutas, conti- » nuas, putridaſque vocamus, & ſim- » plex ejus methodus eſt, & boerhaa- » viana: (hippocratica propriè eſt, à *Sydenhamo* & *Boerhaavio* in ampliorem promota.) » Conſiſtit in eo, ut ſuis » ægris copioſum avenæ, hordeique » præbeat cremorem, pulteſve, melle » edulcoratas, eaſdemque aut ſpiſſiores » aut tenuiores, prout vel cibi nomine, » vel potûs, dentur. Concedere autem » tenuia carnium jura ſolet. Sin autem » à farinaceo mellitoque decocto, im- » morigera alvus eſt, vel tartari cre- » morem, vel nitrum illis commiſcet. » Remedia ejus omnia ex ſpeciebus fer- » mentabilibus componuntur, iiſdem- » que recentibus; floribus ſcilicet, fo- » liis, radicibuſque ſucculentis, ho- » ræis fructibus maturioribus, deco- » quendo, infundendove, prout natura » illarum rerum eſt, præparatis. Quæ » porrò cardiacorum nomine veniunt,

» ea ipſa non ſunt, niſi decocta panis, » quibus vim addunt, gratiamque, per » æſtatem quidem fructus optimi atque » recentes, hyeme verò ſyrupi, rob » ſive ſapæ, eorundem. Antimonii dia- » phoretici non abluti, ſaliumque neu- » trorum crebrò quoque ipſi uſus eſt. » Neque illum apud ægros ſuos uten- » tem cernimus miſturis inutilibus illis, » frivoliſque, quibus Germanorum of- » ficinæ ſcatent.

» Remediorum porrò horum, cum » ſimplicitate ſuâ, tum etiam gratiâ » commendabilium uſu, obſervavit ille » inappetentias, nauſeaſque, quæ in » acutorum principio ægros vexare ſo- » lent, protinùs imminui, ita quidem » ut emetico vix indigeant unquam. » Maturiúſque ægrorum ſuorum que- » relæ de ſiti intolerabili ceſſant, po- » tuum horum diluentium, dulcium, » ſaponaceorumque, auxilio. Eorundem » quoque ope, viribuſque, putrida acri- » monia, morbi genitrix, obvoluta » maturè, correctaque eſt, turbatæ ſe- » cretiones citò reparatæ, univerſa de- » nique humorum maſſa, adverſùs & » corruptionem, & diſſolutionem, præ- » munita. Quam eandem ob cauſam ra- » rò videas ejus in noſocomio exan-

» themata naſci, quæ gignere humorum
» diſſolutio ſolet. Neque etiam aut vo-
» mitus violentos, aut graves diarrhœas,
» offendis ibidem, eo quod materies
» acris maturè correcta ſit; ſic, ut, ipſâ
» adhuc vigente febre, ſæpè jam redeat
» ægrotis appetitus. Hucuſque *Macbri-*
» *dius.*

CAPUT II.

Cauſa exponitur, cur methodi noſtræ, à Macbridio *laudatæ, explicationem, æquè phyſiologicam, quàm pathologicam, admittere non poſſimus: quæ ipſa cauſa, utpote ad plures quæſtiones theoreticas, pathologicas, atque clinicas, ſpectans, neceſſariam reddit earundem quæſtionum pertractationem.*

In Prologo. *Recenſetur* Macbridii *expoſitio de virtute alimentorum, potuum, ac medicamentorum, quæ ægris in noſocomio damus; ac primùm in genere limitamus illam.*

Sectio I. *Et quia ad hanc expoſitionem putrefactio & fermentatio, res materie,*

operatione, & fine, inter ſeſe oppoſitiſſimæ, nunc confunduntur, ac ſi una eſſet eademque operatio, petitur hujus cauſa.

Sectio II. *De vinculo aëreo elementorum noſtrorum, eoque unico,* Macbridius *nihil convenit cum* Boerhaavio : *oſtenditurque* Hallerum, *quem ſuæ ſententiæ patronum auctor laudat, cum ipſo minime conſentire, utpotè glutinoſum vinculum, haud minùs quàm aëreum, admittentem. Ratio cur utrumque hoc vinculum oporteat admittere.*

Sectio III. *Sententia auctoris refutatur, ſtatuentis putrefactionem carnium fieri, quando aëreum ſolidarum carnis fibrarum vinculum aufugit : & cùm omnem átmoſphæricum aërem non modo à putrefactionis crimine abſolvat, ſed & putrefactionis propulſandæ agnoſcat auctorem; refellitur ex* Boyleo, Cæſare Magato, Boerhaavio, Academiâ chir. reg. par. *imò oſtenditur ipſum omnium maximè hanc ſuam ſententiam oppugnaſſe, & refelliſſe.*

Sectio IV. §. I. *Aliud Macbridii ſyſtema de fermentatione vinoſâ, acidâ, & putridâ, in primis animalium viis examinatur, concluditurque quandam quidém inchoari fermenta-*

tionem, neutiquam verò continuari, perficique poſſe, defectu omnium, quæ ad fermentationem, pluſquàm inchoatam, requiruntur. §. II. *Defectus hic probatur ex* Boerhaavio, & Hallero. *Tandem refutatur ab abſurdo, quod ex ejus ſyſtemate, ſi admiſſum eſſet, neceſſariò conſequeretur.* §. III. *Error ejus de effectibus gas ſylveſtris in corpore humano, veluti non noxiis, imo proficuis. Errorem hunc dudum* Hippocrates, Sydenhamus, Boyleus, & Boerhaavius *refutarunt. Diſquiſitio de cholerâ morbo, quem non ſæpiùs vidit auctor.* §. IV. *Cortex peruvianus, qui plurimo aëre fixo dives eſſe ab illo ſtatuitur, videtur ex ejuſdem, & quidem duplicis generis, experimentis, à longè alio principio, virtute antiſepticâ ſuperbire.*

Sectio V. §. I. *Scorbuti curam ab eâdem hâc fermentatione petit auctor. Repetitio quævis eorum, quæ de morbi hujus cum naturâ, tum curâ in* part. VIII. Rat. med. *ſcripta ſunt. Non ſatis attenditur ad ſcorbuti curam, æquè alcaleſcentibus herbis quàm acidis patratam, idque cum iiſdem in hominibus, tum iiſdem in navibus. Neque* Macbridius *ad hanc attendit, neque qui ipſo recentior ſcripſit,*

ipſum laudat, Nathanael Hulme. *Sententia auctoris ſponte ruit, ſi benè probata eſt in* ſect. IV. *hujus completæ in humano corpore fermentationis impoſſibilitas.* §. II. *Probatur ab abſurdo, quod ex ejuſmodi fermentatione, ſi admiſſa, conceſſaque foret, conſequeretur, impoſſibilem ſcilicet eſſe marinum ſcorbutum. Confirmatur hoc abſurdum ex toto alimentorum genere, quo gens neptunia paſcitur.* §. III. *Ignorantiâ laboramus, eâque perfectâ, actionum noſtrarum, quas nobis, ad ſublimiores contemplationes deſtinatis, prorſum inſciis, peragi creator adorandus voluit. Pulcra auctoris* ſpectaculi naturæ *hâc de re ſententia.* §. IV. *Gravis, ſed iniqua, hinc nata objectio, de inutilitate ſtudii anatomici & phyſiologici refellitur* 1°. *ex ipſo* Hippocrate, *qui ob id adeò ſupremus medicus fuiſſe probatur, quod partium corporis ſtructuræ, uſûſque, extiterit gnarus, præſtantiorque adhuc exſtitiſſet, ſi anatomen noſtram, phyſiologiamque, calluiſſet: ex quibus omnibus utriuſque hujus ſtudii neceſſitas obundè probatur.* §. V. *Haud tamen ideò vim enervari argumenti prioris, ex eo probatur, quod quantumcunque nos anatomes, ac phyſio-*

logiæ cultu ſuperamus Hippocratem; *in ultimas tamen rerum cauſas non penetremus, ſed à poſteriore duntaxàt aliquid intelligamus.* §. VI. *Confirmatur variis exemplis, tam à medicinâ, quàm à phyſicâ, petitis. Ex iis tamen, quorum nos intimæ cauſæ latent, ſi illa, quæ in humani generis emolumentum cedere queunt, eruere ſtuduerimus,* SUMMI OPIFICIS *voluntatem expleviſſe videmur.*

Sectio VI. *De aquæ calcis viribus agit.* §. I. *Laus* Macbridii, *multa, atque gravia, hîc illuſtrantis. Sententia autem ejus peculiaris de modo, quo aqua calcis in calculum urinarium agat, examinatur. Ponit aquam calcis agere in calculum arripiundo ejus aërem fixum, quo plus mediâ parte conſtat, ita ut vinculum calculi aëreum abſorbendo, ſolvat illum: quâ de cauſâ nullis fermentantibus, atque fixo aëre multò divitibus rebus, aquam calcis commiſcendam eſſe cenſet; ne harum aëre fixo abrepto, inepta reddatur, quæ abſorbeat fixum de calculo aëra. Variis argumentis ad id reſpondetur, quæ evidenter probare videntur aquam calcis nullo tempore bibi poſſe, neque per primas vias ſecundaſque tranſire,*

nec deniqne in veſicam urinariam recipi, quin plurimo aëre fixo ſaturetur; adeóque ſecundum ipſius auctoris ſententiam, non poſſe unquam ſolvere calculum, ejuſdem aërem fixum abſorbendo. §. II. *Experimenta vetuſtiora, & recentiora, in calculum extrà corpus humanum à me facta, quæ totum* Macbridii *ſyſtema ſubvertere videntur.* §. III. *Recenſio experimentorum* Littrei, *juſſu Acad. R. S. P. inſtitutorum, quæ doctrinæ macbridianæ oppoſitiſſima ſunt.* §. IV. *Aquæ calcis virtus in calculum à longè alio principio oriunda videtur, neque agere ſolvendo illum, ſed potiùs involvendo. Experimenta & mea & variorum medicorum, quæ id demonſtrant.* §. V. *Adeò verum eſt, quod pauciora experimenta rebus phyſicis, mediciſque, probandis non ſufficiant, ut haud rarò centena necdum dubium ab iiſdem omne tollant: quemadmodum datis exemplis conſtat.* §. VI. *Regulæ, & cautelæ in experimentis capiundis obſervandæ. Candor inſignis* Macbridii. *Laus quorumdam auctorum.*

PROLOGUS.

INTERERAT ſemel & dilucidè, & candidè, methodum exponere, quâ hippocraticæ methodi æmulâ, morbos acutos, & inflammatorios, in noſocomio practico tractaremus: ut qui feliciores ejus contuentur ſucceſſus, eandem in ſuâ quique praxi dignam cenſeant, quam imitentur: maximè ubi in dictâ methodo nihil fieri vident, niſi quod cum phyſicis, tum pathologicis legibus accommodatum, per eaſdemque confirmatum ſit.

Hoc longè latéque ſuperiore capite oſtendere conatus, necdum autem totum opus compleviſſe haud minùs aliis, quàm mihimet ipſi videor, dum de verâ medicamentorum, alimentorumque naturâ, & agendi modo, inſtituitur diſceptatio: quæ ſi juſta, ſi vera, ſi benè demonſtrata eſt, ingentem profectò methodi noſtræ mutationem poſcere, artis univerſæ theoriam ſubvertere, novamque ſubſtituere, neque planè ineptam, videtur.

Auctorem veneror, diſceptationis motæ fabrum, multiſque de cauſis laudo. Tantam quippe lucem abditis

quibuſdam medicinæ atque chemiæ phænomenis affudit, ut eorundem enucleationem haud minùs admiremur, quàm amplectamur. *Davidem Macbride* volo, dexterrimum chirurgum dublinenſem, qui nonnullis pathologiæ obſervatis, qui numeroſis chemiæ experimentis, qui præclaris chirurgiæ præceptis munitus, atque inſtructus, in arenam deſcendit, tractatu ſuo cui titulus:

Tentamina experimentorum 1°. circa rerum alibilium fermentationem. 2°. ſuper aëris fixi naturâ, ac proprietate. 3°. de variorum antiſepticorum viribus, quas reſpectivas appellant. 4°. de ſcorbuto, marino præcipuè, ejuſque curandi methodo variis problematibus unà adjunctis. 5°. de calcis vivæ ſolvente virtute. Gallicè vertit, ediditque hunc tractatum dexterrimus chirurgus pariſienſis Abbadie. Hâc verſione uſus ſum.

Porrò loquitur optimus *Macbride* de noſtrâ, ſeu hippocraticâ, methodo, mox ubi eandem, quemadmodum ad calcem capitis ſuperioris memini, egregiè laudaſſet, hunc in modum:

Horum autem omnium virtutem chylo aceſcenti indè, nato, communi theoriâ imbutus Haenius *adſcribit: at verò quot*

quantiſque difficultatibus ejuſmodi theoria laboret, lectores mei dudùm animadverterunt. Adeóque non, niſi qualitate fermentandi, copioſumque antiſepticum generandi vaporem, mirandarum tantopere virtutum eſſe videntur: quarum equidem virtutum ſi eâ de cauſâ revera ſint, haud profectò minorum virium fore cereviſiæ muſtum ſperabile eſt; eandemque ob cauſam ejuſdem muſti uſum, æquè acutis, putridiſque in morbis, quàm in putridis chronicis, præprimis commendo, laudoque.

Cum veniâ laudati auctoris præfari oportet, me virtuti medicamentorum aceſcenti hanc curandi virtutem aliâ lege haud adſcribere, niſi qua ſingula, quorum mentio ſuperiore capite facta eſt, unà obſerventur religioſiſſimè. Id quod cùm variis operum meorum locis toties repetiverim, nullus dubito, quin id adverterit *Macbridius*; eundemque, quia de medicamentis, de alimentis, potùlentiſque noſocomii noſtri unicè agere in animo habebat, reliqua non tetigiſſe: rem autem ego, prout ſe habet, intelligendam eſſe ratus, paucis eam explicui, ne quis *Macbridium*, de me loquentem, perverſè capiat.

Ut autem in hoc examine ordine procedamus, neceſſe erit argumenta &

experimenta auctoris in nonnullas claſſes dividere, & ad ſingula ſeparatim reſpondere. Sit itaque;

CAPITIS II.

SECTIO PRIMA.

De eo chemiæ ſyſtemate, quo putrefactio & fermentatio, res oppoſitiſſimæ, una eademque prorſùm eſſe ſtatuuntur.

AUCTOR noſter totus eſt in deſtruendo diſcrimine, quod vir immortalis *Boerhaavius* putrefactionem inter, fermentationemque, & poſuerat, & adeò neceſſarium judicaverat, ut, eodem ablato, ſummam in chemicis naſcituram confuſionem arbitraretur. Nam *capite de fermentatione*, nec non in eo, quod *de putrefactione* inſcribitur, deprehendimus illum primo de confuſione conquerentem, quam chemicorum nonnulli, hæc bina confundentes, in artem inducerent; damna quæ indè in chemiam exurgerent enarrantem; denique demonſtrantem hanc conjunctionem penitùs impoſſibilem eſſe. Contrariam

ſententiam amplexus poſt *Haléſium*, & *Pringleum*, *Macbridius*, ſic confudit utramque, ut putrefactionem ad fermentationem retulerit, unam eandemque actionem dixerit eſſe utramque.

Hucuſque profectò rationem non capio ſive utilitatis hujus confuſionis, ſive neceſſitatis. Undè dexterrimum noſtrum auctorem rogatum volo, eas ſaltem nobis refellere rationes velit, ea infirmare argumenta, eaſque deſtruere atque annihilare ſequelas, quas *ὥστε ὁ πανὺ Boerhaavius*, opinionis haleſianæ biennio antea editæ, probè gnaras, ut teſtatur in chemiâ ipſe, ad ſuam ſententiam ſtatuminandam roborandamque attulerit. Id ſi effecerit, ut has naturæ operationes, quas oſtenderat *Boerhaavius* & ratione ſubjecti, in quod utraque agit; & caloris, qui ad utramque requiritur; effectûs quoque, ſeu productionis, tum denique & finis; eſſe oppoſitiſſimas demonſtraverat: & quidem ſic, ut putrefactio ſubſtantiam totam deſtruat, fermentatio verò maſſam duntaxàt mutatam relinquat: ut nihilominùs, inquam, auctor noſter unas reverà eſſe eaſdemque has ambas naturæ operationes evincat, manibus pedibuſque in ejus ſententiam ibimus.

Sin autem minùs, omnis novitatis temerariæ oſores, theoriam boerhaavianam ſequi, tuerique, continuabimus.

CAPITIS II.

Sectio altera,

De ſyſtemate chylopoieſeos & hæmatopoieſeos in corpore animali.

Innititur hoc ſyſtema ſyſtemati haleſiano, ab eodem noſtro auctore adoptato, vinculi ſcilicet aërei, elementa noſtra connectentis. Conqueritur poſt *Haleſii*, ab elapſo 40. fermè annorum ſpatio edita experimenta, quæ aëris in ſingulis corporibus præſentiam eviciſſent, rem nihilominùs tanti momenti incultam penè jacuiſſe; unicum *Hallerum* eam planè adoptaſſe; celeberrimum *Gaubium*, ſtatuentem in attractione mutuâ terræ elementaris ſitam corporum cohæſionem eſſe, ne aëris quidem mentionem eo feciſſe loco, in quo corporum analyſin pertractet. Cúmque poſterioris hujus viri, in arte noſtrâ verè præclari, de attractione, veluti cohæſionis elementorum cauſa, ex

Haleſii textu, ut putat refutavit, pergit ſuam de aëre ſententiam, quam haleſianam, hallerianamque vocat, experimentis firmare.

Nondùm video tamen rem hanc ſic, ut enarrat *Macbridius*, ſe habere. *Boerhaavius*, ut mox monui, legerat haleſianum præclarum opus, biennio antequàm ſuam chemiam typis evulgaret; ad omnia attenderat, aëremque in ſolidis liquidiſque noſtris & detexerat, & ex iis eduxerat, imitatus *Boyleum*, ſed *Boyleo* univerſalior, accuratiorque. Verùm ipſa ſua propria experimenta, quæ in oſſa animalium fecerat, quorumque explanationem proferendus mox textus hallerianus dabit, in cauſâ fuerunt, cur aërem, veluti unicum elementorum vinculum, cum haleſio non ſalutaverit.

An verò ill. *Hallerus* aërem ita vinculum elementorum appellavit, ut vult *Macbridius*, minùs mihi, quàm illi, conſtat. Illuſtris quippe *Hallerus* haud ita ſtatuit aëra elementorum gluten eſſe, ut non etiam ipſi glutini hoc officium adſcribat: imò expulſo glutine, cujus & omnes dotes, & analyſin tradit, aſſerit oſſa in favillam fatiſcere. « Proprietas, ait, qua hoc gluten terrea

» & ſicca oſſium elementa unit, ex cl. » archiatri *Petri Schaw* experimento » apparet, qui gelatinam de bubulis » oſſibus extractam, fragilibus his oſſi- » bus in digeſtore exhauſtis, reddidit, » atque duritatem nativam, & totam » oſſis ſimilitudinem reſtituit. Idem ferè » oſtendit ſumma tenacitas, quæ naſ- » citur, quoties gluten, de pellibus » animalium paratum, ſiccis lignis char- » tiſque, interpoſitum conſervet. --- Pu- » trefacta de oſſibus gelatina, ſponte pu- » treſcit, & volatilis exhalat. Deſtilla- » tum de oſſibus, aut ebore, gluten, » reddit aquam, ſal volatile, & ſalis » marini atque fixi aliquantum. Sed » etiam aëris in hoc glutine magna por- » tio eſt. --- Videtur aër vinculum » elementorum primarium conſtituere, » cùm non priùs ea elementa à ſe invi- » cem diſcedant, quàm aër expulſus » fuerit, qui in omni ſolutione ſub » bullarum ſpecie appareat, in ipſo » etiam humano calculo, inque ſilice, » aut alio quocunque duro corpore. » Quâ verò ratione iſte aër vires ſuas » repellentes deponat, & mutet in vi- » res attrahentes, atque *COHÆSIO-* » *NEM GLEBULARUM CORPORIS* » *AUGEAT*, id equidem ut ab ipſo

» experimento demonſtratur, ità ad
» mechanicas aliquas leges referri ne-
» quit. »

Ergo ex ill. *Hallero* gluten elementa ſociat; hocque ille *Petri Schaw*, quod propriè *Boerhavii* totum eſt, experimento probat. Legatur modo pagina proximè priore in *tomo I. Elem. phyſ.* » Altera, inquit, pars fibræ hu-
» manæ gluten eſt, fluida nempè, ve-
» rùm quæ cum terra cohæſerit, abſ-
» que qua ſi terræ elementa fuerint,
» friabilia ſe reſpuunt, neque cohærent,
» non ignorante *Stahlio*. Hujus glutinis
» præſentiam ergo declamant ſolutio de-
» labentis in ſua elementa fibræ, quæ
» vinculum ſuarum glebularum per ig-
» nem, aut putredinem amiſit: deindè
» ejuſdem fibræ recuperata firmitas, quæ
» tota difflabilis, aquam aut oleum
» nacta, avida ſorbet, cumque utrovis
» elemento ſolidam ſubſtantiam recu-
» perat, experimento ſæpè facto, & in
» primis à *Boerhaavio*, & nuper à clar.
» *Buta*. »

Porrò in hoc glutine, vel cum hoc glutine, aër eſt. Hic aër ſi expellatur, expellitur unà gluten vel aqua. Si tunc elementa in pollinem ſatiſcant, malè id quis propter expulſum aërem fieri concluſerit

concluſerit; cùm etiam expulſum gluten fuerit. Ubi ergo duo adfuere oſſe integro, & duo expulſa, oſſe in pulverem ſatiſcente, nullo jure horum duorum alterutri ſic officium vinculi tribuere poſſum, ut alterutrum prorſùm ab illâ vinculi proprietate excludam. Eſt equidem, fateor, duriuſculum quid in halleriano textu, ubi legitur: » Videtur aër vinculum elementorum primarium conſtituere, cùm non priùs elementa à ſe invicem diſcedant, quàm aër expulſus fuerit: » ſed hoc aſſerendo vir ill. non excluſit, quæ unà cum aëre facta eſt, aquoſi, glutinoſive expulſionem, quam poſt *Boerhaavium*, *Stahlium*, & *Schawium*, *Butamque*, invictis demonſtraverat experimentis. Quid enim aliud innuit, *oſſa expulſo glutine in terram aut favillam ſolvi?* Quid clamitat aliud, *aſſuſa aut aqua, aut oleo, aut quod ablatum fuerat, glutine proprio, elementa de integro cohærere?* Sed cum hoc glutine & reaffuſus aër fuit: concedo: ſed intrat aër cum glutine. Cur ergo ſoliditatem recuperatam ſoli aëri adſcriptam velis? Legi hîc meretur *Boerhaavius*, *Chem. part. 2. pag. 215. & 226. Edit. Lond.* qua hîc ubique uſus ſum; ubi ſuum cum

oſſibus, quod *Haller* laudat, experimentum exponit.

Sin verò quis fortè, ut urgeat rem, ſtatuerit os à *Boerhaavio* in aquam immiſſum conſolidatum fuiſſe, non quod aquam imbiberit, ſed aërem in aquâ contentum; hunc rogo, quî tunc aquæ ſenſibilem exponat imminutionem? Ablato profectò aëre de aquâ, imminutio ſenſibilis ejus non obſervatur. Et ſi os, ſolo aëris vinculo cohæſit, expulſoque hoc vinculo fatiſcit, cur aëre atmoſphærico non penetratur? non ſolideſcit? Si ergo ab aëre atmoſphæræ non ſolideſcat, ſed quidem ab aquâ, ab oleo, à glutine, cui immergitur, quid magis vinculi nomine inſigniendum videtur, aërne, an gluten?

Tandem in ipſo calculo humano, urinario, glutinoſum vinculum ill. *Hallerus* agnoſcit: ubi enim, *El. Ph. tom. VII. pag.* 373. omnes calculum conſtituentes partes, & maximè aërem, ex multis ſcriptoribus recenſuiſſet, addidit demùm: » In his omnibus tamen ana» lyſibus, ut igne factis, deeſt princeps » calculi elementum, à noſtro olim amico » *Stæhelino* detectum, gluten nempè » mucoſum, quod etiam in ſilicibus » particulas lapideas unit. Hic *Halleri*

locus uſui veniet, quando de ipſo calculo ſermo erit in ſectione ultimâ.

Poſcimus itaque eruditum *Macbridium* ut hoc, quod haleſianum, & hallerianum ſyſtema admodum impropriè, ut demonſtraſſe mihi videor, appellat, enucleatiùs explicet, ſi id, ut baſin poſtliminio dicendorum, à nobis admitti velit.

CAPITIS II.

SECTIO TERTIA.

An phænomena, ſuis in experimentis obſervata auctori, per aëris cum fugam, tum admiſſionem, exponenda ſint?

PUTREFACTIONEM carnis *Macbridius* naſci ſtatuit, quando aëreum ſolidarum carnis fibrarum vinculum aufugit. Omnem præterea aërem atmoſphæricum à crimine putrefactionis abſolvit, imò potentem putredinis propulſatorem agnoſcit.

Hujus profectò mentis *Boyleus*, quem experimenta erudierant, non erat, in *continuat. alterâ Exp. Phiſ. Mech. Art. XVII. Exp. XIII.* dum in vacuo

butyrum exploraſſet; *ex hoc experimento ſequitur*, inquit *butyrum diù conſervari poſſe; ſi ab externi aëris contactu tutum ſit.*

Neque ita cenſebat *Cæſar Magatus* libro *de rarâ vuln. delig.* neque cum ill. commentatore *Berhaavius* in *cap. de Vuln.* neque *Acta Regia Chir. Pariſina.* Egregius *Macbridius* cùm æquè eruditus, quàm dexterrimus chirurgus ſit, notiora hæc habet, quàm ut ſingulos ſingulorum practicos textus hîc transferam.

Sed & chemica *Boerhaavii* experimenta contrarium clamant. *Chem. part. 2. pag. mihi 205. Et cùm aër ille inſinuet ſe intra corpora, & in meatus corporum, certiſſimè videtur in his mobilis perpetui rationem habere & vires. Hinc fortè ſit, quod præcipuæ actiones naturales abſolvantur in aëre communi, non in vacuo boyleano. Paſtæ fermentabiles, ritè paratæ, vacuo boyleano commiſſæ, in eo per calorem idoneum fotæ, non fermentantur, ſed emiſſo aëre ſuo immutatæ perſtant. Animalium partes, facilè putreſcentes, concluſæ in ſimili vacuo, exhalante ibi aëre ſuo liberæ, deindè non putreſcunt, licèt tepidæ aſſerventur. Idem in fructibus horæis, qui in vacuo poſiti turgent, flatus emittunt, quieſcentes deindè permanent.*

Dixerat jam *Boyleus* in Exp. Phyſ. Mech. tract. ult. art. IX. Exp. XIV. *Ex hoc experimento ſequi videtur hos fructus* (uvas groſſularias) *poſtquàm totum ſuum aërem produxerunt, perparùm alterari, quaſi aër ille corruptionis cauſa eſſet.*

Et art. XVII. exp. VII. *Ex hoc experimento ſequitur liquores fermentatos ad conſervationem fructuum poſſè eſſè utiles; utpotè ad aërem producendum inepti.*

Quæ hiſce in textibus ad fermentationem ſpectant, ea meo de fermentatione reſponſo ſervaturus, in præſentiarum ad hæc, quæ ad putrefactionem pertinent, attendam. Itaque ſi tot experimenta magnos hos viros docuerunt, primò, putredinem corporum aëris præſentiâ excitari ac promoveri; ſecundò, putreſcibiles adeò animalium partes in vacuo boyleano neque aëra ſuum intrà ſe conſervare, quia ille in vacuum exhalat, neque tamen putreſcere; auctoris theoria, quæ ablato, imminutove, corporum aëre, eadem putreſcere ſtatuat; quæ aëris acceſſu, aut præſentiâ, putredinem iiſdem auferri doceat; raros, ni fallor, reperiet, quos convincat, quos in ſui rapiat amplexum.

Sed nemo hanc opinionem magis auctore noſtro ipſo infirmavit, ne dicam, annihilavit. Poſtquàm enim laudatorum auctorum experimenta elidere ſuis propriis experimentis, *à pag.* 110. *ad* 120. relatis, anniſus eſſet, innato ſuo candore poſtmodum faſſus eſt, ſe meliorem vacui machinam adeptum, demùm de veritate *Boylei* & *Boerhaavii* experimentorum convictum fuiſſe. Undè id ab ejus notâ ingenuitate merito expectamus, ut, ædificii ſui partem eam, cujus ipſe fundamenta diruit, corruere ſinat.

CAPITIS II.

SECTIO QUARTA.

Sintne & alimentorum, & medicamentorum vires, ab eodem aëre fixo explicandæ?

§. I. ID quidem ex ſingulo ferè experimento concludit auctor. Fermentationem ſcilicet, quæ putrefactionem comprehendat, alimenta atque medicamenta diſſolvere, aërem fixum ex iis educendo,

aëremque generando elaſticum: generatum ſic aëra lacteorum valorum oſcula unà cum chylo intrare, cum ſanguine commiſceri; hâc ſuâ cùm ſanguine commiſtione eundem præſervare à putredine; reſiſtendoque adverſùs majorem aëris atmoſphærici preſſionem, impedire, quominùs complanentur vaſa ſanguinea, quæ humorum circulum complanata turbarent. Hoc porrò quâ ratione contingat, exponit auctor eleganter.

Oppoſitus nimirùm cunctis in medicina auctoribus, qui fermentationem in ventriculo fieri negarant, ſtatuit audacter id, quod extrà corpus humanum in ſuis circa fermentationem experimentis videre ſibi viſus eſſet, longè perfectiùs in corpore humano fieri.

Itaque fermentationem primam dictam, fieri in ventriculo, quæ gas ſylveſtre *Helmontii*, ſeu ſpiritum activum, ſive potiùs aëra alimentorum fixum, prodat; qui cum chylo in venas lacteas, ac demùm in ſanguinem intrans, ejus averruncet putredinem; cumque nutritiâ materiâ ad partes ſolidas adplicatus, eaſdem à gangrænâ præſervet; eidem præterea ſubjungi

fermentationem ſecundam dictam, acidi formatricem: acidum porrò hoc, ſi ſpiritus antiſeptici virtute, omnia penetrante, non polleat, eâ ſaltem gaudere facultate, ut putreſcentem rerum quarumcunque diatheſin & corrigat, & mitiget, &, ne obſit, caveat.

Cùm extiterint multi, qui, chylopoieſeos negotium fermentatione, eâque ſolâ, perfici ſtatuerint; alii qui ſolâ putrefactione; alii tandem, qui unicâ triturâ; cenſemus demùm veri terminos à magni *Boerhaavii* ſapientiâ hîc ſic poſitos eſſe, ut horum ſingula concurrant; itâ tamen ut ſingulorum inchoamenta adſint duntaxàt, impedimentaque habeantur, ne qua perficiantur: concurſu demùm horum inchoatorum, variarumque aliarum machinarum, præſidiorumque, id quod de chylopoieſeos negotio hucuſque perſpectum habeamus, inchoari, produci, ac perfici.

Igitur quamdiù *Macbridius* haud aliis argumentis ſuum ſyſtema firmavit, neutiquam admittere, quas ille conſequentias indè formaverit, poterimus. Operæ pretium autem eſt illi, quæ nos retardent, obſtacula oſtendere, ut quæ ipſi elucidanda reſtent, clarè perſpiciat.

§. II. Et quidem primò rogamus, an unquam fermentationem perſici viderit, dum & vas, quo continetur materies, & materies per totam ſubſtantiam ipſa, à principio in finem uſque, commoverentur perpetuò? Et dum ſecundò gradus caloris in therm. ſahrenheitiano 90. gradum, in reaumuriano 29. ſuperaret? Tertiò, an chylum, cùm in ventriculo humano, ſano, exiſtentem, tum ex eo jam egreſſum, quis unquam aut fermentantem viderit, aut acore donatum? Videatur hîc *Boerhaave, cap de ferm. & Haller, tom. VI. Elem. Ph. lib. XIX. ſect. IV.* Poſterior hic, dum hæc tria attentè conſideraſſet, in hæc demùm verba erupit: *In homine ſano vix principium fermentationis locum invenit, quam in cibis vegetabilibus continuò multa vis affluentis liquidi humani opprimat, & in carnivoris putredo conſequatur, & ipſa quidem imperfecta. Certè qui cibi ex ventriculo exeunt, neque fermentationis ſigna, neque omnis acoris, edunt: caſeus enim in ventriculo ex lacte coactus, nunquam in duodeno apparet, neque ullus odor acidus eo loco ſupereſt. Neque enim ex verâ fermentatione ſalubris, dulciſque chylus, unquam naſceretur, neque mucilaginoſa*

nutritii ſucci natura poſſet conſervari.

Quid plura in hanc rem vult, ea experimenta revolvat, quæ ſæculo circiter abhinc elapſo, ad evertendam *Sylvii De Le Boe* theoriam chylopoieſeos edita fuere.

Sed, quod plus eſt, donec ſuum ſyſtema melioribus argumentis non probabit, abſurdi quid, nocentiſſimumque ſanitati, ex eodem ſequi opinabimur.

Acor quippè fugax fermentatione genitus, & in chylo, & in ſanguine, & per nutritionem in ſolidis quoque partibus, aërem fixum locat, qui partes à putredine præſervet, ſolidorumque firmitudinem, ſive duritatem, ſic conſervet, ut molleſcere, ac putreſcere minime poſſint. Hâc verò theoriâ, ad ventriculum adplicatâ, quid naturalius indè ſequi videmus, quàm quod carnes, piſceſque, ab illo ſpiritu fugaci, aëreo, penetrati, & à putredine, ſeu diſſolutione præſerventur, & etiamſi molleſcere jam cœperint, non modò ab ulteriore diſſolutione præſerventur, verùm etiam firmentur, indureſcant, reddanturque inſolubiles? Etenim ſi aër, fermentatione genitus, hoc munus in corporis muſculis, inque oſſibus, præſtet,

quantò faciliùs idem in carnibus, quæ in ventriculo hærent, quaſque proximè ambit, præſtare debebit? Fruſtrà nobis aliquis objiciet, hoc in ventriculo, inteſtiniſque, ideò præſtari non poſſe; quod caro comeſta unà cum aceſcentibus, acidiſque, fermentet, adeóque, ex noſtri auctoris ſyſtemate, jam putreſcere incipiat; fruſtrà, inquam, id nobis quis objiciet, ſiquidem in ejuſdem viri experimentis, potiſſimúmque in tentaminis III. experimento 15. 16. 17. caro & *putrida* & *putridiſſima*, in fermentate liquore, ejuſque vapore, non modò putredinem deponit, verùm etiam ex flaccidâ, ac ſemiputridâ, naturalem recuperat, conſervatque firmitudinem. Igitur ex ipſâ auctoris cum hypotheſi, tum experimentis, neceſſariò conficitur id, ut omnis carnium piſciumque diſſolutio, inque chylum converſio, ab illo gas ſylveſtri penitùs impediatur, & corpori proindè nihil nutrimenti, ſed multum potiùs detrimenti contingat. Hic itaque neceſſariam ab ipſo expectamus, petimuſque, elucidationem.

§. III. Neque minùs hanc petimus, ad ea, quæ de eodem hoc ſpiritu aëreo, ſeu gas ſylveſtri, ſæpiùs intermiſcuerit,

eumque humano corpori noxium eſſe negaverit. Neceſſe quidem erat hoc negaſſe, ut ſiniſtram ideam, quam ab omni ſæculo in hunc uſque diem medici de ſpiritu incoërcibili, ex fermentatione genito habuerunt, deleret. Sed quo demùm fundamento?

Medicorum hanc ſententiam defenſurus, primùm monere debeo, videri nobis illam efferveſcentiam, quæ à rerum alcalinarum acidarumque commiſtione, & conflictu oritur, minùs æquè ab auctore cum eâ fermentationis actione confundi, quæ ſpiritum illum, gas ſylveſtre appellatum, generet: aliam quippè ſpiritûs materiem eſſe eam, quæ ex acidi & alcali conflictu oriatur, quàm illam, quam generet fermentantium acor.

Sed ſecundò aſſero multis experimentis conſtare, quàm noxius hic ſpiritus animalibus, hominibuſque ſit. *Boyleus*, *Exp. Ph. Mechan. tract. ult. ab exp.* 1. *ad* 13. *uſque*, demonſtravit: aërem factitium ex vegetabilibus genitum, noxium animalibus deprehendi, imò illum, qui ex paſtâ generetur, exitialem eſſe.

Boerhaavius idem, *cap. de fermentatione*, obſervavit: & infortunatorum

hominum, qui eundem vel ex cadi ſpiraculo exſpirantem hauriunt, vel ex caveâ, fermentantem cereviſiam, vinaque reſervante, exhalantem inſpirant, exempla confirmant abundè.

Hæc quidem concedit *Macbridius*; imò *pag.* 90. proprio ſuo experimento in paſſere capto, ea quæ mox retuli, confirmat: at nihilominùs, quo ſpiritûs ejuſdem, in ventriculo, inteſtiniſque agentis, prærogativas tueatur, conſiderat illum eo, quo id genus venenorum modo, quale v. g. ſerpentum virus eſt, quod quidem ſanguini, aut pulmoni adplicatum, mortem; ventriculo autem inteſtiniſque admotum, ne minimum quidem ſanitatis detrimentum conciliare ſolet: gas ſylveſtre itaque, dum hauritur pulmonibus, nocentiſſimum toxicum eſſe; in viis autem primis noxium minime eſſe, imò potiùs ſalutare exiſtere.

Obſervata tamen practica, tum alibi, tum in actis anglicanis à clar. *André* communicata, & quotidiana medicorum experimenta, videntur contrarium evidenter demonſtrare. Hæc optimus auctor noſter, quâ auctoritate neſcio, theoriam ac hypotheſin vocat » quæ, » inquit, ſi falſa non eſſet, illi qui

» ope emetici ab inſtante morte libe-
» rantur , haud reſtituerentur : undè
» ſequitur choleram hanc à merâ ven-
» triculi diſtenſione natam eſſe. Quip-
» pè ſi vapor ille perniciosſus lethiferam
» impreſſionem feciſſet, parùm utique
» conferret ventriculi evacuatio : & ſi
» fortè poſtmodum vires recuperaret ,
» id non niſi lentè fieret . neque niſi
» poſt laxitatem , atque debilitatem pa-
» ralyticam. *Vid. eum , pag.* 18.

Permittat nobis eruditus auctor id hîc animadvertere , quod malè aut theoriam, aut hypotheſin , vocet ea, quæ omnem ſive medicum , ſive plebeium,mera obſervata docuerunt. Quodque id ideò hypotheſin appellat, *quia cholerâ laborantes emetico liberantur , argumento , morbum in merâ ventriculi diſtenſione ſolummodò conſtare* ; totum hoc ipſi negare cogimur , toties teſtes qui fuerimus , ob idipſum hominem periiſſe, quod emeticum ſumſiſſet. Ignoratne igitur ingenti *Sydenhamo* duplicem choleræ curandæ methodum in uſu fuiſſe ; evacuandi ſcilicet, aut conſopiendi ? *Evacuandi* , dum ægri vires conſtantes teſtarentur vim hujus ſpiritûs toxicam necdum potenter affeciſſe nervos ; *ſopiendi*, ſeu nervos ad tempus inſenſiles

reddendi, ubi ingens virium prolapſus nervos validè affectos veneno eſſe argueret. Hanc methodum ſecuti, choleram ut plurimùm ſanamus; hujus qui aut obliti, aut ignari, vel qui fraudulentâ opinione, quod vomitus vomitu curetur, medicantur, multos profectò occîdunt; eoque plures, ſi ipſo emetico, & non blando jure pulli, quemadmodum vomitum priore in caſu cum *Sydenhamo* facere ſolemus, eundem promoverint.

Equidem in ſuæ methodi tutamen conabitur nobis fortè *Hippocratis* auctoritatem laudare; dum, *Epid. V.* homini athenienſi, à cholerâ indomabili jam ſingultienti, minùs tamen κατὼ quàm ἀνὼ evacuanti, dabatur bis helleborus cum lenticulæ ſucco. Ceſſantibus evacuationibus friguit homo, ſed calidâ inferioribus lotus, recaluit, & revixit. Poſtridie verò polentam ſumſit.

Reſpondemus cum antiquitate remotiſſimâ, negando athenienſi homini helleborum datum ab *Hippocrate* fuiſſe. *Foëſius* in hunc locum notat hiſtoriam hanc ab *Hippocrate* ſuis in itineribus obſervatam duntaxàt fuiſſe, pugillaribuſque inſcriptam, minime verò eam, quid fecerit ille, teſtari. Sed hæc

Foëſii nota jam ea antiquorum fuit, ut implacabilis *Hippocratis* hoſtis, *Cælius Aurelianus*, *lib. III. Acut. cap. XXI.* teſtis eſt; id ſaltem in *Hippocrate* culpans, quod pravam medicinam referens, non condemnaverit illam. Verùm qui morem enarrandi ejus novit; ut v. g. in hiſtoriâ Eupolomi, & Hippoſtenæ, & Scamandri, Theophorbique filii, uxoris quoque Antimachi, & Eudemi, & Omuli famuli, Hecaſonis, mulieris ſanæ & obeſæ, Antandri, pluriumque aliorum, ille minime miratur ſimplicem atheniensis hominis hiſtoriam: præterquàm quod præpoſteram curam ipſa hæc hiſtoria damnat referendo frigus illud, quo poſt pharmacum alſerit ægrotus: ita ut, morti proximus, non niſi calidâ lotione recaleſcens, polentâque refectus, in vivis per naturæ bonitatem permanſerit; ſic ut in textu non dicatur ſimpliciter *reconvaluiſſe*, ut aliàs, ſed reverà *revixiſſe*.

§. IV. Sunt præterea multa in *Macbridii* experimentis de aëre fixo, quibus ille exponere medicamentorum effectus conatur; quæ nos, ſaltem hucuſque, non videmus ex iiſdem experimentis clarè & indubitanter ſequi. Exemplo ſit peruvianus cortex *pag.*

197. *obſerv.* 22. Siſtit nobis ibi fermentationem, ut vocat, excitatam in miſcelâ compoſitâ ex cortice peruviano, ſalivâ, aquâ, & putridâ bile. Vapor, excitatus ab hâc ipſi dictâ fermentatione, ità mutavit ſpiritum ſalis ammoniaci cauſticum, ut ille adjecto dein oleo vitrioli efferveſceret. Contingebatque hoc, inquit, quod fixus olim aër, jam à fermentatione putridâ in elaſticum mutatus, mox ubi materiem quâ reciperetur, invenit, ſolutam nempè in ſpiritu ſalis ammoniaci calcem, denuò cum illâ fixus fiat, ex ſolutâ calce terram calcaream formet, & ſic eundem ſpiritum ſalis ammoniaci aptum reddat, qui cum ſpiritu vitrioli efferveſcat.

Ex hoc exemplo, necnon ex eo, quod *pag.* 65. affert, ex alio *pag.* 82. iterúmque ex iis, quæ *pag.* 84. 202. 315. & 370. habentur, concludit fixi aëris copiam ingentem in hoc cortice latitare, ità ut hinc cum aceſcentibus putreſcentibuſque, vehementem fermentationem excitet, ac proindè eodem ſuo copioſiſſimo aëre fixo putredinem, quæ ab hujus fixi aëris defectu gignitur, gangrænamque, præcaveat.

Hiſce reſpondeo 1°. in horum experimentorum priore corticem cum aceſcen-

tibus, & putreſcentibus, neutiquam miſtum fuiſſe, ſed ſolis aut putreſcentibus, aut putridis, & tamen phænomenon edidiſſe, quod in aliis laudatis hîc experimentis fermentationi ex acidis putreſcentibuſque ortæ, adſcriptum ſit. In primo enim experimento putreſcibilis ſaliva adeſt, putreſcibilis aqua, putridaque jam bilis, niſi fortè ſupponeret acidi auſteri quid in cortice latitare; ſed cùm hujus nihil meminerit, illud ſuppoſuiſſe auctor non videtur. Ergo erat vera putrefactio, & nullo modo fermentatio.

2°. Dico: *pag.* 106. *Exp.* 16. aliam putrefactionem deſcribit, quam ibi etiam putrefactionem appellat, ortam, ut ait, à fruſtulo carnis ovillæ in aquâ poſitæ; à cujus vapore ſpiritûs ſalis ammoniaci, factus ope calcis vivæ, ſaturabatur, quoniam ad hunc ſpiritum affuſo ſpiritu vitrioli, vehemens efferveſcentia obſervabatur. In experimento ſuperiùs laudato mera alcaleſcentia aut alcalina aderant, corticem ſi exceperis: inſunt & in hoc poſteriore. Jure ergo petimus, ut mentem ſuam clariùs enunciet auctor noſter; quandoquidem ex ipſiuſmet experimentis evidenter id patere arbitramur, quod nihil hic effecerit

cortex, cùm idem ipſiſſimum phænomenon, non addito cortice, apparuerit; adeóque quod abundantia atque efficacia adverſùs putredinem aëris fixi, in cortice peruviano latitantis, minime evicta ſit.

Aſt verò candor viri, quem non niſi reverenter, amicéque, oppugnamus, nobis aliud ſubminiſtravit argumentum, quod uſui eſſe nobis poſſit.

In experimentis, cum hoc cortice factis, invenit ille ejuſdem virtute non tolli, ſed arceri putredinem duntaxàt. Hoc ſi, ipſo fatente, experimenta fantur, quàm parùm fidendum illis; quámque ſobriè, circumſpectéque, ex iiſdem quid concludendum ſit, ſponte liquet. Uſu quippè quotidiano experimur virtute corticis & averruncari gangrænam, antequàm adſit, & natam eandem, progreſſamque, cum ſiſti, tum tolli. Plura, eaque memorabilia in *variis Rat. Med. partibus* dedi; ſimilia ſe obſervaſſe & ipſe memorat *Macbridius*.

An igitur, non ab aëre fixo, ſed ab alio, nobis hucuſque ignoto principio, virtus kinæ, adverſùs gangrænam probatiſſima naſcatur, ſolvendum

relinquo auctori. Si enim hanc vim fixo aëri tribuamus, cortex præveniret, non curaret gangrænam: imò ſequeretur, ex *Exp.* 16. *pag.* 106. gangrænam gangrænâ curari; ſiquidem pars gangræneſcens tantum aëris fixi generat, ut alteram à gangrænâ præſervet. Imò in corpore humano, ſecundùm auctoris theoriam & experimenta, impoſſibilis gangræna foret, quandoquidem in omnibus vegetabilibus tanta copia aëris & ineſt, & indè in ſanguinem intrat, & ſolidis partibus applicatur, ut eas putreſcere prorſùm ſit impoſſibile. Si quis fors regerat mihi, tunc fixi aëris vegetabilium ingreſſum in lactea & ſanguinea vaſa, qualicumque de cauſâ impediri, quando corpus aut ad gangrænam diſponitur, aut gangrænâ jam infeſtatur; hujus veniâ reſpondeo, neque tunc aëra fixum kinæ in eadem vaſa penetrare ſe poſſe, adeóque nunquàm, eodem gangrænam aut arceri, aut tolli, poſſe. Tandem quot non dentur alimenta & potulenta, quæ aëre ſcateant, & nihilominùs ad gangrænam inepta ſint! Si enim corticis peruviani aër fixus & præcaveat hanc, & curet; allium profectò, & cepæ, & fabæ, piſaque, vini quoque ac cereviſiæ muſtum,

copioſiſſimè aſſumta, potentiora ipſo cortice auxilia adverſùs gangrænam forent; quæ cùm hâc virtute non polleant, multò minùs per ſuum fixum aërem hoc cortex præſtat.

CAPITIS II.

Sectio quinta.

De applicatione experimentorum recenſitorum, ad intelligendam cum cauſam ſcorbuti, tum curam.

§. I. Statuminare ſuum ſyſtema *Macbridius* conatur hiſtoriâ atque curâ ſcorbuti, nec diffiteor ſyſtematis plauſibilitatem indè ſic augeri, ut multorum in ſeſe aſſenſum, multorum in ſe rapiat admirationem. Cùm enim terribilis hicce morbus & fluida humani corporis, & ſolida, in deleteriam putrilaginem convertere ſolitus, tutò, citóque, unà cum aliis auxiliis, vegetantium fermentabilium ſucco curetur, videretur tentaminum iſtorum indubitatam ponere veritatem.

Nonnulla nihilominùs mihi in contrarium proferre liceat; mihi, inquam, qui in hanc quæſtionem penitiùs olim

introſpexerim. Etenim, *parte VIII. cap. IV.* de ſcorbuto ex profeſſo differens, laborioſâ peregrinatorum, maritimorumque præcipuè, collectione, id evictum eſſe credidi, ut quantumcunque vegetabilium ſucculentorum uſus in diro hoc morbo præſtantiſſimus ſit, vireſque conſimiles edat, ex alcaleſcentiumne, an ex aceſcentium claſſe petatur, attamen ad præcavendum, curandumve ſcorbutum, non ſufficere, niſi unà & lecti denſiores, & veſtes cum craſſiores, tum mutatoriæ, & in continentem deſcenſiones, frequentiores ſint.

In hoc igitur hucuſque convenimus *Macbridius*, egoque: in eo verò à nobis mutuò diſſentimus, quod ille fermentationi ex vegetabilibus ortæ, ejuſque gas ſylveſtri, curam fortunatam ſcorbuti tribuat; ego verò, quandoquidem in ſcorbuto putrido alcaleſcentia vegetabilia haud ſeciùs, quàm aceſcentia conferant, dubius rogaverim, *an forſan in ſaponaceâ vegetabilium parte vis antiſcorbutica non reſideret?*

Profectò neceſſe eſt morbi naturam ab hâc parte contemplari. Si enim æquè facilè ſucco vegetabilium alcaleſcen-

tium, quàm aceſcentium curetur; ſi deindè fermentatio, quam *Macbridius* vult, in humano corpore non detur, ut pro parte jam conſtitit, & clariùs brevi conſtabit; conſequitur id, ut, non genito ex fermentatione ſpiritu, ſed vegetabilium naturali qualitate, hæc antiſcorbutica operentur. Vegetabilia autem vel in acidum, vel in alcali prona, aut ut talia agunt, aut virtute ſaponaceâ. At verò virtute alcalinâ, acidâve non agunt, cùm æquè hâc quàm illâ qualitate, ſcorbutum ſanent. Supereſt eorum ſaponacea virtus. Eâne vi domarent ſcorbutum? Hæc demùm quæſtio eſt, quam eruditis in arte propoſui, in *parte* VIII. hujus operis, & ad quam legitimè proponendam integras 40. paginas explevi: uti demùm minime ex ratiociniis, argumentiſque, verùm ex ſimplici maricolarum & obſervatione, & enarratione, quæſtionis natura intelligeretur. Quamvis autem ille tomus anno 1763. editus fuerit, illum tamen *Macbridius* non legiſſe videtur, neque, qui ipſo poſterior ſcripſit, expertiſſ. *Nathanael Hulme*, cujus eruditum tractatum *de ſcorbuto*, dono auctoris, cui ob id grates rependo, his diebus Londino accepi,

Ab hujus quæſtionis ſolutione morbi naturam curamque accuratiùs capiemus. Verùm ut, quod hucuſque fieri poſſit, hæc quæſtio dilucidetur, reſpiciendum in priora erit, in quibus modeſtè quidem, ni fallor, dilucidè tamen probare conatus ſum, ejuſmodi fermentationem, cujuſmodi tentamina extrà corpus humanum facta exhibeant, in humano corpore impoſſibilem eſſe. Si hoc à me ritè probatum eſt, opus non erit ulteriore reſponſo. Fermentatione enim illâ, eo uſque provectâ, ut deſcriptos effectus ederet, lègitimè juſtéque negatâ, omnia ſponte ruunt, quæ de hâc cauſâ virtutum vegetabilium enarrantur.

§. II. Sed & hoc adjicere liceat: ſi ejuſmodi operatio chemica in corpore haberet locum, vel neminem unquàm claſſiariorum ſcorbutus invaderet, vel per hoc ipſum auctoris ſyſtema corrueret totum.

Etenim panis, quo ferè ſolo, de hâc claſſe, *Macbridius* ad ſuas fermentationes uſus eſt, nautarum communis eſt, quotidianuſque cibus. Cùm igitur in ejus experimentis fortes fermentationes à pane cum aquâ, &c. miſto obſervatæ ſint, fermentationem ſane

ſane ſufficientem in ventriculo nautarum ederet idem panis; undè perpetuò ſolida fluidaque corporis aëre fixo replerentur, atque putredine præſervarentur.

Imò ſecundùm noſtrum auctorem, & cl. archiatrum *Pringle*, fermentationes illæ nunquàm promoventur, ſuſtinenturque feliciùs, quàm adjectis putreſcentibus. Hoc notum diù fuit, ſed eâ lege, quâ *cap. de fermentatione Boerhaavius* docuit, ſcil. tunc alcalina augere fermentationis vim, quandò nimio acore illa debilior eſſet. Hâc vice tranſeat hoc argumentum. Atqui caro & putreſcibilis, & non rarò verè putrida, unà cum pane, & aut cum aquâ aut cereviſiâ, in nautarum ventriculo quotidie præſto eſt. Ergo quotidie requiſita fermentatio adeſt, ob idque perennis adeſt cauſa impediens, ne ſcorbutus naſcatur.

Operæ pretium eſt reliqua recenſere nautarum alimenta. Fabis, piſis, viciâ, lentibus, ciceribus, erviſque, ut plurimum veſcuntur. Fagopyrum Batavorum in navibus quotidianus propemodum cibus eſt. Scripſit *Boyleus* Exp. Ph. Mech. tract. ult. art. X. exp. V. *Ex hoc experimento ſequitur fabas multum aëris in ſe continere.* Et

Boerhaavius cap. de ferment. in claſſe ſecundâ fermentabilium farinoſorum & phaſeolos numerat, & piſa & viciam, lentes, fabas, cicereſque, & erva. Patet ergo evidenter plurimam, ne dicam omnem, alimentorum partem nautis ex ipſo hoc rerum genere parari, quæ & facillimè, & propter adjectam putreſcibilem materiem, ut cum *Pringlio Macbridius* cenſet, omnium feliciſſimè potentiſſiméque, fermentent.

Quandoquidem ergo hîc cauſæ quæcunque abundent, quæ ſcorbutum, uti ipſe quidem cenſet, potenter cum arceant, tum auferant; nullus unquam ſcorbutus torquere nautas videtur poſſe. Saltem ſyſtema auctoris de fermentatione ventriculi, ejuſque effectis, cum rerum eventu non convenit.

§. III. Haud parum laboris *Macbridio* exantlandum eſſe prævideo, ſuum ſyſtema ultrà probare, ac confirmare, ſi anniſus fuerit; deſtiturumque potiùs auguror, quandò ad id tandem rei principis, cujus ſine cognitione nihil ſcitur, deeſſe ſibi intellexerit notitiem: machinæ humanæ, aio, quam cum ſuo in genere unicam, tum nemini mortalium ſufficienter notam, unà nobiſcum fateatur oportet. *Boylei*, aliorumque, ad

eandem imitandam vanos inaneſque conatus, incaſſos novit labores. Eandem, non niſi deſidem, à morte introſpicere licet: quandò nulla in ſe mutuò, inque contentas partes, agentium; nulla ultrà concurrentium ad mutua auxilia organorum; nulla fluidorum mirandis potentiis, ſtupendâque varietate, operantium; vel minima veſtigia mortalibus patent. An verò canicidia forſitan, an animalium aliorum introſpectiones; hanc penitùs obvelatam notitiem revelabunt tandem? haud crediderim. Primò enim de machinâ humanâ agitur, quam alio prorſùm, ab illâ animalium, modo, artificioſiſſima finxit OMNIPOTENTIS manus. Secundò, vulnerata hæc animalia, diſtenta, convulſa, contracta, hæmorrhagiis torturiſque debilitata, non modò non exhibent, quæ ſana exhibuerant, verùm edunt, quas ſana ediderant nunquam, actiones. Dubitatiſne? unicum conſulite *Wepferum.* Nonne & ablato diaphragmate animalis, & reſciſſis muſculis abdominalibus, veſicam urinariam viderit evacuandi ſe functione uti? Sed ejuſmodi experimenta potiùs miſſa faciamus; quorum diſparitas, eventuumque inconſtantia, ab iis abundè notatæ ſunt, qui torquendis

beſtiis humanam œconomiam capere ſtuduerunt, noſque ità de ejuſmodi experimentorum vanitate propriis convicêre experimentis.

Profectò qui attentâ mente hæc omnia volvit revolvitque, nihil inveniet abſurdi in ſententiâ reverendi longéque eruditiſſimi abbatis *Pluche* auctoris laudati antea libri, dicti *Spectacle de la nature*. Pluribus hujus operis in tomis docet, repetitque, hominem, ad rerum divinarum contemplationem, ad divinam potentiam in operibus ſuis, majeſtatemque adorandam, & ad ea, quæ ex diviti creatarum rerum penu ad vitam conſervandam, tuendamque, apta ac neceſſaria eſſent, ſibi comparanda, creatus fuerit; organis ejuſmodi inſtructum fuiſſe, quæ inſcio ipſo, à CREATORE juſſum perficerint opus. Occupatum verò ſeriis adeò negotiis, ociari nonnunquam debuiſſe ad capienda alimenta, quæ indicabat grata fames, comitabaturque innocenti voluptate ſapor. Expletâ verò fame, quo demùm homo ſe totum animi daret, corporiſque operationibus, totum digeſtionis opus, ab ipſo momento, quo alimenta gulam tranſierint, neſcio ipſo, ità peragi, perficique, ut ſummus anatomicus,

atque phyſiologus, non plus capiat, quàm rudis arator, quid in ſe rerum agatur; quove tandem modo chylus, lac, ſanguis, & quidquid ultrà ſubtiliorum humorum detur, in ſe generentur. Noſſe, ſtructuræ peritum ſuæ, & organa multa, & eorum miram ſtupendamque fabricam, & variorum in idem concurſum, & humorum mirificè præparatorum confluxum, ex viſcere in viſcus tranſitum, varium à diverſis effectum, mirabilem, ſtupendum; verùm effectus hos ejuſmodi eſſe, ut ex iiſdem quâ porrò ratione organa ſua inchoent illos, promoveantque, & perficiant, nemini mortalium noſſe datum fuerit: quandoquidem ad alia deſtinatus homo, opus non haberet illa in ultimâ ſuâ actione intellectu complecti, quæ, ipſo ignorante perfici oportere SAPIENTISSIMUS CREATOR voluiſſet. Idque haud alio profectò modo, quàm quo v. c. ſummus medicus, ſcientiâ anatomicâ, phyſiologicâ, & pathologicâ, æquè commendandus, dum cantat, dum in cymbalis, fidibuſque, eruditi atque artificioſi illius digiti modulantur, nihilo plus novit, quot, quove pacto, millena organa, millenis modis, millieſque, fulmineâ celeritate ad mentis

imperium mutandis, deſtruendis, renovandis, continuandiſque, moveat, & in actum ducat; non plus, aio, hæc ille intelligit, quàm tenellus, quem cantum, luſumve erudit, puer. Sua tantummodo, æquè atque ea pueri, mirum in modum ſic à SUMMO OPIFICE RERUM fabrefacta organa eſſe invenit, ut parata ſint omnia ad mentis imperium.

§. IV. Quid ergo prodeſt, forſan quis mihi objiciet, ad ſtudia medica ſibi comparanda tantos labores navare, totque impendere annos, ſi machinæ noſtræ adæquatam adipiſci notitiem, vires humanas longè ſuperet? Præſtaret coï exemplo practicis obſervationibus unicè inhærere, & anatomiæ atque phyſiologiæ, veluti inutilibus ſcientiis, prorſùm valedicto, botanen ſolam chemiamque, tanquàm adjutrices clinices ſcientias, addere practicis.

Objectio hæc tantâ & ignorantiâ, & errore ſcatet, ut non mereatur reſponſum: quo nihilominùs præcaveam, ne qui ſint, qui quid ſimile cogitent, reſpondebo.

Ac primò quidem oſtendam objectionis errorem, quo quis ſupponeret *Hippocratem* medicinam feciſſe cum

ſtructuræ, tum uſûs partium, ignarum. Qui talia proferret, oſtenderet ſe planè hoſpitem eſſe in libris Hippocratis *de officinâ medicâ*, aut, *de officio medici*, *de fracturis*, *de articulis*, *de vectiario ſeu mochlico*, *de ulceribus*, *de fiſtulis*, *de capitis vulneribus*, *de alimentis*, *de morbis &c.* Anatomes peritum, deque partium inſtructum uſu fuiſſe *Hippocratem*, adeò perſuaſum *Galeno* erat, ut in principio commentariorum in librum *de fracturis*, maximè autem in exordio ad *librum de articulis*, ſic præfatus ſit: » Ad expoſitionem
» igitur veniamus, adhuc illud præfati,
» quod in expoſitione libri *de facturis*
» propoſuimus, nempè ſermonem *Hip-*
» *pocratis* planum eſſe, minimâque ex-
» poſitione indigere apud eum, qui
» primis diſciplinis inſtitutus ſit, &
» viri ſenis ſermonibus aſſuetus. Si
» quis enim ità præparatus oſſium ho-
» minis, at certè ſimiarum, commiſſu-
» ras probè intellexerit, faciliùs com-
» prehendet, quæ in hoc opere tra-
» dentur: εἰ δὲ καὶ μυῶν ἀνατομῆς ἐμπείρως
» ἔχοι, ſi quis autem incidendorum muſ-
» culorum experientiam habet, & pru-
» dens alioquin natura fuerit, huic,
» certus ſum, ſupervacua videbuntur

» complura eorum, quæ in iis commen-
» tariis poſuimus, quandoquidem verba
» *Hippocratis* priùs tenebit, quàm à me
» exponantur. Et in ejuſdem libri *textum XXVIII. comm. iij. edit. Chart. tom. XII. pag.* 378. » Notare ſemel alicubi vo-
» lumus, atque in memoriam reducere,
» quæ à nobis dicta ſunt à principio, in
» primo libro de ratione corporum in-
» cidendorum *Hippocratis*; in quo em-
» piricorum impudentiam cognoſces,
» qui audent *Hippocratem* appellare em-
» piricum. Fuit enim omnium, qui
» medicinam exercuerunt, maximè ex-
» periens, maximuſque experimentorum
» ſpectator; iiſque omnia comprobavit,
» quæ multis fretus rationalibus argu-
» mentis invenit, potiſſimúmque rationi
» corporum incidendorum, ſeu anato-
» mæ, operam dedit, quæ anatomes
» mirum in modum ad artem conferat.
Profectò impoſſibile fuiſſet de fracto-
rum, luxatorumque oſſium, de vul-
neratorum aut diſtortorum muſculorum,
de tendinum, ligamentorum, capſula-
rum, nervorumque ſymptomatibus, tam
præclarè diſſerere; nec non artem luxa-
ta fractaque reponendi, errores in eâ
vitandi, ſymptomata cum averruncandi,
tum abigendi, locupletiſſimam, ſapien-

tiſſimamque tradere, citrà anatomen partium earundem non mediocrem citráque non modicam usûs partium notitiem.

Dico 2°. *Hippocratem* artem colere cœpiſſe, altéque jacuiſſe ejuſdem fundamenta, eiſdem verò inædificandi & tempore, & occaſione, caruiſſe; inveniri propterea in multis deficientem; longéque præſtantiorem medicum futurum fuiſſe, ſi poſteriorum ſæculorum curatiore anatome, ſi cultiore noſtrâ phyſiologiâ frui, ipſi datum fuiſſet.

Unde 3°. ſequitur: ſi *Hippocrates* in iis exſtiterit præſtantior, in quibus anatomen, ac phyſiologiam excoluit, admovitque ad medendum; ſi temporis aut inquitate, aut defectu, utrâque cultiore caruerit; evidentiſſimè patet utramque hanc ſcientiam, tanquam artis noſtræ fundamenta, fulcra vera, & adjumenta, mente nunquam ſatis capi, excolique poſſe.

§. V. Verùm 4°. hæc, quæ mox poſuimus, ſupradictorum veritatem non delent. Id per partes oſtendere conabor. *Hippocrates* v. g. hepatis officium credidit eſſe, ut ſanguinem conficeret; ſic ut univerſi ſanguinis conficiundi officina foret. Indè in pleriſque, quæ

ſcripſit de hepatis uſu, craſſè admodum erravit, erravitque proindè in iis, quæ erroneæ huic phyſiologiæ ſuperſtruxit: licèt diffitendum minime ſit, inepta ſane haud protuliſſe eundem in hujus viſceris cognoſcendis curandiſque ægritudinibus; quæ contrà ſuam imperfectiorem, erroneamque theoriam, didicerat obſervando. Nos porrò, qui novimus totum ſyſtema venæ portarum, in id allaborare, ut detur jecori ejuſmodi ſanguis, qui per arterioſam venæ portarum fabricam ad viſceris ſeu acinos, ſeu glandulas, ductus, bilem in ductus biliarios ſecernat, exindéque per venas proprias abeat in venam cavam; eſſe præterea jecinori ex cœliacâ ortam arteriam, vitæ ejus, nutritionique proſpicientem, & per proprias ſibi venas ſanguinem in venam cavam refundentem: nervos ex plexu hepatico, quem à nervo ſympathetico magno, & nonnullis ſympatheticis minoribus ortum novimus, ubique per hepar diſpergi: vaſa lymphatica in involventis hepar membranæ interiore ſuperficie dari: denique communicationem hepatis eſſe cum veſiculâ felleâ mirabilem, per ductus, aut vaſa, quæ ab unâ quidem parte ab iis negentur, qui eadem invenire

præ ſubtilitate non potuerint, ab aliis autem claris, & nihil fruſtrà loquentibus viris, qui ea viderint, demonſtraverintque, adeſſe affirmentur: nos, inquam, ope anatomes, eviſceratione, arte injectoriâ, & microſcopiis, adjutæ, horum apprimè gnari, de uſu hepatis longè veriora, quàm *Hippocrates*, longè & certiora & tutiora de morbis ejus variis, curâque proferimus; verùm propterea intimam non percipimus jecinoris fabricam. Fac periculum, qui ſecùs ſentis, & dic mihi, cur à ſanguine, in uſum hepatis præparato, per arterioſam portarum venam allato, ad acinos, glandulaſve applicato, imò ſi vis, etiam in iiſdem mutato, bilis tantummodò ſecernatur, & non ſaliva; non ſuccus pancreaticus, non lac, neque etiam ſemen? An fors cum Carteſianis figuras aut rotundas, aut oblongas, aut anguloſas, eaſdemque mirificè variatas, excernentium vaſorum, in opem compellare lubebit? Sed has ut excogitatas duntaxàt, nec ullo modo demonſtrabiles, ſaniores philoſophi non modò rejecerunt, verùm etiam ut *cerebella hominum, potenteſque nugas,* exſibilarunt. Bilem noſti indè ſecerni, quia vides; verùm non ſic hujus organi

intimam fabricam animo complecteris; ut à priore, quod aiunt, noveris bilem duntaxàt, & non alium humorem, poſſe, debereque ſecerni. Interea tamen, dum de hepatis ſive obſtructione, ſive inflammatione, ſive alio morbo, agitur res, ex eâ tuâ, quam de hepate poſſides, notitiâ, multò profectò ſaniora *Hippocrate* proferes, ob idem illud tuum ſanius ratiocinium aptiora illo remedia præſcribes.

Renibus virtutem ſugentem, ſeu attractricem, tribuit *Hippocrates*, intimioris eorum ignarus fabricæ: novimus nos ingreſſam eſſe renalem arteriam, quæ ex ampliſſimâ protinùs in infinitè parvos anguſtoſque, atque flexûs ſerpentini æmulos, ramulos diſpeſcatur, & ad principia fiſtularum belliniarum urinam deponat. Datâ jam iſchuriâ ſpuriâ, non cogitabo ego de vi renum attractrice reparandâ, ſed de ſolvendo aut humore ſpiſſiore aut inflammato, obſtructoque ſolido, ſollicitus, urinæ ſecretionem reparare conabor. Equidem *Hippocrates* vitâ ſuâ annoſiore multa mutavit emendavitque, quæ & experiundo, & obſervando, contrà propriam theoriam didicerat, ſed ſanior noſtra theoria hunc nobis laborem

parcit, moxque ab initio praxeos aptat ad ea præſtanda, quæ ſenex noſter nonniſi longioris ætatis beneficio, ex attentis didicerat obſervatis. Interea tamen quantumcunque ſumus illo hâc in parte feliciores, atque ſcientiâ ſuperiores, non novimus ideò primam ſecretionis urinæ cauſam modumque. Hanc ſi noſceremus, neceſſe eſſet ut hoc mente aſſequuti à priore eſſemus, quod à tali ſanguine, atque à tali vaſorum diviſione, figurâque, non niſi talis humor, & nequaquam alius, ſecerni potuiſſet; quod quis demùm adeò arrogans, ut affirmet? Fabricam à priore novimus, urinæque per eandem ſecretionem à poſteriore; ſed ex datâ fabricâ nemo intelliget neque ſalivam, neque ſemen, neque bilem, ſed urinam unicè per eandem oportere ſecerni.

Porrò ſi ad cor, ſi ad lienem, ſi ad alia quæcumque viſcera, nos converterimus, deprehendimus quidem *Hippocrati* curtiorem anatomes ſuppellectilem fuiſſe, quàm ut circà harum partium uſum multa proferret, quæ utcunque tolerabilia eſſent: noſtrâ autem nos anatome, atque phyſiologiâ inſtructos, vera, pulcraque multa de earundem œconomiâ mente capere, &

exponere poſſe. Undè *Hippocrate* præſtamus in functionibus vitalibus ſive vehementioribus, ſive deſidioribus, emendandis; in venæ ſectione, aliiſque, ad idem moderandis, cæteriſque quæ requirantur, præſtandis: quorum principiorum defectus in cauſâ fuit, ut, quidquid ille in hiſce emendavit, id non niſi annoſiſſimâ eaque attentiſſimâ obſervatione, diſcere potuerit. Ut ut verò hæc veriſſimè ſic ſe habent, haud propterea nos primas vitæ cauſas capimus ex emendatiore, ex certiore, longéque ampliore vitalium noſtrorum viſcerum notitie; ſed potiùs, poſt fata ſingulorum ſyſtematum, quantumcunque plauſibilium, ſeriò attentéque conſiderata, primam vitæ intimamque cauſam, nos penitùs latere, volentes nolentes fateamur oportet.

§. VI. Eſt enim in medicinâ, quemadmodum in phyſicâ univerſâ. Si ariſtotelicam philoſophiam cum eâ recentiorum conferamus, impenſè de eâ luce lætamur, quam hæc, præ illâ, rerum naturalium affuderit notitiei: nec ſanæ mentis arbitramur eum eſſe, qui, quod poſterior hæc omnibus difficultatibus ſolvendis non ſit, illam propterea vituperaret. Allucinantibus peripateticis, ſapienter nos philoſophamur de naturâ

rerum; multaque explicamus ſic, ut ex noſtrâ explicatione ſequantur talia, quæ cæteris ſcientiis, atque artibus, quæ generis humani univerſi uſui, conferant, locupletiſſimamque habeant utilitatem. Ignorantes itaque & multa, & grandia quæque, non impedimur ideò à proferendis utiliſſimis humanæ ſociétati rebus. Poſt improbos in magnetem labores, poſt centena experimenta ſua, *Petrus Muſſchenbroeckius* ſummam ſuam de ejuſdem naturâ ignorantiam candidè faſſus, eâ tamen gloriâ cluit, ut acus magneticæ & declinationes, & ad variam poli altitudinem mutationes, mirificè nauticos in uſus promoverit. Quantumcunque SAPIENTISSIMUS rerum omnium CONDITOR nos intimam earundem celaverit notitiem, excitat nihilominùs, illuminat, adjuvatque ingenia mortalium, ut ex phænomenis, effectibuſque, abditarum ſuis in cauſis rerum, in omnem uſum humanum miranda excogitent, promoveant, & exequantur; quæ profectò, ariſtotelicâ ſe perpetuante philoſophiâ, cimmeriis tenebris involuta hucuſque latuiſſent.

Eodemque modo cum medicâ arte, comparatum eſſe ſat, opinor, ſuperque,

probavi. Primam rerum notitiem, ut nobis non neceſſariam, ſoli ſibi reſervavit ADORANDUS DEUS. Se unicum cordis, renum, viſcerumque vocavit ſcrutatorem. *Richardus Lowerus* de corde tam præclarè commentatus, ineluctabilium difficultatum ſolutionem in hâc unicâ conſideratione invenit. Ut ſenſu myſtico hoc ſemper faſſi ſumus, ità ſenſu litterali idem fateamur oportet. Qui ſecùs ſentit, periculum faciat! En Rhodus, en ſaltus!

CAPITIS II.

SECTIO SEXTA.

De aquæ calcis naturâ, viribuſque.

§. I. VIRUM optimum, *Macbridium* laudamus, eique plurimas gratias referimus de experimentis, quibus calcis cum vivæ, tum extinctæ naturam, vireſque non minùs præſtantes in medicinâ, quàm numeroſas, illuſtraverit, atque promoverit: an tamen ejus explicatio per omnia ſic, ut ipſe putat, ſe habeat, practicæ obſervationes dubitare ſinunt. Hoc itaque dubium ipſi ſolvendum proponam.

Aquam calcis docet cum rebus adjectis, multò aëre fixo pollentibus, ac maximè fermentantibus, commiſceri non oportere; eoquod earundem aër calcem, in aquâ ſolutam, mutet in priorem terram calcaream, adeóque aquam hanc vires amittere lithontripticas, quas ceterùm in urinoſos calculos, ex *Haleſio* aëre plus mediâ parte conſtantes, aërem hunc fixum arripiendo, atque ſic calculum ſolvendo, præſtare ſoleat. Hinc etiam abſolutam in ventriculò humano oportere fermentationem eſſe, antequam hanc aquam bibant calculoſi: neque cum lacte unquam potandam eſſe, quia lac, fixo aëre ſatur, ſolutam calcem eodem ſaturat, &c.

Attamen, ſecundùm auctorem ipſum, & prima fermentatio ventriculi, & ſecunda fermentatio inteſtinorum tenuium, & tertia putrida inteſtinorum craſſorum, vix unquam ceſſant; maximè in his, qui bis, ter, quater, die, veſci ſolent.

Præterea aut gas ſylveſtre aut ſimile quid, præſens ſemper & in chylo eſt, & in ſanguine, & in ſecretis à ſanguine liquidis. Quin ex viri expertiſſimi *Whytt*, & ipſius auctoris ſententiâ, nihil ferè magis hanc vim lithontripticam aquæ calcis deſtruit, quàm urina.

Igitur aqua calcis, magnâ copiâ, variis die vicibus haurienda, & in ventriculo, & in tenuibus inteſtinis, atque etiam in craſſis, quæ haud pauca vaſa lactea habere à *Schwenckio* demonſtratum eſt, in ipſo deindè ſanguine, ac tandem cum maximè in urinâ, aëre fixo replebitur ſic, ut neque in dictis humoribus, aëre fixo gaudentibus, neque ad pelvis renalis, ureteris, veſicæque urinariæ calculos ſolvendos, præſtare quidquam poſſit. Quæ enim cauſa lactis commiſtionem cum aquâ calcis prohibet, eadem tum in primis ſecundiſque viis, tum in urinario ſyſtemate, abundè adeſt.

Conceſſo tamen eo, quod ſolutæ calcis nonnihil in aquâ calcis maneat, quando in rene, aut veſicâ, calculum alluit, an eo calculum ſolvet? Calculus ex haleſianis plus mediâ parte aëre fixo conſtans, vel extrinſecùs vim calcis experietur, vel eam in intima ſua penetralia recipiet. Si cauſticum in ſuperficie tantùm applicabitur, abſorbebit perpetuò alluentis urinæ aëra fixum; & ſive tunc decidat viva calx, ſive inter elementa ſcabræ periphæriæ calculi inſinuata inhæreſcat, nihil ad ejuſdem diſſolutionem facere poterit: ſin

verò cauſticum ad calculi interiora penetraverit ſeſe, utique aëre fixo calculi ſaturari poterit nullo modo; quia cùm nullum adhuc corpus in rerum naturâ repertum ſit, quod aëris fixi copiam tantam abſorbet, tantamque cum eo affinitatem habet, quam calculus urinarius, profectò tunc cauſticum calculi molem duritiemque continuò augebit; interea dum idem calculus urinâ, aëre fixo divite, alluatur aſſiduò, aëremque perpetuò ex eâdem hauriat.

§. II. Hæc de aquâ calcis adplicatâ calculo in corpore humano: conſulamus experimenta cum eodem facta extrà corpus. Quatuordecim anni, & quod plus eſt, excurrerunt, quod in aquæ calcis librâ, alterno die renovatâ, calculum veſicæ pumicoſum explorans, tandem poſt trium menſium elapſum ſpatium, magnam partem ſolutum viderim; ſolutum tamen non alio modo, quàm ſcalpello radente, & cunei in modum infixo, minimè verò abſque vi ejuſmodi. Aqua igitur calcis reddiderat calculum obſequioſiorem ad inſtrumenti chalybeati impreſſionem, quàm antea fuerat.

Hoc anno experimenta plura inſtituturus, calculum humanum urinoſum,

lævigatum, planiorem, durumque, in vitro alto unciis ſex aquæ calcis commiſi, & alterno die abjeci antiquam aquam, affudique novam, ſpatio 71. dierum; deindè cum librâ aquæ calcis non renovatâ ſpatio 15. dierum. Poſt dies hos 86. ne minima quidem mutatio calculi obſervabatur, neque vi ſcalpelli abradi, diffringique, vel hilum poterat. Denique, cum aliis 53. diebus eundem calculum in librâ aquæ calcis non renovatæ, benè tectum, reliquiſſem, nihilo plus de eo ſolutum fuiſſe comperii. Erat autem hæc aqua calcis poſt hos 53. dies tam pura, quàm ſi recèns affuſa eſſet, ſine colore, ſine odore, ſine ullâ cum acidis efferveſcentiâ.

2°. Calculum alium, quem ex eodem homine, eodemque tempore, extraxeramus, cum librâ urinæ ſani hominis; quotidie renovatæ, commiſi 69. dierum ſpatio, tandem 15. diebus in urinâ non ultrà renovatâ: fuerat vitrum librarum duarum capax, veſicâ ſuillâ probè clauſum, & obturatum, ut nihil eo 15. dierum ſpatio exhalaſſe videretur. Fœtebat, quando expleto hoc tempore explorabatur; cum aceto verò, aut ſpiritu vitrioli minime effer-

buit: ergo necdum alcalinam ſe eſſe per communia hæc tentamina oſtendit ſe, quamvis corpus tantum alcali gerens tanto tempore alluiſſet. Calculus poſt omnia hæc experimenta ritè exſiccatus, ejuſdem, ac antea, ponderis fuit. Utì neque mutatum pondus fuit, quando eundem deinde 50. diebus in urinâ matutinâ, non renovatâ, ſani hominis, arenam (ut multi ſani ſolent) in ſuâ urinâ ſæpe habentis, benè tectum reliqui. Quod miratus ideò fui, quia ex urinâ meâ propriâ, & aliorum, poſitâ feſtucâ aut ligni, aut paleæ, ceu baſi, longiore temporis ſpatio veros calculos obtinueram: ſic nempè experimenta variant.

3°. Calculo magno, albo, pumicoſiori, affudi in vitro ſimili mediam aquæ calcis libram, alterno die renovatam. Die 32. potuit aliquid vi adacto ſcalpello abradi: poſt 42. dies multo magis. Tunc 14. diebus non renovatâ ultrà aquâ, deinde iterùm 8. diebus, tum bis in 4. diebus, tandem 15. diebus abſque aquæ renovatione reliqui. Sic poſt 86. dies ab experimenti principio elapſos nihil ſoluti in aquâ jacuit, ope autem ſcalpelli multa ſoluta iterùm ſunt.

4°. Calculo magno, griſeo, pumicoſo, duro tamen, affudi aquæ puræ ex puteo, undè bibere ſoleo, libram. Die tertio jam abradere quid potui. Renovavi aquam. Die 5°. poſtea plus abraſi. Reliqui tunc in eâdem aquâ calculum 15. diebus, vitro alligatâ arctè veſicâ ſuillâ benè tecto in cubiculo frigidiore, incluſum in arcâ. Poſt hos dies aqua lætè vireſcens, limpida, fœtidior multo urinâ, quæ etiam tot diebus ad experimentum ſecundum admota fuerat; æquè parùm tamen, atque illa, cum aceto, & ſpiritu vitrioli, efferveſcens. Calculus autem ità facilè erat à ſcalpello ſolubilis, ut primùm in centrum penetraret, & poſt modum levi preſſione calculum divideret; ubi tamen in hujus pumicoſi magnique calculi centro, & magis ad unum quàm ad alterum ejus latus, minor ex fuſco flavus calculus, non pumicoſus, ſed valdè compactus, unà cum exteriore integrè diviſus, reperiebatur.

5°. Parvus calculus ex fuſco nigreſcens, hirtus veluti calculis minimis, durus cum calculo 4°. in eodem vitro toto, quo ille, tempore jacuit, eademque phænomena exhibuit, niſi quod ſolutio imperfectior eſſet.

Porrò hos tres poſteriores calculos immiſi poſtea, ſpatio 53. dierum, in aquæ putealis, quam bibo, non renovatæ, librâ, benè tectos; ut poſt tot dies nihil evaporaſſe videretur. Tertius, & quintus, ſcalpello tacti, multum iterùm ſoluti videbantur, quartus verò fermè ſolutus totus.

Obiter hîc noto & urinam, quæ 50. diebus immutata cum calculo ſtetiſſet, & aquam putealem quæ 53. diebus calculo affuſa fuiſſet, fuiſſe tam abominandi fœtoris utramque, ut nemo, niſi per momentum, tolerare eundem poſſet; fœtore autem inter ſeſe diverſiſſimo, quamvis æquè abominabili, Neutram tamen vel cum ſpiritu vitrioli, vel cum aceto, ne minimum quidem effervefcentiæ ſignum exhibuiſſe. Igiturne tantæ putredini, in qua corpus alcali dives ſemper inhæſerat, prorſùm defuit alcali? Urina rubicundior, aqua ſubvirideſcens, multam ambæ contraxere mucaginem, quæ fortè ità alcali involvit, ut ab acido nequiverit tangi. Cur autem aqua calcis adeò pura perſtitit? An indè aliquid concludendum?

Igitur per omnia hæc experimenta, non adparet vis magna aquæ calcis in calculum urinarium, dum in vitro cum eo tanto tempore ſervata fuit. Primò

enim in duriorem politumque calculum nihil egit: ſecundò in molliorem, atque ſcabrum, nonnihil quidem egiſſe; egiſſe autem ut aqua communis, non verò ut aqua calcis agit, ex eo videtur, quod quartus quintuſque calculus & talem, & majorem exhiberent diſſolubilitatem ab aquâ communi. Quia tamen major minorve calculi durities faciliorem difficilioremque diſſolutionem admittit, hinc majorem ab aquâ communi diſſolubilitatem minùs urgeo.

§. III. Majoris elucidationis cauſâ legantur hîc *Acad. Reg. Sc. Par. anni* 1720. *Hiſt. pag.* 30. *Mem. pag.* 568. Optimus *Littræus* ab academiâ juſſus erat experimentis inquirere in virtutem, quam lithontripticam vocabant, aquæ dictæ *de Bougaille* prope Veſuntionem. Quæſtio nata erat ex ſingulari prorſùs obſervatione. Dantur quippè ibi loci torrentes duo, quorum alterum *Bougaille*, *Craye* alterum vocant. Quamdiù ſeparati fluunt, poſterior lapides, lignaque denſiſſima, denſâ admodum cruſtâ circumcingit; poſtquàm verò in priorem præcipitavit ſeſe, unoque alveo cum illo fluit, nihil ultrà incruſtat: quas autem cruſtas ſolus fluens formaverat, has torrens *Bougaille* diſſolvebat penitùs.

Haud

Haud abſimili ſanè modo, quo in *Comm. Litt. Norimb. ann.* 1735. vina rubra deſcribuntur, quæ à cadorum parietibus eas cruſtas ſolvunt, quas vina alia craſſas ingenteſque formaverant. Vim proindè lithontripticam aquis *Bougaille* dictis, cùm fama ferret, examen rei academia regia *Littræo* commiſit.

Solertiſſimè profectò ille, ut ſemper, ut ubique, impoſitum ſibi officium explevit. Calculi veſicæ urinariæ humanæ varias portiones, granorum 50. ſingulas, in variis lagenis, in ſejunctas miſit aquas; in aquam ſcilicet pagi, quem Arcum Julianum vocant, in aquam 2°. Sequanæ fluvii, 3°. in eam Bellavillæ, 4°. in aliam putei cujuſdam, admodum potabilem, 5°. in aquam alius putei, cum limpidam, tum potabilem. Notat autem omnem hanc putealem aquam, nec non illam Bellavillæ, ejus eſſe naturæ, ut neque ſapo in illis ſolveretur, neque piſa incocta teneraſcerent; in prioribus autem & diſſolutionem contigiſſe ſaponi, piſiſque teneritudinem incoctis.

Spatio multorum menſium major minorve calculorum ſolutio *Littræo* apparuit, haud iis in aquis duntaxàt,

quæ ſaponem diſſolverent, ſed & in his, qui illum non ſolverent; in aliis tamen quàm in aliis promptior utcunque, ſed ſine naturæ, ſeu genii ſui, diſcrimine. Notat aquæ in calculum operationem acceleraſſe, ſi calculi portionem, cruſtâ duriore nudatam, ejus virtuti exponeret. Eviciſſe id evidenter calculos, quos integros aquæ commiſiſſet; qui mole licèt parvi, menſium tamen quatuor ſpatio, ne ullum quidem darent diſſolutionis indicium. Diſſolutiones quoque non aquarum varietate, verùm etiam diverſâ calculorum ſoliditate differre. Cenſere ſe (id quod experimento nullo evicit) humanos calculos & magnos, & duros, & integros, aquâ ſolutum iri, dummodò longo ſatis tempore in eâdem hærerent. Finit demùm hoc triſti, veriſſimo tamen corollario, relationem experimentorum, quæ cum aquâ Arcûs Juliani medicus quis facere in calculoſis in animo habebat: » Difficile creditu
» ſcilicet fore hanc aquam & diù ſatis,
» & ſat continuatè, morari in veſicâ
» humanâ poſſe ſic, ut integri ejuſdem
» obtineretur ſolutio, qualem illius,
» in fragmenta minora diviſi, in aquâ
» obtinuerimus: metuendum eſſe, ne

» aqua illa, ob vim lithontripticam » laudata, ſi quam ejuſmodi virtutem » poſſideat, ab admiſtâ ſecum urinâ » enervetur: ac denique, cum calculi » ſolutio in aquâ hâc adeò rara ſit, ſi » integra, quâ tegatur, cruſta manſe- » rit, diſſolutionem ejuſdem in veſicâ » deſperabilem videri. »

Igiturne ex omnibus hucuſque dictis nullarum in calculoſis virium aqua calcis eſt? imò multarum: hoc ſcriptores angli teſtati ſunt; hoc ita eſt viſum *Macbridio*; hoc demùm multa experimenta confirmarunt nobis, & quidem, quod auctori noſtro haud ità probatur, cum lacte miſtum maximè.

Quod ſi ità ſe res habet, jure dubitare licebit, num aquæ calcis virtus ad calculum non à longè alio principio petenda ſit, quàm ab eo *Macbridii*? Ejus enim principium numeroſa argumenta infirmant. Ex meis experimentis conſtitit aquam calcis non ſolviſſe duriorem politioremque calculum, neque etiam pumicoſiorem, niſi hic cunei vi frangeretur. Cùm nunc aqua calcis in veſicâ humanâ calculum paucâ quantitate alluat; cùm copioſiore urinâ, quæ vim ejus enervet, commiſta ſit; cùm in calculum, in veſicâ, reneque

hærentem, nulla vis cunei agat; videtur ſententia, de vi aquæ calcis lithontripticâ, hucuſque non ſufficienter probata eſſe.

Proferam verò hîc meam, ex aliorum, meiſque propriis obſervatis, natam ſententiam. *Partibus II. III. & VI. Rat. Med.* hiſtoriam retuli, cujus numeroſos medicinæ ſtudioſos, plureſque medicos, teſtes compello, hominis ſcilicet ſartoris, tormenta calculi à ſeptennio paſſi; qui in noſocomio à menſe novembri 1756. ad junium 1757. ad exemplum, teſtimoniumque, ſervatus, aſſumſit quotidie unciam ſaponis veneti, & lactis atque aquæ calcis ſingulorum menſuram. Ita ut hoc temporis ſpatio libras XVII. ſaponis, & aquæ calcis, lactiſque ana libras 1500. deglutierit.

Porrò homo hic tertio, quartoque curæ menſe, cœpit emendari ſic, ut ſanorum inſtar citrà incommodum ſuam & retineret urinam, & excerneret: ſtabilioris tamen curæ cauſâ diutiùs, ut monui mox, medelam protraxi. Exiturum tandem noſocomio hominem, ut ſingulo ferè menſe antea, denuò cathetere explorantes, durum calculum & tactu, & ſonitu, clarè deteximus;

idemque quatuor aut quinque deinceps menſibus, iterúmque & altero, & tertio poſtmodum anno, eodem prorſùs modo, inducto cathetere, reperiimus: hominem autem alacrem ſemper vidimus, ne vel minimo quidem calculi ſymptomate vexatum, aſſerentemque ſe, contra monita noſtra, ſalſis, acidis, acribus, quibus impenſè delectaretur, affatim uti.

Sic dubitare magis cœpi magisque, num calculoſi homines, dum aquæ calcis liberaliorem uſum facientes, calculi liberantur tormentis, unà liberentur à calculo? Profectò neque phænomena calculi extrà corpus humanum viſa, neque ea illius intrà corpus obſervata, id teſtantur, imò potiùs negant.

Regerere quis poterit, fateor, ejusmodi abſurdam videri ſententiam, quæ aſſerat calculum, perennium in calculoſis tormentorum cauſam, in veſicâ hominis latere poſſe, absque vel minimis præſentiæ perceptis ſignis. Sed ad hoc in laudatis ſuprà operum meorum locis reſpondi ſæpiùs; & ut paucis omnia contraham, unicè dico eum, qui ſic cogitet, non conſiderare 1°. lucida intervalla, quibus calculoſi homines calculi incommodis non raro ſic carent, ut evanuiſſe eundem arbitrentur.

2°. Calculoſos numeroſos extitiſſe, qui calculis cum pluribus, tum majoribus, ponderoſioribusque, veſicam reneſve plenos, totâ vitâ immunes geſtarint, & non niſi iisdem laboraſſe per anatomen reperti fuerint: ejusmodi exempla plura enarravi alibi ex *Heurnio*, *Hollerio*, *Baglivio*, *Hermano Ooſterdyck Schacht*, *Loſſio*, *De Pozzis*, *&c.*

Stupenda hæc, nec inſolita res; magnorum virorum ingenia exercuit, torſitque, ut quandam ejus poſſibilitatis invenirent rationem. *J. Crato à Craftheim*, *Conſ.* 315. » Neque ipſi cal» culi, ait, in veſicâ perpetuò ſunt in» feſti: imò cum pituitoſo humore veſ» tiuntur, ſæpè ante vitæ exitum vix » deprehenduntur.

Et nuper clariſs. *De Sauvages*, *tomo III. de Claſs. Morb.* quámvis ab opinione detritûs, ac ſolutionis calculi, alienus non eſt, tamen » aquæ calcis, » ait, & ſaponis veneti ope, calculus » obducitur muco quodam albido, » quo fit ut veſica ab ejus irritatione » immunis evadat.

Quamobrem egregius *Whytt* ex notabili exemplo nobiliſſimi equitis *Horatii Walpole*, aliorumque, concluſit, ſi calculi humano in corpore non

ſolverentur, aſperam tamen eorundem lævigari ſuperficiem, cruſtâque circumvolvi mucaginoſâ; ſic, ut neque dolores poſtliminio creent, neque abſorbeant ultrà urinam, neque etiam pondere ſuo moleſti ſint; idque præſertim quod paulatim creſcenti calculo homo aſſueſcat, ſi veſicâ gaudeat per ſe minùs irritabili.

Sufficiant hæc ut clarus auctor intelligat me, haud citrà graves rationes, dubitare, an virtus aquæ calcis in eo conſtet, ut aërem fixum calculi arripiendo illum ſolvat? proindéque neceſſe eſſe, ut longè plura experimenta ad theſin probandam ſuam & faciat, & cum publico communicet.

§. V. Ut autem ingenuè fatear, quod hâc ſuper re plura experimenta ab eo expetam, idem in ceteris ejus tentaminibus me puto jure ab illo petere poſſe. Unum, alterum, pauciora ſaltem experimenta, quæ ad multa probanda in opere egregio ſuo protulit, ad plenam, ad abſolutam concluſionem formandam, non videntur ſufficere. *Olai Borrichii* de aquæ calcis in calculum virtute laudibus incitati viri in arte principes, *Whytius*, *Pringleus*, *Alſtonius*, aquam calcis torſerunt, ut illa

P iv

cujus naturæ eſſet, quarumque in calculum virium, demùm fateri cogeretur: cùm verò numeroſa ſatis tentamina haud ediderint, & ipſi in diverſa abierunt, dubioſque nos reliquere fluitantes. Profectò vix unquam ſufficere etiam numeroſiſſima experimenta poſſunt. Expertus loquor. Quantos, quotieſque repetitos, ediderim quondam labores, ad arcana naturæ detegenda, lætus ſæpè, ſæpè mœſtus, recordor. Inter alia ſanguinis hiſtoriam, quam rudiorem plures inchoaverant, accuratiùs enodandi voluptas animum ceperat. Jam à 20. retrò annis in id intenderam. *Viennæ* deindè anno 1755. in centum ac quinquaginta hominum ſanguine, vario modo cum capto, tum explorato, experimentis ad ſingulum examen chartæ extemplo mandatis, obſervationes profectò quàm plurimas mihi comparavi, quas in variis annui operis (partibus), in primâ maximè, publicæ lucis feci. Totum quod indè didici, primum erat aut dubia multa, aut falſa eſſe, quæ vel aliorum auctoritate, vel præjudicatâ opinione, de vitali noſtro latice me noſſe credideram; ſecundum autem erat effatum Ciceronis *facilius quid non ſit, quàm quid ſit, de hujuſmodi rebus poſſe confirmari.*

§. VI. Haud tamen deſpondi ideò animum. Perpetuò memor præceptorum de methodo inſtituendi experimenta phyſica, quæ poſt *Verulamium*, *Boyleum*, *Boerhaavium*, *s'Graveſandium*, magnus *Müſſchenbroeckius*, in oratione publicè habitâ Ultrajecti anno 1730. tradidit; & in quibus obſervandis britannicam gentem cæteris Europæ nationibus exemplo fuiſſe teſtatur; horum, inquam, memor, triennio abhinc elapſo eoſdem labores integravi, noviſque auxi. Hâc vice experimentorum inconſtantiam præprimis dolui, eo quod, quæ plus decies mihi irrefragabilia viſa erant, me nunc fallerent, prorſúmque differrent à prioribus; quamvis eodem, quo priùs modo, iiſdem, quibus olim, cautelis, eadem inſtituiſſe, compleviſſeque, mihi viderer. Regulas à *Muſſchenbroeckio* laudatas denuò conſulens, & quânam fortè in parte defeciſſem, animo volvens, ſpero fore, ut integrè cataphractus tertio deſcendam in hanc arenam. In tentaminibus profectò noſtris, dum res grandiores nos occupant totos, minùs attendere ſolemus in minutias, à quibus attentè perſpectis univerſum quandoque panderetur myſterium. Ecquis verò eſt, quem non aliquando

ejuſmodi prætereant? Invenit *Muſchenbroeckius* experimentorum differentiam immenſam æſtatene, an hyeme; ſiccâ, an humidâ, ea perfeceris tempeſtate. Eventus tentaminum diſcrepare docuit ſi quem iiſdem deſtinaveras liquorem, in vitreâ lagenâ vel in cryſtallinâ ſervaſſes; imò tentamenta non convenire quorum aliud liquore fit, qui in venetâ cryſtallo ſervatus fuerit, aliud in cryſtallo pariſinâ. Et ipſæ aquæ, quas ad multa experimenta adhibemus, nonne crebrò differunt immenſum? Eademque aqua, eodem de fonte hauſta, annon identidem odore, ſapore, colore, ſuæ mutatæ originis teſtis, effectum experimenti mutet neceſſe eſt? Terreaque vaſa, ſi figuli ſive in argillæ aut compoſitione, aut excoctione, ſive in illorum incruſtatione, aliquid lucri, emendationis, ornatûſve cauſâ, mutaverint nonne tentamina mutari oportet? Neque etiam, quæ in res minutas inſtituimus experimenta, idem clamant, quod ea, quæ fiunt in molis maſsâ majoris. Sic, ſi unica, vel altera drachma carnis, ut in pringlianis, ac macbridianis experimentis eſt, à rebus adjectis aut citiùs putreſcat, aut præſervetur à putredine, indè non

conſequitur id, ut ingentes maſſæ idem phænomenon darent. Res adjectæ conſervant minutias ſive penetrando, ſive incruſtando, quæ in maſſâ majore hunc effectum non præſtabunt. Verbo dixerim, prudentia nunquàm nimia adhiberi in experiundo poteſt. Id toties in theoreticis tentamentis, pluſque adhuc experior in practicis. Poſt 40. annos ſtudio medico integrè, ſolerterque datos, magis in dies percipio, quibusnam artis in partibus defuerim, quominùs promoverim illam. Quos itaque vitæ, atque incolumitatis adhuc dabit OMNIPOTENS annos, hos *IPSIUS*, me *ILLUMINANTIS* in gloriam, arti excolendæ, ampliandæque, lubens do, dico, conſecro.

Idem pariter ab egregio *Macbridio* prævideo; imò plurium experimentorum cum repetitionem, tum emendationem, expectare me jubet viri notus per omnia candor. Aëris abſentia docuerat olim putrefieri carnes: anthliam pneumaticam perfectiorem adeptus, ſententiam revocavit. Corticis kinæ vires faſſus eſt longè limitatiores ejus experimentis eſſe, quàm in clinicâ praxi. Carnes mortuas alcalinis à

corruptione præſervari ex experimentis ſe ſuis colligere debere ratus, plurimùm abeſt, ut eam alcalinorum virtutem quoque in vivis concedat carnibus: imò potiùs obſervationes clinicas conſulens, ex *Huxhami* obſervatis deleterium alcalinorum in vivente corpore, inque acutis febribus effectum eſſe, contra archiatrum *Pringle*, cenſet. Quid demùm à tali candore non expectemus?

Terminabo hoc caput commendatione quatuor egregiarum diſſertationum, quæ, præter complures alias præſtantiſſimas ſuper calcis vel naturâ, vel viribus, vel utriſque, lucem viderunt: quarum primam conſcripſit, elapſis ſeptuaginta abhinc annis, cl. *Burlet*, *Acad. Reg. Sc. Par. anni* 1700. alteram publicæ lucis fecit cl. *Alſton profeſſor edimburgenſis* anno 1752. tertiam adornavit cl. *Tubingæ profeſſor* C. F. *Jaeger* anno 1768. quartam denique accuratiſſimè elaboratam edidit præſtantiſſimus collega celeb. prof. *N. Jacquin Viennæ* 1769.

CAPUT III.

De auxiliis præstandis his, qui aut in aqua, aut aliis de causis, suffocati, sive morti propinqui videntur, sive veram mortem simulant.

§. I. *Rationes recenſentur, cur per univerſam ferè Europam in ſubmerſorum reſuſcitationem animi erigantur.* §. II. *Enarratio experimentorum meorum, ac primi quidem cum ſucceſſu, ſecundi autem fruſtranei. Adhibiti auxilii multiplicis ſeries.* §. III. *Experimenta capta in XV. canibus. Ad quarti canis hiſtoriam examinatur primò, an ſubmerſis ſubrigat epiglottis? Secundò an hi aquam hauriant pulmone?* §. IV. *Relatio experimenti in duobus hominibus, marito & uxore, capti; in uxore ſuccedentis, in marito minime. Relatio aliûs fortunati experimenti.* §. V. *Notæ, & obſervationes, in omnia hucuſque dicta. Ad notam autem nonam nonnulla de variis vitæ gradibus, quæ phyſicis experimentis confirmantur;*

Certos judicandi de vitâ præſente abſenteve canones, neque ſubmerſionis diuturnitas, neque applicandorum auxiliorum modus, ordoque, ſuppeditant. An ſpuma, os nareſque obſidens, deſperatæ rei teſtis ſit, diſquiritur, & negatur. Ratio negati. Primò, quia non eſt ſignum hauſtæ pulmonibus aquæ. 2°. Demonſtratur non eſſe indubiæ mortis indicium. Eâ occaſione genuina datur Hippocratis *aphoriſmi* 2. 43. *explicatio. Tria exempla reviviſcentium, poſt oris copioſam nariumque ſpumam.* §. VI. Kundmanni *opinio, de ſalute poſt certum tempus ſubmerſionis deſperatâ, exemplis refutatur: altera ejus opinio de multis non perfectè reſtitutis, miſeréque aut brevi, aut longè poſtea, pereuntibus, quadruplici hiſtoriâ confirmatur.* §. VII. *Opiniones tres de ſubmerſorum vario reſpirandi modo, ad ſalutem mortemve faciente, recenſentur, inſufficienteſque eſſe videntur.* §. VIII. *Ex multarum rerum incertitudine bonum commune nullum detrimentum patietur, dummodò ad ea, quæ hîc certa, ac demonſtrata ſunt, attendatur.* §. IX. *Præſidia eadem illis conferenda, qui vel carbonum, vel gas ſylveſtris, vel*

puteorum clauſorum, fodinarumve vapore, tum denique laqueo, ſuffocati ſunt; ut & his qui ſub nive ſepulti.

§. X. *Applicatio eorundem auxiliorum ad varios morbos. Notabilia exempla hoc probant.*

§. I. DUDUM eſt, quod in reſuſcitandos homines, quos undæ demerſerant, reipublicæ utilitas attenderit, genuinuſque proximi amor. Hiſtoriæ ultrà ſæculum abhinc elapſum à *Pechlino*, ac *Bartholino* relatæ; hiſque obſervatæ ſimiles in variis mundi plagis; hiſtoriæ à *Pechlino*, *Bathurſto*, *Derhamo*, memoriæ traditæ famoſæ illius, laqueo ſuſpenſæ, Annæ Green; nota ſimilis Viennæ; complures hiſce analogæ in bello ſæpiùs obſervatæ de iis, qui aut carnificum, aut propriis manibus nefandis, laqueo ſtrangulati periiſſe viſi ſint; reditus ad vitam canum, qui in regno neapolitano, in antro dicto *grotta del cane*, mortuis ſimiles intrà minuti ſpatium fiunt, mortuique manſuri eſſent, niſi mox in lacu Agnano aliquot minutis detinerentur; quod idem experimentum & in majoribus beſtiis, & in hominibus veriſſimum deprehenſum eſt; hominum in vitam

reſtitutio, qui ſive in caveis fermentantis vini, qui in puteis diù clauſis, qui in fodinis, carbonumque vaporibus, vitam amiſiſſe viſi fuerant: hæc, inquam, omnia perſuaſere mortalibus, quandoquidem ex tot millenis, quos mortuos eſſe credidiſſent, nonnulli aut ſponte vitæ ſuperſtitis indicia darent, aut adſtantium reviviſcerent auxilio, laudabilem prorſùm fore laborem auxilii hujuſmodi his, qui nulla darent ſponte indicia vitæ, pariter præſtandi. Cujus equidem, quantumvis rariùs, effectum gaviſi, merito cenſuerunt etiam in pluribus, imò in omnibus, quos cæterùm ut mortuos tumulabant, tentanda hæc eadem præſidia eſſe. Commovit hæc philanthropia Sileſios, Pomeranos, Batavoſque, omnem in hunc ſcopum operam navare; reſque eo devenit tandem, ut *AUGUTISSIMA MATER PATRIÆ, IMPERATRIX* & *REGINA NOSTRA*, publico edicto mandaverit; idem cum humani, tum chriſtiani amoris motu, erga quoſvis, qui ex enumeratarum quâcunque cauſarum, periiſſe viderentur, exercere.

§. II. Antequàm verò hoc edictum promulgaretur, exemplis mox enarratis permotus, id à ſupremâ poteſtate petivi,

ſi qua demerſorum corpora in hujus urbis viciniâ extraherentur aquis, ut ea mandaret ad noſocomium meum deferri. Voto meo protinùs annuere dignata eſt AUGUSTA.

Rumore itaque propoſiti mei latiùs percepto, contigit ut chirurgus pagi Sti Viti, horam hinc diſtantis, ſub noctem me adiret, conſilium petiturus ſuper viro ac feminâ, quos in viciniâ pagi ſubmerſos, eduxerant aquis. Chirurgum noſocomii benè inſtructum, cum inſtrumentis, quæ hunc in finem parari curaveram, ipſi dedi comitem. Virum chirurgus meus jam penè reſtitutum ſanitati vidit, auxiliis à chirurgo pagano adhibitis; feminam verò minime, utpotè ſolito ſubmerſorum more jam morti ex apoplexiâ proximam. Hanc autem venæ ſectione, frictione, repetito fumi tabaci clyſmate, ejuſdem fumi in nares inflatu, faucium irritatione, variatâque pectoris compreſſione, DEO FAVENTE, ſic reſtituit, ut ad auroram abiturus, eandem vitæ reſtitutam ſanitatique, cephalalgiâ aliquâ exceptâ, reliquerit.

Haud multo poſt mulier ex abbatiâ dictâ Cloſter-Neuberg, quam, in acclivi montis in vineâ laborantem,

rapidus aquarum de montis cacumine deſcendens fluxus rapuerat ſecum, præcipitemque in torrentem dederat, in noſocomium circa veſperam ducebatur, in oblongo curru reſupina, probéque tecta. Conjiciebant mediam horam in aquâ illam, torrente rapido abreptam, fuiſſe. Nulla prorſum vitæ ſigna extracta dederat. Integrum trihorium impendimus continuis reſuſcitandi laboribus. Venæ ſectio in brachio primùm, ea dein venæ jugularis facta; ſanguinis, quam ex utrâque educere potuimus, unciarum octo fuit pondus. Pluries fumi tabaci injectum enema eſt, pluries ejuſdem naribus admotus fumus. Os atque nares ſpiritibus variis irritatæ, motus atque forma thoraci, multiplici mutatione variatâ, conciliabatur, & in calente ante accenſum fornacem lectulo decubitus; inſpiratio aëris in ejus os adaptatæ ad id follis ope, ore interea naribuſque apprimè clauſis, quo aër ſubiret pulmones; frictio præterea univerſi corporis, laneis facta, penetratiſque fumo aromatico, pannis; faucium irritatio plumâ oleo madidâ corpori ſedenti eum in finem facta, ut proliceremus vomitum; inflatus noſtri ſpiritûs in feminæ os, fortis, diuturnus,

altero alterum in hoc opere excipiente, dum interea nares probè clauderentur, trihorii hujus labores erant. Poſtmodum mulieres duæ ſpatio 5. horarum utrinque ad feminæ latus accubuerunt ſtragulis tectæ, ſic ut ſudarent multum, earumque ſudore quoque feminam madentem perciperent, minime tamen indè caleſcentem. Surgentibus feminis, priorum experimentorum plura repetebantur, ac tandem integrum corpus in calidum aquæ Danubii balneum immiſſum eſt; quo, dum detinebatur, continua totius corporis frictio fiebat.

Nihil lucrati, aliud volvebamus animo. Femina in cadendo frontis, genæque ſiniſtra leviter excoriaverat, & contuderat: an fortè contuſio frontis majoris momenti non eſſet, utpotè quæ cerebri compreſſione vitam ſupprimeret univerſam? Trepano poſt lectionem pomeridianam exploraturi, fœtorem talem percipimus, indubiæ mortis teſtem, ut cadaver mox commiſerimus ſepeliendum.

Pluribus fortè labor noſter & nimius videbitur, & juſto protractior, præſertim cum contuſio internæ læſionis ſuſpicionem daret: verùm ſuſpicio ejuſmodi fallit ſæpè, deindè aliorum cum

hortatu, tum exemplis incitatus & animatus, incaſſùm multis adhibitis, rem ideò promovendam aliis auxiliis cenſui, eoquod aliquandò poſteriores ſucceſſiſſent labores: abſente autem fœtore, indicationem contuſionis ſequuturi quoque fuiſſemus.

§. III. Cùm verò poſtmodum regia lex promulgata eſſet, omnem animum, omnem intendi operam, ut aliquam afferrem huic negotio lucem, experimento in brutis tentato: haud eâ quidem mente, ut de brutis concluderem ad hominem; ſed ut auxilia adhibendi, mutandi, invertendi, amplificandi, prolongandi, variis inſtrumentis applicandi, nova excogitandi, opportunitatem nactus, ad reſtaurandos homines ſubmerſos methodum fortè certiorem, tutioremque addiſcerem.

Negotium itaque animo agitans, & cum amicis conferens, audivi ex eo, qui teſtis aſtitiſſet autoptes, repetito admodum experimento Londini conſtitiſſe, bronchotomiam ſic inſtitutam, ut homo ad aperturam appoſito ſuo ore exſpiraret frequenter, inſpiraretque, remedium eſſe, quod in ſubmerſis brutis reſuſcitandis cætera artis præſidia longè ſuperaret; quodque etiam demerſæ

feminæ vitam ibidem reſtauraſſet.

Hunc in finem anno 1769. die 24. julii experimenta inchoavi. Canem majorem, non veterem, lato admodum ſacco incluſum, in ingens dolium, aquâ multâ repletum, præcipitavimus. Cùm ſe multum movere non poſſet, brevi mortuus viſus eſt. Animus erat bronchotomiæ explorare eventum. Nullis itaque vitæ ſignis ultrà conſpicuis, integumenta à gutture, muſculoſque removimus. Cùm in cane cartilaginei annuli adeò lati ſunt, ut ſpatio meſochondriaco ferè careant, tres earum perſcidimus, inque earundem hiatum cannulam immiſimus. Cunctis itaque in cannulæ ambitum exactè clauſis, ore quoque naribuſque beſtiæ probè obturatis, aërem ore noſtro, alius poſt alium, inflavimus, tam naturali inſpirationis & exſpirationis modo, quam eodem cum celeriore, tum fortiore; ſub idem tempus pectus ac ventrem molli manu contrectantes, irritantes; formamque iiſdem variam conciliantes. Laboris autem per ſemihoram protracti eventus irritus fuit.

Irrito eo, machina, quam *Part. VIII.* & *IX.* deſcripſi, quamque ferè totam in gallico ſuo dictionario *Martin* habet;

canis in anum moderatè calentem aquam
injecimus, idque prudenter & lentè.
Quinque minutorum tempore, à primâ
aquâ injectâ elapſo, cœpit aqua ore
effluere, citrà vel minimum indicium
vitæ.

ALTERAM canem die 26. julii experimento ſubjecturus, amicum anglum qui memorata experimenta Londini viderat, rogavi nobis in hoc opere aſſiſteret. Magna hæc canis erat, quam non in ſacco, quemadmodum priorem ſed cruribus poſterioribus detentam reliquo corpore ſub aquâ detento, ſuffocavimus; quo in opere magnâ vi opus erat ob perpetuum ejus violentumque motum. Mortua viſa nobis trium minutorum ſpatio eſt. Bronchotomiam nunc ſic inſtituimus, ut integris relictis annulis, tranſverſam faceremus inter eorum duos aperturam, ut cannula immiſſa per ambitum aptius claudi poſſet. Cætera quæ in cane priore, modo eodem & in iſtâ egimus. Nonnihil ſpumoſæ aquæ per cannulam exibat foràs.

Laborem hunc 35. minutis protractum fruſtaneum experti, non ultrà ore noſtro, ſed ope follis, cum cannulâ arctè nexæ, eundem proſecuti ſumus, primò media hora, deindè adhuc quater, ſat

diù, poſt ſingulas horas. Non revixit.

TERTIUM canem, die 27. julii in caniſtro, viminibus rarioribus, eoque amplo, ſubmerſimus; cum ut ejuſdem varios miroſque eluctandi natandique modos contemplaremur, tum ut experimenta londinenſia per omnia imitaremur. Quinque minuta prima evoluta erant, priuſquàm vitæ ſigna ceſſaſſent. Factâ, ut in poſteriore cane, bronchotomiâ, aërem follis ope per cannulam immiſimus, motu interim vario, eoque aſſiduo, pectori ventrique conciliato. Impendimus mediam horam, & minuta quinque, huic labori, tribus minutis tamen detractis, quibus copioſiſſima ſpuma, tantillo ſanguinis miſta, ex trachæâ per cannulam ſe penetrabat.

Vanum itaque jam tertio tentamen experti, clauſimus vulnus, integumentiſque deſuper arctè conſutis, canem in calidum aquæ balneum immiſimus; capite atque collo ſuprà aquam erectis, ne qua aqua ſeſe in pulmonem per vulnus inſinuaret. Mediâ horâ in balneo detentum continuò fricuimus, ventremque & præſertim thoracem, agitavimus. Ductum ex balneo, deterſumque, ſemihoræ ſpatio aëris

inflandi experimento de integro commiſimus; idque adhuc ter quâvis horâ. Canis ab aquâ calidâ non recaluit. In principio operationis depoſuit alvum.

QUARTUM canem die 28. julii iterùm in cophino ſubmerſimus. Minutis quinque elapſis demùm vitæ ſigna defuerunt. Factâ ut heri bronchotomiâ, horam integram impendimus inflando aëri per tubum folli annexum: tubulo extracto paucula aqua ſpumoſa effluxit ex trachæâ.

Mox autem dum incœperamus aëra inflare, ſimul 2°. venam jugularem aperuimus: 3°. ſpiritu ſalis ammoniaci, barbâ calami ſcriptorii excepto, irritavimus nares: 4°. enema fumi tabaci injecimus: inflando aëre interim occupati aſſiduò, thoracem, ventremque, voluptè contemplabamur, utpotè & inſpirationis & expirationis motu, veluti naturali, agitatum; id quod prioribus in canibus obſcuriùs tantummodò animadverteramus: 5°. ejuſdem thoracis & abdominis frictio, variamque in formam mutatio, interea temporis continuabantur: 6°. fumum tabaci in nares inflavimus: 7°. calido ſpiritu vini animali totum corpus anterius, minùs piloſum, fricuimus: 8°. enema tabaci repetivimus;

repetivimus: 9°. & ubi ab inflando aëre horam ceſſatum eſt, fumum tabaci in os, obturatis naribus, & vulnere aſperæ arteriæ probè clauſo, immiſimus: 10°. canem in balneo calido locavimus, cui ſtimuli cauſâ multum ſalis communis erat admiſtum, ſpatio $\frac{3}{4}$ horæ: & 11°. toto hoc tempore eum fricuimus continuò. Obriguit ut ferè fieret inflexibilis.

Accuratiùs in Londinenſium experimenta inquirens, reſcivi, præter bronchotomiam, jugularem quoque venam ſectam fuiſſe, & ſpiritus nonnullos in nares immiſſos, adhibitaſque frictiones; hiſce omnibus auxiliis revixiſſe feminam quandam, unicum verò canem ſolâ branchotomiâ. De neceſſitate bronchotomiæ non planè convictus, rogavi an aër crederetur minùs per glottidem ſubiturus pulmonem, quàm per trachææ factam aperturam? reſponſum fuit ſubmerſorum in compluribus glottidem ſpaſmodicè contractam reperiri, ob idque unicam eſſe in bronchotomiâ ſalutem.

Si experimentum hoc verum deprehendiſſemus, bronchotomiam, quæ præterea potens ad vitam irritamentum eſt, reliquis præſidiis prætuliſſemus; verùm, ut in ſequentibus canibus patebit,

glottidem in omnibus invenimus apertam, tamque negligenter epiglottide tectam, ut abſque hujus repulſione tubulum in illam commodè intruderemus. Quid quod *Littræus* in frequenti ſuâ homines caneſque ſubmerſos examinandi occaſione, expertus ſit in ſingulis cadaveribus epiglottidem erectam, glottidem adeóque perpetuò apertam: id quidem hoc innuere, quod aqua in ſubmerſorum pulmonem indubitatò intret, verùm dicit id perrarò ſe deprehendiſſe, & hinc ejus ſe eſſe ſententiæ, quod illa epiglottidis erectio nonniſi extractis de aquâ cadaveribus contingat: quæ tamen ſententia gratis excogitata à *Littræo* non probata fuit: *Vide Acad. R. S. anni* 1719.

III. *Senac* primùm cum *Beckero* negat in demerſorum ventriculo, & pulmone, inveniri aquam; deindè erectam in illis epiglottidem cum *Littræo* agnoſcit; tertiò rationem cur cum erectâ epiglottide aqua non ſubeat demerſorum pulmonem, eam cenſet eſſe, quod cùm rima glottidis lineam modò lata ſit, aër inferiùs reſiſtat ſic, ut aqua à ſuperiore parte nequeat intrare; quemadmodum, inquit, colli anguſtioris lagena neque emittit, etſi inverſa, ſuum

liquidum, neque aërem intra ſe admittit, niſi inclinata. Concludit porrò *Senacus*, etiam tunc poſſe ſubmerſorum pulmonem continere aquam, ſi illi ſuperficiem aquæ aliquandò adhuc attingentes, molimina edunt reſpirandi. Clarorum horum par nobile virorum ea igitur, quæ in experimentis nos noſtris, in ſuis vidit, quæcunque demùm vera phænomeni ratio ſit. Hinc cùm inutilis huc uſque bronchotomia eſſet, eandem in ſequentibus experimentis omiſi. *Vide Ac. R. S. Par. ann.* 1725.

Suppoſuiſſe veteres homines videntur ſubmerſos vi aquæ, in ventriculum, pulmoneſque dilapſæ, mori. *Platerus*, *libr. de Quæſt pathol. quæſt.* 55. cùm ventriculum pænè vacuum deprehendiſſet, cenſuit ſubmerſos perire ab aquâ dilapſâ in ſolos pulmones. *Littræus* per experimenta ſe dediciſſe ſcribit, vix in ſubmerſorum pulmone, maximè autem in ventriculo aquam inveniri. *Beckerus* in tract. *de Submerſorum morte ſine potâ aquâ*, per experimenta ſe aſſerit convictum eſſe, quod neque pulmo, neque ventriculus, hauſerit aquam: quale quid jam olim teſtatus *Walſchmidius* fuerat. Ill. *Morgagnus*, *Ep. Anat. Med. XIX.* in duobus porcellis indicis, in

tribus erinaceis, in talpâ, in mure domeſtico, in glyre, in catulo, in felibus decem, hanc quæſtionem ad examen revocans, neque in ventriculo aquam invenit, neque in pulmone: tantummodò aut quid ſeri ſpumoſi in nonnullorum pulmone, aut hydatidas. At verò pulmonum ſimiles hydatidas, quas in ovibus, hominibuſque, utique non ſubmerſis, *Hippocrates* invenerat, ego etiam in cadavere non ſubmerſi demonſtravi: ſpumoſum autem ſerum oſtendi auditoribus pluries, defunctorum variorum perſcindendo pulmonem. Ut proindè nullum argumentum ex hiſce ad affirmandam quæſtionem peti poſſit. Et ſi *Litræus* aliquandò liquidum invenerit in demerſorum ventriculo, annon merguntur qui paulò ante aquam, alioſque ſimiles hauſerint liquores? Quum itaque nihil ſimile plerique in ventriculo invenerint, nonnulli autem invenerint, annon probabile eſt, poſteriores id liquidum in ventriculo inveniſſe, quod potum paulò antea eſſet? Quæ autem, inverſo eorum corpore, aqua de ore profluxiſſe viſa eſt, hæc in nonnullis caſibus epotus liquor videtur fuiſſe; in multis ea tantummodò, quæ ori inhæſerat; in pluribus cum *Felice*

Platero, id in loco mox laudato ſuggerente, credimus eam aquam eſſe, quæ inverſo corpore de veſtibus juxtà corpus, faciem, oſque, defluere ſolet. In noſtris aquam in his partibus poſt mortem non quæſivimus, quum, poſt validos noſtros tot horarum labores, corpora jam putreſcerent, beſtiarum, hominumque. An *Platerus* tam malè judicavit, ideò deſcenſum aquæ in ventriculum eſſe impoſſibilem, quia deglutitio actio voluntaria eſt, quam certè homo ſubmerſus non creditur exercere?

Sed annon ſponte intrabit in mortui ſubmerſi patentem gulam? Non videtur poſſe: liquida enim hærentia ſupra œſophagum, in faucium iſthmo, minime deſcendunt, ſine nixu ultimo deglutitionis.

Contra. Quia aqua pondere ingenti in gulam ſubmerſorum gravitat, & non in nobis ſanis noſter potus; illa deſcendet, ubi hic neutiquam. Reſpondeo: præter rationes alias, quæ dari poſſent, unicam hanc palmariam eſſe reor: abſentia aquæ in pluribus ſubmerſorum, etiam diù ſub undâ morantium, toties demonſtrata, docet, ne prætenſa quidem illa majore preſſione aquam per gulam deſcendere.

QUINTUM igitur canem 31. julii in ſuâ ſportâ vimineâ liberum reliqui, ut natare cum illâ, motuſque animalium, cum undis luctantium, æmulari quadantenùs poſſet. Quamobrem & decem minuta prima, antequàm ultima vitæ ſigna ceſſaſſent, elabebantur. Huic primùm moderatè calidam aquam, ope machinæ, antea memoratæ, per poſteriora injecimus, quæ expletis quinque minutis ore elapſa eſt. Vivis in canibus injecta aqua ad pedis 1. 2. 3. diſtantiam ore proſilit, illæſo poſtea cane; in hiſce ſubmerſis canibus ore effluit duntaxàt. Venter à principio cani huic, ad latera potiſſimùm, intumuit. An aqua injecta ad coli valvulam reſiſtentiam majorem invenit? 2°. Canem in calidum aquæ balneum immittentes, ultrà mediam horam probè fricuimus. 3°. Ex balneo educto aëra per ejus os folle inflavimus, ſic ut, ore naribuſque clauſis, aër ſuum in pulmonem ingreſſum motu thoracis oſtenderet, & 35. minutis motum reſpiratorium quàm proximè imitaretur. 4°. Narium internarum fricatio pennæ barbâ fiebat, ſpiritu ſalis ammoniaci madidâ. 5°. Plumâ eâdem ſiccâ ſpatio trium minutorum fauces irritavimus, œſophagum, ipſumque

ventriculum, quemadmodum id oblongæ plumæ profundus deſcenſus docebat; ut vomitum provocaremus. 6°. In balneum calidum remiſſo fricatura ultrà 20. minuta exercita eſt. 7°. In ipſo balneo elevatis cruribus poſterioribus fumus tabaci injectus in rectum eſt. 8°. Ex balneo educto unus alterque ſuum calidum aërem tubi ope in os inflavit, ore obturato naribuſque, ſic, ut thoracis motus oſtenderet pulmones inflari. 9°. Oculis pelluciditatem ſervantibus lumina propiùs ad irritandum admovimus. Venam jugularem ſecturi, in raſo utrinque collo nullam potuimus detegere.

Quamvis hoc die frigida multum tempeſtas, ratione æſtatis, apertæque feneſtræ eſſent, canis toto tamen operationis tempore tepuit: ſingulis priorum verum cadaverum frigus æmulatis. Poſt verò omnes hos labores friguit, obriguit. Nihilominùs quater adhuc ante noctem aëris in pulmonem ope follis immiſſio iterata eſt.

Sextum canem, eumque magnum, die 1. aug. liberè, quemadmodum heſternum, ſubmerſimus; vitæ ſignis poſt elapſa minuta ſeptem evanidis. Hunc deterſum, atque fricatum, mox in tabulâ

piceâ imponentes, virtuti electricæ expoſuimus. Ictus 300. dabantur, pauculâ interquiete, ut modò globus vitreus parumper frigeſceret, obſervatâ. Pulices numeroſiſſimi à vi electricâ minime affici videbantur; liberè enim per cutim piloſque beſtiæ currebant. Chordam auream, quâcum cum machinâ communicabat, circùm os ejus, duobus digitis ab extremo ore, molliter circumdederamus, altera verò chorda aurea, quæ manubrio quo eliciuntur ſcintillæ, affixa erat, pedis poſterioris dextri tenebat extremum: interim electricitas non concuſſit niſi mediam, eamque dextram corporis partem: chorda manubrii poſtmodum ad pedis ſiniſtri poſterioris extremum tranſlata; non ultrà dextrum ſed læve corporis latus, minùs tamen fortiter, concuſſum eſt. Tandem irritâ hâc operâ clyſma fumi tabaci injectum. Canis obriguit.

Septimum canem. 3. aug. quemadmodum priores duos liberè ſubmerſimus, vitæ indicia poſt 6 ½ minuta haud ultrà intuiti. Hunc protinùs in balneum aq. calidæ intulimus excepto capite, ſeſquihoram. Intereaque temporis aërem ipſius in pulmonem inſpiravimus plus decies, idque ſemper 2. vel 3. minu-

torum ſpatio, unáque univerſum corpus, thoracem autem potiſſimùm, deindè ventrem, fricantes, pectuſque varium moventes in modum. Injecto demùm clyſmate fumi tabaci obriguit.

Hujus animalis ventrem animadvertimus ſub operatione paulatim reddi tympaniticum, nec ſyphone, per poſteriora inducto, aërem potuimus educere. An aër in os immiſſus ventriculum pro parte, & inteſtina tenuia ingreſſus eſt; ſic ut præ eorundem inteſtinorum cum inflatu, tum variâ & contorſione, & complicatione, viam ſuam per valvulam tulpianam proſequi haud potuerit?

OCTAVUM canem, die 7. aug. in novo, eoque longè ſpatioſiore caniſtro, ſubmerſimus ſic, ut caput ter quater ſupra aquæ ſuperficiem attollendi, ejulandi, reſpirandique, haberet facultatem. Poſtquàm autem ultimò demerſus eſſet, quatuor adhuc indiguit minutis, antequàm ſigna vitæ nulla ampliùs daret. Eductus ex aquâ confuſum ſonitum edidit, ultráque nihil.

Huic bis, ter, aërem folle in os pluries inſpiravimus, idemque illi in balneum immiſſo ter repetivimus. Vidimus manifeſtò pectus more reſpira-

torio moveri, dumque variam in formam illud compoſuiſſemus, ſignum vitæ, linguæ maxillæque motu, edi. Motu thoracis, aërisque inſpiratu continuatis, ſigna vitæ manifeſtiora ſequebantur. Sub hâc operatione parum ſpumæ ore prodiit.

Tunc pennâ, ſiccâ primùm, oleo poſtmodum madidâ, nares irritavimus, fauces, œſophagum, ac ventriculum: undè nauſeoſa beſtia caput ſuprà ſcaphæ marginem erexit, atque primùm aliquid liquidi, tandem multa fruſta carnis, evomuit. Palpebras tunc cœpit movere, anxiè reſpirare, laborioſè, ſuſpirioſéque, cum valido pectoris motu. Tandem erexit ſe cruribus anterioribus, in balneo ſe firmans, caput erectum ſervans, leveſque edens vomendi conatus. Cùm ſemihoram in balneo fuiſſet, exemtuſque indè eſſet, ſedit in tabulâ, ut canes ſedere ſolent. Faucibus iterùm pennâ oleo madidâ ad vomitum irritatis, nonnullos quidem vomendi conatus edidit, ultrà verò non vomuit. Tunc ore noſtro aërem in ejus aures fortiter immittentes, advertimus audientem illum, quin & caput invertentem, adſpicientemque nos. Probè deterſum calido ſtragulo illum, capite

libero, involvimus. Reſpiravit paulatim liberiùs; oblatum autem jus carnis guſtans, reſpuit. Trihorio poſt per noſocomium alacriter cucurrit, potum autem cibumque recuſavit. Nocte difficiliùs reſpirans, ſtragulo calido denuò involvebatur. Mane mortuus eſt inventus. Si adfuiſſem nocte, jugularem venam procul dubio ipſi ſecuiſſem; undè hunc canem neglectu periiſſe, ſupervicturum, ſi non neglectus eſſet, fuiſſe crediderim.

NONUM canem die 8. aug. eodem, quo proximè priorem, in amplâ ſportâ demerſimus. Hic prioribus citiùs, ſcilicèt poſt tria modò minuta, mortuus viſus eſt ſubitò ex aquâ educto, cuncta ſic, atque in ultimo, perfecimus; addendo tamen iis venæ ſectionem ex venâ jugulari, cujus nos in illo omiſſæ pœnitebat. Sanguis haud parcè fluxit, cane autem poſtmodum in balneo locato, pleno rivo. Motus quidem reſpiratorius, nobis inſpirantibus, non minùs in hoc cane, quàm in illo, conſpicuus fuit, nihil verò attulit opis. Fruſtrà vitam revocare per omnia anniſi, tabaci fumum in nares, inque rectum immiſerunt. Obriguit.

Plus ſpumæ egreſſum ex hujus,

quàm ex heſterni canis, ore eſt.

Die 12. aug. ſex integras horas impendimus canibus quatuor experimento ſubjiciendis.

Primum horum, (N°. X.) mediocris magnitudinis in amplo caniſtro, demerſimus. Signa vitæ quatuor deſiere minutis. Exemtum aquâ probè deterſimus linteis ſiccis, unáque fricuimus multum. Ter tunc capitis edidit verſus pectus motum, ultráque nihil. Tertio minuto, poſtquàm aquâ extractus fuiſſet, vix elapſo, jugularem tudimus, ſed ſex minutorum ſpatio haud ultrà duas uncias ſanguinis fluxiſſe, aut ſtillaſſe potiùs, doluimus. Poſteà minuta decem fricatio cani facta eſt, modò in pectus, modò in alterutrum decumbenti latus. Hâc finitâ, injectum eſt enema unciarum trium juris carnis, cum melle ac ſale miſti, quod in ventre manſit. Elapſis quinque minutis cannulam commodè in apertam glottidem immittentes, aërem, follis in cannulam tubo adaptatæ ope, immiſimus. Quo opere 20. minutis continuato, ſanguis de venâ copioſiùs profluxit, motuſque tremulus in thoracis inferioris & dextrâ & mediâ regione obſervatus eſt, paucis poſt minutis haud ultrà conſpicuus.

Tribus integris horis, quadrante minùs, motum thoracis fruſtrà ſic continuavimus. Quadrante horæ deinceps aër folle immiſſus in rectum eſt. Et aëris in glottidem inſpiratio tribus horæ quadrantibus iterata. Miſſus denique in calidum aquæ balneum fuit, in quo iterùm diuturna fricatura facta eſt.

Canis alter (N°. XI.) priore paulò major, tempore trium minutorum vitâ functus eſſe videbatur. Extractus aquâ lentè reſpiravit, ter ſcilicèt ſpatio trium cum dimidio minutorum. Mox jugularis vena aperta, tres uncias cum dimidiâ ſanguinis brevi dedit. Eidem tunc in tabulâ piceâ poſito 200. ictus electrei horæ ſpatio appliciti ſunt. Intereaque temporis copioſus vapor maſtiches, olibani, & baccarum juniperi, in os & nares beſtiæ determinabatur, repetebaturque aliquoties. Elapſo horæ quadrante, ictus electrei 50. iterùm dati, qui vix ultrà movere corpus videbantur. Horâ poſt iterùm 20. ictus. Obriguit. Obrigeſcentem in balneo calido flexilem iterùm reddere, ſed fruſtrà, conabamur. Aërem denuò in glottidem immiſimus $\frac{3}{4}$ horæ. Clyſma tabaci denique.

Canis tertius (N°. XII.) mediocris magnitudinis, vitâ functus ſpatio ſex

minutorum videbatur. Eductus bis ex magno intervallo reſpiravit. Deditâ operâ eum horam, minutaque decem, reliquimus, antequàm tentaremus quidquam; quod ea ſæpè ſors ſubmerſorum ſit, ut ex aquâ educti, diù jaceant abſque auxilio. Elapſo hoc tempore, copioſi fumi tabaci injectum illi clyſma eſt; inque calidum balneum locato, multa per integram horam frictio facta, repetitumque poſtmodum clyſma. Remiſſo in balneum inſpiratus in glottidem per mediam horam aër eſt. Iterúmque clyſma.

Canis ejus diei quartus, (N°. XIII.) non magnus, tria ſubmerſionis minuta videbatur exſpiraſſe. Mox ipſi ſeſquihoram aër per glottidem inſpiratus eſt: poſtque copioſi fumi tabaci clyſma, repetitus eſt aëris inſpiratus. Tandem calidum in balneum locata beſtia, fricta ſemihoram eſt,

Die 21. aug. canes duos, ingentes, robuſtos, ſimileſque lupis, experimento ſubjecimus.

Primus horum (N°. XIV.) intra minuti tempus mori viſus, poſthac iterùm pauca vitæ indicia præbens, demùm poſt 3½ minuta quievit penitùs. Notandum eſt & canem hunc, &

proximè ſecuturum, mole utpotè ingentes, cophinum tòtum ſic explevisſe, ut in eodem vix ſe potuerint movere.

Porrò priorem, mox ubi periiſſe videbatur, primò ſiccis linteaminibus probè deterſimus, quæ deterſio unà egregia frictio erat. 2°. Spiritu vini calente multum fricuimus illum. 3°. aërem per glottidem inſpiravimus. Intereaque temporis 4°. dorſum palmâ manûs fortiter percuſſimus; & poſtquam ſpatio 20. minutorum ſic egiſſemus, 5°. clyſma fumi tabaci injectum eſt. 6°. Thoracis formam palpando, premendoque, mutavimus aſſiduò. 7°. Varias in animalis corporis plagas, interque pedum ungues, acu frequenter pupugimus. 8°. Cum clyſter fumi tabaci, tum dorſi percuſſio repetita eſt. Cùm ad hæc unciæ fermè duæ liquoris ejus ore elabebantur, hinc 9°. plumâ oleo madente fauces, œſophagum, & ventriculum irritavimus, nullo tamen ſequente vomitu. 10°. Tabaci fumum immiſimus in os ejus, nareſque. 11°. Ejuſdem fumi enema & tunc, & pluries poſtea, repetitum eſt. 12°, Cineribus calidis involvebatur animal, & ſtragulo tectum totâ nocte in cineribus calentibus his jacuit. 13°. horâ 4tâ. diei

ſequentis tabaci fumus repetitus per inferiora, ſuperioraque, eſt.

Alter canis (N°. XV.) qui intrà minutum primum mortuus erat viſus, tam ſubitò, tantâque cum vi revixit, ut nos qui quatuor aderamus, vix impedire, quin ſportam diffringeret elabereturque, poſſemus. Benè poſtmodum ſubmerſus, in tribus cum dimidio minutis exſpiraſſe videbatur. Mox indè abſterſus benè fricatuſque fuit. Animus erat hunc machinâ ad ileum dictâ tentare, verùm ubi inter frictionem maxillâ inferiore cerneretur convelli, vomendique edere conatum, illicò aëra inſpirare cœpimus in glottidem, ſemitectam tantùm ſuo operculo. Cùm ſub hoc inſpiratu levia illa vitæ indicia prorſùs ceſſarent, prius noſtrum propoſitum exequi placuit. Aquam itaque moderatè calidam ſic in rectum inteſtinum immiſimus, ut ſepties octies machinæ manubrium molliter vertentes, iterùm ſex ſeptemve minuta pauſaremus, iterúmque & injiceremus, & interquieſceremus. Percuſſio dorſi, fricatio, aquæ injectio, ſe mutuò dein, alia poſt aliam, exceperunt. His factis, ſale plurimo involutus in ſtragulo fuit, in eoque multis horis ſervatus. Repetita aquæ injectio ſub auroram eſt.

En demùm experimentorum fidam, & ad uſque minutias expoſitam relationem: *fidam* profectò aio, quum vel ipſe ego, vel alius qui unicè aderat ad omnia vel minima chartis ordine mandanda, ſingula exactè ita adnotaremus, ut ſingulum experimentum, quo momento inſtitutum eſſet, priùs conſcriberetur, quàm ad alia tranſiremus; meque horologium perpetuò ſub oculis habente, ad ſingulam operationem tempus durationis cujuſque adderetur; ſin autem duo, quatuorve canes unà ad noſtra tentamina adhibiti eſſent, totidem chartæ paratæ erant, numeroque interſtinctæ ſuo, quibus, quid gereretur in ſingulis, mandaretur: & quia plures medici horum curioſi unà convenerant, eramus ad omnia accuratè, patienterque cum inſtituenda, tum adnotanda, ut plurimùm numeroſi.

§. IV. Exindè iterùm in tribus hominibus experiundi occaſio fuit. In ſuburbio *die Wiede* dicto, vir octuagenarius, ejuſque uxor quadraginta & octo annos nata, à 20. annis matrimonio juncti, metuentes ſubhaſtationem, id inter ſe mutuò paciſcuntur, ut ſe in Danubio ſubmergerent. Vir erat ſanus, uxor ex pleuritide incipiebat recon-

valeſcere. Die, à capto hoc conſilio ſequente, animoſè properant ad flumen, mutuo oſculo extremum vale ſibi dicunt, ripamque deſcendunt. Uxor prima ex glacie in nondùm congelatam fluvii partem præcipitem dedit ſe; ſed elapſis forſitan quinque minutis, ab homine, qui eminùs rem viderat, extracta fuit extremis veſtibus, quas prehendere adhuc ſub aquâ poterat, juvitque maritus. Ducit eam ſoſpitator in caſulam ſuam, Danubio proximam, exuit eam madidis veſtimentis, abſterget, circumjicit ei ſicca, fornacem accendit, in lécto ante fornacem eam locat, & dum vitæ apoplecticæ adhuc quædam ſigna videt, ſpiritu vini, & ſpiritu meliſſæ fors allato, nares, faciemque fricat, & hujus ſpiritûs cochleare plenum infundit in gulam: quibus omnibus elapſo bihorio, ad mentem ſenſim redire mulier cœpit.

Interea maritus, qui adſtiterat, opemque unà contulerat, cucurrit acceſſurus ſacerdotem; quem cùm inveniſſet, comitatuſque parumper in viâ eſſet, receſſit, negotium aliquod peragendum cauſatus; & mox in largiorem profundioremque Danubium ſe præcipitem dedit.

Uxor interea magis ad ſe rediens,

venam ſecta eſt horis ſex elapſis poſt ſubmerſionem, medico tunc demùm accedente, & miſturam quandam ſumere cœpit. Serâ veſperâ celſi regiminis juſſu delata in noſtrum noſocomium eſt, decimâ propemodum ab immerſione horâ.

Parvus ipſi pulſus fuit, celer, ac frequenter intermittens; reſpiratio brevis, celeris, parva, ſuſpirioſa; dolor capitis aderat, totiuſque & pectoris, & abdominis. Enema protinùs immiſſum eſt, emolliens cataplaſma ventri circumpoſitum, miſtura reficiens data, & emulſum nitroſum pro potu.

Laſſa, debilis, vertiginoſa, integra ſeptimana eſſe perſeveravit, dolenſque, nihil appetens, & vix à paregorico dormiens. Jamque & durities dolens ſub dextrarum coſtarum cartilaginibus detecta eſt, quam tres digitos latam, ſponte natam, à medio anno ſe paſſam ait.

Cùm pulſus & debilis admodum eſſe continuaret, & ſæpè alterno tertiove ictu ſpatio unius pulſûs, ſeſquipulſus, aliquando etiam duorum pulſuum intermitteret, rhythmo præterea, ac tempore inæqualis eſſet, cœpit uti cortice peruviano: quem ſtrenuè licèt diúque

continuavit, non niſi exactis tribus ſeptimanis intermiſſio ferè ceſſavit, debilitaſque. Loco corticis tunc ad reſolvendum abdominis tumorem accommodata remedia ſunt.

Notandum quoque eſt, feminæ huic debilitatem genuum paulatim à ſubmerſione natam eſſe, ita quidem ut octavo poſtmodum die inſiſtere cruribus non potuerit ampliùs: ſpatio 20. dierum dextrum genu reſtitutum ſuo uſui fuit, ſiniſtrum autem tardiùs. Frictiones cum fumo aromatico profuerunt.

Genuum dolor demùm crura petivit, dextri autem potiſſimùm poſteriorem inferioremque partem, ſævus per intervalla adeò, ut vix ferendo mulier, lecto ſurgere, etiam nocte, cogatur, & ter, quater, plurieſque, ſpatio nycthemeri excrucietur.

Sed & aliud acceſſit malum. Herniam nunquàm paſſa, & quamdiu poſt ſubmerſionem, in lecto manſit, nihil ſimile experta eſt: ex quo verò convaleſcens ſtare, gradique paululùm cœpit, herniam pomi minoris magnitudine nobis oſtendit; quæ vera hernia feminarum inguinalis, ſecundùm decurſum ligamenti rotundi uteri, uſque ad labium pudendi, ſe extendit; facilè quidem

reponenda, difficulter verò, quamvis brachierum jam quinto mutatum ſit, retinenda in ventre eſt. Suſpectuſque nobis dolor eſt, quem in eâ inteſtini, quæ prolabi ſolet, parte, ſeu introducta, ſeu elapſa ſit, conqueritur perpetuò: prava ſymptomata tamen, quæ vel metum inflammationis incutiant, vel contorſionis, vel, ut in hiſtoriâ relatâ à domino *De La Peyronie*, *tomo I. Act. Acad. R. Ch. P.* habetur, circumflexionis repoſiti inteſtini circùm filum tendinoſum, quod medio in annulo præternaturaliter creverat, nulla omnino adſunt.

Interea notavimus intermittentem pulſum, qui ſic imminutus ſenſim fuerat, ut vix ultrà poſt 300. ictum inveniretur, exeunte herniâ eâdem demùm, quâ olim, frequentiâ rediiſſe: quum nunc pulſus intermittens in inteſtini herniâ non infrequens ſit, quæritur an formidanda illa intermiſſio, quæ in initio obſervabatur, jamque ad manifeſtantem ſe herniam iterùm percipitur, rariorque protinùs fit, ubi hernia diutiùs repoſita manet; non orta quoque in principio fuerit, quia inteſtinum mulieri jacenti, ſic tamen, ut non adverterit, nonnihil prolabi cœpit? Ita tamen ut præ ejus

parvitate necdum doluerit? Cæterum à ſaltu in aquam herniam naſci potuiſſe, opus non eſt confirmare exemplis.

Redeamus ad maritum, quem ſuprà innui, reverendo presbitero relicto, quem arceſſebat ad uxorem, in fluvium ſeſe præcipitaſſe.

Retulerunt mihi, qui affuerunt, illum tanto propemodum temporis ſpatio, quanto uxorem, hæſiſſe ſub undis; extractum tunc fuiſſe, vitæque apoplecticæ ſigna dediſſe: verùm repulſum ab iis, apud quos locare illum, curareque, voluiſſent homines adſtantes, & accurrentes, cum madidis veſtibus diù in frigore ſub dio jacere debuiſſe, tandem omnibus vitæ ſignis penitùs extinctis, ſub tecto receptum, ſpiritu vini frictum, agitatumque, ſed fruſtrà, fuiſſe. Semihoræ tandem itinere in noſocomium noſtrum tertiâ poſt immerſionem horâ illatus eſt.

Animus erat huic corpori omnia ſubſidia præſtare, quæ unquam aut lectu, aut auditu, præſtita eſſe noveramus: quapropter horas ultrà duodecim impendimus labori.

Exutis veſtibus probè deterſus, ac fricatus fuit, & in calidum deindè

lectum, prope calentem fornacem, depoſitus. Frictus denuò probè abdomine ac thorace, eſt; variamque in formam pectus prementibus manibus mutatum. Hauſtus vini in gulam infuſus. Balſamus vitæ naribus affrictus, & temporibus. Vena brachii ſiniſtri tuſa eſt; vix effluente ſanguine. Jugularis vena invenienda non erat. Undè in dextro brachio vena aperta ſanguis modicè fluxit, iſque perfectè frigidus. Barbâ pennæ ſpiritu ſalis ammoniaci madidâ nares irritabantur. Continuabantur autem perpetuò univerſorum artuum ac trunci fricatus. Fumus tabaci in anum injiciebatur. Aër in os & nares immiſſus eſt. Infuſumque in gulam acetum pipere miſtum. Affricta aqua cinnamomi temporibus, naribuſque. Immiſſum tunc corpus in calidum balneum aquæ Danubii. In balneo ſanguis abundè de venis tuſis fluxit. Integrâ horâ in balneo poſitum corpus, fricabatur aſſiduo: maxillam antè balneum apertam, poſtque idem firmiter clauſam, deprehendimus. Aër dein multus in os immiſſus eſt, varioque agitatus thorax modo. Poſt balneum ſanguis utrâque de venâ probè fluxit; ſed qui ſenſu planè frigidus ante balneum, inque eodem, jam quoque

frigidus fluxit. Nihilominùs calebat homo totus, dum in noſocomium inferretur, tepebat paulò ante balneum, probè in eo caluit, brevique tempore poſt illud; tandem penitùs friguit. Fauces tum calamo irritatæ, totuſque œſophagus; & dum oblongus calamus profundiſſimè in œſophagum truſus continuò movebatur, copioſum acetum in œſophagum immiſſum eſt. Dum ſæpiùs aërem in pulmonem miſimus, non advertimus motum thoracis, quem in canibus ſæpè videramus, licèt modo reſpiratorio aërem dirigeremus, & licèt certi eſſemus nares & os probè clauſa eſſe; apertam glottidem, erectâ epiglottide, aërem recipere debere; tandem nullo ventriculi tumore aëris plurimum in illum ingreſſum ſignificari. Præterea uncias duas ſpiritûs vini in gulam infudimus, corpore erectum in ſitum locato: non deſcendit autem ille ſpiritus, niſi & paulatim infuſus, & agitatis ſæpè collo maxillâque: ut ſuprà *Platerus*, pag. 365. Fumus tabaci ſæpè in os, fauces, nareſque immiſſus eſt. Lata veſicantia ſupernis quoque admota ſunt, infernisque artubus. Crura, pedum plantæ, dorſaque, percuſſa & dedolata baculo & aſſere fuerunt. Hæc autem omnia

auxilia

auxilia, numerum vicenarium ſuperantia, ſpatio horarum duodecim non interruptè admota ſunt, ſæpiúſque repetita, ut ſingula ſæpiùs, imò nonnulla ſexies, & plus, iterarentur.

Mirabuntur procul dubio multi, tantos, tanto temporis ſpatio, in uno corpore & applicatos, & productos labores: at verò, quâ rari gaudent, occaſionem nactus, nihil negligere debui; ut quemadmodum in canibus feceram, eodem modo in hominibus, quotquot noſocomium deferuntur, experimenta congererem, auxiliorumque laudatorum nullum negligerem. Occaſiones non deerunt, plura tentandi per interna externaque auxilia, ut hanc cum medicinæ, tum humanitatis, ne dicam religionis partem pro virili excolam.

Quadragenaria femina, innupta, ſurdaſtra, ſimplicis ingenii, animi autem malevoli, à matre aufugerat, ſeque apud mulierem aliam abſconderat; jam verò ab hâc muliere cogebatur, ut denuò matri proſterneret ſe, ut eam in gratiam reciperet: quo monitu audito, potiùs ad diabolum, quàm ad matrem, abituram ſe dixit, exivit, & 15. febr. in Danubium ſe præcipitavit, ante horam matutinam mediam nonam.

Ultrà horam in Danubio fuit. Duo viri fortè tranſeuntes, ſupinam viderunt aquæ ſuperficiei innatantem, laborioſéque reſpirantem. Arbitrantur autem viri hi rapido flumine 250. paſſuum longitudine vectam fuiſſe; idque ideò, quod in tot paſſuum ab indè intercapedine, & locus inſiliendi aptiſſimus eſſet, & ſimul ſcapha palo nexa adeſſet, quam multâ aquâ recèns conſperſam eſſe videntes, à ſaltu feminæ hujus ità madefactam eſſe concluſerunt.

Itaque eduxerunt eam ex aquâ, & corpore bis inverſo aquam viderunt juxtà faciem delabi; quam quidem illi ore naribuſque profluam crediderunt, nos verò eam eſſe, quæ à madidis veſtibus, corpore inverſo, ſecundùm caput deflueret. Extractam de flumine, & in continentem locatam, non viderunt vel minima ſigna vitæ edentem, raram quandam & ſtertoroſam reſpirationem ſi exceperis.

Vicinus hortulanus, rogatus ab his duobus viris ut feminam in ædes reciperet, mox recepit eam. Ille verò teſtatur tunc etiam hanc raram atque ſtertoroſam reſpirationem penitùs ſiluiſſe; ità ut illam planè mortuam crederet. Uxor ejus mox madidas veſtes exuit,

corporique probè deterſo induit ſiccas; fornacis interim igne benè inſtructo, quo incaleſceret. Hâc agitatione, & frictione, demùm ronchum quendam percipiens hortulanus, adeóque non mortuam, ut crediderat, eſſe percipiens, infudit ori ſpiritûs meliſſæ, magiſtralis dicti, quem quædam femina interea attulerat, cochleare circiter plenum: ex quo reſpiratio manifeſtior obſervata eſt, & ſenſim mens rediit. Hortulanus mox caſum judici loci retulit; judex in noſtrum noſocomium geſtatorio protinùs inferri juſſit. Mediâ undecimâ recepta in eo eſt.

Locabatur illicò in lecto propè fornacem, igne benè inſtructum. Pulſus intermittens erat, rhythmo præterea temporeque inæqualis, & debilis: & quamvis ad attactum nullo modo femina frigeret, frigus tamen internum vehementer conquerebatur. Tormentum maximum ab aquâ in aures illapſâ ſe paſſam aiebat. Ubi verò in lecto magis incaluerat, calido jure carnis refecta, ac ſimplici enemate toto ventre jam calefacta erat, cœpit pulſus paulatim reddi æqualior, fortiorque, & blandus duarum horarum obrepere ſomnus. Calor tunc hominis ſani adfuit, graduum ſcilicet 96.

Venæ ſectio mox inſtituebatur, licèt pulſus adeò malus eſſet; nam & ſilente omninò pulſu, venæ ſectio illum revocaſſe viſa erat. Verùm incipiens leipothymia non permiſit plus quinque unciis ſanguinis educere: ſanguis autem calebat, & ſanus videbatur dum refriguiſſet.

Quovis bihorio dabatur calidi juris quid, & intermedio tempore emulſio, cujus libræ uncia ſeſqui altera ſyrupi diacodii, & dragma nitri additæ fuerant. Dormivit cum bonâ reſpiratione totâ nocte.

Die ſequenti pulſus naturali celerior fuit, reſpiratio bona, capitis aliquis dolor, appetitus, alvus à clyſmate, vires ut horam in ſedili ſederit, ſomnus eâ nocte optimus.

Die tertio cœpit demùm laſſitudinem, dedolatoſque conqueri artus. Febris acceſſit cum pulſu duro. Sanguinis tunc miſſæ ſunt octo unciæ, cui denſa cruſta inflammatoria adfuit. Clyſma, & emulſum, continuata. Nox bona

Die 4°. dolor vexavit hypochondrium ſiniſtrum; quem cùm neque cataplaſma, neque enema mitigarent, quin potiùs febris major concomitaretur illum, ſanguinis libra ex dolentis lateris

brachio miſſa eſt, qui cruſtam denſam brevi formabat.

Febris hæc acuta quarto die reliquit ægram, urinâ, & alvo, criticis; manente majore minoreve ſiniſtri hypochondrii dolore: acutæ febri mitis tertiana ſucceſſit, frigore magis quàm æſtu conſpicua; poſt quartum autem paroxyſmum non rediens. Dolor tandem XIV. die conticuit, & in optimâ ſanitate redierunt menſes ſtato quatuor ſeptimanarum tempore.

§. V. Ex relatis omnibus conſtat 1°. experimenta noſtra æquè in hominibus, atque in brutis, numeroſa inſtituta in ſingulis fuiſſe, iterataque eadem ſæpiùs, ac diutiùs protracta: ut exactè videamur monitis paruiſſe eorum, Batavorum potiſſimùm, qui in publicis ſcriptis, nihil ità urſerint, quàm ut uno auxilio deluſi, aliud arriperemus; ut in horâ nihil lucrati, & alteram, & tertiam, etiam plures, operi impenderemus. His, inquam, nos abundè ſatisfeciſſe reor.

2°. Præſidia artis omnia, quæ nota aliis, deſcriptaque hucuſque ab iiſdem fuerint, accuratè à nobis adhibita eſſe. Eſſe quidem omiſſa nonnulla, verùm horum alia noxia, alia inutilia, alia denique aliundè ſuppleta fuiſſe.

Ut, verbi gratiâ, fumus ſulphuris eſt; quem pulmonibus quidem legimus applicatum, ſed, quod & hæmoptoë, & poſterâ die mors ſubſecuta fuerit, repudiavimus. *N. C. Act. Ph. Med. Vol. VII. Obſerv.* 124.

Ut etiam vulgus imitatus non ſui in corporum, pedibus in altum ſublatis, inverſione; quâ copioſam, quæ deglutita eſſet, aquam vomitu prodituram exiſtimat. In omnibus noſtris beſtiis, in feminâ noſtrâ, nullum vel minimum ventriculi ab aquâ tumorem animadvertimus. Clar. *Senac* cum *Littræo* hoc negaſſe ſuprà conſtitit; imò etſi concederetur, negavit *Senac* corporum profore inverſionem, experimento vivorum, qui vino turgente ventriculo, pedibus ſuſpenſi, nihil quidquam vomitu reddunt. *Vide Ac. Reg. Sc. Ann.* 1725.

Inter auxilia, quæ nonnulli commendarunt, corium eſt, quod chorda in centro munitum, atque madefactum, variis pectoris plagis tam fortiter eſſet admovendum, ut cum cute arctè cohæreret: eo quidem fine, ut chordam centralem manibus noſtris trahentes, motum pectori & ingentem, & varietate mirandâ proficuum, conciliaremus.

At verò experimento in feminâ & brutis didici, quemadmodum hæc plano, aut æquabiliter rotundo corpori, lapidi v. c. affigi queunt, & corpora trahere, ità in noſtris experimentis ob ſuperficierum inæqualitatem minime affigi ſic poſſent, ut tractu non ſolverentur; quin imò, etſi hunc effectum ſortirentur, cutim traherent duntaxàt, atque à coſtis diſtrahendo avellerent, & non traherent coſtas: undè harum motus, motûſque varietas, quæ hâc operâ intenditur, minime ſequeretur. *Vide Act. Haarl. tom. IV.*

3°. Nova, eàque non pauca, præſidia à nobis in opem vocata fuiſſe, quæ nondùm explorata aliis, noſtra experimenta haud parùm amplificarint.

4°. Et nova hæc, & communiter nota, ſic ad uſum eſſe admota, ut ſingulis in ſubjectis, vel quædam plus, quædam minùs; vel hæc priùs, illa poſteriùs; vel alia diutiùs, alia breviùs; nonnulla una, plura iterùm ſeparata, vocarentur in opem; quò demùm conſtaret, an forſan alius atque alius adhibendorum auxiliorum ſive ordo, ſive modus, præ aliis præſtaret.

5°. Ipſum modum ſubmerſionis

mutatum pluries fuiſſe, ut pateſceret, num forſitan hinc aliqua, in reſuſcitandi molimine, obſervaretur diſparitas.

6°. Auxilia autem, & conatus omnes noſtros, in verè mortuis viſis, penitùs uſu caſſos fuiſſe, præterquàm in cane octavo; quem dubio procul inter reſuſcitatos, niſi ſub finem neglectus eſſet, annumeraſſemus.

7°. Eadem verò effectum egregium præſtitiſſe, cum in feminâ morti proximâ, cujus hiſtoria relata principio fuerit; tum in muliere deſperabundâ, cujus ſub experimentorum finem meminimus; denique & in feminâ ultimâ.

8°. Omnia hæc nobis locupletem ſuppeditare meditandi materiem. Canumne, quàm hominum, difficilior eſſet in vitam revocatio? Audiamus exp. *Stolte*: » Experimenta multifaria, » quæ in canibus ſummâ curâ & in- » duſtriâ inſtituiſſet, ſententiæ (de » eorum in vitam revocatione) nequa- » quam faviſſe: nunquam etenim re- » mediis, à præſtantiſſimis viris præ- » ſcriptis, ſe reſtituiſſe illos, quando » pulſus arteriarum planè abeſſet. Vide ejuſdem egregiam theſin *de Morte ſuſpenſorum*, quam *Groningæ*, *anno* 1766. publicè defendit. Hoc profectò ſic ſe

habente, pejor utique hâc in re canum, quàm hominum conditio foret; quos etiam ἀσφυγμοὺς ex ipſâ reſuſcitare ſyncope ſæpè licet. Spem hinc, animumque augeri, & in hominum demerſorum auxilium animari, concluderemus; dum pulſu deſtitutorum canum vix unus, hominum verò ſervarentur plures.

9°. Vitæ imminutæ, ac fermè extinctæ, gradus varios eſſe, varioſque modos. Poſſe eandem penitùs extinctam videri, dum in aliis verè extincta ſit, in aliis modò ſic appareat, ſit verò minime. His præſidia conſore noſtra, neutiquam illis.

Confirmare hæc experimenta magnorum philoſophorum videntur *Boylei*, *Derhamii*, *Stairii*, *s'Graveſandii*, *Muſſchenbroeckii*, *Boerhaavii*; quæ fecerunt in canibus, felibus, cuniculis, glyribus, muribus, talpis, quæ præterea in piſcibus, in ranis, in bufonibus, limacibus, variiſque majoribus, minoribuſque inſectis. Sive enim in aëre multò denſiore, ſive in eodem multò rariore, ſive in vacuo, quid illa ferre valerent, explorarent, eventu didiciſſe ſeſe ſcripſerunt, harum beſtiarum, inſectorumve alia aliis vitæ tenaciora fuiſſe; mortua in anthliâ pneumaticâ quæ viſa eſſent,

revixiſſe indè educta; alia tamen aliis & difficiliùs, & lentiùs, & imperfectiùs. Fuiſſe, quæ citò rediviva, novo experimento torquerentur, & vel mortua horum manſiſſe nonnulla, vel vitam alia redintegraſſe; neque defuiſſe unius ejuſdemque ſpeciei animalia, eodem experimento tentata, quorum alia non reviviſcerent, alia in vitam ſemel, aut etiam bis, redirent.

§. VI. Porrò has obſervationes ad hominem referentes, hoſce varios vitæ gradus, ceu cauſam quoque poſſibilitatis impoſſibilitatiſque reviviſcendi, intelligeremus. At verò undénam illa aut major aut minor poſſibilitas oriatur, nullam hucuſque cerno rationem. Non longioris ſubmerſionis tempus; nam qui nobis canis revixit, is longiùs moratus in aquâ eſt, aliquibus aliis, qui manſere mortui; hominumque ſubmerſorum hiſtoria ejuſmodi abundat obſervatis: non ordo applicati auxilii; ſequentes enim aliquot canes, qui eodem modo, quo ille qui revixit, tractabantur, non revixerunt.

Forſitàn ex ſpumâ oris nariumque prognoſin formari poſſe quis arbitrabitur; ac ſi & hauſtæ pulmonibus aquæ, & reſtitutionis in vitam deſperatæ, indicium eſſet.

Reſpondeo primò, non eſſe hauſtæ pulmonibus aquæ indicium, 1°. quia, ut ſuprà conſtitit, pulmonibus demerſorum raro admodum aqua hauritur, & ſpuma tamen ante os & nares obſervatur frequentiſſimè. 2°. Epileptici plurimi ſpumam copioſam ore naribuſque exhibent, idque ſingulis ferè in paroxyſmis; hi tamen pulmone non hauſerunt aquam. 3°. Neque aqua ſubiit pulmonem laqueo ſtrangulatorum, quibus os & nares ſæpè totæ ſpumâ teguntur. Ut neque 4°. ab aquâ pulmonem ingreſſâ duobus viris, quibus in puteo mundando extinctis, ſpuma ad os apparuit; ut mox ex *Vegâ* referam.

Reſpondeo 2°. neque etiam adparente ſpumâ deſperatam ſubmerſi ſalutem eſſe. Primò enim auctoritatem *Hippocratis* in Aph. 2. - - 43, quâ ſuam fulcire ſententiam nituntur, malè laudant. Poſſet quippè, cùm cauſa per omnia eadem non ſit, lethalis ſtrangulatorum ſpuma eſſe, & non ea demerſorum Præterea non videntur *Hippocratem*, ejuſque interpretes, ſufficienter conſuluiſſe ii, qui hæc proferunt. Aphoriſmus ſic habet: » Ex iis, qui ſtrangulati reſolvuntur, » nondùm autem ſunt mortui, ii non » recolligunt ſe, quibus ſpuma circùm

» os fuerit : » *Celſus* aphoriſmum hunc *lib.* 2. *cap.* 8. ſic reddidit : » Neque » is ad vitam redit, qui ex ſuſpendio, » ſpumante ore, detractus eſt. » *Galenus, comm. in hunc aph.* primò lethalis ſigni hanc eſſe ſpumam aſſerit ; deindè addit illorum quidem revixiſſe nonnullos, verùm ἐν τῷ σπανίῳ, raro admodum caſu ; eamque ipſiſſimam eſſe *Hippocratis* mentem, qui ubique ſuum ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ, *ut plurimum*, ſubintellectum voluit, quemadmodum adhuc probat ex aphoriſmo 53. ubi *Hippocrates* illud *ut plurimum* in priore ejus membro omiſit, & tantùm in poſteriore addidit, quamvis neceſſariò etiam ſubintelligendum in priore erat. Eodem modo qui, ſtudio hippocratico clari, ejus mentem ritè intelligebant, aphoriſmum intellexerunt. Undè *Chriſtophorus à Vega*, ubi ſic aphoriſmum interpretatus erat ex mente *Hippocratis*, cum *Galeno* docet *rarum id* nonnunquam contingere, hiſtoriâ hominis, laqueo ſuſpenſi, qui poſt multam ſpumam collectam revixerit ; ut & duorum virorum, qui in puteis cœnoſis mundandis ſuffocati, multâque ad os nareſque ſpumâ fœdati, ad vitam redierint, poſtquàm in gulam alterius acetum cum pipere,

in os alterius acetum cum pulegii ſicci pulvere infuſum eſſet. Et ſymphoniæ organorumque præfectus, apud *van Heers*, *lib. j. obſ.* 21. in fortiſſimâ apoplexiâ ſpumam ore proferens, vitæ reſtitutus, ſanitatique fuit. *Acta haarlemenſia, parte IV.* ſeptennis pueri meminerunt, qui ultrà mediam horam quinque pedum altitudine ſub aquis moratus, tandem extrahitur, facie lividâ, flaccidis artubus, ore & oculis firmiter clauſis, cum immobili ſpumâ ad os & nares: hic, ubi ſummis reſuſcitandi laboribus per mediam horam fruſtrà exantlatis, homines tamen eoſdem indefeſſi proſequebantur, revixit, ſanuſque legitur cum factus eſſe, tum manſiſſe. Canis tandem noſter octavus ad tempus revixit, licèt ſpuma ejus quoque ori inſediſſet. Quin & in diſſertatione de redivivo infante ſuffocato, quam brevi aliâ de cauſâ laudabo, notatur *pag.* 26. ſpumoſam, mucoſam, tinctamque ſanguine materiem de ore effluxiſſe infantis.

§. VII. Ex diuturniore ſubmerſione quandam ſibi formare regulam ad prognoſin poſſe credit egregius *Kundmannus*, in laudato ſuprà *vol.* 7. *Act. N. C.* ſtatuendo, „ Homines qui $\frac{1}{4}$ vel ad ſummum $\frac{1}{2}$ horæ delituerint ſub undis,

„ ad vitam revocari difficillimè po-
„ tuiſſe, ac ſimul fuiſſe graviſſimis ſym-
„ ptomatibus deinceps afflictos.„ Batavi nihilominùs in recentiſſimis ſuis relatis integræ vitæ reſtitutos memorant, unum qui $\frac{1}{4}$ horæ, alterum qui $\frac{1}{2}$ horam, tertium qui $\frac{3}{4}$ horæ, hæſiſſent ſub aquis, & femina noſtra cujus *pag.* 385 memini ultrà horam in aquâ fuit. Antiquiores ſcriptores conſulentes, à *Pechlinio* hortulanum deſcriptum invenimus, qui, poſtquàm altiſſima unda ipſum 16. horarum ſpatio texiſſet, ad vitam tamen revocatus eſt, reginæ matri oblatus, annuo reditu donatus ab illâ, & anno 18. poſtliminio illibatâ valetudine adhuc graviſus. *Tilaſius* regis Daniæ bibliothecæ præfectus, qui hiſtoriam hanc totam deſcripſit, addidit notam ſibi feminam exiſtere, quæ etſi triduo demerſa, nihilominùs revixit. *Alex. Benedictus*, *de cur. morb. lib. VII.* revixiſſe ſcribit, qui 48. horis demerſi fuiſſent. Non morabor caſum ab eodem *Pechlinio* ex *Burmanno* relatum, utpotè non ſufficienter confirmatum; hominis, qui ſeptimanas ſeptem ſub aquâ moratus, integrâ dein ſanitate graviſus eſſet. Sufficiant hæc, quò convincamur primò metum cl. *Kundmanni* experimento abigi;

deindè ex longiore brevioreque ſubmerſione firmam non dari ſive ſperandi, ſive deſperandi, regulam.

Diſſitendum tamen non eſt eorum, qui educantur ex undis, reviviſcantque, nonnullos dari, qui aut pereant brevi, aut miſerè degant. Laudatus *Kundmannus* viri ebrii meminit, qui horæ quadrante circiter demerſus, & ab ipſo hoc auctore in vitam revocatus, ſic reſtituebatur tantummodò, ut magnâ cum animi de peccatis contritione ſacerdoti confiteretur, S. Synaxin acciperet, poſterâ vero die moreretur. Secundò pueri novennis, quem mox, ubi illum calido balneo, & aquâ cinnamomi, in vitam revocaverat, epilepſiâ correptum mœſtus vidit, fermè quâvis ſeptimanâ redeunte, poſtque biennium elapſum crudeliter necante. Tertiò pueri ſexennis, quem à ſe ad vitam revocatum, eodem morbo ſacro afflictum luxit, fatuitatem ipſi conſciſcente, & poſt annos XIV. eundem more ſolito invadente, in Viadrum præcipitante, ac ſubmergente. Societas, ad hoc humanitatis opus in Hollandiâ erecta, refert virum, qui plus horæ quadrante demerſus, indè eductus, & ad vitam revocatus eſſet, tunc confeſſum eſſe, ſe morſu conſcien-

tiæ de criminibus patratis deſperabundum, ſemet præcipitem in aquam dediſſe; eumque, poſt multa converſionis teſtimonia, obiiſſe. Et femina noſtra, cujus *pag.* 377. memini, quæ pulſu intermittente, quæ herniâ, quæ diro genuum, crurumque dolore, tanto tempore laboravit, hanc obſervationem confirmat.

Hæc ità ſe habere, ſponte quidem fatemur; at verò hinc nos in ſuſcepto opere retardari oportere nullus video. Primò enim multos morbos optimâ methodo curamus, quamvis ſub eâdem alii pereant, alii in alias, ſæpè ineluctabiles, incidant infirmitates. Nemo tamen culpam in methodum refert, damnatque eandem, ſub quâ dum oppidò multi recuperant ſanitatem, invenire nonnullos eſt, qui aut in lethum incidant, aut in alium morbum. Nonne inenarrabile gaudium eſt methodum poſſidere, quæ ſervare plures, aliàs perituros, poſſit? Et ſecundò, in duobus, illis, qui altero tertiove à revocatâ vitâ die perierunt, an non inæſtimabile exantlati laboris præmium peccatorum converſio fuit, quæ ſine hoc labore non contigiſſet?

§. VIII. Cæterùm in iis, quæ de

facilioris, difficilioris, impoſſibiliſque reſuſcitationis negotio, diſputari ſolent, immorari diù non oportebit. Quod enim clari viri cenſeant hos, qui ipſo ſubmerſionis momento *exſpirent*, aquam pulmone facilè haurire; illos verò qui ipſo hoc momento *inſpiraverint*, haud facilè aquam pulmone capere; adeóque evadere poſteriores poſſe, priores neutiquam: hocque ideò, quod inſpiratus aër, veſiculas extendendo, aptitudinem vaſis pulmonalibus conſervet, ut ex corde dextro exceptum cruorem hæc vaſa in cor ſiniſtrum refundant: hoc, inquam, falſum pro vero ſupponit. Evictum quippè viſum fuit id, quod aqua rariſſimè ſubeat ſubmerſorum pulmonem. Deindè etſi hoc minùs evictum eſſet, hæc clarorum virorum opinio augeret potiùs, quàm tolleret, difficultatem. Etenim aër retentus, non renovatus, ſecundùm experimenta phyſica, elaſticitatem ſuam amittit; ineptuſque, qui expandat, redditur: quod ſi quis hoc contrà tot cxperimenta neget, ſaltem hoc fateatur oportet, quandiù pulmo & ſanguis calorem ſervent, aërem elaſticum nec renovatum, ità rarefieri debere, ut vaſorum veſiculas coronantium comprimendo, deleret

cavitatem. *Vide Acta Haarl. part. IV.*

Aliorum præterea illuſtrium virorum ſuppoſitio, quod ii, qui à diuturniore ſubmerſione revixerint, in ipſâ ſubmerſione cum undis luctantes, caput attollant, ſicque per intervalla reſpirent; hæc, inquam ſuppoſitio, ut ad quæſtionem ſolvendam non ſufficit, ità neque convenit cum experientiâ; quâ conſtitit nonnullos & mox ad aquæ fundum ſubſediſſe, & diutiùs moratos eſſe, & nihilominùs revixiſſe.

Tandem quæ de foramine ovali, ut ad quæſtionem hanc aliquid faciente, commentarint nonnulli, non eſt referre opus; cùm dudùm conſtiterit, poſt virorum egregiorum *Cheſeldeni* & *Derhami* lucubrationes, & rariſſimam hujus valvulæ aperturam in pueris, adultiſque, eſſe; & etiam ſi adſit, ad tollendam difficultatem videri ineptam.

§. IX. Verùm enimverò, ſi difficultatibus enodandis impares inveniamur, nihil indè pati commune bonum videtur. Vera namque ſunt, quæ de tot hominibus ſubmerſis, in vitam revocatis, exempla proſtant: neque enim negari poteſt, quod centenorum hominum

oculi conſpexerint, quod legali confirmatum teſtimonio, præmioque, fuerit. In republicâ batavâ, quæ ad hoc negotium erecta eſt, ſocietas, prælo nuper evulgavit libellum, quo publicis teſtimoniis evincitur, ſpatio XIV. menſium, ſubmerſorum XIX. in vitam revocatos eſſe; & poſtmodum, quartâ ſcilicet nov. 1769. aliud præclarum exemplum Leida vidit. Pauci hi quidem numero ſunt, ſi regionem totam fluviis atque canalibus, haud ruri modò, ſed & in cunctis urbibus interciſam, adeóque frequenti ſubmerſionis occaſione fatalem, perpenderimus: ſed ſint pauci duntaxàt, quos contingit ſervari; ſint ex centum ſubmerſis duo ſolummodò, treſve, qui reviviſcant; nonne laboris, nonageſies ſeptieſque fruſtrà impenſi, tædium, & jacturam, idem bis terve fortunatè adhibitus, compenſet abundè? Ipſane conſcientia ad hoc nos non adhortatur? non compellit? non obligat? Ubi nullis ſubmerſorum ſubveniemus ultrà, annon mortui manebunt duo aut tres illi, qui nobis opem ferentibus revixiſſent, eccleſiæ, patriæ, familiæ, egregio fortè ornamento, præſidioque futuri? Hos in vitâ ſervare potuiſſe, nec tamen

ſervaſſe, nonne homicidium negativum ſapit? Quam ob cauſam non niſi ſummis celebrare, & laudare, encomiis poſſumus AUGUSTISSIMAM NOSTRAM IMPERATRICEM ET REGINAM, quæ per omnia ſua, qua latè patent, regna, atque provincias, promulgavit edictum, quo cunctos ſubditos ſuos jubet opitulari ſubmerſis.

X. Neque hîc ſubſtitit materna cura AUGUSTÆ. Poſtquàm enim hæc enarrata, ſimiliaque auxilia, quoque his qui lithanthracum vapore ſuffocarentur; quos hucuſque juſſu magiſtratuum culter anatomicus ad mortis cauſam detegendam perluſtrare ſolebat, vitam ſuffocatam revocare deprehenſa eſſent, juſſit etiam his miſeris ſubvenire. Hæc cæterum frequens in his terris cauſa mortis erat, eo quod crebrò contingat, ut vel unus, vel complures homines ſimul, in arctiore cubiculo, eo clauſo, prunis ardentibus adverſùs frigus munientes ſe, inibique obdormientes, adventante mane aut mortui ſint, aut videantur, luſtratique, magiſtratûs, ut dixi, juſſu, ſepeliantur. Hujuſmodi ſuffocatos duos, penè extinctos, exp. medicus *Schreibers* largâ venæ ſectione, repetitâque eâdem, pluribus fumi tabaci

enematibus, frictione, frequenti aceti, cum aquâ diluti, & cum rob ſambuci miſti, in gulam infuſione, latorumque veſicantium adplicatione, in extinctam penè vitam revocavit, proximè elapſâ hyeme.

Spectat præterea edictum hoc infortunatos illos, qui vel in puteis, latrinisve, diù occluſis, vel qui in caveis à fermentantis vini cereviſiæve, ſpiritu furibundo præfocantur; hoſque præterea, qui in fodinarum vaporibus ſuffocati; illos demùm, quos vel latronum crudelitas conſtrictis manibus, laqueo ve præfocavit, vel deſperatio fune vitâ privaviſſe viſa eſt. Poſſunt his illi, quos vel gelu, vel nix, congelaverit, addi. Exempla reſtitutæ ſalutis, in ſingulis hiſce caſibus, vulgò nota ſunt, verùm hucuſque non ſatis ad imitandum incitarunt: datâ jam lege, ſpes eſt, fore ut poſtmodum horum nemo, niſi auxiliatrice manu priùs admotâ, humi mandetur.

§. XI. Verùm latiùs hæc patent. In morbis communibus exempla dantur & certò præſentis creditæ mortis, & felicis in vitam reditûs. Hiſtoriæ ſepulturæ præmaturioris, tum alibi, tum hâc quoque in urbe, non minùs certæ, quàm horrendæ, id confirmarunt. Hæc

in cauſâ fuere legis, Viennæ ab aliquot retrò annis latæ, ne ultrà, niſi 48. horæ à morte exactæ eſſent, quemquam ſepelire liceret. Pulcra in hanc rem egregius *Winslowus* habet. Et nonnulla notabilia advertit *Sydenhamus*. Confirmatque eadem viſa Viennæ recens hiſtoria pueri, à convulſivâ tuſſi ſuffocati, pro mortuo depoſiti, auxiliiſque ſuprà recenſitis, in vitam, ſanitatemque reſtituti. Qui ipſe præclaro hoc facinore innotuit, exp. *F. X. Scheiggl*, id die 9. nov. 1769. publicè defendit diſſertatione inaugurali, *De auxiliis efficacioribus ad vitam in viſo mortuo reſtaurandam*; cui præfixerat divini oraculi verba, Gen. 9. v. 5. & 6. *De manu hominis, de manu viri, & fratris ejus, requiram animam hominis .... ad imaginem quippè Dei factus eſt homo.* Puerum hunc *pag.* 10. 11. 12. mortui ità ſimilem videmus, ut nihil ſimilius. Dein à *pag.* 13. *ad* 23. longè latéque ſuam explicat, quam & variam, & diuturnam adhibuit, operam; quâ ipſâ operâ eo demùm gaudio potitus eſt, ut puerum & in ſufflaminatam vitam revocaret, & illibatæ redderet ſanitati. Auxilio fuere agitatio, thoraciſque variam in formam conformatio; fricatio ejuſdem ventris,

& corporis univerſi; aëris ſuo de ore in os pueri inſpiratus, creber, fortis, fortiſſimus; vini in gulam infuſio; repetita miſſio ſanguinis; remedia cum excitantia ſpiritus, tum compeſcentia nervorum ſpaſmos. Subjunxit tandem longam epicriſin, quâ oſtendit ſingulos medicos, ſive in hujuſmodi caſibus; ſive in illis conſimilibus, ut idem præſtent conſcientiâ obligari, rationem alioqui *JUDICI VIVORUM ET MORTUORUM*, de non ſervatis, quos ſervare potuiſſent, reddituros.

Prodiit Madriti primus in folio tomus *Bibliothecæ arabico-hiſpano-eſcurialis*, in quâ, arabum medicorum hiſtoriam examinando, incidi pag. 366. in *Tabethi Ben Corah* vitam, & ſcripta, auctoris mortui anno hegiræ 288. qui cum anno ſalutis reparatæ 900. convenit. „ Vidi ego, inquit ille, quum forum olim pertranſirem, lanium quendam jecur conciſum, ac ſale conſperſum, comedere ſolitum. Rem utpotè ſordidam primùm averſatus ſum; deindè illum brevi in apoplexiam delapſurum animadverti: quapropter malum ejus exitum prævidens, adhibere lanio medicinam conſtitui. Itaque remedium, adverſùs apoplexiam

» efficax, mihi aſſiduo geſtandum, » confeci. Accidit verò, ut die quâdam » illàc pertranſiens, clamorem audie- » rim: occurrit ſtatim mors lanii; eâ- » que de re curioſiùs mihi percontanti, » reſponderunt quidam, illum pridie » fatis conceſſiſſe. Hunc lanium apo- » plexiâ correptum fuiſſe intellexi, » adire tamen illum volui. Quum verò » nullum arteriarum in eo pulſum per- » ſenſiſſem, talum ejus baculo tam diù » percuſſi, donec pulſus rediit. Deindè » æger, hauſtâ potione medicâ, quam » ei porrigendam protinùs curavi, » oculos aperuit: adeóque eſt recreatus, » ut inſequenti die benè valens, in pu- » blicum prodierit. »

Non explicuit *Tabeth Ben Corah*, quâ apoplexiæ ſpecie laborarit lanius, undè caſum hunc ultrà urgere nequeo; ſed id ſaltem indè patet, quod auctor hic in rebus ejuſmodi, de quibus nunc agitur, verſatus multum, expertuſque fuiſſe videatur. Talis hominis cum baculo percuſſio, tendinum, nervorum, muſculorum, atque oſſium, arteriarumque, motum ingentem toto cum corpore, cum ipſo ſenſorio communi, nervorumque origine, communicare debuit.

Schenckius refert puellam ferrarienſem, quam

quam plures medici jam & mortuam, & libitinâ efferendam putaſſent, nihilominùs à matre, à quâ perditè amata eſſet, triduo adhuc ſervatam in ædibus fuiſſe, & contra omnium expectationem die tertio vivam ſe denuò oſtendiſſe, vixiſſeque pluribus poſtmodum annis.

Zacutus Luſitanus, cent. IV. hiſtoriam nobis conſervavit archìatri reginæ Eliſabethæ, ſeu Iſabellæ, qui ad apoplecticum veſpere accedens, auditâ jam ejus morte, intravit tamen, ut eum, quem mane nec dum tam facilè moriturum prædixerat, contueretur. Reverà panno contectum corpus vidit, ac veſte indutum franciſcano; circumſtantibus reverendis monachis multis. At verò ille, examine facto, in cubiculum corpus curat deferri, præſidiiſque idoneis adhibitis, (non addidit qualibus) ſic ad vitam reduxit, ut multos poſtmodum annos vixerit homo.

Si quis hiſtoriam apoplectici muſici, cujus ex *Henrico ab Heers* ſuperiùs memini, attentè perlegit, ille profectò intelliget, quid non ſit aliquando in ſimilibus audendum.

Similia expertus *Levinus Lemnius*, *lib 2. de Occ. Nat Mirac.* » Compertum

» habeo, inquit, noſtrâ & avorum
» memoriâ, nonnullos effracto capulo
» revixiſſe. Quamobrem lege cautum
» eſſe convenit, ne libitinarii, ac veſ-
» pelliones, præproperè quos mortuos
» exiſtimant, extinctæque animæ ſpe-
» ciem præbere vident, loculo inclu-
» dant; eos præſertim, qui apoplexiâ,
» aut comitiali morbo, uterique ſtran-
» gulatione ſuffocantur: cùm in illis
» nonnunquam deliteſcat anima, quæ
» rurſùm corpus ſpiritu, vitâque, im-
» buit. »

ANTONII DE HAEN,

CONSILIARII ET ARCHIATRI

S. C. R. A. MAJESTATIS,

Nec non medicinæ in hâc almâ & antiquiſſimâ univerſitate profeſſoris primarii, ſocietatis, ſcientiarum Harlemenſis & phyſico-botanicæ Florentinæ ſocii,

AD PERILLUSTRIS

BALTHASARIS LUDOVICI TRALLES,

Uratiſl. atque acad. cæs. N. C. adjuncti,

EPISTOLAM APOLOGETICAM,

RESPONSIO:

Cujus pars prior circà variolarum inoculationem verſatur; altera ſanguinis miſſionem, & opium, in ſtadio variolarum ſuppuratorio laudat.

PARISIIS,

Apud P. FR. DIDOT, Juniorem, Bibliopolam, ad Ripam Auguſtinianorum, propè Pontem Sancti Michaëlis, ſub Signo S. Auguſtini.

M. DCC. LXXI.

Cum Approbatione, & Privilegio Regis.

ANTONII DE HAEN,

AD PERILLUSTRIS

BALTHASARIS LUDOVICI TRALLES

EPISTOLAM

APOLOGETICAM,

RESPONSIO.

QUAMQUAM ejuſmodi tua, VIR PERILLUSTRIS, in me criminatio ſit, ut vel obiter attendentibus ejuſdem iniquitas in oculos inſiliat, ob idque ſupervacanea videri qualiſcumque mea defenſio poſſit: tamen, partim quod illa meorum, adverſùs quæ invehe-ris, omnium manibus non terantur; partim, & præcipuè, quod tam glorioſam interponas inoculationis variolarum commendationem, ut imponere haud paucis poſſet; me cogis ad reſpondendum, minùs criminationis refutandæ ſtudio, quàm ut in inoculatione repudiandâ irreprehenſibilem me geſ-ſiſſe, evincam.

S iij

Erit igitur inoculatio variolarum præcipuum objectum, ad quod mea intendat reſponſio; objectum ſcilicet tale, quod ab utroque noſtrum ut incrudi reddatur, cum utiliſſimum, tum maximè eſt neceſſarium. Quid enim tibi, CLARISSIME TRALLES, quid mihi, proderit opinionem, gloriæ inanis cupiditate, non minùs ineptè, quàm pertinaciter, tuitum eſſe, quando ante *TRIBUNAL SUPREMUM* uterque noſtrûm comparebit, ſeveram rationem daturus, non quâ ſuam quiſque ſententiam maximè ſtrenuè propugnaverit, ſed quâ concreditam ſibi proximi ſalutem maximè promoverit. Adgnoſco laudabilem, admitto chriſtianam planè tuam hâc in re intentionem: utinam & meam tuæ haud diſſimilem eſſe concederes pauliſper! Ego ſaltem meam ad te reſponſionem ſic adornabo, ut, quæ me ab amplectendâ inſitione variolarum detineant, ſincerè enarrem; eâ quidem lege, ut ad illa reſpondeas, non, pro more aliorum, cavillando, ſed ita potiùs, ut quæ reprehendenda clarè videas, ſummo jure reprehendas: quæque honeſto fine negari nequeant, ea candidus, ut es, admittas. Omnino enim neceſſe eſt, quandoquidem non niſi uni

veritati, ac reipublicæ emolumento, vitam ambo totam conſecraverimus, ut, hiſce paulò maturiùs inter nos diſcuſſis, vel ego, victis datis manibus, inoculationem ſtrenuè deinceps promoveam, vel tu mecum repudies eandem.

PARS PRIOR

DE INOCULATIONE.

Quo dilucidus, unáque brevis ſim, ad decem capita noſtram omnem quæſtionem revocabo, ad ſingulum ordine reſponſurus, eo quidem animo, ut ſi aptam, ſi cuivis rationabili homini ſatisfacientem, ſolutionem non inveniam, victam cauſſam lubens daturus ſim; ſin verò inveniam talem, cauſam meam tueri pergam: ultrà à me expectare quidquam, aut petere, nec debet, quis, nec poteſt.

QUÆSTIO I.

An dentur variolæ naturales primæ & ſecundæ?

Resp. 1. Octodecim medicorum, qui ante notam inoculationem inclaruerant, auctoritate id evici in *Refutatione inoculationis*: nec non auctorum octo, qui notâ jam per totam Europam hâc methodo, reditum variolarum naturalium demonſtrarunt; ut ſic teſtes numero 26. adduxerim.

Reſp. 2. In gallicâ meâ *ad amicum epiſtolâ*, pag. 66. teſtimonia adduxi trium è principibus apud Batavos practicis, *Weſterhoff*, *Velſe*, & *Van-Hoey*, qui in ſeptem, octove hominibus, propriis ſuis oculis & primas videre, & alteras variolas; id, quod ex propriis eorum, quas mecum amicè communicarunt, obſervationibus retuli.

3. Ex communicatione celeberrimi pariſienſis medici in eâdem meâ ad *amicum epiſtolâ* variolarum ſecundarum memini, quæ in nobiliſſimâ comite Pariſiis obſervatæ ſunt.

4. Variis meis ſuper inoculatione

diſſertationibus plures caſus communicavi, quos Viennæ vidi: ſed præterea,

5°. Eſt illuſtriſſima Viennæ familia, in quâ & primas naturales, & alteras pati, cujuſdam veluti conſuetudinis eſt apud numeroſam prolem. Mirabere, VIR ÆSTUMATISSIME, hiſtoriæ exordium; mirabar & olim ego: ſed en aſſerti mei argumenta.

Filia natu major, eique ætate proxima ſoror, cùm anno 1757. in monaſterio ſanctimonalium *ſancti Saleſii*, cum multis aliis primæ nobilitatis puellis, educarentur, variolas paſſæ ſunt, unáque cum illis quindecim puellæ nobiles, & duæ ſanctimoniales. Binarum noſtrarum ſenior graviſſimè laboravit, ſic quidem, ut buccis inflata, vultuque rigeſcens, vix deglutire, imò os vix aperire, potuerit: ætate autem minor multas quidem, eaſque in facie potiſſimùm, variolas habuit, ſed minore incommodo, quàm ſoror, pertulit morbum.

Triplici teſtimonio hæc mihi comprobata hiſtoria eſt. Primùm eſt miniſtræ cubicularis excellentiſſimæ comitis matris, quæ pluries mihi narravit ſe eaſdem puellas ad 5. vel 6. eruptionis

diem inviſiſſe, & utriuſque variolas vidiſſe numeroſas: utramque graviter quidem, ſed natu majorem longè graviùs, ægritudinem tuliſſe ſuam. Alter teſtis eſt clariſſimus *Sabitz*, celſiſſimi principis regnantis de *Liechtenſtein* conſiliarius & archiater, qui ambas has puellas, factâ jam eruptione, inviſit, & veras utriſque adfuiſſe copioſaſque variolas ſæpiùs aſſeruit mihi. Tertius eſt monaſterii hujus medicus ordinarius, clariſſ. & expertiſſ. *D. Holtzbauer*; qui mihi de natu minore, utpotè, quæ minùs graviter morbum tuliſſet, peculiariter ſciſcitanti, ſcripto reſponſo aſſeruit eam veris variolis laboraſſe, quæ diſcretæ quarto die erumperent, maturitatem octavo die eſſent adeptæ, ad duodecimam verò rumperentur, ac ſenſim ſiccatæ deciderent.

Hîc, credo, mecum, omnes, ſi quid video, veras variolas à ſpuriis diſtinctiſſimas; variolas, aio, de quibus num veræ fuerint nulla dubitatio oboriri cujuſquam in mente poſſit, agnoſcent.

Contigit verò ut, duobus elapſis deinceps annis, natu minor paternis in ædibus iteratò variolis affligeretur, iiſdemque ſat copioſis, diſcretis tamen ac benignis. Hujus rei teſtem illuſtriſſ.

parentem habeo, dein domeſticos, tandem, & qui hîc inſtar omnium eſt, clariſſ. *Molinari*, familiæ medicum, qui trium ſeptimanarum ſpatio bis, pluriesque die, affuit illi, totamque morbi hiſtoriam, excellentiſſimo parente, & nobiliſſimâ puellâ præſentibus, omniaque confirmantibus, mihi narravit.

Filia autem natu major verno tempore anni 1760. variolas alteras paſſa eſt. Teſtari id poſſum, cùm ſæpiùs illam, unà cum clariſſ. *Molinari*, inviſerim. Diſcretæ quidem multis in locis erant, at quoque in multis cohærentes, confertiſſimæ adeò, ut in facie, brachiis, cruribus, vix daretur ſine papulis locus. Gravis utique fuit morbus. Salivatio incepit mox ab eruptione, continuavit ad undecimum morbi diem, adeò copioſa, ut menſura de induſtriâ capta, ſeſquilibræ vas quotidie expleret; poſt undecimum verò ſenſim decreſcens, tandem ad 14. ceſſavit. Hanc autem aliquando imminutam, pectuſque ac guttur anguſtantem, continuatis mane ac ſero balneis brachiorum & crurum, potu multo, injectione in fauces, gargariſmis, & auctiore imprimis mane ac veſpere opio, feliciter ſemper reſtituimus, venam ſecare nondùm coacti.

Igitur hæc nobiliſſima virgo, quæ ante elapſos duos cum dimidio annos, graves adeò variolas paſſa erat, nunc iterùm & copioſiſſimas, & moleſtiſſimas, & multo diuturnoque ptyaliſmo ſociatas, habuit.

Junior comes, harum virginum frater, verno tempore anni 1758. variolis laboravit, diſcretis quidem, at numeroſis. Habeo hoc ab eodem exp. viro *Molinari*, qui multis ab annis luculentâ in praxi verſatus, innumerabilibuſque varioloſis curandis occupatus, mihi, quo rem ſic ſe habere credam, quovis teſte major eſt.

Attamen cùm hodierno tempore cenſura adeò acris in ſimilia animadvertat, volui quoque hiſtoriam expiſcari à præfecto infirmarii aulici, ejuſdemque uxore; utpotè, quod illi in morbo hoc adſtitiſſent, teſtibus idoneis. Hi itaque varioloſis adminiſtrandis, tam ſpurias, quàm veras habentibus aſſueti, morbum exactè, ut medicus, narrarunt; jocantique mihi, ac ſi ſpuriæ modo variolæ fuiſſent, indignabantur pauliſper, & nobiliſſimi juvenis variolas numero, tempore, ægritudine, variatione, maturatione, exſiccatione, deſquammatione, ſic delineabant,

genuinamque præterea ſpuriarum, ut ſibi inter tot nobiles juvenes compertarum, hiſtoriam ejuſmodi dabant, ut nihil certius eſſet, quàm illos variolas veras ritè interſtinguere poſſe.

Porrò ad hunc juvenem 21. julii 1760. adductus, inaudio eum die julii 12. capitis dolorem, ac ventriculi gravitatem, conqueſtum eſſe: purgante optimè operato, tamen toto die 13. & 14. julii inappetentem manſiſſe, torpidum, artubuſque dedolatum: die 15. julii primas puſtulas ad labia, mentum, frontem, tempuſque ſiniſtrum apparuiſſe, ſequenti die has increviſſe, tertio ab illinc die novas eſſe conſpectas, & ſic quidem, ut temporis ſucceſſu uſque ad 20. julii recentes adhuc in brachio comparerent: puſtulas autem priores in facie lymphâ brevi tumuiſſe, unguibus ob pruritum laceratas lympham ſtillaſſe, manſiſſe exindè plagis ſimiles ambuſtis: quam totam plagam ego adhuc 21. julii ſic deprehendi, ut rotunda forma, in quâ puſtula hæſerat, adhuc conſpicua eſſet. Verùm in reliquo toto corpore puſtulæ erant pure repletæ, hîc minores, ibi benè turgidæ magnæque, gerentes ſtigma in medio impreſſum, circulum autem in ambitu rubrum.

Vomitus, qui eruptionem præceſſerat, continuavit etiam poſt eandem; ſic ut 21. julii, me præſente, in copioſum vomitum adhuc prorumperet æger.

Die 23. julii, eruptionis octavo, inviſi illum denuò, tranquillum nec ampliùs vomentem. Suppuratio tam bona erat, ut cl. *Molinari* eodem mane multas puſtulas, perſcindendo, ſuo pure evacuaſſet, multas verò, quo perfectam earundem cum rubro circulo ſuo maturitatem cernerem, non attigiſſet.

Si quid video, juvenis hic variolas cryſtallinas in facie habuit, in reliquo corpore purulentas: benignas tamen haud omnino, cùm tempus ſuppurationis adeò extenderetur, & vomitus non niſi ſexto ab eruptione die ceſſaret. Cura tota feliciter peracta eſt potibus diluentibus acidis nitroſis, enematibus, balneis crurum ac brachiorum bis die repetitis, largoque diacodii uſu.

En tibi, VIR CELEBERRIME, ejuſdem proſapiæ tres, quos & primas, & alteras variolas naturales paſſos eſſe, ob allata undique teſtimonia adeò convincentia, haud facilè negabis nobis. Sed progrediamur!

Excellentiſſimus comes N. potentiſſimi principis ad hanc aulam legatus, variolas naturales bis paſſus eſt. Hiſtoriam ſcio ipſo auctore. Apprimè recordatur variolis Ratisbonæ ſe laboraſſe octavum annum agentem; adeò quidem malignis, ut per integros tredecim dies deglutiendi careret loquendique facultate; copioſiſſimis autem adeò, & gutturi tam pertinaciter inhærentibus, ut medici ſententiam à familiâ rogati, deſperarent. DEO tamen dante, emerſit ex hoc truculento morbo, & non quidem omnia, ſed præcipua ſtigmata, ætate ut plurimùm amiſit.

Elapſo exindè aliquo tempore, variolas paſſus eſt, à quibus leviter ægrotavit duntaxàt; haſque modo ſpurias eſſe medici affirmarunt.

Annos verò novemdecim natus, cùm Moguntii degeret, appetitum ſibi quodam die minui percepit, caput quoque, lumboſque, dolere, & artus univerſos. Dominæ ædium, apud quam domicilium habebat, declarabat hæc ſymptomata importuna vincendi causâ, velle ſe ad ſereniſſimum Naſſoviæ principem, aliquot indè horis degentem, venatuque ſe recreantem, proficiſci. Profectus & ſtatim fuit. Alterâ aurorâ

ad tertiam horam ſurgendum erat, ut quadrihorio indè remotius venatum cum principe iret.

Noctem porrò hanc excell. comes inquietam tranſegit, & ad tertiam matutinam ſurgens, in ſpeculo vidit hinc indè in vultu maculas. Certus quod jam & veras & graves paſſus variolas eſſet, certus quod & ſpurias, neglexit maculas, ivitque venatum. In venatu cephalalgia remiſit quidem, haud verò laſſitudo, & inappetentia. Jamque conſpicua & in brachii ſtigmata quædam.

Veſpere cubitum petiit; aſt verò præ calore, ſiti, dolore capitis, laſſitudine dolente totius quidem corporis, lumborum autem maximè, noctem laborioſiſſimam tranſegit. Mane conſpicitur variolis plenus. Medicus à principe miſſus illum curavit, menſe integro variolis confluentibus laborantem; quarum ſtigmata vultum etiamnum multa deturpant.

Primi certè ordinis vir, conſiliis ſapientiſſimis clarus, veridicus, ſanctè mihi, aliiſque medicis, ſæpè teſtatus eſt, ter in vitâ veris ſe laboraſſe variolis, primúmque eâ vitæ ætate, cujus adhuc ſenex probè meminiſſet; ſingulâ

autem vice ſic, ut pravorum ſymptomatum ſyndrome ſummum incurriſſet vitæ periculum: confirmantibus idem omnibus, quotquot audierint ipſum, quàm calamitoſè ſe ad ſingulos morbi inſultus habuiſſet, enarrantem.

Dantur medici, fateor, quibus nunquam fortè contigerit repetentem hunc morbum eodem in homine videre: ſunt, qui rem impoſſibilem rati, non inoculationis amore, ſed informatione præceptorum, auctorumque lectione, præoccupati, unquam id, aut ſaltem ferè unquam, obſervari negent. Qualis & octoginta abhinc annis clarus in medicinâ *Liſterus*; qui nihilominùs vi veri coactus, hiſtoriam, quæ ipſi hoc, de quo agimus, neganti in mentem venerat, adjunxit, cujuſquam feminæ, cui ipſe bis hunc morbum viderat contigiſſe. Nec deſunt, qui immaturiore examine repetentem affirment. Horum ultimorum numero exemtum me velim, apprimè memor, quantopere me primis praxeos annis torquerem, ut redeuntium variolarum aut narrationes, aut propriam etiam experientiam, variolarum ſpuriarum terminos & ſymptomata dilatando, delerem. Dum verò & alterâ, & tertiâ vice experimentum ſe offerret,

attentior in rem caſus notavi, & ſic pluries illam conſpexi.

Idem contigit magnifico domino *de Fetzer*, facult. medicæ decanatu, atque antiquiſſimæ viennenſis univerſitatis rectoratu claro, practico celeberrimo, qui demùm dubia præterita quidem negligens, in præſentiâ verò attentior, *ſex* ad minimum hominibus veras variolas, eaſdemque graviſſimas nonnunquam, & moleſtiſſimas, rediiſſe, in ſuâ numeroſâ & annoſâ praxi vidit.

Vir perilluſtris ac magnificus *Keſtler*, archiater digniſſimus, nec non medicæ facultatis vicedirector laudabiliſſimus, curaverat quondam in variolis copioſis quidem, at non malignis, tres in eadem familiâ proles, unà decumbentes. Elapſo autem exin quadriennio revocabatur ad earundem unam, febricitantem, capite, epigaſtrio, lumbis dolentem, vomentemque; ut fit in ſtadio contagioſo variolarum. Ille verò certus quod hunc morbum ritè paſſa eſſet, hanc utique febrim, ut varioloſam, non ſalutavit. Attamen vidit quarto morbi die erumpentes variolas, eaſdemque ſenſim copioſiores, hîc cohærentes, ibi confluentes: ità ut ſecundâ hâc vice multò & graviùs, & periculoſiùs, laboraret.

QUÆSTIO II.

Danturne variolæ naturales poſt inſitivas?

NEMO unquam refutavit, aut refutare poterit, duas notabiliſſimas hiſtorias, alteram *Franciſci Braggiotti*, alteram domicellæ *Timoni*; quas in *Refut. inocul.* luculentiſſimis inſtructas argumentis cum publico communicavi.

Ejuſdemque argumenti proſtant hiſtoriæ plures, quarum alias Anglia, alias Gallia vidit; refutatas quidem ab adverſariis, ſed eo modo, ut refutatio ipſa veritatem earum manifeſtiorem, quàm antea, reddiderit. Provoco modo ad caſum pariſienſem, quem acris diſceptatio inter clariſſimos *Gaullardos*, & eruditiſſimum *De la Condamine* in plenâ evidentiæ luce collocavit.

Confirmat priora recens exemplum; quod teſtem habet univerſam Florentiæ urbem. Legatus potentiſſimi regis curaverat à medicis florentinis variolas inſeri filio ſuo. Probè affectum iiſdem illum fuiſſe læti teſtati ſunt medici. Sed & ipſiſſimi hi fateri coacti ſunt veras eſſe variolas, quæ elapſâ proximè

æſtate eundem juvenem adorirentur. Habeo hanc hiſtoriam à nobiliſſimo viro, qui ex ipſo patre; & ab illuſtri medico, qui à juvenis ipſius medicis, rem univerſam perceperunt.

Celeberrimus *Raſt* Lugduni Gall. med. doctor, ac profeſſor, edidit haud ita pridem ſuas ſuper inoculatione reflexiones, interque illas notavit fuiſſe feminam, cui olim inſitivæ variolæ benè affuiſſent, quæ nihilominùs in naturales deinceps lapſa ſit.

QUÆSTIO III.

Numquid ab inſitione fruſtrà inſtitutâ nemo unquam detrimenti quid capiat?

Observationes in Galliâ id pluries demonſtrarunt, quod non omnes inculpatè hoc ferant: confirmavit eaſdem exemplis lugdunenſium laudatus mox celeberrimus *Raſtius*.

1. » Abſceſſu hepatis infans, inquit, » periit, quem metaſtaſis varioloſæ ma- » teriæ pepererat. Quantum enim cum- » que eruptio conſuetis ſymptomatibus » poſt inſitionem jam jam affuturam ſeſe » ſimularet, haud prodiit tamen unquam » foràs.

2. » Binarum juvencularum, quibus
» inſitiva methodus, primò ope veſi-
» cantium, ac deinceps inciſione, fruſ-
» trà tentata erat, altera integro, al-
» tera gemino indè elapſo anno, va-
» riolas naturales ſibi contraxerunt. Quo
» utraque intervallo toto languêre ad-
» modum; eique, quam anno ab in-
» ſitione elapſo variolæ naturales im-
» petebant, tumor in collo ſuppurabatur,
» non niſi variolis obortis diſſipandus.

Hiſtoria laborioſæ admodum febris varioloſæ ſine variolis, ab inoculatione excitatâ, dabitur quæſtione 5. n. 6.

QUÆSTIO IV.

An ejuſmodi fruſtranea inoculatio, potiſſimùmque ſi iterato fruſtrata, ſecuritatem homini præſtet, fore ut variolas viâ naturali nunquam contrahat?

CONTRARIUM mox patuit ex n. 2. quæſt præced. Binis enim puellis, bis fruſtrà inoculatis, variolæ communi viâ contagii poſtliminio contigerunt.

2. Autumnali tempore anni 1760, Lugduni Gall. contigit, ut matrona,

cui aliquot antea annis inoculatio fruſtrà facta fuerat, in variolas naturales incideret. Ità confirmata hæc hiſtoria eſt, ut Pariſiis duas epiſtolas receperim, quarum in alterâ medicus conſultans regius mihi aſſeveret eruditiſſimum *De La Condamine* eandem ſibi pro veriſſimâ tradidiſſe: & in alterâ rev. eccleſiaſticus amico ſuo ſcribat ſe de ejuſdem veritate à clariſſ. *Hoſty* convictum eſſe. Illuſtrioribus certè teſtibus hæc res confirmari nunquam potuiſſet.

3. Caſus notabilis Hagæ Batavorum accidit, quem exactè ſic tradam, ut pater, de quâ agitur, puellæ, cum ſuis amicis ipſum communicaverit.

» Filia mea Anna Wilhelmina Caroli-
» na, annos octo, menſeſque binos nata,
» inoculata fuit menſe ſeptembri 1760.
» à domino chirurgo *Renard*, curam
» dirigente domino medico *De Bruas*.

» Cùm inoculatio hæc irrita fuiſſet,
» eandem interatò inoculandam tradidi,
» unà cum ſorore ſuâ Wilhelminâ 15.
ſeptembris 1762.

Hîc notandum eſt, inoculationem, quæ anno 1760. incaſſùm ipſi facta eſſet, effectum nihilominùs tunc ſortitam eſſe in aliâ ſorore, quæ unà cum illâ

inocularetur. Scilicet febrim in ſtadio contagioſo, nauſeas, vomitus, inquietudines, noctes perturbatas, æſtum, laſſitudinem, pruritum brachiorum &c: in ſtadio autem ſuppuratorio variolas n°. centum & quinquaginta, febrimque ſuppuratoriam quinque dierum; pater notavit.

Attenti nunc conſideremus quid huic Annæ Wilh. Carol., cum Wilhelminâ iteratò nunc inoculatæ, acciderit. Pergit ſic eruditus pater;

» Inciſiones conſolidabantur abſque » ullâ ſpe futurarum variolarum, habe» baturque filia mea ſuſcipiendis unquam » variolis inhabilis; quandoquidem ut » priorem, ità & hanc inſitionem, in» fructuoſam eſſe arbitrabamur.

» Attamen hodie, 10. octobris, die » ſcilicet ab inoculatione 26. quando » ejus ſoror Wilhelmina jam planè tum » à morbo, tum ab inſitionis ulceribus, » curata erat, febrilem inſultum hæc » paſſa eſt.

» Octobris 11. Et continua febris » eſt, & heſterna gravior: vomuit, » laſſaque eſt admodum.

» Octob. 12. Multum remiſit quidem » febris, ſed ægra eſt admodum debilis. » Hodie habuit hæmorrhagiam narium.

» Vultûs ad veſperas animadverſa » rubedo.

» Octob. 13. Deſcripta hucuſque » ægritudo prænuncia fuit variolarum ; » ſiquidem hæ hoc mane apparuerunt. » Rariores ſunt, boniqne genii. *Inciſio-* » *num* 15. *ſeptembri factarum cicatrices* » *clauſæ ſunt*, *nec quid inflammati præ* » *ſe ferunt*. Ad veſperas pauca febris. So- » lita illi redit hilaritas, & appetitus. » Pulcrè progreditur eruptio, numero- » que augeſcit.

» Octob. 14. Benè. Tota nocte dor- » mivit. Eique ad horam 8½. evigilanti » ſanguis de naribus fluxit ſat copioſus. » Jentavit indè, potuſque thee ſumſit » multum. Veſpere omnia benè.

» Octob. 15. Bona perſeverat con- » ditio rerum ; ità ut hodie bihorio » extra lectum fuerit, & plus comede- » rit quàm heri.

» Octob. 16. Inchoat ſuppuratio : » papulæ & magnæ ſunt, & egregiè » turgidæ. Nihil non bonum.

» Octob. 17. Suppuratio pergit abſ- » que febre. Omnia ad votum.

» Octob. 18. Vergit ad finem mor- » bus : ſenſim ſiccantur puſtulæ deci- » duntque.

» Octob. 19. Deciderunt omnes, & » puella

» puella optimè valet. Habuit ultrà
» 150. puſtulas.

» Octob. 23. purgata eſt.

» Octob. 24. vecta carpento cum
» ſororibus eſt. Meliùs ſe habuit, quàm
» olim.

Eſt temperamenti phlegmatici.

Hæc ephemeris à patre, liberorum ſuorum amantiſſimo, ac ſolertiſſimo, viro, inquam, æquè doctiſſimo, quàm educandæ nobilis haganæ juventutis expertiſſimo, deſcripta, Londinum miſſa, & celeberrimo domino *Maty* propoſita eſt. Reſcripſit ille 29. dec. 1762. hunc in modum.

» Attentè lectâ hiſtoriâ filiæ domini
» J...... & conſultis ſuper illâ medicis
» londinenſibus celebrioribus, cenſeo
» ego, quemadmodum & illi, PUEL-
» LAM HANC VARIOLAS CON-
» TAGIO SIBI CONTRAXISSE,
» INOCULATIONEM VERO UTRAM-
» QUE IRRITAM FUISSE. Aſſe-
» ritur enim inoculationem priorem anni
» 1760. caruiſſe effectu; & in poſte-
» riore 15. ſept. 1762. conſolidatum
» vulnus fuiſſe ſic, ut ne tunc quidem,
» quando morbus ſe manifeſtavit, ape-
» ruerit ſeſe. Signum porrò fortunatæ
» inſitionis certiſſimum eſt apertura,

» ac ſuppuratio vulnerum, quibus in-
» troductum venenum fuerit: ſaltem ne-
» que ullum mihi in memoriam revo-
» care caſum poſſum, neque etiam
» legendo memini, in quo, abſque
» ejuſmodi ſuppuratione ſecutus ſit in-
» ſitionis effectus.

Numeratis deindè à celeberrimo *Maty* pro Wilhelminæ inſectione diebus octo, pro morbi ſtadio contagioſo, & ſuppuratorio, diebus novem, ſupereſſe animadvertit dies octo pro inſectione Annæ; qui unà faciunt 25. dies, quos ex hiſtoriâ vidimus inoculationem fruſtratam inter, & primam ejus febrim, intercurriſſe.

Addidit ingenuus vir exempla & Londini viſa, & alibi eſſe, hominum, qui fruſtrà inoculati, nihilominùs variolas naturales ſibi contraxerint: *Pitcarnium* tale ſecum communicaſſe. Subjungitque contigiſſe, ut, cùm junior domeſticus unà cum filiâ magnatis inoculationem ſubiiſſet, eademque in hac effectum ſortiretur, in illo verò minime, ut ille, inquam, deſperabundus deciduas de puellâ cruſtas devoraret, indéque in lethales penè variolas nono exindè die incideret.

Parcam venerandis eorum nomini-

bus, qui roſtris unguibuſque defenderint hanc theſim, illos ſcilicet, quibus ritè inſtituta inoculatio variolas non dediſſet, maximéque ſi & iterata fefelliſſet, perſuaſiſſimos eſſe oportere fore, ut nunquam viâ naturali eaſdem ſibi conſciſcant : eſſe ſcilicet illos ipſos, centenariorum quintos, quos naturale contagium nunquam afficiat. Nonne hoc omnium inoculatorum ſcripta voceſque indeſinenter clamitarunt? Attamen exempla allata oſtendunt præproperam ejuſmodi aſſertionem fuiſſe, oportuiſſeque ſimilia tempori committi, donec novitia praxis paullò adoleviſſet.

QUÆSTIO V.

Num inoculatæ variolæ febrim, eamquæ cummaximè ſuppuratoriam, ignorent; paſſimque & diſcretæ ſint, & benignæ?

AUDIVIMUS ità affirmantem rev. doctorem *Maddox*, Vigorniæ epiſcopum, atque in oratione publicâ ex auctoritate D. D. *Ranby*, *Hawkins*, & *Midleton*, in hæc verba erumpentem: » Febris ſuppuratoria in inoculatis

» ignota res eſt. » Conſentiunt centeni alii ſcriptores.

Haud ità videtur tamen. 1. Puellam hagabatavam febre ſuppuratoriâ quinque diebus laboraſſe, ejus hiſtoria *pag.* 431. data docuit.

2. Laudatus ſæpiùs celeb. *Raſt* aſſerit » pluſquàm tertiæ inoculatorum Lugduni parti, variolas confluentes » contigiſſe »; in quibus utique notabilis quæcumque febris eſt. » Eſſe præterea notum cunctis Lugdunenſibus » potiorem inoculatorum partem aut » dudùm fuiſſe, aut adhucdum eſſe, » dubiæ admodum valetudinis; livido » illorum emarcidoque vultu id abundè » teſtante: quibus verò firmior contigiſſet ſalus, illos id fluentibus diù » inciſionis ulceribus debuiſſe.

3. Quæ hujus rei notior, quæ convincentior hiſtoria, illâ, quam celeberrimus *H. D. Gaubius* in Act. Haarlem. *tom.* I. æternæ memoriæ conſecraverit? Utique materies ſelectiſſima, quæ benignas in aliis circà idem tempus genuerat, applicata eſt: corpus ſanum, & ab eodem ipſo magno viro ritè præparatum; apta tempeſtas; nullum ſive variolarum, ſive cujuſcumque aliûs morbi, contagium; *Gaubii* in toto

regimine diurna nocturnaque ſollicitudo; variolas undecumque mites, & benignas, ſpoponderant. At verò quales nobilis juvenis adeptus eſt? horrendas, malignas, gangrænoſas, verbo tales, ut, ne vitam adimerent, medico opus eſſet, inclyto *Gaubiò* haud inferiore.

4. In eorundem Act. *tom.* V. expertiſſ. *A van Ghert* refert duodecenni juveni, cui inſitionem feciſſet, jam tertio ab inſitione die febrim inchoaſſe; die quarto caput grave fuiſſe cum ardore, pulſatione, & dolore; die 5. urinam rubicundam, pulſum celerem, oculos lacrymoſos, naſum palpebraſque tumidas, vultum rubellum, nauſeas, noctemque laborioſam; die ſexto febrim continuam, veſpere exacerbantem, cum delirio & vomitu; eodem modo & ſeptimo die, quo & ſudaſſet, & die totâ in lecto hæſiſſet; die demùm octavo diſcretas atque benignas variolas erupuiſſe.

Profectò haud ſolemus gravia tot tantaque ſymptomata ante benignarum naturalem eruptionem obſervare. Juvenis hic & periculoſè habuit, & tempore duplo longiore in periculo verſatus eſt, quàm cæteroqui in ſtadio

primo naturalium variolarum, earundemque benignarum, verſatus fuiſſet. Contagioſa illa febris, in ſextum uſque diem tot pravis ſymptomatibus perdurans, mortem facilè illatura fuiſſe cenſenda eſt, ni eodem tempore ſuppuratio vulneris in brachio ſiniſtro continuaſſet. Sed & vim veneni inoculati eò tetriorem in hoc juvene fuiſſe exiſtimamus, quòd, elapſis decem à puſtularum exſiccatione diebus, tumor oboriretur ſubaxillaris, qui die poſthac quinto ruptus, pus fuderit ad nonum uſque. Sanè in variolis diſcretis & benignis, contagio communi contractis, ſimulque legitimè adminiſtratis, nec febrim talem, nec talem unquam ſequelam vidi.

5. Caſum pueri adjungit exp. *Van Ghert*, cui duodecimo ab inſitione die variolæ paſſim confluentes prodirent, febriſque ſuppuratoria deindè etiam adeſſet. Bina iterùm hæc inoculationi ſupervenientia, demonſtrant malè negata ab adverſariis ſimilia fuiſſe.

6. Addit & tertium ſuæ inoculationis caſum juvenculæ 15. annorum, quæ inoculata cum materie, quæ in quatuor aliis, hoſque inter in ipſius fratre, variolas produxerat, à ſexto

inſitionis die, ad decimum quartum uſque, horrore, dolore lumborum, febre nunc majore, nunc minore, laboraverit; unà cum repetente cephalalgiâ, delirio, urinâ rubrâ, ſiti, ardore, nauſeâ, ſudore, maculis rubris citò evanidis, vultu rubro & tumido, oculis inflammatis & lacrymoſis: quæ tamen puella nullas indè paſſa variolas eſt, ſed quidem moleſtam menſis ſpatio ſiniſtri brachii exulcerationem.

Laudandus eximii auctoris in referendo candor confirmat nobis ea, quæ de pravis inſitionis effectibus quæſt. 4. enarrata ſunt.

7. Conſtitit quoque theſeos adverſariorum inanitas exemplo, *Refut. inoc.* pag. 59. & 60. memorato, *Franciſci Braggiotto*, qui priores ſuas variolas inoculatione contractas & periculoſas habuit, & in facie potiſſimùm. Quod & contrà inoculatores ideò hîc notandum, quod variolæ inoculatæ vix faciem afficere dicantur ipſis.

8. Quin ipſe *Timoni*, inſitionis coryphæorum alter, quem ipſum, ni nefando ſuicidio periiſſet, filia Coconam turpi conviciſſet de reditu variolarum poſt inſitivas errore; nonne hic, inquam, ipſe adverſarios noſtros confundit

ejuſmodi jactantes, teſtando annum fuiſſe Conſtantinopoli, in quo, dum epidemia varioloſa valida adeſſet, inoculati graviùs laborarent, vehementioraque paterentur ſymptomata? Sed de hoc latiùs ad quæſt. IX.

Quàm parùm ergo appoſitè laudarunt adverſarii noſtri ſuam inoculandorum præparationem, dum tot prava vident ipſi, imò pejora his, quæ in naturaliter contractis variolis obſervari ſoleant. Uſus tamen & tempus videntur hanc matigaſſe jactantiam. Undè iterùm doctiſſ. *Raſt* eodem tractatu: » Inoculatorum illuminatiores fateri coguntur inutilem quamcumque eſſe inſerendorum præparationem. Id jam patronorum hujus operationis fervidiſſimus apud Gallos princeps confeſſus eſt. Binis domicellis lugdunenſibus, curatiſſimè præparatis, variolæ contactu obortæ lethales fuere. Celeberrimus *Tralles*, breſlavienſis medicus, idem infortunium in pluribus ægris, eodem modo præparatis, expertus eſt. Negari tamen non poteſt minores numero ab inoculatis variolis, quàm à naturalibus mori, cujus hæc phyſica ratio eſt: arbitramur inſitivas inter naturaleſque eam intereſſe differentiam,

» ut diù fluat inſitionis vulnus. Ejus
» porrò ſumus ſententiæ, ut ejuſmodi
» ſuppuratio, veſicantis ope in natura-
» lium principio excitata, has æquè
» rarò, quàm illas, exhiberet letha-
» les.

9. In relatione puellarum haganarum notavimus, unam, quæ inoculatione, alteram, quæ contagione, 150. variolas benignas contraxerint; ſed ſimul graviorem longè morbum ab inoculatis, quàm à naturali contagio contractis variolis, inſequutum eſſe.

QUÆSTIO VI.

Nulline ab inſitione moriantur?

In variis meis de inoculatione plura exempla mortis, ab inoculatione ſequutæ, adtuli; quæ inſitionis promotoribus objecta quidem, ſed refutata nunquam, contra eoſdem ſubſiſtunt.

2. Et teſtimonio minime ſuſpecto oſtendi ex centum inoculatis duos, treſve ad minimum Conſtantinopoli mori. *Refutat. inoc.* pag. 91.

3. Ex textu in quæſt. V. mox allato

clariſſimi *Raſt*, patuit duabus puellis lugdunenſibus, curatiſſimè præparatis, variolas contactu obortas, lethales fuiſſe.

4. Hiſtoria notiſſima ac certiſſima eſt nobiliſſimi viri A........ qui, cùm Hagâ Batavorum Londinum petiiſſet, ut filio ſuo ab expertiſſimâ manu inoculatio fieret, eundem in variolis indè excitatis ibidem morientem luxit.

5. Prænobilis dominus B. . . hamburgenſis civis, inſitionis patronus tantus, ut filii ſui quadriennis, variolis inoculatis trucidati, lethum, inoculationi neutiquam præjudicare cenſeat, acerbumque hoc funus quibuſvis ſubterfugiis tegere, ac lenire, ſatagat: hic, inquam, ingenuè tamen faſſus eſt in epiſtolâ ad N... 30. dec. 1760. filiolo ſuo, ex præteritis languoribus jam ſano vegetoque, ac annos quatuor cum dimidio nato, inoculationem eſſe inſtitutam; irrita verò cùm deprehenderetur ſic, ut citrà vel minimum incommodum plures tranſirent ſeptimanæ, iteratam eandem fuiſſe, & tunc ſic proſequitur:

» Puer brevi poſt variolis, mitis » omnino generis, iiſdemque magnis, » replebatur. Quo autem tempore major » ſolet ſuppuratio adeſſe, NB. *tampestas incaluit, eamque*

» *PROCELLÆ COMITABANTUR*, » quæ ſanè ægrotulum affecerunt. Magna » febris cum violento delirio, & cum » convulſione, eum prehendit. Veſican- » tia juvare principio viſa ſunt; at verò » nimiæ ferocitatis morbus erat, quàm » ut ullo modo mitigari poſſet. Dolo- » riſque atrocitatem enormes teſtabantur » ejulatus. Nocte mortem præcedente » collum prodigioſè intumuit. Mortuus » eſt die ab inoculatione decimâ quintâ, » maculis lividis, ut una teſtata cuſto- » dum eſt, repletus. Vermem longum » antè emiſit.

» Creditur medicus peccaſſe, ante » inſitionem alteram non purgando; ſat » purgatum puerum eſſe, & regimine, » à priore irritâ inoculatione eo uſque » continuato, ſatis præparatum, ratus. » Nec ille, nec chirurgus, multam habe- » bant inoculandi praxin.

Quis porrò non videt horum ſub- terfugiorum inanitatem? Eâ lege de- beremus de necrologio eorum, quos variolæ naturales abſtulerint, expun- gere 1. omnes, quibus medici, ex- perientiâ multâ nondum clari, adſti- tiſſent; 2. quibus purgans ante morbi invaſionem haud datum eſſet; 3. qui- bus tempore ſuppurationis tempeſtas

incaleſceret ; 4. quos eodem tempore procellæ terrerent.

5. Igitur vel puer hic ab inoculatione mortuus eſt, vel ipſi adverſarii noſtri pauciſſimos à variolis naturalibus interire, fateantur neceſſe eſt.

6. Referre vix auſim, quam vicina nobis metropolis haud ità pridem luxit, fatalitatem. Teſtatiſſimum enim eſt excell. comitem de S.... inſitivis variolis lectiſſimum ſuum filium amiſiſſe.

7. Celeberrimus *Raſt*, ut jam aliâ occaſione vidimus. » Abſceſſu hepatis, » inquit, periit puer, quem metaſtaſis » varioloſæ materiæ pepererat. Quantum enim cumque eruptio conſuetis » ſymptomatibus, poſt inſitionem jamjam affuturam, ſeſe ſimularet, haud » prodiit tamen unquam foràs.

QUÆSTIO VII.

An inoculatas variolas paſſi, nulla unquam incommoda, morboſve alios indè ſibi contrahant?

NEGARUNT omnino inoculationis patroni, ut vel ideò, ſi non ob alias cauſas, ea præferenda eſſet variolis

naturalibus; cùm has tot poſt ſe morbos trahere dicant, inoculatas verò nihil omnino.

Verùm extant plura exempla, quæ contrarium demonſtrantia ideò in *Refutatione inoculationis* ſuis ex auctoribus excitavi, quod objecta noſtris adverſariis toties, refutata ab iiſdem ſolidè nunquàm fuerint, adeóque æternum adverſus eos teſtimonium perhibeant.

2. Audiamus iterùm cl. *Raſtium*:

» Domicella, illibatâ eouſque fruens » ſanitate, poſtquam acmen adepta eſſet, » inoculabatur. Exin verò integro bien- » nio ſummum vitæ diſcrimen frequenter » incurrit ab hæmorrhagiâ uterinâ; » quæ ab inſitione comparata, necdùm » ſanata eſt.

» 3. Aliæ abſceſſus acquiſiverunt fi- » ſtuloſos, eoſdemque poſt plures elapſos » annos nondùm curatos.

» 4. Harum verò una altero crure » clauda manſit.

» 5. Urbs tandem univerſa vidit, » novitque, potiorem inoculatorum par- » tem aut dudùm fuiſſe, aut adhucdùm » eſſe, valetudinis admodum dubiæ: ut » in vultu livor, & macies, abundè » convincunt.

QUÆSTIO VIII.

Nunquid non propagent inoculatæ contagium?

Quo id fundamento negent adverſarii, haud benè capio. Conveniunt enim omnes in eo, quod idem contagium, quod naturales variolas genuerat, etiam adplicatione puris, in quo latet, veras gignat artificiales; quæ ipſæ à naturalium contagio hominem perpetuò præſtent immunem: quodque præterea pus inoculatarum variolarum veras variolas inoculando producat in aliis. Quin & ſi inoculent alicubi, ſollicitè cavent, ne accedant tales, qui variolas nunquam paſſi ſint, ne inſitarum inſiciantur contagio.

Et *Coconam Timoni* nonne, proprio vitæ diſpendio, variolarum inſitarum contagii perenne monumentum eſt?

Attamen ſolemniter à domino *Tyſſot* hæc mihi negata veritas fuit; in *Epiſtolâ ſuâ ad meas ſuper inoculatione difficultates.* Negati hæc ratio fuit: Quod » variolæ non ſint, niſi pure ſuo con-

» tagioſæ, adeóque non niſi ſuppura-
» tionis tempore. » Aſſerebatur proindè
» ibidem : » Cujuſque varioloſi conta-
« gionem eſſe proportionatam qualitati
» ſui puris, ejuſque gradui, cujus ſit,
» caloris : gradum nimirùm hunc eſſe,
» qui portioni puris ſuam volatilita-
» tem conciliet, facilitetque exhalatio-
» nem.

» Ineſſe porrò 1°. parum puris ino-
» culatis ; eſſe 2°. vix naturali ſuperio-
» rem ejuſdem calorem ; 3°. paucas
» proindè exhalationes dari, eo quod
» parca ſit, quæ illas ſuppeditet, ma-
» teria, & eo quod debilis ſit, quæ eaſ-
» dem moveat, cauſſa......

» Quin nec fore hoc pauculum no-
» xium ; ſiquidem pauci homines in-
» oculatis adſint, qui iidem, ejus gra-
» tiâ, quodcumque abſciderint cum cæ-
» teris mortalibus commercium.....
» Tandem nunquam contagionis aug-
» menta in populoſarum urbium fre-
» quentiore inoculatione animadverſa
» eſſe.

Quàm præcariò hæc aſſumpta uni-
verſa ! quàm ipſi contraria experientiæ !
Tot enim hucuſque allata exempla, ab
ipſis inoculatoribus petita, evicerunt ab
inoculatione ſæpè æſtum ingentem,

pravas variolas, copioſum pus, afflatu lethale, generari; adeóque pudore ſuffundere debent illos, qui ejuſmodi narratiunculas, veritati ità contrarias, mundo obtrudere auſi ſunt.

Hinc cogimur argumentum ſic inſtruere: » Cujuſque varioloſi contagio proportionata eſt qualitati ſui puris, ejuſque » gradui, cujus eſt, caloris; gradui caloris » ſcilicèt, qui puri ſuam volatilitatem conciliat, obſecundatque exhalationem. » Admiſſâ adverſariorum majore, convertimus ſic minorem: » Atqui » variolarum inoculatarum & copioſum » ſæpè pus eſt, & vehemens calor. Ergo » contagium ab iiſdem cùm maximè propagatur.

Hinc ubi cl. *Raſt.* pag. 17. dixerat, » pluſquàm tertiæ inoculatorum parti » confluentes variolas obtigiſſe »; ſubjungit *pag.* 18. & 19. » Undè nemo dubitare rationabiliter poteſt, ne » inoculatores morbum contactu multiplicarint, variolaſque produxerint » lethales.

Et quid demùm? ſi aliquot centeni eâdem in urbe inoculentur, nunquid ſinguli ſingulos ægri medicos, ſingulos chirurgos, qui præter ſeſe viſitent neminem, habent? numquid curant ino-

culatores igne cremari ægrorum poſt morbum lectos, ſtragula, induſia, veſtes, quæ contagioſo pure infecta, hos, qui aliàs eadem tractare ac lavare debent, inficere, contagio poſſint? præcipuè cùm etiam virus ad annum & ultrà ſervare queant, ut annoſa inoculatoria fila demonſtrarunt?

Ergo ratio demonſtrat inane commentum eſſe, quo contagii propagationem ab inoculatis ſtudent amovere. Et dum negent experimentum, dignentur refutare propoſitam ipſis à domino *Whitte*, hiſtoriam contagii ab inoculatione annis 1750. 1751. propagati; nec non eam lethalis contagii Newburgii indè obſervati. Sed vox publica univerſæ Galliæ contagii hujus triſtes lugens effectus, pro omni demonſtratione eſt.

QUÆSTIO IX.

Certine ſumus fore ut inoculatis, variolas nunc expectantibus, nec præcedat, nec accedat contagium naturalium? ſin minùs; an à duplicatâ cauſſâ variolæ non atrociores expectandæ?

Ipse *Timoni* negavit hanc ſuâ propriâ experientiâ ſecuritatem. Cùm enim narraſſet Conſtantinopoli annum admodum epidemicè varioloſum fuiſſe, quo inoculati graviùs laborarent, vehementioraque ſymptomata paterentur; ſubjungit ſuſpicari rationabiliter quemquam poſſe, an non hi contagio naturali brevi ante inſitionem infecti fuiſſent? An non publicis in ſcriptis ipſi inoculatores infortunia inoculationis huic cauſſæ adſcripſere? Imaginatio hîc nonnullas præcautiones finxit, quas obſervare impoſſibile. Docet hoc evidenter fruſtratâ ſpe toties cautela parentum, quâ impedire conentur, ne contrahant ſui infantes variolas. Quantumne hæc timoniana demonſtratio de illâ ſecuritate, & tranquillitate demat, quæ dari ſolet inoculandis?

QUÆSTIO X.

An ſaltem inoculatio cuſtos tuta venuſtatis?

PEREGRINATORUM hæc eſt aſſertio de incolis Circaſſiæ, Mingreliæ, Georgiæ, &c. ejus ſcilicet Aſiæ ſeptentrionalis plagæ, quæ Mari caſpico à ſeptentrione vicina eſt. *Dapper* & *De La Mottraye* hujus nobis fidem fecere. Fide illorum egregii viri *Mead*, *Kirckpatrick*, *Maty*, *De La Condamine*, *Voltaire* &c. hanc ceu prærogativam inoculationis ſummopere jactarunt.

Attamen dubiam eam alia reddunt obſervata.

1. Dum aliarum Aſiæ regionum itineratorum ephemerides pervolvimus, gentium variarum, apud quas nullum inoculationis veſtigium eſt, toties laudatam venuſtatem deprehendimus, ut jure dubitemus, an Circaſſienſium, Mingrelitarum, ac Georgicarum feminarum ſpecioſa forma, quâ nitere dicuntur, inoculationis ſit opus?

2. Itineribus ſuis clarus *Tourneſortius*, *Epiſt.* 18. *Itiner. Orient.* veras ſe Veneres in Georgiâ, fide auctorum, inventurum arbitratus, ſic georgicarum negat elegantiam, ut concludat hiſtoricos peregrinatores, hanc ità jactando, ludere ſuos fallereque voluiſſe lectores, teſteſque hujus compellat rev. patres Capucinos, ut qui à fucando vultu has feminas abducere fruſtrà tamdiù tentaſſent.

3. Refutata nunquam vidi, quæ dudùm adverſariis objecta exempla ſint multorum, quos inoculatio devenuſtaſſet. Hinc vera manet hiſtoria vincomienſis tradita à domino *Chomel*, qui quamvis ab inoculatione non alienus, teſtabatur tamen plures inoculatos Londino Vincomiam reduces, vultu tam difformes ſe vidiſſe, ac ſi peſſimas variolas paſſi eſſent. Nec minùs vera difformitas indè nata filiabus Sadlerianis; nec non juveni, qui cùm formæ amore inoculationem ſubiens, deturpatus rediiſſet, ſe in monaſterio abſconderit. Et ſimile Belgis notum exemplum eſt.

Undè cùm à bonâ medendi methodo, ab inciſione puſtularum maturarum, à venæ ſectionibus poſt curatum morbum

nſtitutis, rariora difformitatis exempla
proſtent; cúmque ab inoculatione plura
ejuſmodi dentur; merito jure concludimus tam parum æquè pulcritudinis conſervationem ſoli inoculationi adſcribi, quàm ejuſdem jacturam ſolis naturalibus variolis tribui.

Patere jam, *PERILLUSTRIS* TRALLES, adhortationem ad me tuam reſumam, idque enixè abs te rogem, cur, ceu calcare, utaris, irreparabili ferè jacturâ, quam potentiſſima domus auſtriaca tam acerbè dolet, ut ad amplectandam inoculationem potenter me exſtimules? Numquid non facilè per te perſpicis invalidas has tuas rationes eſſe, ad meas decem comparatas? Utique capias neceſſe eſt nec inconſolabile auſtriacum funus, nec deplorandum Saxoniæ caſum, nec ſimiles viginti, pluresve, ſi afforent, calamitates, id demùm efficere poſſe, ut ſecundæ variolæ nunquam invaſerint; ut ex fruſtratâ inſitione homines varia non conſequuti ſint incommoda & languores; ut mors non abripuerit inoculatorum plures; ut ad contagium, inoculationis accedens naturale contagium aut mortem, aut ingens ſaltem mortis periculum, non excita-

verit; ut demùm inoculatio variolas & peſſimas, & venuſtatem depaſcentes, non genuerit.

Profectò à variolis naturalibus ſemper quoſdam mori; epidemiaſque dari, in quibus ſolito plures pereant, nunquam inficias ivimus: imò propriâ potiùs experientiâ id contingere, quotquot unquam adverſus novam methodum ſcripſerimus, comprobavimus. Itidemque, ſi ſub optimâ curandi methodo nonnullæ perpetuò variolæ dentur, quibus mortem inſequi lugemus, etiam mœſti contuemur iniquam hanc ſortem æquè in palatia principum, quàm in pauperum tiguria, incidere. At verò ſi certo certius ab inoculatione etiam nonnulli pereant, & epidemiæ dentur naturalium variolarum, in quibus malè etiam cum inoculatis eſt, thronoſne tunc minùs concuti, quàm ſterquilinia, à factâ inoculatione credam? Vides igitur, quàm parùm omnis tua argumentatio movere nos debeat. Sed hæc de inoculatione ſatis; ad criminationem tuam nunc paucis.

PARS ALTERA.

Poſt breve reſponſum ad criminationem; miſſionem ſanguinis, & opium, *in febre ſuppuratoriâ variolarum laudat.*

AMICE mecum, VIR CELEBERRIME, expoſtulas de taxatâ à me tuâ variolas lectiſſimæ tuæ Beucheliæ tractandi methodo. Conqueri de te nolo: lectâ enim *Epiſtolâ meâ ad amicum*, quam olim, curatius, certò deprehendes me unicè ſcripſiſſe, quod tua methodus à cl. *Tyſſoti* cenſurâ planè immunis non eſſet, minúſque ab illâ immunis foret, ſi viveret, *Sydenhami.* De meâ cenſurâ, de quâ tamen accuſas me, ne verbum quidem tota mea epiſtola habuit. Hinc jure nego id, de quo me criminaris: ad probandum verò quod de *Tyſſoti* ac *Sydenhami.* cenſurâ ego ſtatuerim, tu verò negaveris, me accingam.

In epiſtolâ ad cl. *Hirtzel*, doctiſſimus *Tyſſot* ſic ſcripſerat; » *Suivez,* » *Monſieur, l'hiſtoire de ſa maitreſſe...* » *ramaſſez-vous tout entier ſur le phyſique,*

» *& jugez s'il a negligé aucun des ſecours,* » *(oſerois-je dire au parfum des vapeurs* » *acides près) que l'on connoît aujour-* » *d'hui.* » Rogo nunc, VIR HUMANISSIME, hæc rei in tuâ methodo omiſſæ taxatio, nonne ejuſdem tuæ methodi cenſura eſt? Cur enim ſi nihil carpendum in eâ credidiſſet, hanc interjeciſſet paracenteſin?

Regeres fortè rem eſſe tantilli momenti, ut, cum ejuſdem etiam omiſſione inculpabilis *Tyſſoto* tua methodus, unáque tua cum ejus methodo eſſet.

Ille igitur hîc conſulendus eſt. *pag.* 58. Epiſtolæ ſuæ ad ill. *Hallerum de Variolis* &c. » Ut deglutiti, inquit, » ſpiritus acidi tam bellè proſunt, ſic » quoque aceti vapor, *Hippocrati*, jam » commendatus, orthopnœæ varioloſæ » ex inflammatione pulmonum, *præ* » *omnibus aliis* citò medetur. Pluries » adhibitus *raró me fefellit*; & monuit » fama te illius ope ſervaſſe nobilem » gravidam feminam, jam conclamatam, & cui pro more loci calidiora » forſàn remedia propinaverant medici, » quibus commiſſus fuerat morbus.

Ergo quæ abs te omiſſa res fuerat, neutiquam exigui, ſed maximi potiùs momenti,

momenti, *Tyſſoto* viſa eſt, quæ in illâ orthopnœâ ægræ tuæ, ipſo judice, neceſſariò adhibenda fuiſſet; utpotè quæ *præ omnibus aliis* citò medeatur, quæ ipſum *raro fefelliſſet*, & quâ ill. *Haller* eo in caſu etiam gravidam ſervaſſet; cujus alioquin ſervandæ tantò minùs ſpei affulgeret, quantò plus corpus excalefeciſſent medici. Ut proindè nequiverit tuam methodum, niſi hâc neceſſariâ ſibi viſâ cenſurâ interjectâ, laudare. Perſpicuum ergò omnibus non me, ſed doctiſſ. *Tyſſotum*, tuam taxaſſe methodum.

Sed longè minùs juſta tua tibi ipſi de me querela videri debet, quoad cenſuram *Sydenhami*; cùm ab unâ parte de meâ propriâ ſententiâ addiderim nihil, & ab alterâ parte tu ipſe in hâc *Epiſt. apol.* plura, eaque graviſſimi momenti, quibus à *Sydenhamo* diſcrepes, ingenuè fateare.

Nihilominùs ægrè ferre videris, quod innocuum te, in meâ cum doctiſſ. *Tyſſoto* lite, immiſcuerim. Culpâ ſane me omni abſolvas oportet, conſiderando doctiſſ. viri argumentum, quo ità tuam mihi methodum opponebat, ut, quia numeris omnibus abſolutiſſima, virginem non ſervaverat, neceſſitatem

admittendæ inoculationis apertè demonſtraret. Quid ego ad hæc? nimirum, haud oportere ab illo methodum appellari *abſolutiſſimam* quam & ipſe gravis omiſſionis taxaſſet, quamque, ſi viveret, acriùs taxaret *Sydenhamus*; adeóque non id methodo tuâ probari, quod intendebat *Tyſſotus*.

Verùm addere his debuiſſem, nihil totam ejus argumentationem probare, quandoquidem ad ægram tuam non, niſi ad variolarum eruptionem, advocatus, pretioſiſſimum, nec revocabile tempus agendi, tibi doleres ereptum. Nam & ego in *Quæſt. ſup. inoc.* hunc ægrum, ad quem niſi jam erumpentibus variolis vocatus fueram, inter meos, meâ methodo & tractatos, & mortuos, admittere jure recuſaveram. Hoc ſi in *Epiſt. ad amicum* non omiſiſſem, minime procul dubio ægrè tuliſſes hiſtoriam me tuam intermiſcuiſſe meis: ſimul enim & tuam feciſſem apologiam, & petitum *Tyſſoti* indè argumentum potentius refelliſſem.

Præterea amicè mihi exprobras, VIR CELEBERRIME, quod circa venæ ſectionem à *Boerhaavio* receſſerim, & in *Sydenhami* abiverim partes; *Sydenhamum* verò in dando emetico non

ſequar: eâque occaſione venæ ſectionem, & opium, ſacras *Sydenhami* in variolarum febre ſuppuratoriâ malignâ anchoras, planè repudias. Patere, precor, animum me meum tibi circà hæc aperientem.

Refero 1. ſummi ſemper mihi ponderis *Sydenhami* ſententiam iis in morbis, videri, quorum in curâ tutiore ſtabiliendâ tantopere ſudaſſet, & alſiſſet: quos equidem inter variolas eſſe præcipuas, omnes faciles damus.

2. Me magnorum in praxi virorum id nunquam confirmatum deprehendiſſe, quod magnus ille auctor de emetico in variolis, ſummopere verò confirmatum ab iis, quod in eodem morbo nobis de venæ ſectione & opio reliquerit. Junior practicus videram à magnis medicis, *Sydenhamum* hîc ſecutis, nonnullos ægros mortis ereptos faucibus. Anno 1747. opuſculum egregii viri *Mead* in manus mihi incidebat, in quo *pag.* 35 & 36. *edit. Lond.* ſic fatur: « » In ſummâ igitur, nullo non morbi » tempore, ſi inſolita febris vehementia » id requirat, demere materiem oportet, » modò corpus id pati poſſe videatur. » Semper enim ſatius eſt ANCEPS EXPE» RIRI AUXILIUM, QUAM NULLUM.

» Phrenitis, quarto poſt puſtulas excluſas » die accedens, peſſimi ominis jure ha» betur; ut *qui hoc periculo conflictatus* » *ad ſanitatem pervenerit*, *ferè neminem* » *ſe vidiſſe*, dixerit doctiſſ. *Freindius*. » At firmiſſimè tamen aſſeverare poſſum, » rem hanc mihi meliùs ceſſiſſe, qui » multos eo tempore delirio captos, » detracto quamprimùm ſanguine, & » infuſo in alvum clyſtere, ſalvos præ» ſtiterim. » Effectum hinc, ut ego, pendulus antea *Sydenhami* inter *Boerhaavii*que ſententiam, tum & omittendo venæ ſectionem perire mihi quoſdam, venamque ſecando nonnullos à me ſervatos cernens, *Sydenhamum* magis ſequutus ſim, & tandem me, cum aliis eundem ſequentibus, viderim eò minùs infortunatum, quò pluribus in dato caſu & venam ſecuiſſem, & prudenter quidem, aſt liberaliter, opium exhibuiſſem. Undè & ſcripſi *part*. II. *Rat. Med.* quem locum ipſe in tuâ epiſtolâ laudas: » Licebit obiter hîc animadvertiſſe » eam (venæ ſectionem) quovis vario» larum ſtadio, urgente febre, peripneu» moniâ, pleuritide &c. inſtitui debere.

Nunc ipſe per te judices, *doctissime* Tralles, num jure *pag*. tua 36. tectè inſinuaveris, quaſi va-

riolas confluentes *raró* tractaſſem. Et ipſe excitas ex meis locum mox recenſitum, & in binis aliis paginis alios exſcribis locos, quibus me unicè de peſſimis variolis loquentem inducis.

De opio autem verbo. In caſu, de quo tota tua epiſtola egit, dudum eſt, quod expertus ſim *Sydenhamo* veriora docuiſſe neminem; ità ut vel ſolum opium multos, opium cum ſanguinis miſſione quoſdam maximè deſperatos, mihi ſervaverit. Semper equidem nonnullos abripuit mors; ſed quænam in medicinâ eſt, quæ omnes ex æquo ſervet, methodus? Ne ipſa quidem inoculatio. Concedas mihi, unam addam alteramve recentem hiſtoriam, quæ datas à me confirment *Sydenhamo* laudes. Æſtate proximè elapſâ ad ill. comitem vocabar, cui ſuppuratoria febris cum delirio, cum pectoris gutturiſque anxietate, ſummum ac celere minabatur periculum. Dum verò accedo, ſymptomata multa remiſſiora invenio, eo quod præſtantiſſimus medicus *Schreibers*, poſt crebras in fauces injectiones, nocte elapſâ, iterúmque mane, ſanguinem largiter detraxiſſet, & liberalem diacodii conceſſiſſet doſin; ut modò leve ſubdelirium ſupereſſet. Continuavimus in uſu largo

diacodii. Maturarum puſtularum ſollicita apertura, & ter repetita poſt curatum morbum ſanguinis valdè inflammati miſſio, hunc juvenem ſic reſtituerunt, ut brevi ſanitatem & perfectam, & conſtantem, adeptus ſit.

Menſe octobri anni proximè elapſi convenit me, in noſocomio, pauper femina, biennem ſuum filiolum à ſuppurantibus variolis ſuffocari conquerens. Suſcepit ejus in ſe curam diſcipulorum quis egregius juvenis, Sileſius Ratiborienſis, tunc, noſter, jam veſter, dominus *Kratochvil*, eo pacto, ut quotidie mecum conferret de agendis. Invenit puerum in cohærentibus valdè, iiſdemque copioſiſſimis variolis, die morbi ſeptimo, anxietate peripneumonicâ ſuffocatum ferè. Venam tundi curavit, ut unciæ ſanguinis effluerent tres, & cum largo potu dedit mane ac ſero dragmas duas ſyrupi diacodii. Mox indè omnium pravorum ſymptomatum inſigne moderamen. Cùm verò ad 14. diem multum puris ſub cruſtâ ſiccâ reſorptum (maturarum quippè puſtularum aperturam parentes deteſtati erant,) novam peripneumoniam generaret, ſanguinem denuò, me auctore, mitti curavit, & ut ante iteravit dia-

codium. Vires exindè redivivæ, pectus & guttur liberabantur, & cruſtæ ſenſim deciderunt. Quinque ſub finem furunculos habuit. Ter dein blandè purgatus eſt. Sanitati ac viribus redditum, ac vegetum, poſtea vidi.

Hos utique ambos, ut homo loquor, interituros fuiſſe, ni in deſperatis adeò rebus audax quidem, attamen multis experimentis comprobatum auxilium, admotum eſſet, an non facilè mecum credas?

Quid igitur de his cenſendum, quæ contra opii uſum, ut in multis aliis morbis, ità & in variolarum, de quo agimus, ſtadio, tum in magno opere tuo, tum & ſparſim alibi, etiam eruditorum virorum auctoritate ſuffultus, affers? Utique tuam, illorumque eruditionem patefaciunt, at verò ejus ponderis non ſunt, ut quæ centies oculis vidimus noſtris, ea falſa eſſe credamus; nec earum virium ut *Sydenhamum*, *Harriſium*, *Boerhaavium*, *Meadium*, *Huxhamum*, multoſque cum hiſce alios, dum numeroſa ſua ſuper hiſce experimenta tradiderunt, de induſtriâ mentitos eſſe autumaremus. Recenſne adhuc celeb. *Gaubii* exemplum habemus, varioloſo ſuo inoculato, ferè ſtrangulato,

feréque mortuo, opium ideò dantis; ut calores, inquietudineſque, moderaretur, ejuſque uſum ad uſque morbi finem continuantis?

Doleo interim hanc de opio ſic demonſtratam veritatem, ut nullum ultrà dubium poſt ſe relinquere debuerit, jam, ſi ità fari fas eſt, pro eruditorum lubito in dubium revocari, explodique videri. Cedent quidem hæc, more ſimilium, tempori; opinionumque commentis viri præſtantes defatigati, noſtram amplexuri ſententiam ſunt: verumtamen haud ità ad nos redibunt, quin unà doleant, quod irrevocabile ſuum, ſacratumque utilioribus tempus, inaniter terendo, plures, quos ſervare & potuiſſent & debuiſſent, mœſti deſiderent.

Sed aliud ſe offert, quod te mecum haud facilè credere *pag.* 52. ais: » Gratulor, dicis, eam felicitatem illis » medicis viennenſibus, quos laudas, » (de Febr. diviſ. *pag.* 102. 103.) » Vix tamen tecum crediderim ſola infortunata methodo » anno 1759. periiſſe *Viennæ* homines » 500. maximè cùm videam publicè » aſſerere cel. *Collin* medicos viennenſes » *nunquam* exhibere medicamenta car» diaca, ſtimulantia, quin natura lan» guens talia poſcat.

Undenam hoc, VIR PRÆSTANTISSIME, abs te merueram, ut hoc teſtimonium, toties à me iteratum, haud æquipares modò, verùm etiam poſtponeres, teſtimonio petito ex inaugurali conamine, in quo probè noris, pro more primorum ejuſmodi tentaminum, multa eſſe juventuti condonanda, teſtimonio, inquam, juvenis candidati, qui quo tempore obſervata, de quibus ſermo fit, capiebantur, aut necdum, aut ſaltem vixdum, collegii pathologici limina ſalutaverat, inepti proindè, qui de hiſce teſtimonium ferret? Quid induxit te TRALLES *ÆQUISSIME*, ut demùm tale meo præferres, gnarus interim, quod ad annum 1759. quinquennis jam eſſem civis viennenſis, qui ad conſultationes frequenter advocatus, quidque in noſocomiis geratur, adprimè conſcius, de plurium medicorum methodo teſtis idoneus exiſtere debuiſſem? Dubitaſne, ſi demùm talem me credas, qui deditâ operâ falſa produxiſſem, dubitaſne, inquam, num falſitatis dudùm non prodiiſſet refutatio?

Quo tamen te magis convincam, quod teſtimonio meo tuto fidere potuiſſes, teſtem, tibi forſan fideliorem habendum, producam, magnificum

archiatrum *Keſtler*, qui anno 1757. ſic ad me, dum de miſſo primo de inoculatione tractatu gratias mihi ageret, ſcribere dignabatur: Felicius hodie » vivimus ſæculum, quàm ut hunc » morbum tam graviter metuamus. Ma- » gnorum in arte virorum ſanioribus » principiis firmati, ſat felices ſumus in » variolis, ETIAM SAT MALIS, cu- » randis: plurimæ nec indigent medico; » nec remedio naturâ ſolâ totum nego- » tium abſolvente; dummodò intempeſti- » vâ mulierculatum, & quorundam igno- » rantium medicorum, curâ non inter- » turbetur. Omnium peſſimas, omnem » artis operam eludentes, nemo facilè » curabit, ſive contagio, ſive arte com- » municatas.

» HOC TAMEN DOLENDUM » hodie adhuc inveniri medicos, qui- » bus magnus adhuc in cerebro fun- » gus hæret; qui meliora videntes, » tamen occœcati, meliora audientes, » tamen ſurdi, & graviſſimis ſcripto- » ribus injurii, ignorantiâ ſuâ contabeſ- » cunt, & deteſtandâ ſuâ methodo, quâ » mulierculis placent, TOT ÆGROS, » FACILE SALVANDOS, AD » ORCUM MITTUNT, ET QUOS « STUPIDO TRACTANDI MO-

„ *DO, STRAGULIS ET TENE-*
„ *BRIS SUFFOCANDO, PUTRI-*
„ *DA MEPHYTI MACERANDO,*
„ *ET SUIS ALEXIPHARMACIS,*
„ *TRUCIDARE NON POTE-*
„ *RANT, VIX DIGERENDO*
„ *INTELLIGENTIBUS SCAN-*
„ *DALO, SE CURASSE ADHUC*
„ *GLORIANTUR.*

En tibi, vir perilluſtris idoneum teſtem, qui, quod vidiſſet, dudúmque conluxiſſet, candidè deponat, & te convincat in urbe, quæ cum ſuburbiis ſuis ferè bis centum millia civium numerat, interque eos multos præſtantiſſimos medicos poſſidet, hodiedum tamen plures medicos inveniri, qui prava utantur methodo medendi. Nec velle te dubitare credo, num vir magnificus de Viennenſibus conqueratur, quamvis nomen non memoret urbis. Suffecerit ipſum ità ſcribundo, ſi Viennenſes non indicaſſet, additurum fuiſſe ſe de exteris loqui, non de laude dignis ob bonam methodum Viennenſibus: ſcripſit itaque de iis, quæ videbat quotidie, & de quibus unicè conqueri, ut teſtis poterat autoptes: id, quod hiſce diebus adhuc mihi confirmavit.

Igitur clarè perſpicis varioloſorum

plures pravâ methodo Viennæ perire; maximè ſi malignius morbi genus ſit, quemadmodum & anno illo, de quo agitur, 1759, & magis adhúc proximè elapſo anno, fuit. Attendas tamen velim haud pravâ duntaxàt methodo medicorum, ſed & mulierculàrum, periiſſe tot homines, me diſertè in eo, quem laudas, loco *Diviſ. Febr.* monuiſſe: tandem non ſic me ſcripſiſſe, ac ſi quotquot perierint, pravâ methodo periiſſent, ſed *MAXIME*. Id enim toties in opuſculis meis repetivi, variolas tam naturales, quàm inſitivas dari, quæ penitùs ſuperent artem.

Videris tandem, *VIR HUMANISSIME*, mea ſic recenſere, ac ſi calida quorundam medicorum remedia in variolis data unicè conqueſtus eſſem; dum interea ſi mea revolveris, evidenter percipies me, etiam abſque calidis medicamentis, ut perniencioſiſſimum taxaſſe Viennenſium cum civium, tum multorum medicorum, morem planè deteſtabilem, regimen calidum adhibendi. Dum ergo plures rationes congeſſerim, utique haud eram, ac ſi unicam modo dediſſem, inducendus. Valebitque hæc eadem reſponſio ad illa, quæ *pag.* 51. & 52. habes: » tibi, ais, qui omne

» ferè milium, omnes ferè petechias,
» cum periculo his morbis juncto, ca-
» lido regimini, & calidis remediis,
» tribuere ſolitus fuiſti. » Et hiſce hæc exanthemata, fateor, tribui; ſed ſimul ſex ſeptemve cauſſas, à quibus exanthemata generari queant, & paſſim in opuſculis meis, & recèns adhuc in parte VIII. *Rat. Medendi*, recenſui.

Interim vale, & in tuis me habeto.

DABAM 10. MARTII 1764. VINDOBONÆ.

APPENDIX.

CASUM nobiliſſimi *comitis*, inoculatione mortui, *pag.* 444. paucis duntaxàt verbis retuli, quandoquidem circumſtantias non ſic, ac quidem ipſam hiſtoriam, ab ipſâ nobiliſſimâ familiâ, intellexeram: malui enim brevis & verus eſſe, quàm circumſtantium rerum vel minimam referre, quæ probè examinata haud eſſet; jam verò ipſas curatiſſimè edoctus, rem totam, quemadmodum ab exordio ad uſque finem ſe habuerit, certâ fide dabo.

Comiti excellentiſſimo S...., cùm in Bohemiæ verſùs Saxoniam confiniis, ruri ſuo, elapſo proximè autumno degeret, contigit, ut filius natu major jam juvenis, variolis corriperetur. In opem vocatus ſaxonicus ex viciniâ medicus, ſpe quidem felicis eventus lactabat parentes; verùm ſimul, ob dubiam paſſim variolarum naturalium aleam, ſeriò hortabatur filium natu minorem, ambaſque ſuas filias, inoculatione nunquam non tutiſſimâ, variolis affici curarent.

Multa profectò huc, quo annuerent parentes, collineabant. Erant quippe 1. ipſi ſaniſſimi, ſaniſſimoſque omnes ſuos infantes læti ſemper ſalutaverant: ut ſaltem ab hâc parte optima adeſſet conditio. 2. Ætas apta erat; filiarum quidem ætatem exactè non novi, puer verò octavum annum agebat. 3. Ipſe medicus in aulâ ſaxonicâ, inoculationibus feliciter inſtitutis, nuper inclaruerat. 4. Et ipſe, & medicus ſocius, inſitione pariter clarus, ruri manſuri eſſent, ut diurnam aſſidui gererent, nocturnamque curam. 5. Arriſit etiam famoſæ ſuorum infantum venuſtatis conſervatio. 6. Tandem, non aliena, ſed ex proprio filio natu majore, benignis variolis naturalibus decumbente,

cæterumque ſaniſſimo, ad inoculandum præſtò erat materies.

Igitur ad tutiſſimam corporum præparationem regimine, diætâ, purgantibus, ſero lactis, &c. deſtinabantur ſeptimanæ ſex; quibus elapſis, inoculatio tandem ſingulis inſtituta eſt, haud quidem, ut decretum fuerat, pure natu majoris; is enim inopinato jam perierat; ſed conquiſito ab ipſis illis medicis aliundè, optimo.

Non ab inſitione die præter propter omnes ægrotare cœperunt. Ambabus puellis puſtulæ erupere itu, reditu-que inconſtantes: ſic, ut harum natu minor quatuor modò habuerit toto in corpore puſtulas, eaſque nunquam vel minimum ſuppurantes: natu verò major filia triginta circiter papulis, haudquaquam pure, ſed merâ lymphâ turgidis, macularetur, haberetque ſuæ inſitionis ulcus diù adeò & profundè ſerpens, ut non niſi tribus poſtmodum elapſis menſibus curari indè àſuo medico pragenſi potuerit.

Porrò in unico nunc ſuperſtite filio familias variolæ prodiere penitùs cryſtallinæ, eædemque inconſtantes, cum perpetuo delirio, abdomine tenſo atque inflato, denique cum ulcere inſitionis

gangrænoſo: ità ut die 14. ab inſitione, ab eruptione verò 6. ſpes unica familiæ miſerrimè occubuerit.

Hîc ſane nihil quod incuſemus, ſive neglectum, ſive pravè geſtum, invenimus. Anni tempeſtas, aura ruralis, corpus ſaniſſimum, præparatio ſolertiſſima, optima materies, laudata utriuſque medici experientia, eorumdemque aſſidua, ex quo inſtituta inſertio eſſet, præſentia, fortunatiſſimas, ſi quas unquam, augurabantur inoculationes: quarum tamen unam infortunatam, infortunatiorem alteram, infortunatiſſimam verò tertiam, triſtis comprobavit eventus, æternoque luctu nobiliſſimi parentes dolebunt.

Diſcant igitur ex hoc, pluribuſque aliis allatis in hoc opuſculo exemplis, quicumque de faciundâ inoculatione deliberent, quàm frequenter contigerit, ut etiam cum optimâ cautelâ, & morali felicis eventûs certitudine, variolæ inſitivæ aut malignæ fuerint, aut lethales.

FINIS.

Typis P. AL. LE PRIEUR.